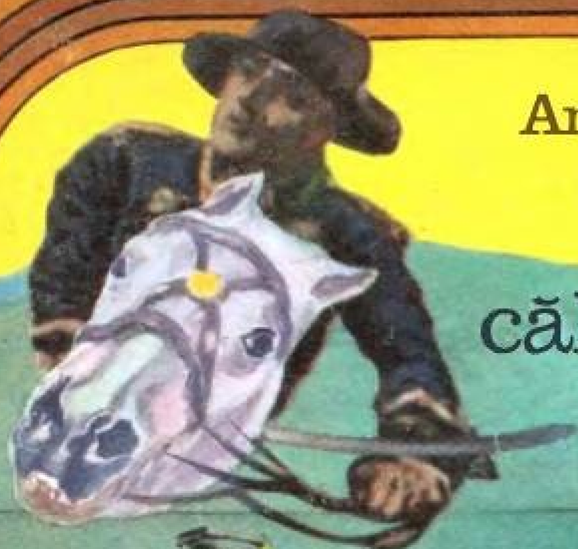
Ambrose Bierce

Un călăreț prin cer

AMBROSE BIERCE / UN CĂLĂREŢ PRIN CER

Versiune ebook: v1.0 [hunyade]

Ambrose Bierce

UN CĂLĂREŢ PRIN CER

şi alte povestiri

Opere alese

Prefaţă, selecţie, tălmăcire şi note de
FRIDA PAPADACHE

EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ
Bucureşti, 1974

Coperta de *Simona Runcan*

PREFAŢĂ

AMBROSE BIERCE
(1842-1914?)
PORTRETUL UNUI MIZANTROP

„Bierce va rămâne una dintre cele mai interesante figuri din literatura noastră, unul dintre bărbaţii noştri cei mai spirituali, unul dintre satiricii noştri cei mai intransigenţi, realizatorul a două-trei genuri literare noi, un scriitor pe lângă care nu poţi trece indiferent… Ceea ce scrie el are gustul amar al adevărului.”

CLIFTON FADIMAN [1]

Scriitorul american Ambrose Bierce este încă o figură destul de necunoscută la noi [i] şi necunoscut precum o merită chiar în aria cititorilor de limbă engleză, cu toate că unele dintre atât de originalele sale nuvele fantastice îşi au demult locul în antologii, iar definiţii pertinente şi spirituale din *Dicţionarul Diavolului* circulă ca citate sau, cel mai adesea, fără referinţă la sursa lor. Cu elegantul şi precisul lor zbor către ţintă, le-ai crede săgeţi din condeiul contemporanului său Mark Twain, sau mai blânzilor urmaşi moralişti, unui Bernard Shaw sau unui Oscar Wilde, de nu

[1] Introducere la reeditarea unei selecţii de 810 pag. din opera completă a lui Ambrose Bierce, Citadel-Press, New York, 1946.

le-ar fi vârful mai ascuţit şi muiat în venin coroziv extradistilat. Când defineşte „căsătoria” drept:

„Statutul sau condiţia unei comunităţi care constă dintr-un stăpân, o stăpână şi doi sclavi - toţi însumând doi.” Bierce spune ceva ce au mai spus mulţi alţii înaintea lui, care n-au găsit fericirea în căsnicie, dar o formulează într-un chip nu numai amuzant, ci şi greu de uitat. „Însemnarea lui Twain de la începutul celui de-al doilea capitol al lui *Puddn’head Wilson* ar fi fost la locul ei în *Dicţionarul* lui Bierce”, remarcă un destul de complet exeget al său, profesorul Robert A. Wiggins[2].

„Adam nu era decât un om - asta explică totul. El nu dorea mărul de dragul mărului, îl dorea numai pentru că era oprit. Greşeala era că nu fusese oprit şarpele, pentru că atunci Adam ar fi mâncat şarpele.”

Dacă diferă în ceva, definiţiile lui Bierce sunt mai consecvent pesimiste şi tonul lor mai feroce satiric decât al lui Twain, în a cărui operă umoristică firele sumbre sunt doar un ornament al epocii sale târzii, la Bierce ele constituind însăşi textura, monotonă şi densă, rareori străbătută de câte o nuanţă luminoasă, a întregii opere. Obiectivele *Dicţionarului Diavolului* sunt însă ale iluministului; prin volbura coloratelor băşici de săpun ale vervei lui Bierce, printre paradoxe şi absurdităţi pline de haz, săgeţile veninoase împung cu eficacitate: cârmuirile perimate, nedreptatea socială, setea de cotropire; obscurantismul şi superstiţiile, credinţele şi fanatismele deşarte, suficienţa şi prostia universală.

Ceea ce scrie Bierce are „gustul amar al adevărului”, după cum spune reputatul critic american Clifton Fadiman, care mai remarcă - referindu-se la povestirile fantastice ale

[2] Monografia *Ambrose Bierce*, University of Minnesotta Press, Mineapolis - 1964.

scriitorului:

„Bierce nu este un «senzitiv» în căutare de evadare... găsim în el prea puţin din estetul decadent. El a dus o viaţă plină de obişnuitele lupte şi conflicte. *Morbiditatea lui e perfect controlată*, în scrisul său găsim calităţile omului activ şi energic.”

*

Cu toată prea puţin controlata sa mare facilitate de creaţie - neexcluzând exagerarea efectelor şi slăbiciunea pentru melodramatic - verva şi originalitatea povestirilor sale, cu perfecta ştiinţă a conducerii acţiunii şi capacitatea de a intra în pielea celor mai diverse personaje; cu abila mânuire a elementului „surpriză”, a deschiderii şi mai ales a încheierii nuvelelor sale fantastice sau schiţelor de umor macabru; concizia expresivă şi eleganţa stilului în amarele sale aforisme, pătrunse de un afişat cinism; cunoaşterea şi participarea la realităţile timpului său; potenţialul pentru exprimarea revoltei sociale şi a satirei împotriva inumanităţii şi corupţiei societăţii capitaliste, din *Fabule fantastice* (care n-au nimic fantastic decât titlul) şi, în sfârşit, deşi nu în ultimul rând, cercetarea inteligentă a stărilor de conştiinţă de la graniţa normalului - în care şi-a depăşit epoca - îi asigură lui Bierce un loc printre scriitorii de valoare ai tuturor timpurilor.

Ambrose Bierce are meritul suprem că, reuşind să descrie războiul cu autenticitatea faptului trăit şi cu măiestrie artistică, ţinând la mare cinste sentimentul onoarei şi împlinirea datoriei, este totuşi printre primii care demască războiul cu vigoare, în toată oroarea sa, ca pe o crimă contra umanităţii şi raţiunii, şi pregăteşte drumul unor urmaşi mai sobri şi mai lipsiţi de artificii. Ciclul de

povestiri fantastice intitulat *În mijlocul vieţii - Povestiri despre Militari şi Civili,* apărut în 1891, cel mai reprezentativ pentru arta lui Bierce, este suficient pentru a-i asigura un loc de clasic în marea literatură universală.

*

Se cunoaşte precis doar anul naşterii lui Ambrose Bierce: 1842. Drept an al morţii se presupune 1914, când n-a mai sosit nici o veste de la bătrânul ziarist care, bolnav şi obosit, după ce îngrijise reeditarea operelor sale complete (în 12 volume), plecase să observe de aproape revoluţia din Mexic, cu gând să treacă apoi în Europa. În iureşul luptelor revoluţionare din Mexic şi-a întâlnit desigur Bierce personajul favorit, Moartea - dar nu s-a ştiut niciodată nimic precis asupra sfârşitului său. Se presupune că a fost ucis în timpul luptelor dintre căpetenia revoluţionară Villa[ii] şi guvernul episodic Carranza. Ultimul mesaj care s-a mai primit vreodată de la Ambrose Bierce a fost o scrisoare expediată de călătorul în vârstă de 71 ani, la 26 decembrie 1913, din localitatea Chihuahua, în care Bierce relata prima bătălie la care asistase şi acceptarea sa drept observator ataşat trupelor revoluţionare ale generalului Pancho Villa.

Ambrose Bierce s-a născut în Ohio, într-o colibă de buşteni, al nouălea fiu al unui fermier sărac, care prefera să citească decât să-şi cultive ogorul. Printre excentricităţile tatălui figurează faptul că stăpânea cea mai extinsă bibliotecă din ţinut (pentru care faimă ajungea desigur o colecţie modestă). Conducerea familiei şi gospodăriei era lăsată în grija aprigei soţii, care o rezolva cum putea, cu nuiaua într-o mână şi cu biblia în cealaltă. Asupra gospodăriei plana umbra lui Calvin; se vorbea despre arderi de vrăjitoare şi se celebrau solemne „renaşteri” religioase.

Sumbrele amintiri din copilărie ar putea lămuri non-conformismul şi rebeliunea vehementă de mai târziu. Iată în ce culori descrie Bierce ferma părintească, într-unul din aşa-zisele sale „poeme” (fără excepţie „ocazionale” şi satirice):

„Ce chin al cugetului îmi e copilăria –
Evocată în lumina a ce ştiu acum –
Fermă în care clocea malaria –
Mustind de putregai, sihla nebună,
Frigurile dobândite pe-atunci,
Care nu m-au mai lăsat,
Băltoaca cu spume, scăldătoarea raţelor,
Cocina porcilor pe lângă ea,
Groapa unde se scurgeau lăturile casei - acru duhnind
Locuinţa jilavă cotropită de umbre,
Curtea puturoasă a grajdului, alăturea.”

La 15 ani băiatul fuge de acasă. Lucrează doi ani într-un târg vecin, ca ucenic de tipografie. Gustul pentru fraze frumoase dobândit în lecturile din biblioteca tatălui are prilejul de-a propăşi - cu atât mai mult cu cât împarte camera de dormit cu redactorul unei nou-întemeiate gazete.

Acuzat - pare-se, pe nedrept - de furt, băiatul „rămas pe drumuri” este pentru ai săi un subiect de îngrijorare destul de mare încât să se recurgă la sfatul şi ajutorul unui unchi influent, eroul familiei: generalul Lucius Verus Bierce, cetăţeanul numărul unu şi primar al unui târguşor vecin. Este acceptată soluţia acestui protector: un an petrecut la Academia Militară din Kentucky îi va da tânărului disciplina necesară în viaţă şi-l va readuce pe drumul cel drept. I-a dat doar abilitatea de a lupta cu pricepere şi a se distinge în

Războiul Civil[iii]. La 18 ani, Ambrose Bierce se înscrie printre primii ca voluntar în Războiul de Secesiune, care izbucnise între timp, după ce, la terminarea studiilor sale militare, exercitase un an funcţii conjugate de chelner, contabil şi măturător într-o dugheană-cafenea-magazin-general. Dobândeşte acum demnitatea de toboşar în regimentul 9 din Indiana al armatelor Unionale[3].

În anii Războiului de Secesiune, Bierce a luat parte la bătălii istorice, a luptat cu bravură, a fost rănit la cap şi citat pe mai multe ordine de zi. Părăseşte războiul, la terminarea acestuia, cu rangul de căpitan (avansat mai târziu la cel de maior) şi cu specialitatea de topograf. După război, Bierce însoţeşte pe fostul său comandant, strălucitul strateg, generalul de brigadă Hazen, într-o aventuroasă expediţie pentru întocmire de hărţi şi inspecţie în Vestul îndepărtat - prin teritoriu ostil indian şi cu înapoiere prin San Francisco. Iată caracterizarea ce o face mai târziu Bierce mult admiratului general Hazen: „...comandantul şi prietenul meu, maestrul meu în arta războiului... Era agresiv, arogant, tiranic, cinstit şi onorabil, sincer şi curajos - un ostaş priceput, un prieten credincios şi unul dintre oamenii cei mai exasperanţi.” (S-ar părea că Bierce îşi trasează aci propriul portret. Şi el a avut la maturitate o personalitate fascinantă, în jurul căreia roiau tinerii admiratori de eroi.)

Ajuns la San Francisco, tânărul renunţă la cariera militară şi se stabileşte în acel oraş, unde până una-alta nu găseşte ca ocupaţie ceva mai bun decât un post de gardian la Monetăriile Statului. Oraşul era însă bogat în ziare locale şi într-o faună literară boemă şi ambiţioasă. Căpetenia lor era Bret Harte, *dandy*-ul newyorkez, care a devenit celebru mai târziu scriind despre minerii din Vest.

---

[3] Unionale = nordiste.

Tânărul Bierce începe o activă colaborare cu poeme şi eseuri la revistele locale şi îşi ia curând locul de vrednic băutor şi debitant de snoave în mijlocul boemei literare din San Francisco. Este primit în redacţia revistei *News-Letter,* unde începe o carieră strălucită de cronicar. Modelul său în această nouă ipostază este J. T. Watkins, de la care avea să înveţe repede meseria de ziarist şi pe care avea să-l înlocuiască în funcţia de redactor-şef. Lui Watkins, Bierce îi aduce mai târziu următorul tribut: „...maestrul meu în varietatea cunoaşterii, precizia gândirii şi farmecul stilului”. Acest mentor spiritual i-a făcut cunoscuţi pe Swift, Voltaire, Thackeray şi Poe - transmiţându-i totodată şi prejudecăţile sale literare. Bierce excelează în acerb-spirituala polemică a Vestului şi a epocii - călcând, fireşte, peste multe bătături şi pocnind multe capete, fiind la rândul lui pocnit cu furie; combatantul din el va fi şi mai stimulat la luptă. Legătura sa de douăzeci de ani cu marele patron de presă, Hearst, care-l convinsese pe talentatul reporter-polemist să treacă la gazeta sa *Examiner,* îi dă lui Bierce prilejul de a-şi spori prestigiul[iv]. Pe Hearst şi opiniile lui, Bierce nu s-a sfiit a le dezaproba constant. Dar acel abil om de afaceri nu ia notă de frecventele demisii ale colaboratorului său, îi transmite mai departe salariul şi-l lasă să-şi vadă de treabă după capul lui. Într-un rând Bierce declară public: „M-am convins că puteam face mai mult bine adresându-mă acelora care aveau mai multă nevoie de mine, milioanele de cititori cărora dl. Hearst le era o făclie prost călăuzitoare.” La *Examiner* Bierce şi-a asumat un rol autocrat ca decan al criticilor literari de pe Coasta de Vest. Apogeul său ca jurnalist şi critic s-a situat în ultima decadă a secolului al XIX-lea.

În mult gustatele sale cronici de gazetă Bierce practică sarcasmul şi invectiva. Ţintele sale sunt figuri ale vieţii

publice: jurnalişti, clerici, oficiali, industriaşi, feministe. Subiectele: politica, religia, literatura, dar mai ales incorectitudinea, pungăşia în viaţa publică, nu numai a oficialilor, ci şi a unor magnaţi foarte influenţi[v].

În materie de politică şi economie, paradoxalul Bierce are opinii surprinzător de progresiste. În cronicile sale îi critică pe socialiştii anarhişti pentru atacurile lor cu bombe şi pe cei utopişti pentru idealismul lor sentimental - dar, în aceleaşi cronici, el recomandă să se desfiinţeze proprietatea particulară asupra pământului, să se înceteze importarea muncii ieftine, să se limiteze averile prin impuneri, să se restrângă prin control proprietatea moştenită, statul să procure de lucru în epocile de criză, ş.a.m.d. „Nici măcar *New-Deal*-ul[vi] de mai târziu n-a îndrăznit să adopte mai mult de câteva din măsurile pentru care pleda Bierce în rubrica sa din *Examiner* datată 11 martie 1894”, comentează profesorul Robert Wiggins.

Arbitru în literatură şi cele mai multe alte subiecte, Bierce dă uneori verdicte agere şi pătrunzătoare. Distingând, de exemplu, între „Satiră” şi „Umor”, scria:

„Într-o materie ca aceasta, este mai uşor a se ilustra decât a se defini. Humorul, (care nu e incompatibil cu patosul, atât e de înrudit râsul cu lacrimile) este Charles Dickens, spiritul este Alexander Pope[vii]. Humor este Dogberry[viii], spirit este Mercutio[ix]... Aproape toţi americanii sunt glumeţi - dacă vreunii s-au născut spirituali, să le ajute Dumnezeu să emigreze! N-o să întâlniţi un american cu care să staţi de vorbă două minute şi să nu spună ceva glumeţ; dar în zece zile n-are să spună nimic spiritual... Umorul este îngăduitor, tandru; râsul său mângâie. Spiritul înfige cuţitul, cere iertare - şi iar răsuceşte arma în rană. Umorul e un vin dulce, spiritul un vin sec; ştim care din ele este preferat de cunoscător.”

Femeile, mai ales cele din speţa emancipată, scriitoarele şi sufragetele timpului său erau discutate cu maliţioasa-i ascuţime de limbă. Totuşi Bierce arată destulă înţelegere pentru psihologia şi condiţia femeii - dovadă povestirea „O Domnişoară de la Redhorse”, inclusă în acest volum, mica fabulă „Cântarea Prefacerilor şi Îndreptărilor” din *Fabule fantastice,* sau această fericit formulată, deşi întristătoare observaţie:

„Adevărul de gheaţă este că, în afară de cămin, influenţa femeilor nu este înălţătoare, ci înjositoare. Când îşi dau osteneala să-i ridice pe bărbaţii care au nevoie să fie ridicaţi, sunt ele însele trase în jos, şi asta e tot ce se realizează.”

Ca învăţător, era încăpăţânat în opinii şi dogmatic. Întrucât îl interesa pe el, principiile literare fuseseră descoperite şi fixate pentru secole. Gusturile sale erau ale unui londonez din secolul al XVIII-lea. Cei mai buni scriitori erau aceia care lucrau în formele stabilite. „Doar şarlatanii caută să substituie noutate şi inovaţie talentului.” Într-un scurt eseu din 1889, *Formarea unui Scriitor,* Bierce rezumă sfaturile pe care le dădea în general discipolilor săi:

„...Dacă mi s-ar da cinci ani pentru a forma un scriitor, nu i-aş îngădui să scrie, ci *doar să-şi facă însemnări,* în primii doi ani. *Acest timp ar trebui să-l dedice studiului.* Dacă l-aş prinde citind o carte de curând publicată - afară doar ca penitenţă - ar fi vai de el! Din instrucţiunea noastră modernă ar trebui să aibă atât cât să-i poată citi pe cei vechi... Dar, în primul rând, acest tânăr norocos *ar trebui să înveţe a-şi forma vederi comprehensive, a avea convingeri cuprinzătoare şi a face generalizări largi...* Şi ar fi necesar ca el să ştie şi să aibă mereu prezent în conştiinţă că această lume a noastră este plină de nerozi şi de pungaşi, orbită de superstiţii, chinuită de invidie, roasă de vanitate,

egoistă, falsă, crudă, blestemată cu amăgiri, nebună de legat... El trebuie să fie când un păcătos, când un sfânt, un erou, un mizerabil.”

„Iată destul ca să indice că voia să-şi modeleze elevii după propria-i imagine”, comentează profesorul Wiggins, exegetul lui Bierce.

Profesând cu nonconformismul belicos vederi neortodoxe, literare, economice şi sociale, proclamându-se zgomotos drept „romantic” în era realismului triumfător, războindu-se feroce cu orice personaj din viaţa publică suspectat de ipocrizie, impostură sau înşelăciune, Bierce a devenit el însuşi ţinta unor atacuri vehemente, care i-au săpat reputaţia.

*

Drept un personaj enigmatic, drept cinic mizantrop răspândind venin în juru-i, drept isteţ bufon şi măscărici l-au fixat vremelnic în conştiinţa contemporanilor săi şi în opinia publică (reduse la o zonă limitată), o critică superficială şi mărginită, care s-a ocupat doar de câteva aspecte ale operei lui şi a izvorât mai ales din pana colegilor săi gazetari, în general ostili, sau din condeiul scriitorilor maltrataţi de dânsul - când, pe Coasta de Vest, ca şi aiurea, bântuia cearta între „realişti” şi „romantici”.

Tendinţa contemporanilor, puţini câţi l-au cunoscut, a fost de a-şi concentra atenţia asupra legendei personajului Bierce: veteranul erou al Războiului de Secesiune; pamfletarul virulent şi incoruptibil, „cel mai afurisit om din San Francisco”; scriitorul cu legături în Europa, mentorul tinerilor literatori locali, care dădea verdicte cu izul săratelor sale prejudecăţi; boemul excentric; tatăl de familie care timp de o viaţă a fost doar un oaspete în casa

lui şi care, însoţit de un roi de admiratori şi admiratoare, îşi schimba mereu reşedinţa, pe colinele din jurul San Francisco-ului, în căutarea unui climat mai clement cu astma ce-l chinuia; părintele nefericit care pierduse doi fii în împrejurări penibile şi vulgare (unul se sinucisese după ce înjunghiase un rival, într-o tavernă, al doilea murise - după unii - din alcoolism); soţul părăsit după 33 de ani de căsnicie spinoasă; şi, în fine, nepotolitul gazetar, devenit tot mai amar şi mai cinic în scrisul său, cu puterea de creaţie sleită, care, la 71 de ani, bătrân şi bolnav, întoarce spatele civilizaţiei americane de care-şi râsese o viaţă întreagă şi se cufundă în iureşul revoluţiei din Mexic.

A-l menţine într-o aură de legendă au contribuit însăşi rezerva scriitorului, fărâmele de biografie ce le dădea în vileag, mistificările în care se complăcea[x], dar mai ales enigmatica sa dispariţie. Opera scriitorului n-a fost însă prea atent cercetată de amatorii de bârfeală literară ai vremii sale.

*

Cât a trăit, faima lui Ambrose Bierce s-a limitat la acea arie modestă: oraşul San Francisco, unde aterizase după Războiul Civil, şi împrejurimile lui, unde şi-a petrecut cea mai mare parte a vieţii şi unde îşi cucerise prestigiul unui dictator literar, un fel de dr. Samuel Johnson[xi] al Coastei de Vest. Decan al criticilor cu autoritate, mentor şi maestru adulat al aspiranţilor la gloria literară şi al scriitorilor tineri, Bierce a exercitat o influenţă marcată asupra multora care au cucerit mai târziu faimă (ca H. L. Mencken[xii], George Sterling[xiii], Ring Lardner[xiv] ş.a.), iar unii dintre ei, ca mai norocosul său discipol H. Mencken, i-au rămas credincioşi chiar în epoca relativului său declin.

Deşi a râvnit, fireşte, la o reputaţie literară mai largă, în anii mult invidiatei sale activităţi publicistice la Londra (1871-74), nu dobândise decât porecla de „amarul Bierce”, de pe urma primelor trei volume ce a reuşit să publice acolo[xv] şi care nu pot fi privite drept lucrări ale unui începător. „Rareori s-a ridicat Bierce deasupra nivelului scriitoricesc ce-l dovedesc aceste bucăţi”, comentează exegetul său cel mai serios, R. Wiggins. Sunt pamflete satirice adunate din cronicile sale de gazetă de la San Francisco, schiţe şi cumplite povestiri groteşti scrise pentru revistele londoneze *Fim* (Haz) şi *Figaro,* sub pseudonimul „Dod Grile”, asupra căruia biografii şi-au bătut capul. (Nu e decât un „cuvânt-valiză”, confecţionat din deghizarea colocvială şi blasfematorie a cuvântului *God* = Dumnezeu, şi condensarea verbelor *to grin* = a rânji şi *to smile* - a zâmbi.)

Se pare că în patrie a avut, în prima sa epocă, o deosebită şansă de a găsi editori care dădeau faliment, iar în Anglia nu s-a priceput să-şi exploateze talentul aşa încât să-i aducă un maximum de succes public - ca de pildă lui Mark Twain, care şi el se afla pe atunci la Londra, într-un triumfal turneu de conferinţe, şi pe care Bierce, nedoritor a se găsi în umbra altuia, a evitat să-l vadă (deşi Twain era prietenos şi accesibil, iar Bierce a împărtăşit cu el nu numai experienţa anilor de formaţie[4], ci şi amărăciunea maturităţii[5].

Bierce n-a răspuns prea activ - ca foştii săi camarazi din San Francisco, Bret Harte şi Joaquin Miller, pe atunci idolii Londrei - cererii pentru snoava şmecheră, argou şi stil gras

[4] Universităţile amândurora au fost atelierul de tipografie şi redacţia gazetei locale.

[5] V. Mark Twain din epoca tîrzie : „Omul care a corupt Hadleyburgul“, „Calendarul lui Puddn’head Wilson“.

colorat, specifice *high-tale*-ului, povestirii amuzante din Vest, de care se arătau avizi cititorii şi editorii englezi dornici să descopere „americanismul autentic”. Totuşi, în genul „Western”, foarte la modă pe atunci în Europa, putea şi Bierce să scrie excelent. Dovadă cele două nuvele incluse în această culegere („Vaca Ţesălată” şi „Ulei de Câine”), dintre cele câteva concesii făcute patronilor săi de la Londra. Bierce a ştiut să dea nuvelei „Western” o turnură originală, macabră, şi tipică, uluitoarea poantă finală, bierceană. Ambele nuvele citate conţin însă şi un bogat subtext satiric la adresa respectabilităţii filistine, în special ultima, unde - după cum se exprimă Clifton Fadiman - „macabrul, printr-o tehnică exhaustivă, este împins la o asemenea extremitate, încât se precipită în abisul râsului”.

Dar Bierce a detestat şi, mai târziu, în calitatea sa de mentor literar, a veştejit cu asprime vulgaritatea literară şi argoul. El se considera un satiric în tradiţia clasică, à la Swift, şi, cu orgoliul cam strâmt al omului care-şi cucerise singur şi cu trudă o destul de vastă cultură, tindea către un stil elevat şi ireproşabil, care s-a dovedit a avea o viaţă mai scurtă decât fireasca înregistrare a limbajului vorbit.

În *Devil’s Dictionary* Bierce defineşte „Lectura”: „Ansamblul a ceea ce se citeşte. În ţara noastră, ea constă, în general, din romane a căror acţiune se petrece în statul Indiana, din *nuvele scrise în dialect şi din umor scris în argou.”* (Subl. ns.).

În privinţa predominării dialectului în urzeala romanelor americane ale epocii, Bierce era alături de un scriitor ca Henry James - care, considerându-l inexistent în alte literaturi, îl înţelegea însă ca pe un element ce se încadra în „marele val general de curiozitate pentru sufletul încă nealterat de civilizaţie, ce începea să se reverse asupra lumii anglo-saxone...” Pentru a se înţelege mai bine

intoleranţa lui Bierce, cităm (din Martin Cunliffe, *Literatura Statelor Unite)* ceea ce spunea în 1873 scriitorul new-yorkez E. C. Stedman, într-o scrisoare către un prieten: „...întreaga ţară este inundată, înecată, acoperită de un val murdar de argou, de vulgaritate, de impertinenţă şi de bufonerie, care nu poate fi numită spirit...”

Evident că James - spirit cercetător şi de o profunzime mai subtilă, înzestrat cu o cultură mai largă şi mai echilibrată, în plus trăind mai toată viaţa sa în Europa - putea da verdicte mai obiective, sau mai detaşate, ca în cazul acesta.

*

Şcolii realiştilor vremii sale, condusă de W. D. Howells [xvi], prestigiosul redactor-şef al revistei *North-American* din Boston - el însuşi rodnic şi impunător romancier - („Miss Nancy Howells”, cum îl ironiza acerbul polemist Bierce) - lui Howells care, în străduinţa sa bine intenţionată de a călăuzi spre maturitate romanul realist pe care-l iniţiase, surghiunea din aria ficţiunii literare orice „încălcare a probabilităţii” şi recomanda tratarea exclusivă a „cotidianului”, „chiar cu riscul de a fi banal”, Bierce îi răspunde cu elocvenţă:

„Probabilitatea n-are ce spune literaturii de imaginaţie; scriitorul capabil nu-i dă o clipă de atenţie - afară doar pentru a face ca ceea ce relatează el *să pară probabil la lectură.* Să zicem că el relatează imposibilul; ei şi? N-a făcut decât să treacă subţirea graniţă, păşind în ţinutul romanescului, regatul lui Swift, Defoe, Hawthorne şi al autorilor celor „1001 de Nopţi” - în ţara POEŢILOR, în patria a tot ce e bun şi trainic în literatura de imaginaţie.”

Ceea ce îl interesează pe Bierce nu e obişnuitul, ci

neobişnuitul. Dar acest „neobişnuit” el ştie că puţini alţii să-l facă „probabil la lectură”.

*

Contemporanii săi mai binevoitori l-au considerat un urmaş al lui Edgar Poe - ceea ce îl necăjea pe irascibilul Bierce, nu pentru că i-ar fi displăcut Poe, ci pentru că-l supăra îngusta vedere critică ce acordă lui Poe un drept prioritar asupra fantasticului. Vorbind despre unul dintre criticii lui, Bierce a spus: „Dacă ar fi trăit pe timpul lui Poe, şi-ar fi râs de străduinţele acelui scriitor de a-l întrece pe Walpole [xvii]...”

Nu vom insista asupra argumentării semiglumeţe, dar îndreptăţite, a lui Bierce că Edgar Poe nu e părintele sau reprezentantul exclusiv al fantasticului în literatura anglo-saxonă, aceasta având filoane mult mai vechi şi la fel de reprezentative (romanul gotic ş.a.). Se cuvine să-i facem însă de pe acum dreptatea de a releva robusteţea literaturii fantastice a acestui „romantic”, concreteţea şi autenticitatea mediului evocat de Bierce, certa valoare documentară (ce nu ştirbeşte nicidecum farmecul şi fiorul) a scrierilor sale, faţă de langoarea morbidă, medievală, de care e impregnată în parte opera lui Poe, de unele tente de ieftin exotism şi snobism naiv al acestui geniu frustrat, de raţionalismul didacticist, sec, pe care-l afişează marele muzician al poeziei în unele povestiri cu explicaţii categoric „ştiinţifice” şi cu atât mai depăşite astăzi.

Cu ştiinţa sa de a pregăti cu grijă şi firesc un cadru autentic, înzestrat cu atributele vremii sale, dându-ne o imagine vie despre cele mai diverse medii ale Americii contemporane lui - căutători de aur, fermieri izolaţi în singurătăţi bântuite de fiare sălbatice, târguşoare obscure

şi fauna lor grotescă, „buna societate”, cu domnişoare sentimentale sau perverse, rechini de afaceri, medici, generali, ziarişti, detectivi, escroci, şi mulţi alţii - Bierce este mai aproape de sensibilitatea cititorului de astăzi decât marele Poe. Chiar dacă de simţul critic mai sobru, de cultura mai rafinată, de elevaţia gravă şi de suprema armonie poetică la care se putea ridica Poe, Bierce este în mare parte lipsit (spunem „în parte”, fiindcă opera lui Bierce conţine totuşi pe alocuri pasaje de o mai contemporană nouă, reţinută şi învăluitoare poezie), savanta introducere şi dozare a elementului straniu, uluitoarea analiză a stărilor de conştiinţă anormale, viguroasa calitate a „fiorului” îl fac pe Bierce una dintre figurile cele mai impunătoare în arta fantasticului la care rămânem sensibili.

Povestirile lui Bierce, deşi uneori se ocupă de supranatural şi multe fac să-ţi îngheţe sângele în vine, au cel mai adesea o explicaţie raţională şi arată o neobişnuit de ascuţită pătrundere psihologică. Elementele fantastice ale povestirilor sale sunt adesea tălmăciri ale unor stări lăuntrice. „Stafia este semnul spaimei interioare”, defineşte Bierce noţiunea, în *Dicţionarul Cinicului* (sau „al Diavolului”, cum îi plăcea să-l intituleze). Chiar la lumina cuceririlor psihologiei ştiinţifice, Ambrose Bierce se arată în multe din povestirile sale fantastice un surprinzător de lucid investigator al subconştientului. Nuvela sa „Moartea lui Halpin Frayser”[6] este un studiu freudian *avant la lettre* asupra complexului lui Oedip. „Omul şi Şarpele” poate figura cu cinste în genul ştiinţifico-fantastic şi totodată ca un mic studiu plin de măiestrie asupra autosugestiei.

În genul astăzi atât de gustat al „ştiinţifico-fantasticului”, Ambrose Bierce poate fi inclus printre iniţiatorii cei mai

[6] V. *Antologia Nuvelei Fantastice*, Editura „Univers“, 1970.

străluciţi. Avem în această culegere câteva exemple, extrase din ciclul intitulat *Can Such Things Be?* (Pot oare exista asemenea lucruri?). În viguroasa „Jivină nevăzută” n-are pereche decât pe un maestru ca H. G. Wells[xviii]. În „Stăpânul lui Moxon”, Bierce anticipează tema, şi astăzi atât de actuală, a automatului şi influenţei sale asupra condiţiei omului. O tratează, fireşte, romantic, emfatizând efectele funeste ale automatului devenit stăpân. Goethe, conform spiritului său, a tratat-o mai armonios în „Ucenicul Vrăjitor”; Poe, cu voită uscăciune raţional-tehnicistă, utilizând acelaşi subiect, al jucătorului de şah automat; Bierce o tratează în maniera bierceană, tulburător şi totuşi, pentru epoca lui, remarcabil de raţional. El dă de gândit asupra laturii celei mai semnificative, accentuată de Goethe şi rămasă semnificativă: stăpânul trebuie să fie omul, constructorul maşinii, care, oricât de perfecţionată, nu este decât creaţia sa. Dar nici urmă de didacticism în povestirea lui Bierce, model de construire şi crescendo al atmosferei fantastice şi de graţioasă şi gravă rezolvare a tensiunii.

Cele mai frumoase şi autentice povestiri ale lui Bierce rămân cele din războiul civil american[7], primul său ciclu de nuvele: *In the Midst of Life - Tales of Soldiers and Civilians* (În mijlocul vieţii - Povestiri despre Militari şi despre Civili), la vigoarea cărora scriitorul nu s-a mai ridicat niciodată. Eroii nuvelelor de război ale lui Bierce sunt în cea mai mare parte activi şi energici, bravi şi cinstiţi - dar totdeauna triumfă, sub înfăţişări care de care mai groteşti, personajul principal, Moartea. Bierce arată eroismul, sentimentul de onoare care învinge, dar şi crisparea făpturii fizice şi a conştiinţei în faţa anihilării sunt consemnate cu rigoarea omului de ştiinţă şi cu măiestria unui mare artist. E cu atât

[7] Vezi nota iii, la sfârşitul volumului.

mai elocvent eroismul şi, pe alocuri, cu atât mai patetică zădărnicia jertfei (ca, de pildă, în nuvelele „Un Fiu al Zeilor" sau „Un ofiţer, un soldat"). Este de notat tonul sec, consemnator, în redarea exacerbării sentimentului de onoare - reversul noţiunii - (ca în nuvela „George Thurston - Trei incidente din viaţa unui bărbat").

Asemenea multora dintre povestirile lui Bierce, splendida nuvelă „O întâmplare la podul de pe Owl Creek", sau „Unul din cei daţi lipsă" arată un interes cu totul modern pentru stările anormale de conştiinţă şi pătrunderea lor deosebit de ascuţită, cât şi o tehnică deosebit de ingenioasă.

În autenticitatea scenelor de război nu cunoaştem, în literatura de limbă engleză, maestru mai desăvârşit decât Ambrose Bierce. Ca unul care a ieşit din război ofiţer-topograf, el începe prin a stabili firesc şi precis, din câteva trăsături, cadrul - pentru ca apoi să ne copleşească treptat trăirea haosului bătăliei, veridicul sunetului, plasticitatea imaginii, adesea fugară, de calitate impresionistă, fiorul pătrunzător al iminenţei distrugerii şi neantului, întrepătrunse cu luminarea fulgerătoare a cugetului unui individ, cu despicarea lucidă a simţirii sale spontane. Toate astea ne duc cu gândul la mai tânărul său contemporan Stephen Crane [xix], iniţiator al prozei moderne americane (Stephen Crane, nefericitul tânăr mort la 29 de ani, cel care n-a luat niciodată parte la o bătălie, dar a evocat-o cu arta unui mare pictor impresionist în admirabilul său roman *Red Badge of Courage* (Semnul Roşu al Curajului). Nu se pot imagina episoade care să transmită mai atroce şi convingător oroarea criminală a războiului, în faţa căreia fiinţa umană e neputincioasă, decât scena finală din nuvela „Chickamauga" a lui Bierce - sau scena retragerii convoiului de mutilaţi, din aceeaşi nuvelă - şi episodul soldatului muribund care nu se mai poate târî mai departe în

dramaticul convoi al retragerii şi e lăsat să moară singur într-un câmp, din romanul lui Crane.

Capriciosul, paradoxalul Bierce, pe când se afla la apogeul celebrităţii sale locale, l-a maltratat pe Crane cu butada: „Nu-mi pot imagina ceva mai prost decât Stephen Crane - cel mult un alt Stephen Crane.” Va fi vorbit aici secreta invidie a lui Bierce, acuzat a nu fi în stare să scrie un roman, faţă de acea capodoperă, care cuprinde puţine file, dar e totuşi un roman autentic modern pentru cititorul de astăzi? Crane este mai modern, fiind mai sobru în „efecte” şi mai lipsit de „intrigă” decât e Bierce în majoritatea povestirilor sale; superioritatea lui stă însă cert în finalitatea artei sale, în faptul că revelaţia gratuităţii şi ororii războiului, câştigată de erou în urma calvarului comun pe care-l străbate, îl duce la maturizare spirituală, la realizarea deplină a camaraderiei şi solidarităţii şi la treapta înţelegerii unei bărbăţii mai demne şi grave, aceea a acceptării şi împlinirii menirii sale în viaţă - toate acestea fiind transmise de Crane fără urmă de grandilocvenţă, cu mare originalitate şi perfectă detaşare. Pe când la Bierce - care nu numai că a scris despre război, dar l-a şi făcut, încât fireşte era pornit să pună accentul pe eroismul în acţiune - se întâmplă uneori ca acest eroism să fie o spectaculoasă şi patetică exhibiţie de curaj individual, pentru a cuceri stima iubitei, a superiorilor sau tovarăşilor de luptă (vezi „Ucis la Resaca”).

Dar cine ar putea uita povestirea „Chickamauga” a lui Bierce, care, prin artificii de o rară ingeniozitate, ne violentează atenţia faţă de groaza şi nebunia războiului? De la viziunile ingenue ale copilului pierdut în pădure, prin ochii căruia - surprinzător de candid - ştie să vadă, Bierce trece la cele superlativ sinistre, producând prin „şoc” retractarea îngrozită dinaintea puterii malefice a Războiului şi sporind

patetismul prin darea în vileag - cu specifica reţinere de informaţie bierceană - a infirmităţii copilului, victimă total lipsită de apărare (condiţie a tragicului). Sau cine ar putea rămâne insensibil la farmecul trist al povestirii „Mierla”, acea fabulă scăldată în gingaşă poezie, unde „coincidenţa”, care ştirbeşte desuet unele dintre cele mai frumoase povestiri ale lui Bierce, potenţează dramatic şi straniu tulburător alegoria. (Nu e de fel gratuită coincidenţa aci, cum nu e nici în frumoasa nuvelă „Un Călăreţ prin Cer”, deoarece o primă trăsătură, dramatică şi ineluctabilă, a Războiului Civil, cu urmări adânci şi prelungi în viaţa oamenilor, sensibilizaţi la această împrejurare, este punerea faţă în faţă, în tabere adverse şi în conflicte ucigătoare, a fratelui contra fratelui, a fiului contra tatălui.)

*

„Portretul unui Mizantrop”, îşi intitulează reputatul critic american Clifton Fadiman (unul dintre primii care au reconsiderat mai atent, deşi încă destul de superficial) opera literară a lui Bierce, studiul introductiv la o selecţie bogată din opera scriitorului[8]. Umbra Hiroshimei mai plana atunci gravă şi ameninţătoare peste lume şi eminentul critic american, cutremurat de ororile recente, face greşeala de a-l considera pe Ambrose Bierce în primul rând ca pe un: „profet al lipsei de nădejde în omenia omenirii, al mersului planetei către propria-i eclipsă... un scriitor care are toate şansele de a fi universal agreat de către o

[8] Citadel Press, New York, 1946, 810 p.; Nuvele fantastice, „militare“ şi „civile“ ; întreg „Dicţionarul Diavolului“ ; nuvele fantastice „Pot oare exista asemenea lucruri ?“, incluzînd „ştiinţifico-fantasticele“; toate „Fabulele fantastice“; povestirea romantică adaptată după scriitorul german Richard Voss: „Călugărul şi Fata Călăului“; ciclurile „Povestiri neglijabile“ şi „Clubul Parenticid“ incluzând povestirile „Western“.

generaţie universal condiţionată de a nu mai crede decât în Forţă (acel Nimic, organizat vizibil şi audibil în scopul distrugerii fără scop)”.

E adevărat că rareori s-a ascuns veşnica goană a omului după un ideal moral, jelirea deznădăjduită a purităţii, sub o mască mai strident cinică (şi nu arareori contorsionată în grimasă), precum se înfăţişează privirii superficiale figura „amarului Bierce”. Cine se apleacă însă cu atenţie asupra unei părţi reprezentative (cum o înfăţişăm aci pentru prima oară cititorului român) a prolificei şi inevitabil inegalei opere a lui Bierce, în care ponderea cea mai mare este într-adevăr a povestirii fantastice şi a satirei-invectivă, dar relieful cel mai marcat e al viguroaselor povestiri de război, cine scrutează sumbru-sclipitoarele definiţii din „Dicţionarul” acestui „Swift fără adevărată putere intelectuală, La Rochefoucauld cu măciucă, Voltaire cu ulcer la stomac” - cum îl numeşte, în 1940, mai mult spiritual decât echitabil, Clifton Fadiman - obiectivul cercetător, deci, al creaţiei lui Bierce - este îndreptăţit să-şi pună întrebarea:

— Ce e muşcătoarea dojană de profet dezlănţuit ce strigă din opera sa de moralist, ce e pornirea, destul de stângace, de evadare în ţinuturi supranaturale a robustului plăsmuitor de fantasme, ce sunt aceste „atitudini” ale lui Ambrose Bierce, decât frustrata sete de puritate, sila de realitatea din juru-i, ale unei minţi pătrunzătoare şi unui spirit pudic, aliate cu o imaginaţie neobişnuit de fertilă? (Dar şi curajul moralistului de a ieşi în piaţa publică, spre a trezi conştiinţele - trebuie recunoscut.)

— Şi o a doua întrebare, în fond mai puţin importantă: poate fi Bierce categorisit ca „romantic”, cum s-a etichetat el însuşi cu îndărătnicie, şi, mai ales, ca un romantic morbid, cum l-au văzut unii?

Cititorul sensibil va percepe în povestirile amarului Bierce

nu numai fiorul autentic şi măiestria tehnică, scriitoricească, ci pe alocuri şi gingăşia ce se ascunde sub poza cinismului, şi compasiunea cutremurată, şi - cu atât mai frapant cu cât este mai rar auzit - înduioşatul glas al portretistului de eroi stoici, convins de nevrednicia lumii, rostind şoapte vibrante de simpatie. Nu simţim numai ca un artificiu evocarea sentimentelor şi viziunilor copilului pierdut în pădure, din „Chickamauga”. Percepem, scăldată în verva bierceană, compasiunea dezarmată din „Copilul vagabond”; (chiar dacă finalul povestirii ia o turnură dulceag victoriană, ea e repede corectată în ultimele accente, de mânia şi amărăciunea scriitorului). În nuvela „Solicitantul” se aude prea limpede nu numai dispreţul pentru filistinism şi critică acidă a unei orânduiri ipocrite, ci şi dezolarea în faţa neputinţei bătrânului în crudele sale avataruri. În povestirea în formă epistolară „O Domnişoară de la Redhorse” - singura cu sfârşit optimist dintre povestirile lui Bierce - care, cu tonu-i monden-frivol, surprinzător de bine mimat, conţine o interesantă mini-incursiune în epoca „goanei după aur” californiene[9] ne surprind răscolitoare accente de duioşie faţă de „Dumps”, orfanul căruia minerii îi permiteau să scotocească în mormanele cu deşeuri după fărâme de „aur bun”, şi pentru amintirea fetiţei desculţe, îmbrăcată în pânză de sac - accente înecate fireşte în ironia povestitorului, care se scuză parcă pentru ele. Cel mai neaşteptat şi convingător e glasul duios în cinic-amuzata povestire cu strigoi „Faimoasa Moştenire Gilson”, de asemenea un interesant mic documentar al goanei după aur californiene. Ridicându-se peste verva spumoasă a groteştilor exagerări şi peste indignarea frânată de ironie la adresa corupţiei, turpitudinii şi fariseismului, glasul vibrează o clipă pentru „...dulgherul

[9] De la 1849.

Pete, care în pauzele dintre o duşcă şi alta lucrase cu vrednicie la o ladă de brad cam de lungimea şi lăţimea (spânzuratului)”. Fantoma derbedeului Gilson (care perfectează uciderea morală şi fizică a onorabilului Mister Brentshaw) „era fără haină şi pălărie, aidoma lui Gilson când fusese culcat în sărmanul lui sicriu ieftin de *mâinile nu lipsite de blândeţe ale dulgherului Pete - pentru care de mult împlinise altcineva aceeaşi slujbă de bun vecin”.* Iată, din partea unui mizantrop, un glas neaşteptat de pur şi blând.

*

Fără să fie larg răspândită în trecut, opera lui Bierce a avut totdeauna un cerc restrâns de cititori, care continuau s-o descopere şi s-o preţuiască. Poate că s-a bucurat de ataşamentul cititorilor şi pentru unul din motivele care au înlăturat-o din atenţia mai stăruitoare a criticii literare din trecut: faptul că Bierce n-a scris într-un singur gen major contemporan - roman, dramă sau poezie lirică - legătura sa cu mai multe teme şi tehnici.

Progresul investigaţiei psihologice, dezvoltarea tehnicilor grotescului, cotitura luată de literatura americană în ultimele decenii l-au adus pe Bierce în atenţia mai stăruitoare a criticii noi şi au început să-i dea dimensiuni impunătoare.

*

„Este curios că istoricii literari i-au clasat pe Bret Harte şi pe Mark Twain drept realişti, iar cu privire la Bierce au acceptat clasificarea de romantic ce şi-a făcut-o el însuşi”, ne atrage atenţia recentul şi atentul exeget al lui Bierce,

profesorul Wiggins (1964). Şi, încă în 1946, Clifton Fadiman - cu toată pornirea de a-l privi pe Bierce exclusiv ca pe un mizantrop - afirmă: „Oricât de complicată este atitudinea lui Bierce faţă de război, *ceea ce scrie el are gustul amar al adevărului...* El a ajutat *să croiască drumul unor mai târzii şi mai buni realişti. Poveştile sale de la graniţa vestică au adus un serviciu similar cauzei realismului.* Bierce a accentuat un aspect esenţial al vieţii de la graniţa vestică: puţinul preţ la care era evaluată viaţa omului. Bret Harte a văzut moartea violentă şi nelegiuirea drept părţi pitoreşti de culoare locală, Mark Twain le-a tratat drept subiecte pentru humor - *Bierce le-a văzut drept ceea ce erau* - deşi fără indignare - c r i m ă.”

Scriitor al timpului său, l-am putea lua pe Bierce în poveştile sale drept un captivant contemporan de-al nostru - de n-ar fi unele, ce-i drept rare, mici manierisme ale epocii care-i dau pe alocuri un aer desuet.

Critica veche i-a sustras o considerare atentă mai ales pentru că Bierce se desprindea din aşa-zisul „curent principal” al literaturii americane. Iată ce ne aminteşte profesorul Robert Wiggins:

„William Dean Howells numea «aspectele mai surâzătoare» ale vieţii americane cele mai tipice şi deci «cele mai apropiate pentru o literatură care tratează probabilităţi». Ca să fim drepţi, nu putem să nu ţinem seama de un punct de vedere care a fost atât de larg acceptat.

Cei mai mulţi dintre istorici şi critici au găsit nuanţa dominantă a literelor americane din trecut esenţial optimistă şi raţională. Există o angajare fermă, deşi uneori naivă, faţă de ideea de progres, ideea că partea mai bună a omului va triumfa, că se vor îmbunătăţi condiţiile şi o mai abundentă viaţă va rezulta, dacă doar ne vom înţelege unii

pe alţii şi ne vom regăsi echilibrul. Literatura noastră - spun aceia - chiar dacă a permis unei minorităţi să se abată, a reflectat inevitabil, în primul rând, acest caracter voios, privind înainte...

Există, totuşi, o parte întunecată a literaturii americane. Un curent puternic şi stăruitor trece prin opera celor mai buni scriitori ai noştri, care dezminte «aspectele surâzătoare» ale experienţei noastre. În anii recenţi, criticii au început să arate aceasta. Vederile lor se acordă cu cotitura ce pare s-o fi luat literatura noastră în anii ce au urmat celui de-al doilea război mondial.

Bierce s-a ridicat cu încăpăţânare împotriva curentului de realism asociat cu Howells şi discipolii săi - un curent ce a fost dominant până destul de târziu în cea de-a treia decadă a secolului 20 şi este încă forţa motrice a celor mai multe cărţi care se vând bine. Dar literatura serioasă din anii 40 şi 50 a arătat făţiş anumite schimbări, care-l fac pe Bierce să pară mai puţin îndepărtat. Mai întâi de toate lucrările realiste care supravieţuiesc ne frapează acum ca fundamental «simbolice». Altă schimbare e că literatura grotescului şi absurdului apare tot mai semnificativă. Ambele caracteristici îl aduc pe Bierce mai aproape de o tradiţie importantă în literatura noastră.”

Nu se pot contesta aceste considerente.

Cât este de şubredă axioma şcolii realiste a lui Howells despre vocaţia pentru optimism a geniului american reiese limpede când ne gândim la cadrul în care s-a format din capul locului literatura americană, la influenţele ce au înrâurit-o mai mult sau mai puţin puternic în cursul dezvoltării sale şi mai ales la cotitura pe care a luat-o în ultimele decenii, prin reprezentanţii ei cei mai eminenţi.

Cadrul iniţial a fost doctrina calvină a depravării omului, păcătos în mâinile unui dumnezeu mânios; influenţele de

seamă: importul negurosului roman gotic englez, tumultuosul, frământatul *Sturm und Drang* al romantismului german, exagerările naturalismului european, în special ale lui Zola, puternica atracţie exercitată de scriitori ruşi ca Dostoievski şi Cehov.

Argumentul lui Howells devine tot mai supus îndoielii pe măsură ce urmărim curentul sumbru strecurându-se în romanele târzii ale lui Fennimore Cooper, în povestirile şi schiţele lui Washington Irving, înflorind în creaţia unor scriitori ca Hawthorne, Melville şi Poe, infiltrându-se în opera târzie a lui Mark Twain, criticul satiric din „Omul care a corupt Hadleyburgul" şi din „Calendarul lui Puddn'head Wilson."

Îl regăsim, acest curent critic şi pesimist, mai mult sau mai puţin puternic, în onestul realist psiholog, subtil-delectabilul Henry James, în marele artist impresionist, ziaristul şi reporterul Stephen Crane, în pătimaşul observator naturalist Frank Norris (care susţinea că „adevăratul romantism se află în realism"), în dramaticul Theodore Dreiser, în sumbrul observator realist Sherwood Anderson, care a influenţat începuturile lui William Faulkner, în mai apropiaţii de noi, dramaticii Erskine Caldwell şi Tennessee Williams, cu care literatura americană serioasă face o cotitură hotărâtă spre cercetarea realităţilor sumbre - şi ne izbeşte acest curent cu o rară forţă şi totuşi cu efecte dintre cele mai tonice în creaţia lui Ernest Hemingway şi în viguroasa, fascinanta lume a titanicului Faulkner. Îl reîntâlnim ca pe un vechi cunoscut în eminentul scriitor american al zilelor noastre, Saul Bellow.

Departe de a-l mai considera pe Ambrose Bierce „un glas disparat în corul literelor americane", critica serioasă de azi e mai degrabă înclinată a-l considera „un glas profetic" şi, în tot cazul, priveşte drept reprezentativă în ansamblul

literaturii americane creaţia sa.

Cunoaşterea acestei opere nu numai că dă satisfacţii de sine stătătoare, dar uşurează înţelegerea unor scriitori americani ai timpului nostru, unii dintre ei de cele mai mari dimensiuni.

Promotorii literaturii secolului 20 se dovedesc în apreciabilă măsură urmaşii lui Ambrose Bierce.

FRIDA PAPADACHE

Din ciclul
ÎN MIJLOCUL VIEŢII
POVESTIRI DESPRE MILITARI ŞI CIVILI

MILITARI

UN CĂLĂREŢ PRIN CER

I

Într-o după-amiază însorită din toamna anului 1861 un soldat sta culcat într-un desiş de laur de lângă un drum din Virginia de vest. Sta lungit pe burtă, proptit în degetele picioarelor şi cu capul lăsat pe braţul stâng. Mâna dreaptă întinsă ţinea uşor puşca. Să nu fi fost rânduiala oarecum metodică a mădularelor lui şi o uşoară mişcare ritmică a cutiei de cartuşe din spatele centironului, s-ar fi putut crede că e mort. Adormise la postul său de pândă. Dar de era să fie descoperit, avea să moară curând după aceea - moartea fiind dreapta şi legiuita pedeapsă pentru delictul său.

Desişul de laur în care zăcea delicventul se afla la cotitura unui drum care, după ce urcase o coastă abruptă către sud, până în acel punct, o lua hotărât către apus, întinzându-se de-a lungul crestei cam vreo sută de iarzi[0]. După care cotea din nou către sud şi cobora în zigzag prin pădure. În colţul acestei a doua cotituri se găsea o lespede mare de piatră ieşind în afară către nord şi dominând valea adâncă din care suia drumul. Lespedea încununa o stâncă înaltă; o piatră ce ar fi picat din marginea ei ar fi căzut în linie dreaptă o mie de picioare, până în vârfurile pinilor. Cotitura lângă care zăcea soldatul se afla pe alt pinten al aceleiaşi stânci. De-ar fi fost treaz el ar fi putut cuprinde cu privirea nu numai braţul cel scurt al drumului şi lespedea

[0] Un iard = cca 91 cm (vechea măsură englezească).

proeminentă, ci şi întregul profil al stâncii dedesubt. Se prea poate ca priveliştea să-l fi făcut să ameţească. Ţinutul era pretutindeni împădurit, cu excepţia fundului de vale dinspre nord, unde se întindea o poieniţă, străbătută de un şuvoi de apă abia vizibil din marginea văii. Acest luminiş părea să fie cu puţin mai mare decât o curte obişnuită din faţa casei, dar în realitate avea o întindere de câţiva acri[0]. Verdele lui era mai viu decât acela al pădurii ce-l împrejmuia. Mai departe, dincolo de luminiş, se înălţa un şir de stânci uriaşe, asemănătoare acelora unde presupunem că ne aflăm ca să îmbrăţişăm cu privirea sălbaticul peisaj şi printre care drumul suise într-un chip oarecare pentru a ajunge pe creastă. Configuraţia văii era într-adevăr aşa fel încât din acel punct de observaţie ea părea pe de-a-ntregul închisă; te întrebai cu mirare cum oare drumul ce reuşise să iasă din vale izbutise să pătrundă înlăuntrul ei şi de unde veneau şi unde se duceau apele torentului care despica poiana la mai bine de o mie de picioare[0] în adânc.

Nu-i ţinut pe lume, oricât de sălbatic şi dificil, pe care oamenii să nu-l prefacă în teatru de război; ascunse în pădure, pe fundul acestei capcane militare, se găseau cinci regimente de infanterie federală[0]. În ajun mărşăluiseră toată ziua şi toată noaptea şi acum se odihneau. La căderea nopţii urmau să pornească iar la drum, să suie până în locul unde dormea acum necredincioasa lor santinelă şi, coborând celălalt povârniş al crestei, să năvălească asupra unei tabere a inamicului cam pe la miezul nopţii. Nădăjduiau să atace tabăra prin surprindere, pentru că drumul ducea până în spatele ei. În cazul că dădeau greş, situaţia lor avea să fie extrem de primejdioasă; şi cu

[0] Un acru = 0,404671 ha, aproximativ un pogon.

[0] Un picior = 30 cm.

[0] Nordiste, unionale.

siguranţă că urmau să dea greş, dacă întâmplarea sau vigilenţa avea să semnaleze inamicului mişcarea.

II

Santinela care dormea în desişul de laur era un tânăr din Virginia, cu numele de Carter Druse. Fiu al unor oameni avuţi, singurul lor copil, îi fuseseră date tihna, cultura şi traiul luxos de care bogăţia şi bunul-gust puteau dispune în ţinutul muntos al Virginiei de vest. Casa lui se afla la numai câteva mile de unde dormea el acum. Într-o dimineaţă se ridicase de la masă după micul dejun şi spusese liniştit, dar pe un ton grav: „Tată, un regiment de Unionişti a sosit la Grafton. Mă duc la ei să mă înrolez.” Tatăl îşi înălţă capul leonin, îşi privi o clipă fiul, în tăcere, şi apoi răspunse: „Bine, du-te, *sir,* şi în orice împrejurare fă ceea ce crezi că e de datoria ta. Virginia, pe care o trădezi, trebuie să-şi urmeze drumul fără tine. De vom fi amândoi în viaţă la sfârşitul războiului, vom mai vorbi despre asta. Starea mamei tale, după cum te-a informat medicul, este cât se poate de critică; în cel mai bun caz, ea nu mai poate fi alături de noi mai mult de câteva săptămâni; dar acest timp este preţios. Ar fi mai bine să n-o tulburi.”

Aşa încât Carter Druse, făcând o respectuoasă plecăciune tatălui său, care întoarse salutul cu o ceremonioasă curtenie ce ascundea o inimă frântă, părăsi căminul copilăriei sale şi se duse la militărie. Prin conştiinciozitate şi curaj, prin fapte de devotament şi cutezanţă, el îi încredinţă curând pe camarazii şi pe ofiţerii lui de meritele sale - şi acestor calităţi, plus unei oarecari cunoaşteri a ţinutului, le datora alegerea sa pentru actuala sarcină primejdioasă în avanpostul înaintat. Totuşi, oboseala îi fusese mai puternică decât hotărârea - şi adormise. Ce înger bun sau rău veni în

vis să-l trezească din nelegiuire - cine-ar putea spune? Fără o mişcare, fără un sunet, în tăcerea adâncă, şi în aromeala după-amiezii târzii, vreun nevăzut mesager al destinului atinse ochii conştiinţei lui, despecetluindu-i, şopti la urechea spiritului său misteriosul cuvânt de trezire pe care nicicând buze omeneşti nu l-au rostit şi nicicând memorie de om nu şi l-a amintit. El îşi ridică liniştit de pe braţ fruntea şi privi printre trunchiurile protectoare ale arborilor, înconjurând instinctiv cu mâna dreaptă patul armei.

Prima lui senzaţie fu o intensă încântare estetică. Pe un piedestal colosal - stânca - neclintită pe extrema margine a lespezii de sus şi înscriindu-şi ascuţit conturul pe cer, se afla o statuie ecvestră de o demnitate impresionantă. Figura bărbatului călărea figura calului drept şi ostăşeşte, dar cu liniştea unui zeu al vechilor greci dăltuit în marmura ce limitează sugestia acţiunii. Costumul cenuşiu se armoniza cu fundalul aerian; metalul echipamentului şi cioltarului era îndulcit şi stins de umbră; pielea animalului n-avea nicăieri puncte de lumină crudă. O carabină, reprezentată izbitor de scurtă, sta curmeziş pe oblâncul şeii, ţinută la locul ei de mâna dreaptă, care-o strângea de „mâner*”;* mâna stângă, ţinând hăţul frâului, era invizibilă. Profilată pe cer silueta calului apărea cioplită cu precizia unei camee; privea peste înălţimile văzduhului spre colţii de stâncă de dincolo. Faţa călăreţului, uşor întoarsă, nu arăta decât un contur al tâmplei şi al bărbii; el privea în jos către fundul văii. Amplificat de înălţarea sa către cer şi de-o pătrunzătoare senzaţie ce-l convingea pe soldat de existenţa formidabilă a unui inamic apropiat, grupul apărea de o dimensiune eroică, aproape colosală.

O clipă Druse avu sentimentul ciudat, de care-şi da doar pe jumătate seama, că-l prinsese dormind sfârşitul războiului şi că privea acum o măreaţă operă de artă

ridicată pe-acea înălţime întru comemorarea faptelor unui trecut eroic a cărei nedemnă parte fusese şi dânsul. Acest sentiment fu împrăştiat de o uşoară mişcare a grupului; calul, fără a clinti picioarele, îşi trăsese niţel înapoi trupul din marginea lespezii; omul rămânea neclintit ca şi mai înainte. Trezit pe deplin şi percepând cu ascuţime înţelesul situaţiei, Druse aduse acum patul puştii lângă obraz, împingând cu prudenţă ţeava armei printre tufişuri, aşeză cocoşul în poziţie de tragere şi, privind prin vizoare, acoperi o zonă vitală din pieptul călăreţului. O uşoară apăsare a trăgaciului şi Carter Druse ar fi scăpat de orice grijă. În clipa aceea călăreţul întoarse capul şi privi în direcţia vrăjmaşului său ascuns - păru să-l privească drept în faţă, în ochi, în inima-i vitează şi străpunsă de milă.

Este deci atât de înspăimântător să ucizi un duşman în război - un duşman care a surprins un secret vital pentru siguranţa ta proprie şi aceea a camarazilor tăi - un duşman mai formidabil prin ceea ce ştie decât toată armata sa laolaltă? Carter Druse păli; îi tremurau toate mădularele, îl cuprinse o sfârşeală şi văzu grupul statuar din faţă-i ca pe nişte forme negre, înălţându-se, căzând, mişcându-se nestatornic în arcuri de cercuri într-un cer de foc. Mâna i se desprinse de pe armă, capul se plecă încet, până când faţa i se lăsă pe frunzişul în care sta culcat. Acest *gentleman* viteaz, acest soldat călit era gata să leşine, de intensitatea emoţiei.

Starea aceasta nu dură mult; încă o clipă şi faţa i se ridicase de pe pământ, mâinile îşi reluară poziţiile pe armă, degetul arătător căuta trăgaciul; mintea, inima şi ochii erau limpezi, conştiinţa şi raţiunea sănătoase. Nu putea spera să-l captureze pe-acel duşman; să-l alarmeze n-ar fi avut decât efectul de a-l face să se năpustească spre tabăra lui cu vestea fatală. Datoria ostaşului era limpede; acel om

trebuia împuşcat din ambuscadă - fără avertisment, fără cea mai mică pregătire spirituală, fără să i se dea timp nici de-o rugăciune nerostită, el trebuia trimis la ultima judecată. Dar nu - mai e o nădejde; s-ar putea ca el să nu fi descoperit nimic - poate că doar admiră peisajul sublim. Dacă i se îngăduia, s-ar putea să-şi întoarcă nepăsător calul şi să plece înapoi spre direcţia de unde venise. Desigur va fi posibil de judecat, în clipa când se va retrage, dacă ştie sau nu. S-ar putea ca fixitatea atenţiei sale... Druse întoarse capul şi privi prin adâncimile văzduhului către vale, ca de la suprafaţa unui lac străveziu către fundul lui. Văzu târându-se prin poiana verde un şir unduios de siluete de oameni şi de cai - vreun comandant nerod le dădea voie soldaţilor din escorta lui să-şi adape dobitoacele la loc deschis - vizibili ca-n palmă de pe-o duzină de piscuri!

Druse îşi întoarse ochii din vale şi-i aţinti din nou - şi iar prin vizoarele puştii - asupra grupului ce-l alcătuiau omul şi calul. Dar de data aceasta ţinta îi fu calul. În memoria sa, ca o poruncă divină, răsunau cuvintele tatălui său la despărţire: „În orice împrejurare, fă ceea ce crezi că e de datoria ta.” Era calm acum. Dinţii îi erau strânşi cu hotărâre, dar neîncleştaţi - nervii la fel de liniştiţi că ai unui prunc în somn; nu-i tremura nici un muşchi al trupului, respiraţia îi era regulată şi înceată, până ce se întrerupse în clipa ochirii. Datoria învinsese; spiritul îi spusese trupului: „Linişte, potoleşte-te.” Trase.

III

Un ofiţer al forţelor Federale, care, din spirit de aventură sau în căutare de informaţie, părăsise bivuacul ascuns din pădure şi, mergând la întâmplare, îşi croise drum până în marginea de jos a unui mic luminiş din apropierea piciorului

stâncii, chibzuia ce are de câştigat dacă îşi continuă explorarea. La o distanţă de un sfert de milă înaintea sa, aparent însă la o aruncătură de piatră, se ridica din împrejmuirea-i de pini faţa uriaşă a unei stânci, înălţându-se atât de sus deasupra lui, încât ameţea când privea într-acolo unde marginea ei tăia o linie ascuţită, zgrunţuroasă, pe cer. Arăta un profil pe de-a-ntregul vertical, înscriindu-se pe un fundal de cer albastru până la un punct situat la jumătatea pantei sale, şi de coline îndepărtate, aproape la fel de albastre, de acolo până la vârfurile arborilor ce-i stăteau la temelie. Înălţându-şi ochii până la ameţitoarea altitudine a culmii acelei stânci, ofiţerul văzu o apariţie uluitoare - un bărbat pe spinarea unui cal gonind jos spre vale prin văzduh!

Drept ca o lumânare şedea călăreţul, milităreşte, ţinându-se bine în şa, şi stăpânind viguros hăţul, pentru a-şi frâna calul de luptă în prea impetuosu-i avânt către vale. De pe capul lui gol, părul lung zbura fluturând ca un panaş. Mâinile îi erau ascunse de norul coamei zbârlite a calului. Trupul animalului părea atât de echilibrat, de parcă fiece lovitură de copită ar fi întâlnit pământul rezistent. Mişcările lui erau ale unui galop sălbatic, dar chiar pe când privea ofiţerul, ele încetară şi picioarele se aruncară toate năvalnic înainte, ca în clipa aterizării dintr-un salt. Dar ce zbor fusese!

Uluit şi înspăimântat de această apariţie a unui om călărind prin cer, pe jumătate crezând că e scribul ales al unui nou Apocalips, ofiţerul, copleşit de intensitatea emoţiei, simţi că i se moaie picioarele şi căzu. Aproape în aceeaşi clipă auzi un trosnet în copaci - un zgomot ce se stinse fără ecou - şi-apoi domni iar liniştea.

Ofiţerul se ridică în picioare, tremurând. O senzaţie familiară, de piele jupuită pe fluierul piciorului, îl readuse în

simţiri. Silindu-se să-şi vină în fire, fugi iute de lângă stâncă, alergând spre un loc îndepărtat de poalele ei; acolo, pe-aproape, se aştepta să-şi găsească omul; şi-acolo, pe-aproape, fireşte că nu-l găsi. În clipa fugară a viziunii sale, imaginaţia îi fusese atât de impresionată de aparenta graţie şi naturaleţe şi hotărâre a miraculoasei performanţe, încât nu-i trecu prin minte că direcţia marşului cavaleriei aeriene este drept către adânc şi că putea găsi ce căuta chiar la piciorul stâncii. O jumătate de oră mai târziu se înapoie în tabără.

Acest ofiţer era un om cuminte - n-avea să se apuce să spună un adevăr de necrezut. Nu pomeni nimic despre ce văzuse. Dar când comandantul îl întrebă dacă în recunoaşterea sa aflase ceva util pentru expediţie, el răspunse:

— Da, *sir.* Nu e nici un drum care să coboare în valea aceasta dinspre sud.

Comandantul, mai bine informat, zâmbi.

IV

După ce trase, soldatul Carter Druse îşi reîncărcă puşca şi-şi reluă veghea. Abia trecuseră vreo zece minute când un sergent federal se târî prudent la el, pe brânci. Druse nici nu întoarse capul şi nici nu se uită la el; sta întins, nemişcat, fără vreun semn de recunoaştere.

— Tu ai tras? întrebă sergentul în şoaptă.

— Da.

— În ce?

— Într-un cal. Stătea pe stânca de colo - chiar în margine. Cum vedeţi, nu mai e. S-a prăvălit de pe stâncă.

Faţa soldatului era albă, dar alt semn de tulburare nu arăta. După ce răspunsese, întoarse ochii şi nu mai spuse

nimic. Sergentul nu înţelegea.

— Ascultă, Druse, zise, după o clipă de tăcere, degeaba faci pe misteriosul. Îţi ordon să raportezi. Era cineva călare pe calul acela?

— Da.

— Ei? Cine era?

— Tatăl meu.

Sergentul se sculă în picioare şi se îndepărtă. „Doamne Dumnezeule!” făcu.

ÎNTÂMPLARE LA PODUL DE PE OWL CREEK [0]

I

Un bărbat sta pe un pod de cale ferată din nordul Alabamei, privind în jos, spre apa ce curgea repede, la douăzeci de picioare sub el. Ţinea braţele îndărătul spatelui, încheieturile mâinilor fiindu-i legate cu o frânghie. O funie îi era strâns petrecută pe după gât. Era agăţată de o grindă încrucişată deasupra capului său şi partea slobodă îi cădea până în dreptul genunchilor. Câteva scânduri, aşezate pe traversele ce susţineau şinele căii ferate, alcătuiau o platformă pentru el şi executorii săi - doi soldaţi ai armatei federale, comandaţi de un sergent care în viaţa civilă ar fi putut să fie un substitut de şerif. La o mică distanţă, pe aceeaşi platformă improvizată, se găsea un

[0] Owl Creek = Gârla Bufniţei.

ofiţer înarmat, în uniformă de căpitan. Câte o santinelă la fiece capăt al podului sta cu puşca în poziţia „Arma la umăr!” - adică ţinută vertical în dreptul umărului stâng, cu cocoşul sprijinit pe antebraţul adus drept de-a curmezişul pieptului - o poziţie convenţională şi nefirească, obligând corpul să stea drept. Datoria acestor doi oameni nu părea a fi să ştie ce se întâmpla în centrul podului; ei nu făceau decât să blocheze cele două capete ale podeţului de scânduri ce-l traversa.

Îndărătul uneia dintre santinele nu se vedea nimeni; calea ferată continua drept printr-o pădure vreo sută de iarzi, apoi cotea şi se pierdea din privelişte. Fără îndoială că se găsea un avanpost ceva mai departe. Celălalt mal al şuvoiului era teren deschis - uşor povârnit şi încununat cu o palisadă din trunchiuri verticale de arbori, prevăzută cu deschizături pentru puşti, cu o singură ambrazură prin care ieşea gura unui tun de bronz, dominând podul. La mijlocul povârnişului dintre pod şi palisadă erau spectatorii - o singură companie de infanterie aliniată în poziţia „repaus”, cu tălpile puştilor sprijinite de pământ, cu ţevile înclinate uşor înapoi către umărul drept, cu mâinile încrucişate pe patul armei. Un locotenent sta la aripa dreaptă a liniei, cu vârful sabiei în pământ, cu mâna stângă rezemată de cea dreaptă. În afara grupului celor patru, din centrul podului, nu mişca nimeni. Compania sta cu faţa la pod, încremenită. Santinelele, cu faţa la malurile pârâului, arătau ca nişte statui ce-ar fi împodobit podul. Căpitanul sta cu braţele încrucişate, observând în tăcere activitatea subalternilor săi, nedând nici un semn. Moartea e un demnitar care, atunci când şi-a vestit sosirea, se vrea întâmpinată cu manifestări formale de respect, chiar din partea celor mai obişnuiţi cu ea. În codul etichetei militare tăcerea şi rigiditatea sunt forme ale deferenţei.

Omul pe cale să fie spânzurat părea să aibă vreo treizeci şi cinci de ani. Era un civil, judecând după îmbrăcămintea sa de proprietar de plantaţie. Trăsăturile îi erau plăcute - un nas drept, o gură fermă, o frunte lată, de pe care părul lung, negru, era pieptănat lins înapoi, ajungând îndărătul urechilor până la gulerul redingotei ce-i cădea bine pe trup. Purta mustaţă şi cioc, însă fără favoriţi; ochii îi erau mari, de un cenuşiu-închis şi cu o expresie binevoitoare, la care nu te-ai fi aşteptat din partea unuia cu gâtul în laţ. Evident, nu era un ucigaş oarecare. Liberalul cod militar prevede spânzurarea pentru multe feluri de persoane şi *gentlemen*-ii nu sunt excluşi.

Pregătirile fiind terminate, cei doi soldaţi păşiră în lături şi fiecare dintre ei trase deoparte scândura pe care stătuse. Sergentul se întoarse către căpitan, salută şi se postă în spatele ofiţerului, care la rândul său se dădu un pas la o parte. Aceste mişcări lăsară pe condamnat şi pe sergent pe cele două capete ale aceleiaşi scânduri, care cuprindeau trei traverse ale podului. Capătul pe care sta civilul era foarte aproape de-o a patra traversă, dar fără s-o atingă. Această scândură fusese ţinută locului de greutatea căpitanului; acum era ţinută de aceea a sergentului. La un semnal al celui dintâi, al doilea avea să se dea în lături, scândura avea să se încline şi condamnatul avea să cadă printre două traverse.

Aranjamentul păru condamnatului simplu şi eficace. Faţa nu-i fusese acoperită şi nici ochii legaţi. Privi o clipă „nestatornicu-i sprijin”, apoi îşi lăsă privirea să-i rătăcească spre vâltoarea şuvoiului ce curgea năvalnic la picioarele sale. O bucată de lemn săltând pe apă îi captă atenţia şi ochii lui o urmăriră spre avalul pârâului. Ce încet părea să înainteze! Ce apă leneşă!

Închise ochii pentru a-şi concentra ultimele gânduri

asupra soţiei şi copiilor săi. Gârla, devenită aurie la atingerea soarelui timpuriu, ceţurile ce mocneau pe sub maluri la oarecare distanţă în josul apei, palisada, soldaţii, bucata de lemn plutitor - toate astea îl distrăseseră. Deveni conştient de o nouă senzaţie supărătoare. Printre gândurile la dragii lui pătrundea cu violenţă un zgomot pe care nu-l putea nici ignora, nici înţelege - o percuţie ascuţită, distinctă, metalică, asemenea loviturii pe nicovală a ciocanului unui fierar; avea aceeaşi calitate de sunet. Se întrebă ce putea fi şi de era peste măsură de departe sau foarte aproape - părea şi una şi alta. Loviturile se succedau cu regularitate, dar rar ca dangătul unui clopot de înmormântare. El aştepta fiece lovitură cu nerăbdare şi - fără să ştie de ce - cu aprehensiune. Intervalele de tăcere erau din ce în ce mai lungi; întârzierile deveneau înnebunitoare. Cu cât le scădea frecvenţa, cu atâta sunetele creşteau în tărie şi în stridenţă. Îi răneau urechea ca nişte vârfuri de cuţit; se temea să nu ţipe. Ceea ce auzea era ticăitul ceasornicului său.

Deschise ochii şi văzu iarăşi apa curgându-i pe sub picioare. Dacă aş izbuti să-mi liberez mâinile - gândi - aş putea lepăda laţul şi sări în gârlă. Plonjând, m-aş feri de gloanţe şi, înotând zdravăn, aş putea s-ating malul, să scap în pădure şi s-ajung acasă. Casa mea, slavă Domnului, este deocamdată în afara liniilor lor; soţia şi micuţii mei sunt încă dincolo de punctul cel mai înaintat atins de năvălitor.

Pe când aceste gânduri, formulate aici în cuvinte, mai degrabă săgetau creierul condamnatului decât evoluau în el, căpitanul făcu un semn sergentului. Sergentul păşi deoparte.

II

Peyton Farquhar era un proprietar de plantaţie înstărit, dintr-o familie veche şi foarte respectată în Alabama. Fiind stăpân de sclavi şi, asemenea altor stăpâni de sclavi, interesându-l politica, era fireşte, din capul locului, secesionist şi cu înfocare devotat cauzei sudiste. Circumstanţe imperioase - care e inutil să fie relatate aici - îl împiedicaseră de-a se angaja în brava armată ce luptase în dezastruoasa bătălie încheiată cu căderea Corintului; îl rodea neglorioasa constrângere şi jinduia după eliberarea energiilor sale, după viaţa mai largă a soldatului, după prilejul de-a se distinge. Acest prilej avea să vină - simţea el - aşa cum vine tuturor, pe timp de război. Deocamdată făcea ce putea. Nici un serviciu nu i se părea prea umil, pe care-l putea îndeplini în sprijinul Sudului, nici o aventură prea primejdioasă de întreprins, dacă era compatibilă cu figura unui civil care, în inima sa, era soldat şi care, de bună credinţă şi fără prea multă calificare, consimţea la dictonul, francamente nemernic, că totul e permis în dragoste şi în război.

Într-o seară, pe când Farquhar şi soţia sa şedeau pe o bancă rustică în apropierea intrării pe pământurile lui, un soldat îmbrăcat în uniformă cenuşie veni călare până la poartă şi rugă să i se dea puţină apă de băut. Doamna Farquhar fu prea bucuroasă a-l servi cu propriile-i mâini albe. În timp ce dânsa plecă după apă, soţul ei se apropie de călăreţul prăfuit şi se informă cu mult interes asupra noutăţilor de pe front.

— Yankeii repară căile ferate, spuse omul, şi se pregătesc de-o nouă înaintare. Au ajuns la podul de pe Owl Creek, l-au reparat şi au construit o baricadă pe malul de nord. Comandantul a dat un ordin, afişat peste tot, unde se spune că orice civil prins că-şi face de lucru la calea ferată, la poduri, tunele sau trenuri, va fi spânzurat pe loc. Am văzut

ordinul.

— Cât de departe e până la podul de pe Owl Creek? întrebă Farquhar.

— Vreo treizeci de mile.

— Nu-i nici o trupă de partea asta a gârlei?

— Doar un post de pază la jumătate de milă şi o singură sentinelă de partea dincoace a podului.

— Să presupunem că cineva, un civil candidat la spânzurătoare, ar şti să se ferească de postul de pază şi i-ar veni poate de hac sentinelei - întrebă Farquhar, zâmbind - ce-ar putea realiza?

Soldatul reflectă.

— Am fost acolo acum o lună, răspunse. Am băgat de seamă că viitura de astă-iarnă a lăsat o grămadă de lemne plutitoare înţepenite de piciorul dincoace al podului. Acuma-s uscate şi-ar arde ca iasca.

Doamna adusese între timp apa, pe care soldatul o bău. El îi mulţumi ceremonios, făcu o plecăciune soţului şi se depărtă călare. Cu un ceas mai târziu, după căderea nopţii, trecu iar prin faţa plantaţiei, îndreptându-se spre nord, de unde venise. Era un cercetaş de-al Federalilor[0].

III

Când Peyton Farquhar se prăvăli printre traversele podului, el îşi pierdu cunoştinţa şi era ca şi mort. Din această stare fu trezit, o veşnicie mai târziu - aşa i se păru - de durerea unei presiuni aprige pe beregată, urmată de o senzaţie de sufocare. Junghiuri ascuţite, pătrunzătoare, păreau să-l săgeteze, de la gât în jos, prin fiece fibră a trupului şi a mădularelor. Durerile acestea parcă îl fulgerau de-a lungul unor bine delimitate linii de ramificaţie şi îl loveau într-un ritm de-o rapiditate de neconceput. Păreau

[0] Nordişti.

că nişte şuvoaie zvâcninde de foc, care-l încingeau cu o arşiţă intolerabilă. Cât despre cap, îşi dădea seama doar că-i prea plin, congestionat. Aceste senzaţii nu erau însoţite de gândire. Partea de intelect a firii sale se şi ştersese; nu mai avea decât capacitatea de a simţi - şi a simţi era chin. Rămânea conştient că se mişcă. Încercuit într-un nor luminos, a cărui inimă încinsă era, lipsit de substanţă materială, se legăna în arcuri de oscilaţie inimaginabile, ca un vast pendul. Apoi, dintr-o dată, cu o bruscheţe teribilă, lumina dimprejuru-i explodă în înălţime, cu un zgomot puternic de împroşcare. Avea în urechi un muget înspăimântător - şi totul era rece şi negru. Capacitatea de a gândi se întoarse: ştiu că se rupsese funia şi că se prăvălise în şuvoi.

Senzaţia de strangulare nu crescu; laţul din jurul gâtului îl sufoca mai dinainte şi tot el oprea apa să-i intre în plămâni. Să mori de ştreang pe fundul unei ape! Ideea asta îi păru ridicolă. Deschise ochii în întuneric şi văzu deasupră-i o rază de lumină - dar cât de departe, cât de inaccesibilă! Tot se mai cufunda - căci lumina pălea, pălea într-una, până nu mai fu decât un licăr. Apoi începu a creşte şi a străluci tot mai viu şi el ştiu că se ridică la suprafaţă - o ştiu cu aversiune, pentru că acum îi era foarte bine. Să fii spânzurat şi înecat - gândi - nu-i aşa rău; dar n-aş vrea să fiu împuşcat - n-ar fi drept.

Nu era conştient de vreun efort, dar o durere ascuţită în încheietura mâinii îi spuse că încerca să-şi elibereze mâinile. Urmări această trudă cum ar urmări un om care n-are ce face performanţa unui jongler, fără să-l intereseze rezultatul. Ce strădanie splendidă! Ce forţă magnifică, supraomenească! Asta, da - era un efort admirabil! Bravo! Frânghia căzu deoparte; braţele i se despărţiră şi plutiră în sus, mâinile mijind tulbure în lumina crescândă. Le observă

cu un interes nou, pe când mai întâi una, apoi cealaltă înhăţau laţul de la gât. Îl smulseră şi-l lepădară cu mânie - şi unduirile lui semănau cu ale unui şarpe acvatic. „Puneţi-l înapoi!” „Puneţi-l înapoi!” Gândi că strigase mâinilor sale aceste vorbe, fiindcă desprinderea laţului fusese urmată de cea mai sinistră durere prin care trecuse. Îl durea gâtul îngrozitor; simţea flăcări în creier; inima, care-i pâlpâise slab, se smuci violent, silindu-se să iasă cu tot dinadinsul pe gură. Îşi simţea trupul întreg ca tras pe roată, zdrobit - şi chinul era insuportabil. Dar mâinile lui, neascultătoare, nu băgau în seamă ce le poruncise. Băteau apa viguros, cu lovituri repezi spre adânc, forţându-l să iasă la suprafaţă. Îşi simţi capul înălţându-se din nou - ochii, îi fură orbiţi de lumina soarelui; pieptul i se dilata convulsiv şi, într-o supremă tortură, încununând tot chinul de până atunci, plămânii lui înghiţiră o duşcă mare de aer, pe care, numaidecât, o expulză cu un ţipăt. Acum era în deplină stăpânire a tuturor simţurilor. Erau, de fapt, supranatural de ascuţite şi treze. Ceva, în teribila tulburare a sistemului său organic, le exaltase şi le subţiase într-atâta încât înregistrau lucrurile nepercepute vreodată mai înainte. Simţea vălurelele pe obraz şi le auzea fiecăruia în parte zgomotul distinct pe când îl loveau. Se uita la pădurea de pe malul pârâului, vedea fiecare copac, frunzele şi nervurile fiecărei frunze - vedea până şi insectele de pe ele: lăcustele, muştele cu trupuri sticlinde, păianjenii cenuşii întinzându-şi firele de tort din crenguţă în crenguţă. Observa culorile de curcubeu ale tuturor picăturilor de rouă de pe milioane de fire de iarbă. Bâzâitul ţântarilor ce dansau deasupra bulboacelor pârâului, bătaia de aripi a libelulelor, propulsiunile picioruşelor păianjenului de apă - ca nişte vâsle smucindu-şi luntrea - toate astea alcătuiau o muzică ce-o auzea. Un peşte lunecă de-a lungul pe sub ochii lui şi

el îi auzi foşnetul trupului pe când despica apa.

Ieşise deasupra cu faţa în spre avalul şuvoiului; într-o clipă, lumea vizibilă păru a se roti încet, el însuşi devenind punctul pivot - şi văzu podul, palisada, soldaţii de pe pod, îi văzu pe căpitan, pe sergent, pe cei doi soldaţi, călăii săi. Li se proiectau siluetele pe cerul albastru. Strigau şi gesticulau, arătând spre dânsul. Căpitanul îşi scosese pistolul, dar nu trăgea; ceilalţi erau neînarmaţi. Mişcările le erau groteşti, oribile, şi formele gigantice.

Auzi subit o detunătură violentă şi ceva lovi agil apa, la câteva degete de capul lui, împroşcându-i spumă în obraz. Auzi o a doua detunătură şi văzu pe una dintre sentinele cu arma la umăr, un uşor nor de fum albastru înălţându-i-se din gura puştii. Omul din apă vedea ochiul omului de pe pod privind într-al său prin vizorul puştii. Observă că era un ochi cenuşiu şi-şi aminti a fi citit că ochii cenuşii sunt cei mai ageri şi că toţi ţintaşii faimoşi au ochi cenuşii. Oricum, acesta greşise.

Un vârtej îl prinsese pe Farquhar şi-l răsuci pe jumătate; privea iar spre pădurea de pe malul opus palisadei. Zgomotul unui glas limpede, înalt, răsuna acum înapoia lui, în ritm de psalmodiere monotonă, şi străbătea apa atât de distinct încât străpungea şi stăpânea toate celelalte zgomote, chiar şi bătaia vălurelelor în urechile lui. Fără a fi soldat, frecventase destule tabere militare încât să cunoască groaznicul înţeles al acestei psalmodieri, deliberate, tărăgănate: locotenentul de pe ţărm intervenea în acţiunea din acea dimineaţă. Cât de rece şi nemilos - cu ce intonaţie egală, calmă, presupunând şi impunând liniştea subalternilor, la ce intervale precis măsurate cădeau acele cuvinte crude: „Atenţie, companie!... Arma la ochi!... Gata!... Foc!”

Farquhar se cufundă - se cufundă cât putu de adânc. Apa

îi mugea în urechi ca vocea unei Niagare, totuşi auzi tunetul surd al salvei şi înălţându-se iar la suprafaţă, întâlni fărâme strălucitoare de metal, ciudat de aplatizate, oscilând agale către adânc. Unele din ele îi atingeau obrajii şi mâinile, apoi se depărtau, continuându-şi coborârea. Una i se vârî între guler şi gât; era neplăcut de caldă şi el o smulse de-acolo.

Pe când se ridica la suprafaţă gâfâind, văzu că stătuse mult sub apă; se găsea la o bună bucată mai jos pe cursul gârlei, mai aproape de scăpare. Soldaţii aproape că terminaseră de reîncărcat; vergelele de metal scânteiau toate odată în lumina soarelui, pe când erau trase afară din ţevi, răsucite în aer şi băgate în lăcaşurile lor. Cele două sentinele traseră din nou, independent şi ineficace. Omul urmărit vedea toate astea privind peste umăr; acum înainta înotând viguros; creierul îi acţiona la fel de energic ca braţele şi picioarele; gândea cu iuţeala fulgerului.

„Ofiţerul, raţiona el, nu va face a doua oară această eroare de tipicar. E la fel de uşor să te fereşti de o salvă ca şi de o singură împuşcătură. Probabil că a şi dat comanda de a se trage «foc de voie». Să-mi ajute Dumnezeu. Nu pot să mă feresc de toate focurile.”

O împroşcătură înspăimântătoare, la nici doi metri de el, fu urmată de un sunet repezit şi violent, *diminuendo,* care păru s-o ia înapoi prin văzduh spre palisadă şi se stinse într-o explozie ce tulbură până şi adâncurile şuvoiului.

O pânză de apă în înălţare undui deasupră-i, se prăvăli peste el, îl orbi, îl strangulă! Intrase în joc tunul. Pe când îşi scutură capul ca să-l elibereze de comoţia apei izbite, auzi lovitura deviată bâzâind prin aer deasupră-i. O clipă mai târziu, pocnea şi sfărâma crengile în pădurea de dincolo.

„N-au să repete asta, gândi el, data viitoare au să folosească o şarjă de mitralieră. Trebuie să stau cu ochii la tun; o să mă vestească fumul - detonaţia ajunge prea

târziu; rămâne mult în urma proiectilului. E un tun bun.”

Simţi brusc că se roteşte cu iuţeală, că se roteşte în tr-una, ca o sfârlează. Apa, malurile, pădurile, podul, palisada şi oamenii - toate îndepărtate acum - se învălmăşiseră, tulburi. Obiectele erau reprezentate acum doar de culori - dâre orizontale de culoare - asta era tot ce vedea. Fusese prins într-un vârtej şi se simţea răsucit mereu înainte, cu o velocitate de înaintare şi de giraţie care-i dădea ameţeală şi greaţă. Peste câteva minute fu zvârlit pe prundişul de la poalele malului stâng al pârâului - malul sudic - şi îndărătul unei cute de teren care-l ascundea de duşman. Subita oprire din rotaţie şi faptul că pietrişul îi jupuise o mână îl făcură să-şi vină în fire; şi plânse de încântare. Îşi îngropa degetele în nisip, îşi vărsa pumni de nisip pe trup, binecuvânta nisipul cu glas audibil. Arăta a diamante, a rubine, a smaralde - nu te puteai gândi la nimic frumos cu care să nu fi semănat nisipul. Arborii de pe mal erau uriaşe plante de grădină; observă că exista o anumită ordine în aşezarea lor, le inhala mireasma florilor. O stranie lumină roză mijea în spaţiile dintre trunchiurile lor şi în ramurile lor vântul stârnea o muzică de harfe eoliene. El n-avea nici o dorinţă de a-şi desăvârşi evadarea; era mulţumit să rămână în acel loc încântător până va fi luat de-acolo.

Un şuier şi-un ţăcănit de mitralieră printre crengi, sus deasupra capului său, îl treziră din acest vis. Tunarul păcălit îi trăsese un foc de adio, la întâmplare. Sări în picioare, se avântă pe povârnişul malului şi se cufundă în pădure. Umblă toată ziua, croindu-şi drumul după rotirea soarelui. Pădurea părea interminabilă; nicăieri nu descoperea o rarişte, nici măcar vreo cărăruie de pădurar. Nu ştiuse că trăia într-un ţinut atât de sălbatic. Era ceva sinistru în această revelaţie.

Când se lăsă noaptea, era istovit, cu picioarele zdrelite,

sfârşit de foame. Gândul la soţie şi copii îl îmboldea să înainteze. În cele din urmă găsi un drum care-l duse încotro ştia că e direcţia cea bună. Era larg şi drept ca o stradă de oraş şi totuşi părea neumblat. Nu-l mărgineau câmpuri şi nu era nici o casă nicăieri. Nici măcar vreun lătrat de câine nu evoca vreo locuinţă omenească. Trunchiurile negre ale copacilor alcătuiau un perete drept, de ambele părţi, sfârşindu-se la orizont într-un punct, ca o diagramă într-o lecţie de perspectivă. Sus, deasupra capului, când privi prin despicătura pădurii, străluceau stele mari, aurii, cu înfăţişare necunoscută şi grupate în constelaţii stranii. El era convins că rânduiala lor avea o tainică semnificaţie malignă. Pădurea, de ambele părţi, era plină de zgomote stranii, printre care - o dată, de două ori, apoi iarăşi - auzi distinct şoapte într-o limbă necunoscută.

Avea la gât o durere chinuitoare şi ridicând mâna acolo, îl găsi oribil de umflat. Ştia că are un cerc vânăt unde-l strivise funia. Îşi simţea ochii congestionaţi; nu-i mai putea închide. Limba îi era umflată de sete; îi uşură febra împingând-o, printre dinţi, în aerul rece. Cât de moale se aşternuse iarba de-a lungul căii neumblate - nici nu mai simţea drumul sub picioare!

Fără îndoială, cu toată suferinţa, adormise umblând, căci iată, acum vede altă scenă - poate că doar s-a trezit dintr-o aiurare. Stă în faţa porţii propriei sale case. E aşa cum a lăsat-o - totul e luminos şi frumos în soarele dimineţii. Probabil că a umblat toată noaptea. Pe când împinge şi deschide poarta, trecând în aleea largă, albă, vede o fluturare de veşminte albe, femeieşti; soţia lui - proaspătă, răcoroasă, dulce - coboară treptele verandei spre a-i ieşi înainte. După ultima treaptă se opreşte şi-l aşteaptă, într-o incomparabilă atitudine de graţie şi demnitate. Ah, ce frumoasă e! El se avântă spre ea, cu braţele întinse. Când e

pe cale s-o cuprindă, simte o lovitură năucitoare în ceafă; o lumină albă, orbitoare, arde jur împrejurul lui, cu un zgomot ca din cutremurul unei lovituri de tun - apoi totul e întuneric şi linişte!

Payton Farquhar era mort; trupul lui, cu gâtul zdrobit, se legăna domol de colo-colo pe sub grinzile podului de pe Owl Creek.

CHICKAMAUGA[0]

Într-o după-amiază însorită de toamnă, tot hoinărind, un copil s-a depărtat de locuinţa lui simplă, din cuprinsul unei ţarini mici şi, fără să fi băgat nimeni de seamă, a intrat în pădure. Era fericit, se simţea pentru întâia oară liber de supraveghere, fericit de prilejul explorării şi aventurii. Căci timp de mii de ani, în trupurile strămoşilor săi, sufletul acestui copil se desprinsese cu memorabile isprăvi de explorare şi cucerire, cu victorii în bătălii ale căror momente critice dăinuiseră secole şi în care taberele învingătorilor deveniseră cetăţi din piatră cioplită. Încă din leagăn, neamul său cucerind îşi croise drum prin două continente şi, traversând un ocean, pătrunsese într-un al treilea continent, pentru a se naşte acolo copilul, cu războiul şi dominarea drept moştenire.

Era un băieţel de vreo şase ani, fiul unui fermier sărman. În anii tinereţii, tatăl fusese soldat, se luptase cu sălbatici goi şi urmase steagul ţării sale până în capitala unui neam

[0] În localitatea Chickamauga s-a dat o mare bătălie, în timpul Războiului de Secesiune, între unioniştii nord-americani şi confederaţii sudişti.

civilizat, departe la miazăzi. În paşnica viaţă de fermier supravieţuise flacăra războinică; odată aprinsă, ea nu se mai stinge. Omul îndrăgea cărţile şi ilustraţiile cu subiecte de război - şi băieţelul înţelesese de-ajuns pentru a-şi meşteri o sabie de lemn, pe care de altfel nici ochiul lui taică-său n-ar fi recunoscut-o drept ceea ce era. Purta şi-acum această armă, cu semeţie - cum îi şedea bine vlăstarului unei rase eroice - şi, oprindu-se ici şi colo în spaţiul însorit al pădurii, lua, exagerându-le, atitudinile de atac şi de apărare ce le învăţase din arta ilustratorului. Îmboldit la nechibzuinţă de facilitatea cu care-şi învingea nevăzuţii vrăjmaşi ce încercau a-i opri înaintarea, comise eroarea strategică destul de obişnuită de a împinge urmărirea până la o limită primejdioasă. Şi, astfel, se văzu la marginea unui pârâu, lat, dar cu apă scăzută; undele lui repezi îi stăviliră înaintarea directă către duşmanul pus pe fugă, care el, unul, trecuse apa cu nelogică uşurinţă. Dar întrepidul cuceritor nu-şi lăsa dejucate planurile; spiritul neamului care trecuse oceanul ardea invincibil în acest piept de copil. Găsind un loc unde nişte pietroaie din albia pârâului stăteau doar la câte un pas sau la câte o săritură unul de altul, copilul răzbi până-n malul celălalt şi iar se aruncă asupra ariergărzii duşmanului închipuit - şi-i trecu pe toţi prin sabie.

Acum că bătălia fusese câştigată, prudenţa ar fi cerut să se retragă la baza de operaţii. Dar, vai, asemeni multor mai puternici învingători, şi asemeni unuia mai puternic decât toţi, el nu putu „...înfrânge pofta de război - Şi nici vedea - Că soarta, sfidată, - Abandonează cea mai ’naltă stea...”

Păşind înainte de pe malul gârliţei, se află înfruntat fără de veste de un nou inamic, şi mai formidabil: în cărăruia pe care pornise, sta, ţeapăn şi drept, cu urechile înălţate şi labele spânzurând, un iepure. Cu un ţipăt de groază, copilul

se întoarse şi o luă la fugă în neştire, chemând-o cu strigăte nearticulate pe maică-sa, plângând, poticnindu-se, sfâşiindu-şi de mărăcini pielea fragedă, cu inimioara zbătându-i-se în spaimă cumplită, cu răsuflarea tăiată, orbit de lacrimi - pierdut în pădure! Timp de un ceas şi mai bine, rătăci, bâjbâind cu paşi şovăielnici prin lăstărişuri încâlcite, până când, biruit în cele din urmă de oboseală, se culcă pe un petec de pământ dintre două pietroaie, la mică depărtare de gârlă; şi, tot mai strângând în mâini sabia lui de jucărie, care acum nu-i mai era armă, ci tovarăşă, plânse până adormi.

Păsările codrului cântau voioase deasupra capului său, veveriţelor le tot turuia gura pe când alergau căţărându-se dintr-un copac într-altul, făcând din coadă tot felul de năzbâtii - fără să le pese că nu le auzea nimeni - iar de undeva, de departe, venea înăbuşit un duruit ciudat - de parcă toate potârnichile pădurii s-ar fi pornit să bată toba, sărbătorind biruinţa firii asupra odraslei celor ce din veci au subjugat-o. Iar îndărăt, la mica fermă unde oameni albi şi negri, cuprinşi de îngrijorare, cercetau de zor prin câmpuri şi tufişuri, inima unei mame se frângea de durere că-şi pierduse copilul.

Trecură ceasuri - şi apoi băieţelul se trezi şi se puse pe picioare. Frigul serii îi pătrundea în mădulare, frica de întuneric i se strecura în inimă. Dar era odihnit - şi acum nu mai plângea. Mânat de un instinct orb ce-l îmboldea spre acţiune, se trudi să răzbată prin lăstărişul din juru-i şi ajunse la o poieniţă; avea în dreapta-i pârâul, iar pe stânga un povârniş dulce, presărat, rar, cu nişte arbori - peste toate lăsându-se tot mai apăsătoare umbra amurgului. O ceaţă subţire se înălţa fantomatică deasupra apei; îl sperie şi-l făcu să bată în retragere; în loc să treacă iar pârâul spre partea de unde venise, întoarse spatele ceţii şi merse

înainte către pădurea întunecată ce împrejmuia tot locul.

Deodată văzu înaintea lui ceva ciudat, care mişca - gândi că era vreo lighioană mare, un câine, sau un porc, nu ştia ce nume să-i dea - poate că era un urs. Văzuse poze cu urşi, dar nu ştia despre ei nimic rău şi cam dorise să întâlnească vreunul. Însă nu se ştie ce în formă, sau poate că în mişcarea acelei arătări, în stângăcia cu care se apropia, îi spunea că nu era urs - şi curiozităţii îi puse frâu teama. Rămase neclintit şi, pe când mogâldeaţa înainta încet, băiatul prindea tot mai mult curaj, căci vedea că, cel puţin, n-avea urechi lungi şi ameninţătoare, ca iepurele. E cu putinţă ca mintea lui impresionabilă să-şi fi dat nelămurit seama de ceva cunoscut în mişcarea poticnită şi greoaie a făpturii ce se apropia. Însă, înainte ca ea să ajungă destul de aproape încât să-i deslege îndoielile, copilul văzu că veneau în urmă-i alte şi alte asemenea mogâldeţe. Din dreapta şi din stânga încă mai veneau altele, cu duiumul - şi cu toatele se îndreptau spre gârlă.

Erau oameni. Se târau în mâini şi în genunchi. Foloseau doar genunchii, iar braţele le spânzurau de-o parte şi de alta a trupului. Se luptau să se ridice în picioare, dar dădeau greş mereu. Nimic nu făceau în chip firesc şi nimic deopotrivă - afară doar că înaintau, pas cu pas, în aceeaşi direcţie. Singuri, perechi sau în pâlcuri, tot veneau prin întunecime - unii oprindu-se la răstimpuri, pe când alţii le-o luau târâş înainte, şi apoi punându-se iarăşi în mişcare. Veneau cu zecile şi cu sutele; cât vedeai cu ochii prin întunericul tot mai adânc, se lăţeau de-a dreapta şi de-a stânga, iar pădurea mohorâtă din care se desprindeau părea să mai cuprindă încă nesfârşit de mulţi aidoma lor. Parcă pământul însuşi s-ar fi pornit spre gârlă. Se întâmpla ca vreunul, după ce se oprea, să nu-şi mai urmeze drumul, să rămână neclintit. Murise. Unii, oprindu-se, făceau mişcări

stranii din cap, îşi înălţau braţele şi iar le lăsau să cadă, încleştau mâinile, întorceau palmele în sus, cum vezi că fac uneori oamenii când se roagă laolaltă.

Nu toate le băga de seamă copilul; e ceea ce ar fi băgat de seamă un observator vârstnic; el mult mai mult nu vedea decât că aceştia erau oameni în toată firea şi totuşi se târau ca pruncii. Fiind oameni, nu-l înspăimântau, cu toate că erau îmbrăcaţi într-un chip neobişnuit. Se mişca printre ei fără teamă, trecea de la unul la altul cu nevinovată curiozitate. Toţi aveau feţe ciudat de albe - multe cu dâre şi stropi roşii. Asta - poate şi ceva în atitudinile şi mişcările lor groteşti - îi aminti de clovnul cu faţa pictată pe care îl văzuse în vara trecută la circ - şi privindu-i începu să râdă.

Ei însă tot treceau într-una, târâş - bărbaţi schilozi şi sângerânzi - nepăsători ca şi copilul la dramaticul contrast dintre râsul lui şi gravitatea lor sinistră. Pentru el era un spectacol distractiv. Îi văzuse pe negrii lui taică-său târându-se în mâini şi în genunchi ca să-l facă să râdă şi călărise în joacă pe spinarea lor, zicând că-s „caii lui”. Se apropie şi acum, dindărăt, de una din aceste făpturi târâtoare şi, cu o mişcare agilă, îl încălecă. Omul căzu în piept, îşi reveni, îl zvârli mânios la pământ pe băieţel, cum ar fi făcut un mânz nărăvaş, apoi întoarse către el o faţă căreia îi lipsea falca de jos - din şirul de sus al dinţilor şi până-n beregată o gaură mare, roşie, din care atârnau zdrenţe de carne şi ţăndări de os. Nefireasca proeminenţă a nasului, lipsa bărbiei, ochii aprigi îi dădeau acelui om înfăţişarea unei păsări mari răpitoare, cu guşa purpurie de sângele prăzii.

Omul se ridică în genunchi, copilul în picioare. Omul clătină pumnul către copil; copilul, îngrozit până la urmă, fugi spre un copac apropiat, se ascunse îndărătul lui şi

prinse a cumpăni lucrurile mai serios.

Şi, astfel, se tot târa înainte neîndemânatica gloată, încet şi trudnic, în hidoasa-i pantomină - se târa încet la vale, ca un roi de gândaci mari, negri, fără pic de zgomot în mersu-i, în adâncă, desăvârşită tăcere.

Peisajul bântuit de năluci, în loc să se întunece, prinse a se lumina. Prin cingătoarea arborilor, dincolo de pârâu, lucea o stranie lumină roşie, trunchiurile şi ramurile proiectându-se pe ea ca o horbotă neagră. Cădea din plin asupra mogâldeţelor târâtoare, dându-le umbre monstruoase ce le oglindeau pocit mişcările prin iarba luminată. Le cădea pe feţe, colorându-le paloarea cu o uşoară umbră rubinie, scoţând mai tare în vileag petele ce împestriţau şi mânjeau pe-atâtea dintre ele. Scânteia în nasturi şi în frânturi de metal ale îmbrăcămintei lor.

Instinctiv, copilul se îndreptă către strălucirea de jar şi se lăsă la vale pe costişă, laolaltă cu înspăimântătorii săi tovarăşi. În câteva clipe depăşise avangarda convoiului - mare lucru nu era, faţă de avantajele lui. Se puse înfrunte - tot cu sabia în mână - şi acum conducea solemn marşul, adaptându-şi paşii ritmului lor, întorcându-se la răstimpuri, parcă ar fi vegheat să nu i se risipească armatele. Desigur, nicicând asemenea conducător n-avu asemenea oaste.

Pe pământul care începea domol să se îngusteze, prin invazia acestui sinistru marş spre apă, erau împrăştiate unele lucruri, ce nu se legau în mintea conducătorului de vreun înţeles oarecare: ici şi colo câte-o pătură, făcută sul de-a lungul, îndoită şi cu capetele legate; colea o raniţă încărcată, dincolo o puşcă fărâmată - pe scurt, acele lucruri ce rămân împrăştiate pe unde-au trecut trupe în retragere, „urma” oamenilor hăituiţi de urmăritorii lor.

Pretutindeni în preajma gârlei, mărginită pe-aici de şes, pământul strivit de cai şi de oameni se prefăcuse în

mocirlă. Un observator cu mai multă experienţă în folosirea ochilor săi ar fi băgat de seamă că urmele călcăturilor mergeau către ambele direcţii: terenul fusese străbătut de două ori - în înaintare şi în retragere. Cu câteva ceasuri în urmă, aceşti bărbaţi disperaţi, loviţi de soartă - împreună cu tovarăşii lor mai fericiţi, acum departe - pătrunseseră în această pădure cu miile. Unul câte unul, batalioanele lor, rupte în pâlcuri şi realcătuite în coloane, trecuseră pe lângă copil, din toate laturile, pe când dormea - mai-mai să calce peste el. Foşnetul şi murmurul marşului lor nu-l treziseră. Cam la o aruncătură de piatră de unde dormea copilul, ei dăduseră o bătălie; dar neauzite îi rămăseseră lui şi vuietul puştilor şi trăsnetul obuzierelor şi „tunetele căpitanilor - şi chiuitul crunt.” De-a lungul lor dormise, strângând poate mai tare în mână săbiuţa lui de lemn, în inconştient acord cu cadrul marţial, însă nesimţitor la măreţia luptei, ca morţii ce muriseră întru slava ei.

Focul de dincolo de liziera pădurii, pe celălalt mal, reflectat către pământ din bolta propriului său fum, se întreţesea acum prin tot peisajul. Prefăcea linia sinuoasă a ceţii într-o pâclă aurie; fulgerau scânteieri roşii prin apă. Şi tot roşii erau multe din pietrele ce ieşeau la suprafaţă. Dar acolo era sânge; cei cu răni mai puţin grele le pătaseră în trecere. Pe aceleaşi pietre trecu acum şi copilul; cu paşi nerăbdători se îndrepta spre foc.

Când fu pe malul celălalt se întoarse să se uite după tovarăşii de marş. Avangarda ajunsese la gârlă. Cei mai puternici se şi trăseseră până la marginea ei şi-şi muiau feţele în undă. Vreo trei, patru, rămaseră aşa, neclintiţi; păreau să n-aibă capete. Copilul se uita la ei cu ochi mari de uimire; nici primitoarea lui înţelegere nu accepta un fenomen implicând o asemenea vitalitate. După ce-şi amăgiseră setea, oamenii aceia nu mai avuseseră puterea

să se tragă înapoi - şi nici să mai ţină capetele deasupra apei. Se înecaseră. Îndărătul lor, luminişurile pădurii îi arătau copilului la fel de multe neînchegate făpturi omeneşti încredinţate aprigei sale conduceri ca şi la început; dar mult mai puţine în mişcare. îşi flutură şăpcuţa către ei, în chip de îmbărbătare şi, zâmbind, arătă cu sabia spre lumina strălucitoare, stâlp de foc acestui straniu exod.

Încrezător în devotamentul oastei sale, pătrunse în liziera pădurii. O străbătu uşor, mulţumită iluminaţiei roşii, se căţără peste un gard, trecu în fugă un câmp - întorcându-se ici şi colo să-şi privească şi să-şi alinte şăgalnica umbră ce se luase cu el la joacă.

Aşa ajunse tot mai aproape de ruinele arzânde ale unei locuinţe. Dezolare pretutindeni! În toată vasta rază a văpăilor nu se vedea o fiinţă vie. Lui nici că-i păsa - îi plăcea spectacolul - şi voios ţopăia imitând dansul flăcărilor şerpuinde.

Alerga de colo-colo să strângă lemne de pus pe foc, dar tot ce găsea era prea greu ca să poată fi zvârlit de la distanţa la care-l ţinea dogoarea. În disperare, îşi aruncă în flăcări sabia; capitulase în faţa forţelor mai tari ale naturii! Cariera lui militară luase sfârşit.

Schimbându-şi locul, îi căzură ochii pe nişte ziduri de acareturi - aveau o înfăţişare ciudat de cunoscută, de parcă le-ar fi visat cândva. Stătu privindu-le cu uimire, când, deodată, toată ferma, cu pădurea din preajmă cu tot, păru a se roti ca în jurul unui ax. Mărunta-i lume se răsuci brusc cu o jumătate de cerc, punctele compasului inversându-se. Recunoscuse clădirea în flăcări - era casa lui!

O clipă rămase năucit de forţa acestei revelaţii, apoi prinse a alerga într-o fugă împleticită şi făcu pe jumătate înconjurul ruinei. Colo, izbitor la vedere în lumina incendiului, zăcea trupul unei femei - cu faţa albă întoarsă

în sus, cu mâinile aruncate în lături, încleştate în iarbă, cu îmbrăcămintea răvăşită, cu părul lung şi negru încâlcit şi năclăit de sânge. Mai toată fruntea îi era smulsă şi prin borta crestată parcă cu ferăstrăul ieşeau la iveală creierii, revărsându-se peste tâmplă, spumă cenuşie încununată cu ciorchini de bobiţe purpurii - isprava unui obuz.

Copilul îşi agită mânuţele, în gesturi frenetice, fără înţeles. Scoase un şir de ţipete nearticulate, de nedescris - ceva între lătratul unei maimuţe şi gâlgâitul unui curcan - nişte sunete uluitoare, neînsufleţite, sinistre, ca limba unui diavol. Era un copil surdo-mut. Rămase apoi neclintit, cu buzele zvâcninde, cu ochii plecaţi aţintiţi spre ruine.

UN FIU AL ZEILOR

Un studiu la timpul prezent

O zi şi un peisaj însorit. Câmp deschis la dreapta şi la stânga şi în faţă; îndărăt, o pădure. În marginea acestei păduri, cu faţa spre câmpul deschis, dar neaventurându-se în el, lungi linii de trupe, oprite. Pădurea e însufleţită de ele şi plină de zgomote confuze - huruit de roţi când trece câte-o baterie de artilerie să-şi ocupe poziţia pentru a sprijini înaintarea; rumoarea şi murmurul soldaţilor care stau de vorbă; zgomot de nenumărate picioare prin frunzişul uscat aşternut în spaţiile dintre copaci; comenzi răguşite ale ofiţerilor. Grupuri detaşate de călăreţi sunt destul de înaintate, fără a fi pe deplin expuse - mulţi dintre ei privesc intens spre coasta unui deal, la o milă depărtare, în direcţia

înaintării întrerupte. Căci armata aceasta puternică, mişcându-se în ordine de bătaie printr-o pădure, a întâlnit un obstacol formidabil - câmpul deschis. Creasta acelei molcome înălţimi, la o milă depărtare, are un aspect sinistru; le spune: „Feriţi-vă!” De-a lungul ei se întinde un zid de piatră, spre stânga şi spre dreapta, pe o distanţă mare. Îndărătul zidului e un gard de tufişuri, îndărătul acestuia se văd destul de răzleţe coroane de arbori. Printre arbori - ce? E necesar să se ştie.

Ieri, şi timp de multe zile şi nopţi mai înainte, ne luptam pe undeva; mereu canonade, cu ocazionale aprige răpăieli de muschete, amestecate cu chiote, de-ale noastre sau de-ale inamicului (rareori ştiam) dovedind vreun avantaj vremelnic. În dimineaţa asta, la mijirea zorilor, inamicul pierise. Am înaintat străbătând tranşeele sale, prin care atât de adesea ne-am străduit până acum să străbatem, printre rămăşiţele taberelor sale abandonate, printre mormintele ostaşilor săi căzuţi, până în pădurile de dincolo.

Cu câtă curiozitate privisem totul! Ce stranii ni se păruseră toate! Nimic n-avea aerul familiar; cele mai banale obiecte - o şa veche, o roată fărâmată, un bidon uitat - orişice ne spunea ceva despre personalitatea misterioasă a acelor oameni stranii care ne omorâseră. Soldatul niciodată nu reuşeşte să şi-i închipuie pe duşmani drept oameni ca şi el însuşi; nu se poate dezbăra de sentimentul că ei sunt alt soi de făpturi, altfel plămădiţi, dintr-un mediu nu cu totul pământean. Cele mai mărunte vestigii ale lor îi ţintuiesc atenţia şi îi captează interesul. Sunt concepuţi ca nişte fiinţe inaccesibile, iar dacă îi întrezăreşte pe neaşteptate, îi par mai îndepărtaţi şi, deci, mai mari decât în realitate - ca obiectele văzute prin ceaţă. Are faţă de ei un fel de respect temător.

Din marginea pădurii se văd pe suiş urme de cai şi de roţi

- roţi de tun. Iarba galbenă e strivită de picioare de infanterişti. E limpede că *pe-aici* au trecut, cu miile; nu pe drumurile de ţară s-au retras. Asta e semnificativ - e deosebirea dintre a se replia şi a se retrage.

Acel grup de cavalerişti e alcătuit din comandantul nostru, statul său major şi escorta lui. Comandantul priveşte spre creasta îndepărtată, ţinând binoclul la ochi cu amândouă mâinile, cu coatele inutil înălţate. E o modă, căreia ne supunem cu toţii - parc-ar da mai multă demnitate actului. Brusc, el coboară binoclul şi spune câteva cuvinte celor din preajmă-i. Doi, trei aghiotanţi se desprind din grup şi se îndepărtează în galop mic spre interiorul pădurii, de-a lungul liniilor, în fiece direcţie. Noi nu i-am auzit vorbele, dar le ştim: „Spuneţi Generalului X să trimeată înainte linia de cercetare.” Acei dintre noi care au ieşit din rânduri reintră în formaţie, oamenii care se odihneau în voie se îndreaptă şi rândurile se refac fără nici o comandă. Unii dintre noi ofiţerii de stat major descălecăm şi ne cercetăm chingile şeilor; cei care erau mai dinainte jos încalecă din nou.

Înaintând în galop pe marginea terenului deschis se arată un tânăr ofiţer călare pe un cal alb ca zăpada. Pătura de sub şa e purpurie. Ce nebun! Oricine a fost cândva într-o bătălie nu se poate să nu-şi amintească ce firesc se îndreaptă fiece armă către omul călare pe-un cal alb, sau să nu fi observat cum întărâtă un petec de roşu taurul bătăliei. Că asemenea culori sunt la modă în viaţa militară trebuie acceptat ca cel mai uimitor dintre fenomenele vanităţii omeneşti. S-ar părea că au fost născocite pentru a spori numărul morţilor.

Acest tânăr ofiţer e în uniformă de mare ţinută, ca la paradă. Scânteiază tot de aur şi argint - o ediţie în albastru şi aur a „Poeziei Războiului”. Un val de râsete batjocoritoare

trece o dată cu el de-a lungul liniilor. Dar cât e de chipeş! Cu ce graţie indolentă şade pe cal!

Strânge hăţul, oprind la o distanţă respectuoasă de comandantul corpului de armată, şi salută. Bătrânul ostaş dă din cap în chip familiar; evident, îl cunoaşte. O scurtă convorbire are loc între ei; tânărul pare să propună ceva care superiorului său i se pare inacceptabil. Să ne apropiem puţin. O! e prea târziu - discuţia s-a terminat. Tânărul ofiţer salută din nou, îşi roteşte calul şi o ia drept către creasta dealului!

O linie subţire de puşcaşi, la vreo şase paşi unul de altul, ţâşneşte acum din pădure în câmpul deschis. Comandantul îi vorbeşte gornistului său, care-şi duce repede instrumentul la gură. *Ta-ta-ta! Ta-ta-ta!* Puşcaşii se opresc locului.

Între timp tânărul călăreţ a înaintat cu vreo sută de metri. Călăreşte la pas, suind pieptiş povârnişul lung, fără să întoarcă o dată capul. Cât de falnic e, Doamne! Ce n-am da să fim în locul lui - cu sufletul lui! Nu trage sabia; braţul drept îi atârnă degajat pe lângă corp. Adierea vântului îi flutură elegant penajul pălăriei. Razele soarelui i se lasă mângâios pe epoleţi de parcă l-ar binecuvânta. Drept înainte călăreşte. Zece mii de perechi de ochi sunt aţintite asupră-i, cu o intensitate pe care e puţin probabil să n-o simtă; zece mii de inimi bat în ritmul tropotelor inaudibile ale armăsarului său alb ca zăpada. Nu e singur - trage toate sufletele după el. Dar ne amintim că am râs! Înainte, tot înainte, drept către zidul îndărătul căruia se întinde şirul de tufişuri, călăreşte. Nici o privire înapoi. O, de s-ar întoarce măcar o dată - de-ar putea vedea dragostea, adoraţia, căinţa noastră!

Nimeni nu spune o vorbă; în adâncimile împânzite de oameni ale pădurii tot mai zumzăie roiul nevăzut şi nevăzător, dar de-a lungul întregii liziere s-a făcut linişte.

Falnicul comandant pare propria-i statuie ecvestră. Ofiţerii de stat-major stau toţi neclintiţi pe cai, cu binoclurile îndreptate în sus. Linia de luptă din marginea pădurii stă încremenită şi ea, ca la comanda „drepţi”, fiecare dintre oameni în atitudinea în care l-a surprins înţelegerea a ceea ce se întâmpla. Toţi aceşti înăspriţi şi nepedepsiţi ucigaşi de oameni, care-s deprinşi să vadă zilnic moartea desfăşurându-se în formele ei cele mai groaznice, care dorm pe coline zguduite de trăsnetele tunurilor grele, care se hrănesc sub ploaia de proiectile şi joacă cărţi printre chipurile moarte ale celor mai dragi prieteni - toţi urmăresc cu răsuflarea tăiată şi cu inima zvâcnindă rezultatul unei acţiuni ce pune în cauză viaţa unui singur om. Atât e de puternică fascinaţia curajului şi a devotamentului total.

De-aţi întoarce acum capul aţi vedea o mişcare simultană printre spectatori - de parcă i-ar fi străbătut un şoc electric - şi, privind iarăşi înainte spre călăreţul acum departe, aţi vedea că în această clipă şi-a schimbat direcţia, călăreşte în unghi faţă de cea anterioară. Spectatorii presupun că devierea e pricinuită de-o împuşcătură, poate de-o rană. Dar luaţi acest binoclu şi veţi observa că ofiţerul călăreşte acum spre o spărtură a zidului şi a şirului de tufişuri. Ceea ce vrea este, de nu-i omorât, să străbată dincolo şi să privească de pe culme ţinutul de partea cealaltă.

Nu trebuie să uitaţi ce fel e fapta acestui om; nu vă e îngăduit să o consideraţi ca un exemplu de bravadă şi nici ca pe o inutilă jertfire de sine. Dacă inamicul nu s-a retras, el se află, cu toate forţele, pe acea creastă. Cercetaşul va întâlni nu mai puţin decât o linie de luptă; duşmanul n-are nevoie de pichete de pază, de pândari, de patrule de cercetare ca să-i vestească apropierea noastră; liniile noastre de atac sunt flagrant vizibile, expuse unui foc de artilerie care va rade pământul în clipa când ele vor ţâşni

din adăpost - şi asta la jumătate din distanţa până la o pânză de gloanţe sub care nimic nu supravieţuieşte. Pe scurt, dacă duşmanul e acolo, e o nebunie să fie atacat frontal; el trebuie silit să iasă prin străvechea manevră a ameninţării cu tăierea liniei lui de comunicaţie, la fel de necesară existenţei sale pe cât îi e scafandrului tubul cu oxigen. Dar cum să stabileşti sigur că inamicul e acolo? Nu există decât o singură cale - cineva trebuie să meargă să vadă. Mijlocul firesc şi obişnuit este de a trimite înainte o linie de cercetare. Dar, în acest caz, ei vor răspunde „da" cu vieţile lor; duşmanii, ghemuiţi în rânduri duble îndărătul zidului de piatră şi la adăpostul gardului de tufiş, au să aştepte până ce agresorii vor fi sub nasul lor. La prima salvă are să cadă jumătate din linia de cercetare, iar jumătatea cealaltă mai înainte de a putea realiza retragerea inevitabilă. Ce preţ de plătit pentru satisfacerea curiozităţii! ,,Lăsaţi-mă pe mine să plătesc tot" spune acest viteaz - acest Cristos militar!

Nu e altă speranţă decât aceea - cu totul fără temei - ca înălţimea să fie liberă. Adevărat, s-ar putea ca cercetaşul să prefere capturarea decât moartea. Atâta timp cât el înaintează, duşmanul nu va trage - de ce ar face-o? Poate călări în siguranţă până înăuntrul rândurilor vrăjmaşe, devenind prizonier de război. Dar asta i-ar zădărnici ţelul. N-ar răspunde la întrebarea noastră; este necesar sau să se întoarcă nevătămat, sau să fie împuşcat în faţa ochilor noştri. Numai aşa vom şti cum să procedăm. De capturat, l-ar fi putut captura o patrulă de ostaşi.

Acum începe o neobişnuită luptă de inteligenţă între un om şi o armată. Călăreţul nostru, ajuns la un sfert de milă de creastă, se roteşte subit spre stânga şi galopează într-o direcţie paralelă ei. A dat cu ochii de adversar; ştie tot. Vreun uşor avantaj al terenului l-a făcut să poată cuprinde

cu privirea parte din linie. Dacă ar fi aici ne-ar putea spune în cuvinte. Dar asta nu e cu putinţă; el trebuie să întrebuinţeze cât mai cu folos cele câteva minute de viaţă ce-i rămân, silindu-l pe inamic să ne spună cât de multe şi cât de lămurit posibil - ceea ce, fireşte, această forţă discretă nu e deloc dispusă a face. Nu e *un* puşcaş în acele rânduri ghemuite, nu e *un* tunar pe lângă acele tunuri camuflate şi încărcate, care să nu cunoască exigenţa situaţiei, datoria imperioasă de-a avea răbdare. În afară de asta, a fost timp destul pentru ca să li se interzică tuturor să tragă. E-adevărat, o singură împuşcătură l-ar putea doborî, fără a însemna cine ştie ce dezvăluire. Dar trasul este molipsitor - şi-apoi priviţi cât de iute se mişcă, fără vreo întrerupere, afară doar când îşi roteşte calul spre a lua o nouă direcţie - nici o clipă de-a dreptul înapoi spre noi, nici o clipă înainte spre călăii săi. Toate astea sunt vizibile prin binoclu; ţi se pare c-ai putea trage un foc de revolver până acolo; vedem tot, doar pe inamic nu, a cărui prezenţă, ale cărui gânduri, ale cărui motive le deducem. Pentru ochiul neajutorat nu e nimic acolo decât, în zare, o siluetă neagră pe un cal alb, trasând zigzaguri încete pe coasta unui deal îndepărtat - atât de încete de par a se târî.

Acum - priviţi iar prin binoclu - s-a plictisit de-a nu reuşi, sau îşi vede eroarea, ori şi-a ieşit din minţi? Se năpusteşte direct înainte spre zid, de parc-ar vrea să-l cucerească dintr-un salt, cu gardul de tufişuri cu tot! O clipă doar - şi-apoi se roteşte pe loc şi goneşte ca vântul drept la vale, către prietenii săi, către moarte! Îndată apar deasupra zidului suluri dense de fum, pe o distanţă de sute de metri în dreapta şi în stânga, la fel de iute risipite de vânt şi, mai înainte ca pocnetul armei să ajungă până la noi, el e la pământ. Ba nu, se redresează, smuceşte frâul până ce calul se-aşază pe crupă. S-au ridicat şi gonesc! Un chiot

formidabil izbucneşte din rândurile noastre, relaxându-ne insuportabila tensiune a sentimentelor. Dar calul şi călăreţul lui? Aşa e, s-au ridicat şi gonesc. Gonesc, într-adevăr - se îndreaptă direct spre stânga noastră, paralel cu zidul acum aprins şi fumegând de-a binelea. Răpăitul muschetelor e continuu, iar ţinta fiecărui glonte e această inimă vitează.

Deodată un val de fum alb ţâşneşte în sus dindărătul zidului. Altul şi iar altul - o duzină de valuri de fum se destramă în sus, până ce trăsnetul exploziilor şi al proiectilelor să ne ajungă la urechi şi proiectilele înseşi să zvâcnească prin nouri de praf până în adăpostul nostru, răsturnând ici-colo câte un om şi pricinuind o vremelnică sistare a atenţiei, o trecătoare preocupare de sine.

Praful se spulberă. De necrezut! Acest cal şi acest călăreţ năstruşnici au trecut o râpă şi se caţără acum pe altă coastă ca să dezvăluie altă conspiraţie de tăcere, să zădărnicească vrerea altei oşti armate. Altă mişcare şi creasta aceea e şi ea în erupţie. Calul se cabrează şi izbeşte în aer cu picioarele dinainte. Sunt la pământ în cele din urmă. Dar - priviţi din nou - omul s-a desprins de animalul mort. Stă drept, neclintit, ţinând sabia în mâna dreaptă, înălţată deasupra capului. Faţa îi e îndreptată, spre noi. Acum îşi coboară mâna până în dreptul feţei şi o mişcă în afară, tăişul sabiei descriind o curbă înclinată. E un semn trimis nouă, lumii, posterităţii. E salutul unui erou către moarte şi istorie.

Din nou, vraja s-a rupt; oamenii noştri încearcă să chiuie; se înăbuşe de emoţie; scot strigăte răguşite, discordante. Îşi încleştează armele şi se năpustesc înainte, spre câmpul deschis. Cei din linia de cercetare, fără ordin, împotriva ordinului, înaintează în fugă aprigă, ca nişte copoi dezlănţuiţi. Tunurile noastre dau glas, iar ale inamicului se

declanşează în cor; în dreapta şi în stânga, cât putem cuprinde cu ochii, creasta îndepărtată, ce pare acum atât de aproape, îşi înalţă turlele de nori şi proiectilele grele se prăvălesc mugind printre mulţimile noastre în mişcare. Unul după altul, steagurile noastre răsar din pădure, linie după linie se avântă afară, prinzând razele soarelui pe armele strălucitoare. Doar batalioanele din ariergardă dau ascultare; păstrează distanţa cuvenită până la frontul răsculat.

Comandantul nu s-a clintit. Acum coboară binoclul şi-şi aruncă ochii spre dreapta şi spre stânga. Vede şuvoiul omenesc curgând de fiece parte a sa şi a escortei sale învălmăşite, ca nişte valuri de maree despărţite de-o stâncă. Nici urmă de simţire pe faţa lui; chibzuieşte. Din nou îşi îndreaptă ochii înainte, străbate cu o privire domoală creasta cea aprigă. Îi adresează un cuvânt calm gornistului său. *Ta-ta-ta! Ta-ta-ta!* Îndemnul sună imperios, silind la supunere. E repetat de toate goarnele comandanţilor în subordine; stridentele sunete metalice continuă să se facă auzite pe deasupra freamătului înaintării şi pătrund prin mugetul tunurilor.

A se opri înseamnă a se retrage. Steagurile se urnesc încet înapoi, liniile fac întoarcerea împrejur şi le urmează ursuze, ducându-şi răniţii; cercetaşii se înapoiază, culegând morţii.

Ah, acei mulţi, mulţi morţi inutil! Acel suflet mare, al cărui trup frumos zace colo jos, atât de bătător la ochi pe fundalul dealului veşted - n-ar fi putut fi cruţat de conştiinţa amară a unei vane devoţiuni? O singură excepţie ar fi tulburat oare prea mult desăvârşirea nemiloasă a eternului plan divin?

UNUL DIN CEI DAŢI LIPSĂ

Jerome Searing, soldat în armata generalului Sherman, care înfrunta pe atunci inamicul la Muntele Kennesaw (Georgia) şi prin preajmă, întoarse spatele unui mic grup de ofiţeri cu care stătuse de vorbă cu glas scăzut, trecu o uşoară linie de tranşee şi dispăru într-o pădure. Nici unul dintre oamenii înşiraţi înapoia tranşeelor nu-i spusese vreo vorbă, iar el nici măcar nu dăduse din cap către vreunul, în trecere, dar toţi care-l văzură înţelegeau că acestui om viteaz i se încredinţase o sarcină primejdioasă. Jerome Searing, deşi soldat, nu făcea parte din cadrele trupei, ci era repartizat cu serviciul la postul de comandă al diviziei şi trecut în state ca ordonanţă. „Ordonanţă" e un cuvânt care îşi găseşte aplicare la o mulţime de sarcini. O ordonanţă poate fi curier, secretar, sau slujitor al unui ofiţer - orice. Poate îndeplini slujbe ce nu-s prevăzute în regulamentele militare şi în nici un regulament. Natura lor poate depinde de aptitudinile sale, de protecţie, de întâmplare. Soldatul Searing, un ţintaş fără pereche, tânăr, călit, inteligent şi insensibil la frică, era cercetaş. Generalul care comanda divizia lui nu se mulţumea să execute ordinele orbeşte, fără a şti ce are în faţă, chiar când comandantul său nu era în misiune independentă, ci alcătuia o fracţiune din frontul armatei; nici nu găsea suficient să-şi ia informaţia despre vis-à-vis-ul lui prin mijloacele obişnuite; dânsul voia să ştie mai mult decât îi era adus la cunoştinţă de către comandantul corpului de armată şi prin ciocnirile dintre pichete şi patrule. Aci îşi găsea întrebuinţare Jerome Searing, cu extraordinara lui cutezanţă, buna lui cunoaştere a pădurii, ochii săi ageri şi relatarea lui veridică. De data asta, instrucţiunile ce le avea erau simple: să pătrundă cât

mai aproape cu putinţă de liniile inamicului şi să afle tot ce era posibil.

În câteva clipe ajunsese la linia avanposturilor, unde oamenii stăteau culcaţi în grupuri de câte doi, ori de câte patru, îndărătul unor parapete de pământ scos din uşoara depresiune în care se aflau, cu ţevile puştilor zărindu-se de printre crengile verzi cu care-şi camuflaseră micile apărări. Pădurea se întindea fără întrerupere în faţă, atât de solemnă şi de tăcută, încât numai printr-un efort de imaginaţie o puteai concepe populată cu oameni înarmaţi, sprinteni şi vigilenţi - o pădure formidabilă prin posibilităţile ei de luptă. Oprindu-se un moment într-unul din aceste posturi de pândă, pentru a comunica oamenilor intenţia lui, Searing se târî apoi hoţeşte înainte, de-a buşilea, pierind curând într-un hăţiş de pădure tânără.

— S-a zis cu el, spuse unul dintre soldaţi, mai bine mi-ar fi lăsat mie puşca lui; ăia de colo or să pocnească cu ea pe vreunul din noi.

Searing se târî înainte, folosindu-se de orice accident al terenului şi al vegetaţiei, pentru a obţine cât mai bun adăpost. Ochii lui pătrundeau pretutindeni, urechile înregistrau fiece zgomot. Îşi ţinea răsuflarea şi, la pârâitul unei crenguţe sub genunchii lui, îşi oprea înaintarea şi se lipea de pământ. Era o treabă înceată, însă deloc plicticoasă; primejdia o făcea captivantă; dar aţâţarea nu se exterioriza prin nici o manifestare fizică. Pulsul îi era la fel de regulat, nervii la fel de fermi, de parcă ar fi mers să prindă în laţ o vrabie.

„Pare mult de când am plecat, gândi, dar nu cred c-am ajuns foarte departe; sunt încă viu.”

Zâmbi de felul în care aprecia el distanţa, şi se târî înainte. O clipă mai târziu se lipi brusc de pământ şi rămase zăcând aşa, neclintit, minut după minut. Printr-o spărtură

îngustă a hăţişului îi mijise o mică movilă de lut galben - unul din posturile de pândă ale inamicului. Peste puţin înălţă capul, centimetru cu centimetru, apoi îşi ridică trupul în mâinile răsfirate de fiece parte, privind în tot acest timp, intens, spre deluţul de lut. O altă clipă şi fu în picioare, cu arma în mână, înaintând repede, cu pasul mare şi fără prea multă grijă de-a se ascunde. Tălmăcise bine semnele, oricum ar fi fost, inamicul plecase.

Pentru a se convinge dincolo de orice îndoială, înainte de a se înapoia să raporteze asupra unei chestiuni atât de însemnate, Searing grăbi înainte peste linia de gropi abandonate, alergând din adăpost în adăpost, cu ochii atenţi să descopere niscaiva ostaşi răzleţi. Ajunse la marginea unei plantaţii - una din acele gospodării pustiite din ultimii ani ai războiului, năpădită de bălării, urâţită de garduri fărâmate, emanând dezolare din zidurile-i goale, cu goluri căscate în loc de uşi şi ferestre. După o ageră cercetare, din izolarea sigură a unui pâlc de pini tineri, Searing fugi iute peste un câmp şi străbătu o livadă spre a ajunge la o construcţie mică, izolată de celelalte acareturi ale fermei pe o uşoară ridicătură. Avea să-i permită - gândea - să cuprindă cu vederea o arie largă a ţinutului, în direcţia în care presupunea el că se retrăsese inamicul. Această construcţie, care iniţial constase dintr-o singură încăpere, înălţată pe patru stâlpi de vreo zece picioare, nu mai era acum mai mult decât un acoperiş; podeaua se năruise, grinzişoarele şi scândurile stăteau îngrămădite de-a valma pe pământul dedesubt sau atârnând la capete, în diferite unghiuri, nesmulse în întregime din cuiele cu care fuseseră prinse. Nici stâlpii susţinători nu mai erau verticali. Părea că tot edificiul e gata să se prăbuşească la cea mai mică atingere.

Ascunzându-se în sfărâmăturile de grinzi şi duşumele,

Searing străbătu cu privirea terenul deschis dintre punctul său de observaţie şi un pinten al Muntelui Kennesaw, la jumătate milă depărtare. Un drum suind către acel vârf şi traversându-l era înţesat de trupe - ariergarda inamicului în retragere, cu ţevile tunurilor sclipind în lumina soarelui de dimineaţă.

Searing ştia acum tot ce putea nădăjdui să afle. Datoria lui era să se înapoieze la comandament cu toată iuţeala posibilă şi să raporteze descoperirea sa. Dar coloana cenuşie de confederaţi suind trudnic drumul de munte exercita asupră-i o atracţie ciudată. Arma lui, un „Springfield” obişnuit, dar prevăzută cu un vizor circular de precizie, şi-ar fi trimis cu uşurinţă încărcătura ei de o uncie[0] şi un sfert de plumb să sfârâie în mijlocul lor. Asta probabil n-ar fi afectat durata şi rezultatul războiului, dar treaba soldatului e să ucidă. Ceea ce şi face de obicei, dacă e un bun soldat. Searing înălţă cocoşul armei şi trase piedica trăgaciului.

Dar era sortit de la începutul vremilor ca soldatul Searing să nu omoare pe nimeni în acea dimineaţă luminoasă de vară, şi nici retragerea confederaţilor n-avea să fie vestită de el. Timp de nenumărate evuri întâmplările se îmbinaseră astfel, în acel uluitor mozaic în care unora dintre părţi, ce le putem vag distinge, le dăm numele de istorie, încât actele ce voia el să înfăptuiască ar fi vătămat armonia alcătuirii prescrise. Cu vreo douăzeci şi cinci de ani în urmă, puterea însărcinată cu execuţia conform proiectului avusese grijă să evite această nepotrivire supărătoare, pricinuind naşterea unui copil de sex bărbătesc, într-un sătuc de la poalele munţilor Carpaţi, îl crescuse cu grijă, îi supraveghease educaţia, îi îndreptase dorinţele către o carieră militară şi-l făcuse la timpul cuvenit ofiţer de artilerie. Prin concordanţa

[0] O uncie (în engl. 1 *ounce* sau 1 *oz*) = aprox. 28,35 grame.

unui număr infinit de influenţe favorabile şi predominarea lor asupra unui număr infinit de influenţe potrivnice, acestui ofiţer de artilerie i se întâmplase să comită o încălcare de disciplină şi el trebuise să fugă din ţara sa de baştină spre a evita pedeapsa. Fusese dirijat către New Orleans (şi nu către New York) şi un ofiţer recrutor îl aştepta pe chei. Fu înrolat şi avansat şi lucrurile se rânduiră astfel că acum el comanda o baterie de confederaţi, la vreo două mile de punctul unde Jerome Searing, cercetaşul federal, sta şi-şi încărca arma. Nimic nu fusese neglijat - la fiece pas în vieţile acestor doi oameni, şi în vieţile contemporanilor şi ale strămoşilor lor, şi în vieţile contemporanilor strămoşilor lor se petrecuse ce trebuia, încât să se producă rezultatul dorit. De s-ar fi trecut cu vederea ceva în această vastă înlănţuire de împrejurări, soldatul Searing ar fi putut trage el asupra confederaţilor în retragere şi poate că şi-ar fi greşit ţinta. Aşa cum s-a întâmplat, un căpitan de artilerie de-al confederaţilor, care n-avea nimic mai bun de făcut pe când îşi aştepta rândul să pornească şi s-o ia din loc, se distră ochind, oblic la dreapta sa prin vizorul unui tun de câmp, către ceea ce, în chip greşit, considera a fi o mână de ofiţeri federali, pe creasta unui deal. Descărcă, şi proiectilul îşi nimeri din plin ţinta.

Pe când Jerome Searing trăgea cocoşul armei sale şi, cu ochii la confederaţii din depărtare, chibzuia unde-şi poate înfige glonţul cu cea mai bună şansă de-a face o văduvă, sau un orfan, sau o mamă făr’ de copil - poate chiar pe toţi trei dintr-o dată - (pentru că soldatul Searing, deşi în repetate rânduri refuzase avansarea, nu era lipsit de un anume fel de ambiţie) el auzi un foşnet în văzduh, ca acela al unor aripi de pasăre mare năpustindu-se asupra prăzii sale. Mai iute decât putu el aprecia gradaţia intensificării, zgomotul crescu până la un muget răguşit şi sinistru, pe

când proiectilul ce-l producea sări asupră-i din cer, izbind cu o detunătură asurzitoare într-unul dintre stâlpii ce susţineau vălmăşagul de cherestea de deasupră-i, prefăcându-l în ţăndări şi prăbuşind şandramaua, cu o hodorogeală puternică şi în nori de praf orbitori.

Când Jerome Searing îşi redobândi conştiinţa, nu înţelese îndată ce se petrecuse. Trecu, de fapt, câtăva vreme până să deschidă ochii. Un timp crezu că murise şi că fusese îngropat, şi încercă a-şi aminti niscaiva părţi din slujba de înmormântare. Gândea că nevastă-sa sta în genunchi pe mormântul lui, sporind cu greutatea ei apăsarea pământului ce-o simţea pe piept. Astea două, văduva şi grămada de pământ, îi striviseră coşciugul. Dacă n-o convingeau copiii să se ducă acasă, el n-avea să mai poată multă vreme respira. Avea senzaţia că e nedreptăţit. „Eu unul nu pot să-i vorbesc, gândi, morţii n-au glas; şi dacă deschid ochii, o să mi-i umplu de pământ.”

Deschise ochii. O întindere mare de cer albastru, înălţându-se din marginea culmilor de copaci. În prim plan, eliminând din vedere câţiva arbori, o movilă înaltă, cenuşie, colţuroasă în contur şi străbătută de-o alcătuire complicată, confuză, de linii drepte; totul la o distanţă incomensurabilă - o distanţă atât de neînchipuit de mare încât îl obosea - şi închise ochii. În clipa când făcu asta, fu conştient de o lumină insuportabilă. Avea în urechi un zgomot ca tunetul adânc şi ritmat al unei mări îndepărtate scăldând în valuri succesive ţărmul şi, din zgomotul acesta, părând parte din el şi amestecându-se cu necontenitul sunet de fond, se desprindeau cuvintele articulate: „Jerome Searing, eşti prins ca un şoarece în capcană - în capcană, capcană, capcană.”

Dintr-o dată se lăsă o tăcere mare, o întunecime neagră, o linişte nesfârşită, şi Jerome Searing, perfect conştient de

condiţia lui de şoarece şi temeinic convins de capcana în care se găsea, amintindu-şi tot şi de fel alarmat, deschise iarăşi ochii spre a cerceta, spre a înregistra puterea inamicului său, spre a-şi plănui apărarea.

Era prins stând în poziţia „rezemat înapoi”, cu spatele ferm susţinut de o grindă solidă. O alta îi era culcată pe piept - dar el fusese în stare să se urnească un pic de sub apăsarea ei, încât nu-l mai strivea cu greutatea, deşi de dat la o parte era cu neputinţă. O scoabă care se alăturase grinzii în unghi îl încleşta într-un maldăr de scânduri din stânga sa, ţintuindu-i braţul din acea parte. Picioarele uşor despărţite şi întinse de-a lungul pe pământ erau acoperite până la genunchi cu un morman de dărâmături, înălţându-se asemenea unui turn deasupra orizontului său îngust. Capul îi era înţepenit ca în şuruburi; îşi putea mişca ochii, bărbia - mai mult nu. Doar braţul drept îi era în parte liber. „Tu trebuie să ajuţi să ieşim de-aici”, îi spuse. Dar nu-l putea scoate de sub scândurile grele, nici mişca în afară mai mult de cincisprezece centimetri, în dreptul cotului.

Searing nu era serios rănit şi nici nu simţea vreo durere. O pocnitură zdravănă în cap aplicată de o frântură zburând din stâlpul fărâmat, survenită o dată cu grozav de subitul şoc al sistemului său nervos, îl năucise momentan. Perioada pierderii de cunoştinţă, inclusiv timpul recuperării, în care avusese ciudatele halucinaţii, nu durase probabil mai mult de câteva secunde, pentru că pulberea dărâmăturilor încă nu se risipise cu totul când el începu o cercetare raţională a situaţiei.

Cu mâna dreaptă în parte liberă, încercă acum să ajungă la grinda ce-i sta de-a curmezişul pieptului, deşi nu i-l mai apăsa că adineauri. Nu fu chip. Nu era în stare să-şi degajeze umărul într-atât încât să împingă cotul dincolo de marginea scândurii celei mai apropiate de genunchii lui;

nereuşind asta, nu putea ridica antebraţul şi mâna îndeajuns încât să apuce grinda. Scoaba, care forma cu grinda un unghi înclinat în jos şi înapoi, îl împiedica să facă orice în această direcţie şi, între scoabă şi trupul lui, spaţiul nu era nici pe jumătate de mare cât lungimea antebraţului său. Era evident că nu putea băga mâna sub grindă şi nici deasupra ei; de fapt, nici n-o putea atinge cu mâna. După ce-şi demonstrase neputinţa, renunţă şi începu să se gândească dacă putea ajunge în vreun punct la mormanul de frânturi îngrămădit pe picioarele lui.

Examinând suprafaţa mormanului ca să găsească acel punct, atenţia îi fu captată de ceva ce părea a fi un inel de metal strălucitor, chiar în faţa ochilor lui. Îi apăru la început înconjurând o substanţă absolut neagră - şi avea ceva mai mult de jumătate de ţol diametru. Îi dete brusc în gând că negreaţa nu era decât umbră şi că inelul era de fapt gura armei lui ieşind afară din mormanul de dărâmături. Satisfacţia de a fi descoperit că aşa stăteau lucrurile - de va fi fost o satisfacţie - nu ţinu mult. Închizând câte un ochi putea să vadă o mică porţiune din ţeavă, până în punctul unde era ascunsă în dărâmăturile care o ţineau. Putea să vadă o parte, cu ochiul corespunzător, aparent în acelaşi unghi ca şi partea cealaltă cu celălalt ochi. Când se uita cu ochiul drept, arma părea îndreptată spre un punct din stânga capului său, şi *vice versa.* Nu putea vedea suprafaţa superioară a ţevii, dar vedea suprafaţa inferioară a magaziei, în uşor unghi. Arma era de fapt îndreptată exact către centrul frunţii lui.

Percepând această împrejurare, amintindu-şi că exact înainte de întâmplarea nefericită ce avea drept rezultat incomoda lui situaţie actuală el ridicase cocoşul armei şi trăsese piedica trăgaciului, astfel încât orice atingere avea s-o descarce, soldatul Searing fu cuprins de o senzaţie

neplăcută. Dar o senzaţie departe pe cât se poate de frică; el era un om curajos - şi aspectul, din acest punct de vedere, al puştilor cât şi al tunurilor, îi era familiar. Iar acum îşi aminti, oarecum amuzat, un incident din câte le trăise: era la asaltul Crestei Mission; se suise până la una dintre ambrazurile inamicului, de unde văzuse o piesă de artilerie grea împroşcându-i cu mitralie după mitralie pe asaltatori; crezuse o clipă că tunul fusese retras; nu vedea nimic în deschizătură decât un cerc de bronz. Ce era acesta înţelesese exact la timp ca să păşească în lături tocmai pe când cercul zvârlea altă ploaie de fier spre roiul de oameni din vale. Să înfrunte arme de foc e una din cele mai obişnuite întâmplări din viaţa ostaşului - şi încă arme de foc cu ochi răuvoitori fulgerând îndărătul lor. Pentru asta e făcut ostaşul. Totuşi, soldatului Searing nu-i prea plăcu situaţia şi întoarse ochii în lături.

După ce bâjbâi câtva timp fără ţintă, cu mâna dreaptă, făcu o încercare ineficace de a-şi elibera stânga. Apoi încercă să-şi desprindă capul, a cărui fixitate îl supăra cu atât mai mult cu cât nu ştia ce îl ţine. După asta încercă să-şi elibereze picioarele - dar, pe când silea în acest scop muşchii puternici ai picioarelor sale, îi dete în gând că o perturbare în mormanul de ţăndări care le imobiliza ar fi putut descărca arma; cum de trecuse cu bine prin toate câte i se întâmplaseră până atunci, nu putea înţelege, deşi memoria îi servi câteva exemple de acest fel. Îşi aminti în special de unul, când, într-o clipă de distracţie, îşi înşfăcase arma ca pe-un baston şi-l pocnise în cap pe un tip până-i ieşiseră creierii, observând după aceea că puşca, pe care el o mânuise cu zel ţinând-o de gură, era încărcată, cu capsa pusă şi cu cocoşul ridicat (să fi cunoscut antagonistul său această împrejurare, l-ar fi înveselit fără îndoială îndeajuns încât să fi rezistat mai îndelung). Totdeauna zâmbise la

amintirea acestei gafe din zilele-i ostăşeşti când mai era „cu caş la gură” şi „boboc” - dar acum nu zâmbi. Întoarse iar ochii către gura armei şi timp de o clipă îşi imagină că ea se mişcase; părea parcă mai aproape.

Iar întoarse privirea în lături. Culmile arborilor, dincolo de hotarele plantaţiei, îi inspirau interes: nu observase niciodată până atunci cât de uşoare şi pufoase erau, nici cât de închis era albastrul cerului, chiar printre ramuri, care îl mai păleau întrucâtva cu verdele lor; deasupra-i albastrul părea aproape negru. „O să se facă grozav de cald aici când o spori soarele, gândi. Mă întreb în ce direcţie privesc?”

Judecând după umbrele ce le putea vedea, decise că faţa îi era orientată spre nord; cel puţin n-avea să aibă soarele în faţă; şi-apoi, spre nord, ei da, acolo erau soţia şi copiii lui.

„A! exclamă dispreţuitor, cu glas tare, ce legătură are asta cu ce se-ntâmplă aici?”

Închise ochii. „Cum tot nu pot să ies, aş face mai bine să dorm. Rebelii s-au cărat şi e sigur că dintre băieţii noştri or să se abată unii până aici, să cotrobăiască. Au să mă găsească.”

Dar nu dormi. Treptat deveni conştient de un junghi în frunte, la început o durere surdă, abia perceptibilă, dar sporind şi devenind tot mai neplăcută. Deschise ochii - trecuse - îi închise şi junghiul se înapoie. „La dracu!” spuse, fără nici o noimă, şi îşi aţinti iar privirea asupra cerului. Auzea cântecul păsărilor, ciudatele sunete metalice ale ciocârliei de pajişte, evocând ciocnirea unor lame în vibraţie. Alunecă în amintiri din copilărie, se juca iarăşi cu fratele şi cu sora lui, cutreiera câmpiile în goană, cu ţipete menite să sperie ciocârliile şezând prin cuiburi, intra în pădurea întunecată de dincolo şi cu paşi sfioşi urma poteca nelămurită spre Stânca Strigoiului şi, în cele din urmă, sta,

auzindu-şi zvâcnirile inimii, în faţa Peşterii Mortului şi se străduia să-i pătrundă înfricoşătoarele taine. Pentru prima oară observă că deschiderea peşterii bântuite de strigoi era încercuită cu un inel de metal. Apoi tot restul se mistui şi-l lăsă privind ţintă în ţeava puştii ca şi mai înainte. Dar de unde adineauri păruse aproape, acum părea la o distanţă neînchipuit de lungă şi era cu atât mai sinistră. Strigă tare şi uluit de ceva din propria-i voce - nota de frică - se minţi singur, negând-o: „Dacă nu strig tare, pot să stau aici până mor."

De aci înainte nu mai făcu nici o încercare de a ocoli privirea ameninţătoare a ţevii de armă aţintită asupră-i. Dacă-şi întorcea o clipă ochii era pentru a se uita după ajutor (deşi nu putea să vadă terenul de nici o parte a ruinei) şi apoi le îngăduia să se întoarcă, supuşi, la fascinaţia imperioasă. Dacă-i închidea, era din oboseală şi, în aceeaşi secundă, durerea sfredelitoare din frunte - prevestirea şi ameninţarea glontelui - îl silea să-i deschidă iar.

Tensiunea nervilor şi a creierului era prea aprigă; natura îi veni în ajutor prin intervale de inconştienţă. Trezindu-se la viaţă dintr-unul din ele deveni sensibil la o durere ascuţită, usturătoare în mâna dreaptă; şi când se străduia să-şi adune degetele, sau când îşi freca palma cu ele, le simţea ude şi lunecoase. Nu-şi putea vedea mâna, dar cunoştea senzaţia; era sânge care curgea. În delirul său bătuse cu mâna în frânturi dinţate ale dărâmăturilor şi strânsese pumnul plin de ţăndări. Se hotărî să-şi întâmpine destinul mai bărbăteşte. Era un soldat simplu, obişnuit, fără religie şi cu prea puţină filozofie; nu putea să moară ca un erou, cu mari şi înţelepte ultime cuvinte, chiar de-ar fi fost careva de faţă să le-audă, dar putea muri decent - şi aşa avea să facă. Dar dacă ar putea măcar şti când să aştepte focul!

Nişte şobolani care probabil locuiseră în magazie se apropiară pe furiş şi începură să ţopăie de colo-colo. Unul din ei se sui pe maldărul de dărâmături care imobiliza arma; altul îl urmă şi apoi încă unul. Searing îi privi la început cu indiferenţă, apoi cu un interes prietenos, dar când prin mintea-i înspăimântată fulgeră gândul că ei ar putea atinge trăgaciul puştii, îi blestemă şi le porunci să plece. „N-aveţi ce căuta aici!” strigă.

Dobitoacele plecară; aveau să se întoarcă mai târziu, să-i atace faţa, să-i ronţăie nasul, să-i sfâşie beregata - ştia asta, dar spera până atunci să fie mort.

Nimic nu-i mai putea acum desprinde privirea de la micul cerc de metal cu interiorul lui negru. Durerea din frunte era cumplită şi fără astâmpăr. O simţea pătrunzând prin creier - tot mai adânc, tot mai adânc, până când fu oprită în înaintare de lemnul dindărătul capului său. Crescu în clipa aceea la o intensitate insuportabilă şi, scos din minţi, reîncepu să izbească în ţăndări, cu mâna-i sângerândă, pentru a deriva într-acolo durerea îngrozitoare, ce părea să zvâcnească, în revenire înceată, regulată, fiecare pulsaţie *mai* ascuţită ca cea precedentă. Uneori ţipa, gândind că simte glontele fatal. Nici un gând la casă, la nevastă şi copii, la patrie, la glorie. Toate amintirile erau şterse din memoria lui. Lumea pierise, nici un vestigiu nu mai rămăsese. Aici, în haosul acesta de grinzi şi de scânduri, e tot universul. Aici e nemurirea în timp - fiecare junghi o viaţă eternă. Zvâcnirile de durere măsoară, ca un pendul, veşnicii.

Jerome Searing, bărbatul curajos, adversarul de temut, ostaşul puternic şi hotărât, era palid ca o nălucă. Îi căzuse falca, îi ieşeau ochii din cap; tremura din fiece fibră; o sudoare rece îi scălda tot trupul; ţipa de frică. Nu-şi pierduse minţile - era îngrozit.

Bâjbâind în juru-i cu mâna sfâşiată şi sângerândă apucă în cele din urmă o bucăţică de scândură şi, trăgând de ea, simţi că cedează. Sta culcată paralel cu corpul lui şi, îndoindu-şi cotul pe cât îi permitea spaţiul îngust, o putu smulge câte puţin la fiecare efort. În cele din urmă scândurica fu ca şi desprinsă, prin dărâmăturile care-i acopereau picioarele; o putu trage şi ridica pe toată lungimea ei. O nădejde mare îi veni în minte; poate va izbuti, silindu-se, s-o ridice, mai bine zis s-o încline destul de mult încât să-i înalţe capătul şi să împingă de-o parte puşca; sau, dacă aceasta era prea înţepenită, să aşeze astfel scândurica încât să devieze glontele. În scopul acesta o împinse înapoi, puţin câte puţin, aproape neîndrăznind să respire, ca nu cumva măcar şi asta să-i primejduiască intenţia şi mai incapabil ca oricând să-şi ia ochii de la armă, care acum ar fi putut să se grăbească a-şi compensa şansa scăzândă. Ceva tot era câştigat: în preocuparea minţii sale cu această încercare de autoapărare era acum mai puţin sensibil la durerea din cap şi încetase să tremure. Dar tot mai era teribil de înspăimântat şi îi clănţăneau dinţii ca nişte castaniete. Scândurica încetă a se mai mişca la porunca mâinii lui. Trăgea de ea cu toată puterea, îi schimbă direcţia lungimii cât putea, dar dăduse înapoia ei de vreun obstacol pe o porţiune mai lungă, iar capătul din faţă era încă prea departe ca să străpungă maldărul de dărâmături şi să ajungă la gura puştii. Ajungea de fapt aproape până la garda trăgaciului, pe care, neacoperită fiind de gunoaie, o putea vedea lămurit cu ochiul drept. Se strădui să frângă scândurica cu mâna, dar n-avea în ce se propti. La aceste eşecuri, toată teroarea i se întoarse, înzecită. Orificiul negru al armei părea să-l ameninţe cu o moarte *mai* aprigă şi *mai* iminentă drept pedeapsă a rebeliunii sale. Traiectoria glontelui prin capul său îl

înjunghia cu un chin şi mai intens. Începu iar să tremure.

Dintr-o dată deveni stăpân pe sine. Tremurul se potoli, îşi încleştă dinţii şi-şi trase sprâncenele în jos. Nu-şi epuizase mijloacele de apărare; un nou plan i se alcătuise în minte - alt plan de bătaie. Ridicând capătul din faţă al scândurelii, îl împinse cu grijă înainte prin mormanul de dărâmături, lateral cu arma, până ce atinse cu el garda trăgaciului. Apoi duse capătul cu încetul în afară până ce simţi că îşi făcuse drum, şi-apoi, închizând ochii, îl izbi în trăgaci cu toată puterea ce-i rămăsese. Puşca nu luă foc. Se descărcase când îi căzuse din mână la năruirea clădirii. Dar efectul se produse.

Locotenentul Adrian Searing, care comanda avanposturile pe partea frontului prin care trecuse fratele lui, Jerome, când acesta plecase în misiune, şedea cu urechi atente în parametrul său dindărătul liniei. Nici cel mai mic zgomot nu-i scăpa; ţipătul unei păsări, chiţăitul unei veveriţe, foşnetul vântului prin pini - totul era înregistrat cu anxietate de simţurile lui supraîncordate. Deodată, chiar din faţa liniei sale, auzi un huruit uşor, confuz, ca hodorogeala transmisă de departe a unei clădiri ce se năruie. Locotenentul se uită automat la ceas. Şase şi optsprezece minute. În clipa aceea un ofiţer se apropie de el, mergând pe jos şi venind dindărătul liniei. Îl salută şi zise:

— Locotenente, colonelul ordonă să mergeţi înainte pe linia dumneavoastră şi să tatonaţi inamicul, dacă-l găsiţi. Dacă nu, continuaţi să avansaţi, până primiţi ordin să vă opriţi. Sunt motive să credem că inamicul s-a retras.

Locotenentul dădu din cap fără a spune ceva; celălalt ofiţer se retrase. Într-o clipă, oamenii, anunţaţi cu glas scăzut de către ofiţerii fără comandă despre ordinul primit, se desprinseseră din gropile lor de pândă şi înaintau, în

ordine desfăşurată, cu dinţii încleştaţi şi cu inimile zvâcninde.

Această linie de înaintaşi răzleţi străbate furtunos plantaţia, în drumul ei către munte. Oamenii trec de ambele părţi ale clădirii dărâmate fără să observe ceva. La mică depărtare îndărătul lor vine comandantul. Curios, el îşi aruncă ochii asupra ruinei şi vede trupul unui om mort, pe jumătate îngropat în scânduri şi lemnărie. Este atât de acoperit de praf încât îmbrăcămintea îi e cenuşie ca a confederaţilor. Faţa îi e albă-gălbuie; obrajii sunt supţi, tâmplele, şi ele căzute, cu brazde adânci în juru-le, care fac fruntea nefiresc de îngustă; buza de sus, uşor ridicată, arată dinţii albi, încleştaţi rigid. Părul e greu de umezeală, faţa umedă ca iarba dimprejurul locului. De unde se află, ofiţerul nu observă puşca; individul pare c-a fost ucis de prăbuşirea clădirii.

„Mort de-o săptămână”, rosteşte locotenentul scurt, mergând înainte şi trăgând absent ceasul din buzunar, ca pentru a verifica dacă aprecia bine timpul. Şase şi patruzeci de minute.

UCIS LA RESACA

Cel mai bun ostaş din statul nostru major era locotenentul Herman Brayle, unul din cei doi aghiotanţi. Nu-mi amintesc de unde l-a luat generalul; cred că de la un regiment din Ohio; nimeni dintre noi nu-l cunoscuse mai dinainte şi ar fi fost curios să-l fi cunoscut vreunul, pentru că nici măcar doi dintre noi nu veneam din acelaşi stat, şi

nici măcar din state vecine. Generalul părea a gândi că o slujbă în statul său major era o distincţie ce trebuia atât de judicios acordată, încât să nu dea naştere la nici o gelozie între părţi şi să nu primejduiască integritatea acelui ţinut al ţării care rămăsese încă adept al integrării. Nici măcar nu alegea ofiţeri din unitatea comandată de dânsul, ei prin vreo jonglerie la cartierul general al departamentului îi obţinea de la alte brigăzi. În asemenea împrejurări serviciile cuiva trebuiau să fie într-adevăr foarte deosebite pentru ca să audă de ele familia sa, ori prietenii de tinereţe; şi-apoi „cea grăitoare trâmbiţă a gloriei” tot răguşeşte niţeluş de-atâta limbuţie.

Locotenentul Brayle era înalt de peste şase picioare, cu nişte proporţii splendide şi avea părul luminos şi ochii albaştri-cenuşii pe care cei astfel înzestraţi îi consideră de obicei proprii unui curaj de o speţă superioară. Cum mai totdeauna purta uniforma completă, în special în acţiune, când cei mai mulţi ofiţeri se mulţumesc să fie înveşmântaţi mai puţin bătător la ochi, el era o figură foarte remarcabilă şi chiar frapantă. În rest, avea purtări de *gentleman,* o minte de intelectual şi o inimă de leu. Era în vârstă de vreo treizeci de ani.

Cu toţii am ajuns să-l iubim pe Brayle la fel de mult pe cât îl admiram, şi cu sinceră îngrijorare şi părere de rău am observat, în lupta de la Stone’s River - prima noastră acţiune după ce venise la noi - că avea o singură însuşire cât se poate de reprobabilă şi de neostăşească: un curaj vanitos. De-a lungul tuturor vicisitudinilor şi schimbărilor acestei ciocniri îngrozitoare, fie că trupele noastre luptau în teren deschis, prin plantaţiile de bumbac, sau prin desişurile de cedri, ori îndărătul rambleului de cale ferată, el niciodată nu se adăpostea, decât numai când primea de la general ordinul sever de-a o face; dar generalul avea de

obicei alte probleme decât să se gândească la vieţile ofiţerilor săi de stat major, sau chiar şi la ale soldaţilor săi.

În fiecare din luptele următoare, cât a mai fost cu noi Brayle, era aceeaşi poveste. Rămânea călare, ca o statuie ecvestră, sub un potop de gloanţe şi mitralii, în locurile cele mai expuse - de fapt oriunde datoria cerându-i să plece îi îngăduia şi să rămână - când, fără mare greutate şi cu un net avantaj pentru reputaţia sa de om cu bun-simţ, ar fi putut să se pună în siguranţă, în măsura în care aceasta este posibil pe câmpul de bătaie, în scurtele intervale dintre acţiunile personale.

Când era pe jos, din necesitate sau deferenţă pentru comandantul său care descălecase, ori pentru tovarăşii săi de luptă, purtarea lui era aceeaşi. Sta ca o stâncă la loc deschis, când ofiţerii ca şi soldaţii se adăpostiseră. În timp ce bărbaţi cu mai mulţi ani de slujbă şi de viaţă, cu rang mai înalt şi de-o vitejie neîndoielnică apărau cu loialitate, îndărătul unei creste de deal, vieţi infinit de preţioase pentru ţara lor, omul acesta stătea la fel de neclintit pe muchia crestei, cu faţa încotro era focul mai dezlănţuit.

În bătălii care se desfăşoară pe teren deschis se întâmplă adesea ca liniile adverse, care se înfruntă ore întregi în raza unei aruncături de piatră, să stea lipite de pământ, dă parcă l-ar îmbrăţişa. Ofiţerii de linie, la locurile lor, se lipesc de asemenea de pământ, iar ofiţerii superiori ai căror cai au fost ucişi, sau trimişi în spatele frontului, îşi pleacă spinarea sub şuierele şi mugetele infernalei ploi de fier şi de plumb ce-i împresoară, fără a se gândi câtuşi de puţin la demnitatea personală.

În asemenea împrejurări, hotărât că viaţa unui ofiţer de stat major al unei brigăzi nu e „dintre cele mai fericite”, mai cu seamă din cauza duratei ei nesigure şi a alternărilor de emoţii la care e supusă, istovitoare pentru nervi. Dintr-o

poziţie de relativă securitate (din care un civil şi-ar atribui scăparea unui „miracol”) el unul poate îi trimis cu un ordin către comandantul unui regiment culcat la pământ în linia frontului - un personaj care pentru moment nu iese în evidentă şi care nu totdeauna e uşor de găsit fără foarte multă cercetare printre oameni cam preocupaţi şi într-un vuiet în care întrebarea ca şi răspunsul trebuiesc împărtăşite în limba semnelor. E obiceiul, în asemenea ocazii, a-ţi ghemui capul şi a fugi cât te ţin picioarele, obiect de viu interes fiind pentru câteva mii de ţintaşi care te admiră. Cât despre înapoiere - de! înapoierea, în cele mai multe cazuri, nu are loc.

Brayle proceda altfel. Îşi dădea calul în grija unei ordonanţe - îşi iubea calul - şi pornea liniştit în misiunea-i primejdioasă, fără cea mai mică înclinare a spinării, splendida-i statură, accentuată de uniformă, captând privirile într-o stranie fascinaţie. Îl urmăream toţi, cu respiraţia tăiată, cu inima la gură. Într-o ocazie de-acestea, unul dintre noi, un gângav impetuos, era atât de stăpânit de emoţie încât strigă spre mine:

— Fac p-p-prinsoare cu d-d-dumneata pe-pe-pe doi d-d-dolari că pi-pi-pică jos înainte să-să-să... s-ajungă la-la şanţu ăla.

N-am acceptat brutalul rămăşag; gândeam şi eu că aşa se va întâmpla.

Ca să fiu drept cu memoria unui bărbat viteaz, trebuie să mărturisesc că, în toate aceste inutile expuneri, nu era nici o bravadă vizibilă şi nici o istorisire ulterioară. De cele câteva ori când vreunul dintre noi se încumetase să-l mustre, Brayle zâmbise agreabil şi făcuse o remarcă degajată oarecare, ce nu-l încurajase totuşi pe celălalt să stăruie în subiect. O dată a zis:

— Căpitane, dacă păţesc vreodată ceva din pricină că-ţi

voi fi uitat sfatul, sper că-n ultimele clipe voi avea plăcerea să-ţi aud glasul simpatic suflându-mi la ureche: „Ţi-am spus eu!”

Noi am râs de căpitan - de ce anume probabil că n-am fi putut explica - şi în după-amiaza aceea, când el fu făcut ferfeniţă de nişte focuri trase dintr-o ambuscadă, Brayle a rămas lângă cadavru câtăva vreme, aşezându-i la loc mădularele, cu inutilă grijă - în mijlocul unui drum împroşcat cu rafale de mitralii şi şrapnele! E uşor să condamni o asemenea purtare şi nu e prea greu să te abţii a o imita, dar e cu neputinţă să n-o respecţi; iar Brayle nu era mai puţin iubit pentru o slăbiciune ce-şi găsea o atât de eroică expresie. Am fi dorit să nu fie zănatec, dar el continua în acelaşi fel, uneori fiind lovit grav, dar totdeauna întorcându-se la datorie ca şi refăcut.

Fireşte că până la urmă s-a întâmplat ce trebuia să se întâmple; cine trece cu vederea legea probabilităţilor sfidează un adversar rar înfrânt. Era la Resaca, în Georgia, în timpul acţiunii care a avut drept rezultat luarea Atlantei. În faţa brigăzii noastre linia de parapete a inamicului trecea prin câmp deschis de-a lungul unei uşoare creste. La fiecare capăt al acestui teren deschis ne apropiasem bine de duşman în pădure, dar câmpul deschis nu puteam spera să-l ocupăm înainte de lăsarea nopţii, când întunericul avea să ne îngăduie să scormonim ca sobolii şi să zvârlim în sus pământ. În acest punct, linia noastră era la un sfert de milă distanţă, în marginea unei păduri. Formam aproximativ un semicerc, linia fortificată a inamicului fiind coarda arcului.

— Locotenente, du-te şi spune-i colonelului Ward să înainteze cât de aproape poate găsi adăpost şi să nu prăpădească muniţii multe trăgând inutil. Poţi să laşi calul.

Pe când generalul dădea acest ordin, ne găseam în liziera pădurii, aproape de extremitatea dreaptă a arcului.

Colonelul Ward se afla în cea din stânga. Sugestia de a lăsa calul însemna, destul de evident, că Brayle trebuia să ia drumul mai lung, prin pădure şi printre trupele noastre. De fapt, sugestia era inutilă; a lua drumul mai scurt însemna, absolut sigur, eşecul de a transmite mesajul. Mai înainte să-l fi putut opri cineva, Brayle intrase, în galop mic, în câmp deschis, iar linia inamicului se aprinsese în pocnetele puştilor.

— Opriţi-l pe nebunul ăla! strigă generalul.

Un soldat din escortă, cu mai multă ambiţie decât minte, dădu pinteni calului şi se avântă să execute comanda; la nici zece metri căzură şi el şi calul, morţi pe câmpul de onoare.

Brayle nu mai putea fi ajuns de nici o rechemare. Galopa înainte în voie, paralel cu linia inamicului şi la mai puţin de două sute de metri distanţă. Oferea un tablou vrednic de văzut! Pălăria îi fusese suflată din cap, de vânt sau de vreun glonte, şi pletele sale blonde urcau şi se lăsau o dată cu mişcarea calului. Şedea drept în şa, ţinând uşor hăţurile în mâna stângă, iar dreapta îi atârna liniştită deoparte. Cine-i zărea ici-colo profilul frumos, când întorcea capul într-o direcţie sau alta, îşi dădea seama că acel om era însufleţit de un interes firesc şi fără afectaţie pentru ceea ce se întâmpla.

Tabloul era intens dramatic, fără să fie câtuşi de puţin teatral. Succesiv, zeci de puşti îl împroşcau cu turbare pe Brayle când ajungea în raza lor, iar propria noastră linie, din marginea pădurii, izbucnise şi ea, în apărare vădită şi audibilă. Fără să mai ia aminte la siguranţa lor, sau la vreun ordin, băieţii noştri săriră în picioare şi, avântându-se în roiuri către câmpul deschis, trimiteau pânze largi de foc împotriva crestei în flăcări a parapetului vrăjmaş, care răspundea vărsând şi el focuri ucigătoare peste grupurile

lipsite de adăpost. Artileria ambelor părţi se alătură luptei, punctând pocnetele şi bubuiturile cu explozii ce cutremurau pământul şi sfâşiind văzduhul cu şuieratul şrapnelelor care, la noi, despicau arborii şi îi împroşcau cu sânge, iar la inamic îmbâcseau fumul armelor cu valuri de pământ şi cu nori de praf ce ţâşneau din parapet.

Atenţia mea fusese un moment atrasă către lupta generală, dar acum, aruncând o privire către spaţiul rămas neîntunecat dintre cele două vifore de foc, îl văzui pe Brayle, care provocase măcelul. Invizibil acum fiecăreia dintre părţi şi deopotrivă sortit pieirii de prieteni şi de vrăjmaşi, el sta în spaţiul străbătut de focuri, neclintit, cu faţa la duşman. La oarecare mică depărtare zăcea calul lui. Văzui într-o clipită ce-l oprise.

Ca inginer topograf făcusem în zorii acelei zile o cercetare grabnică a terenului. Îmi amintii acum că în acel loc se găsea o râpă adâncă şi sinuoasă, care străbătea jumătate din teren venind dinspre linia inamicului, cursul general fiindu-i în unghi drept cu acea linie. De unde ne aflam noi în acel moment era invizibilă, şi Brayle cu siguranţă că nu ştiuse de acel accident al terenului, prin care era limpede că nu se putea trece. Cotiturile lui reliefate i-ar fi oferit însă o siguranţă absolută de s-ar fi hotărât a se mulţumi cu miracolul ce-l ocrotise până atunci şi ar fi sărit în râpă. Nu putea să înainteze şi nu voia să se întoarcă; sta şi aştepta moartea. Ea nu l-a lăsat să aştepte mult.

Printr-o misterioasă coincidenţă, aproape în aceeaşi clipă când el căzu, încetă focul. Câteva împuşcături sporadice, la lungi intervale, mai mult accentuau decât întrerupeau liniştea. Era ca şi cum ambele părţi ar fi regretat subit inutilul lor măcel. În urma unui sergent care ţinea un steag alb, patru brancardieri de-ai noştri intrară curând după

aceea pe câmpul de bătaie şi se duseră de-a dreptul către trupul lui Brayle. Mai mulţi ofiţeri şi soldaţi confederaţi le ieşiră în întâmpinare şi, cu capetele descoperite, le ajutară să ridice sacra lor povară. Pe când era purtată spre noi, auzirăm dincolo în tranşeele duşmane sunet de fluiere şi o surdă bătaie de tobă - jelirea mortului. Un inamic generos îl cinstea pe viteazul căzut.

Printre efectele mortului se găsi un portofel de piele, pătat. La distribuirea de amintiri de la prietenul nostru, pe care o decretă generalul în calitate de administrator, acel portofel îmi reveni mie.

Un an după terminarea războiului, în drum spre California, am deschis portofelul, cercetându-l alene. Dintr-o despărţitură trecută cu vederea căzu o scrisoare, fără plic şi fără adresă. Scrisă de-o mână de femeie, începea cu vorbe de mângâiere, dar fără nici un nume. Data era trecută astfel:

„San Francisco, California, 9 iulie 1862.” Semnătura era „Darling”[0] între ghilimele. Din întâmplare în cuprinsul scrisorii, se găsea numele întreg al celei ce-o scrisese - Mariana Mendenhall.

Scrisoarea dovedea o educaţie aleasă şi o bună creştere, era însă o banală scrisoare de dragoste - dacă o scrisoare de dragoste poate fi banală. Nu se găsea mare lucru în ea, dar ceva tot se găsea. Iată ce anume:

„*Mister* Winters, pe care-l voi urî în veci pentru asta, o povestit că într-o anumită bătălie din Virginia, în care dânsul a fost rănit, tu ai fost văzut ghemuindu-te după un copac. Cred că vrea să te compromită în ochii mei; ştie că acesta ar fi efectul poveştii, dacă aş crede-o. Aş putea să îndur vestea morţii ostaşului iubit - dar nu pe aceea a laşităţii lui.”

---

[0] *Darling* = nume de mângâiere: drăguţă, dragă, dragule.

Iată cuvintele care, în acea după-amiază, într-un ţinut îndepărtat, uciseseră o sută de oameni. Este oare femeia slabă?

Într-o seară m-am dus să-i fac o vizită domnişoarei Mendenhall, pentru a-i înapoia scrisoarea. Intenţionam să-i povestesc şi ce se întâmplase din pricina ei. Am găsit-o într-o casă arătoasă de pe Rincon Hill. Era frumoasă, binecrescută - într-un cuvânt, fermecătoare.

— L-aţi cunoscut pe locotenentul Herman Brayle, am spus, cam brusc. Ştiţi desigur că a căzut în luptă. Printre lucrurile lui s-a găsit această scrisoare de la dumneavoastră. Scopul vizitei mele e de-a o vă preda personal.

Cu un gest automat ea luă scrisoarea, o parcurse, roşind puţin, apoi, privindu-mă cu un zâmbet, zise:

— Vă mulţumesc pentru bunătatea dumneavoastră, deşi sunt sigură că această scrisoare nu prea merita să vă deranjaţi.

Deodată tresări, pălind.

— Pata asta, spuse, e oare... doar nu e...

— Doamnă, am spus eu, iertaţi-mă, dar e sângele celei mai credincioase şi viteze inimi care-a bătut vreodată.

Ea aruncă repede scrisoarea pe jăratecul din cămin.

— Brr! Nu suport să văd sânge! spuse. Cum a murit?

Eu mă ridicasem, fără să vreau, pentru a salva acel petec de hârtie, sfânt până şi pentru mine, şi stăteam acum întrucâtva în spatele ei. Când puse întrebarea, întoarse faţa şi ridică puţin capul. Vâlvătaia scrisorii arzânde îşi reflecta lumina în ochii ei şi-i atingea obrazul cu o umbră purpurie, asemenea petei de pe pagina în flăcări. Nicicând nu văzusem ceva atât de frumos ca făptura asta detestabilă.

— A fost muşcat de un şarpe, am răspuns.

LOVITURA DE GRAŢIE

Lupta fusese dură şi continuă - o confirmau toate simţurile. Gustul însuşi al bătăliei era în aer. Acum se terminase totul; nu mai rămânea decât a se ajuta răniţii şi a se îngropa morţii - a „curăţi niţel locul”, după cum se exprimă umoristul unei echipe de gropari. Era nevoie de multă curăţire prin locul acela. Cât cuprindeai cu vederea zăceau epave de oameni şi de cai - printre care se mişcau brancardierii, adunând şi luând cu dânşii pe puţinii care vădeau semne de viaţă. Cei mai mulţi dintre răniţi muriseră neglijaţi în timp ce se disputa dreptul de a-i îngriji. Există o regulă în armată că răniţii trebuie să aştepte; cea mai bună modalitate de-a se ocupa de ei este de-a câştiga bătălia. Trebuie admis că victoria este un avantaj net pentru un om care necesită atenţie, dar mulţi n-apucă să profite de ea.

Morţii erau adunaţi în grupuri de câte o duzină sau de câte douăzeci şi culcaţi unul lângă altul în şiruri, în timp ce se săpau tranşeele care să-i primească. Unii, găsiţi la o distanţă prea mare de aceste puncte de adunare, erau îngropaţi acolo unde zăceau. Nu prea se făceau sforţări de identificare, deşi, în cele mai multe cazuri, cetele de gropari fiind trimise să spicuiască acelaşi teren în care ajutaseră la secerat, numele morţilor victorioşi erau cunoscute şi trecute pe tabele. Cei căzuţi din partea inamicului trebuiau să se mulţumească a fi număraţi. Atenţia asta o primeau cu vârf şi îndesat; mulţi dintre ei erau număraţi de mai multe ori, iar totalul, dat mai apoi în raportul oficial al

comandantului victorios, indica mai curând o speranţă decât un rezultat.

La mică distanţă de locul unde una din echipele de îngropare îşi stabilise punctul de adunare a morţilor, un bărbat în uniformă de ofiţer federal sta sprijinit de un copac. De la picioare în sus şi până la gât atitudinea lui era a obositului care se odihneşte; dar capul şi-l întorcea neliniştit ba într-o parte, ba într-alta. Se părea că mintea omului n-avea astâmpăr. Poate că era nehotărât în ce direcţie să meargă; nu era probabil să rămână multă vreme unde se găsea; razele orizontale ale soarelui în asfinţit se şi pierdeau roşietice printre spaţiile deschise ale pădurii şi soldaţii obosiţi abandonau munca zilei. Cu greu putea înnopta singur acolo, printre morţi. Nouă din zece oameni pe care îi întâlneşti după o luptă întreabă de drumul spre vreo fracţiune a armatei - de parcă l-ar putea şti cineva. Fără îndoială acest ofiţer se rătăcise. După ce se va fi odihnit o clipă el avea să urmeze probabil vreuna din echipele de îngropare.

Când plecară toţi el se depărtă - mergând drept spre pădure şi spre asfinţitul roşu ce-i lumina faţa, pătându-i-o cu sânge parcă. Felul încrezător în care mergea acum cu paşi mari înainte dovedea că era pe teren cunoscut; îşi regăsise direcţia. Trecând nu băga în seamă morţii din dreapta şi din stânga sa. Nebăgat în seamă rămânea şi câte un geamăt scurt, ici-colo, al vreunui nenorocit rănit grav, la care echipele de ajutor nu ajunseseră, şi care era nevoit acum să petreacă o noapte grea sub stele, doar cu setea drept tovarăş. Ce-ar fi putut, de fapt, să facă ofiţerul, nefiind chirurg şi neavând apă?

În capul unei ravine[0] nu prea adânci, o simplă depresiune

[0] Ravénă, ravene, s. f. Vale strâmtă cu versanţi abrupţi, instabili. – Din fr. ravin.

a terenului, zăcea un mic grup de cadavre. Îl văzu şi, abătându-se brusc din drumu-i, se îndreptă repede într-acolo. Scrutând atent în trecere fiecare dintre trupuri, se opri în sfârşit asupra unuia care zăcea puţin mai la o parte, lângă un pâlc de copăcei. Îl privi de aproape. I se păru că mişcă. Se aplecă şi-i puse mâna pe obraz. Îi răspunse un ţipăt.

Ofiţerul era căpitanul Downing Madwell, dintr-un regiment de infanterie din Massachussets, un ostaş curajos şi inteligent, un bărbat vrednic de cinste.

În regiment se aflau doi fraţi cu numele de Halcrow - Caffal şi Creede Halcrow. Caffal Halcrow era sergent în compania căpitanului Madwell - şi aceşti doi oameni, sergentul şi căpitanul, erau prieteni devotaţi. În măsura în care o îngăduiau inegalitatea de rang, deosebirea de sarcini şi consideraţiile disciplinei militare, erau mai tot timpul împreună. Într-adevăr, crescuseră laolaltă, din copilărie. O deprindere a inimii nu se rupe uşor. Caffal Halcrow n-avea, ca aplicaţie şi temperament, nici o înclinare militărească, dar gândul de a se despărţi de prietenul lui îi fu neplăcut. El se înrolă în compania în care Madwell era sublocotenent. Fiecare dintre ei urcase cu două trepte în rang, dar între cel mai înalt grad inferior şi cel mai jos grad de ofiţer prăpastia e adâncă şi largă şi vechea legătură se menţinea cu dificultate şi cu o deosebire.

Creede Halcrow, fratele lui Caffal, era maiorul regimentului - un bărbat cinic, taciturn. Între el şi căpitanul Madwell existase o antipatie naturală pe care împrejurările o hrăniseră şi o ascuţiseră până la o animozitate activă. Fără influenţa-frână a legăturii amândurora cu Caffal, fiecare din aceşti doi patrioţi s-ar fi străduit fără îndoială să-şi lipsească ţara de serviciile celuilalt.

La pornirea bătăliei din acea dimineaţă regimentul

executa sarcini de avangardă la o milă distanţă de grosul armatei. Fu atacat şi înconjurat de aproape în pădure, dar se menţinu cu dârzenie pe poziţie. În timpul unei acalmii în luptă, maiorul Halcrow veni la căpitanul Madwell. Cei doi schimbară saluturile formale, şi maiorul spuse:

— Căpitane, colonelul ordonă să-ţi împingi compania până în capul ravinei acesteia şi să te menţii pe poziţie până vei fi rechemat. E inutil să-ţi semnalez caracterul primejdios al mişcării, dar, dacă doreşti, poţi, bănuiesc, să transmiţi comanda locotenentului dumitale. Cu toate că n-am primit instrucţiuni să aprob această substituire - este doar o sugestie a mea, neoficială.

La această insultă atroce căpitanul Madwell răspunse cu răceală:

— *Sir,* vă invit să însoţiţi mişcarea. Un ofiţer călare este o ţintă bătătoare la ochi, şi eu mi-am format de mult opinia că ar fi mai bine să fiţi mort.

Arta replicii spirituale era cultivată în unele cercuri militare încă din 1862.

O jumătate de oră mai târziu compania căpitanului Madwell era scoasă din poziţia de la capul ravinei, cu o pierdere de o treime din efectivul ei. Printre căzuţi era sergentul Halcrow. Regimentul fu curând după aceea împins înapoi pe linia principală şi la sfârşitul bătăliei era la o depărtare de câteva mile. Căpitanul sta acum lângă subalternul şi prietenul său.

Sergentul Halcrow era rănit mortal. Îmbrăcămintea îi era răvăşită; părea să fi fost sfâşiată cu violenţă, dând în vileag abdomenul. Câţiva nasturi de la tunică fuseseră smulşi - se vedeau jos, lângă dânsul - cum şi fragmente din alte veşminte, risipite împrejur. Centironul lui de piele era rupt în două - aparent fusese tras de sub el pe când zăcea. Nu

se produsese nici o hemoragie mare. Singura rană vizibilă era o gaură largă, zdrenţuită, în abdomen. Se mânjise cu pământ şi frunze uscate. Ieşind din ea, se vedea o buclă de intestin subţire. Prin toate câte trecuse, căpitanul Madwell nu mai văzuse o asemenea rană. Nu putea nici să înţeleagă din ce se produsese, nici să-şi explice împrejurările - îmbrăcămintea ciudat sfâşiată, centironul rupt în două, halul de murdărie al pielii albe. Îngenunche şi făcu o cercetare mai amănunţită. Când se sculă în picioare îşi întoarse ochii în diferite direcţii, de parcă ar fi căutat un inamic. La cincizeci de iarzi depărtare, pe creasta unei mici înălţimi presărată cu arbori rari, văzu nişte jivine de culoare închisă mişcându-se de colo-colo printre oamenii căzuţi - un cârd de porci. Unul sta cu spatele la dânsul cu partea dinainte mult înălţată. Picioarele din faţă se găseau pe un trup omenesc; capul, lăsat în jos, nu se vedea. Coama ţepoasă a şirei spinării se proiecta neagră pe asfinţitul roşu. Căpitanul Madwell îşi luă ochii de la acea privelişte şi-i aţinti iarăşi asupra ceea ce fusese prietenul lui.

Omul care suferise aceste oribile mutilări era viu. La răstimpuri îşi mişca mădularele; gemea ori de câte ori îşi trăgea răsuflarea. Privirea-i fixă încremenise pe faţa prietenului său. Când era atins, ţipa. În imensul său chin, sfâşiase pământul pe care zăcea: mâinile încleştate îi erau pline de frunze, de crenguţe şi de pământ. Vorbirea articulată era dincolo de puterile sale; era cu neputinţă de ştiut dacă mai simţea ceva în afară de durere. După expresia feţei, cerea ceva; ochii îi erau plini de rugă. Ce voia?

Nu putea fi îndoială asupra tâlcului acestei priviri; căpitanul o văzuse prea adesea în ochii acelora ai căror buze mai aveau puterea să-l exprime într-o formulă de implorare a morţii. Conştient sau nu, acest tip şi exemplu

de senzaţie acută, această fărâmă crispată de umanitate, adusă în starea asta de oameni şi de dobitoace, acest umil şi neeroic Prometeu, implora de la orice, de la tot, de la întregul *non-ego,* binefacerea nesimţirii. Pământului şi cerului deopotrivă, arborilor, omului, alcătuirilor toate câte prindeau formă în simţurile sau în conştiinţa sa, această suferinţă întreruptă le adresă muta sa rugă.

Să-i dea ce, de fapt? Ceea ce dăm chiar şi celei mai ticăloase făpturi fără cuget s-o ceară şi nu refuzăm decât nenorociţilor din rasa noastră: binecuvântata eliberare, ritul milei supreme, lovitura de graţie[0].

Căpitanul Madwell rosti numele prietenului său. Îl rosti iarăşi şi iarăşi, fără efect, până ce emoţia îi înăbuşi glasul. Lacrimile lui stropeau faţa lividă dedesubtul feţii sale şi-l orbeau. Vedea ca prin ceaţă doar un obiect ce mişca, dar gemetele erau mai desluşite ca oricând, întrerupte la răstimpuri mai scurte de ţipete ascuţite. Se întoarse, îşi izbi fruntea cu mâna şi se îndepărtă cu paşi mari de acel loc. Porcii, dând cu ochii de el, zvârliră în sus râturile purpurii, privindu-l o secundă cu suspiciune şi apoi, cu o grohăială răguşită, ca şi cum s-ar fi înţeles între ei, o luară la fugă până nu se mai văzură. Un cal, cu piciorul din faţă despicat de-o lovitură de tun, înălţă capul într-o parte, de unde zăcea pe pământ şi necheză jalnic. Madwell se îndreptă spre el, trase revolverul şi împuşcă între ochi bietul animal, scrutându-i apoi agonia, care, împotriva aşteptării sale, fu violentă şi lungă. Calul se potoli în cele din urmă şi rămase neclintit; muşchii crispaţi ai buzelor, care dezveliseră dinţii într-un rânjet hidos, se relaxară; profilul ascuţit, precis desenat, dobândi o expresie de adâncă pace şi odihnă.

De-a lungul îndepărtatei creste cu arbori rari dinspre apus franjurile de vâlvătăi ale asfinţitului aproape că se

---

[0] În original: *coup de grâce*.

stinseseră. Lumina de pe trunchiurile copacilor se ofilise până la un cenuşiu delicat; umbre se aşezaseră pe culmile lor, ca nişte păsări mari întunecate, cocoţate acolo să doarmă. Se lăsa noaptea şi mile de pădure bântuită se aşterneau între căpitanul Madwell şi tabără. Totuşi el sta acolo, lângă animalul mort, şi părea că nu-şi mai dă seama de împrejurările în care se afla. Ochii îi erau aplecaţi spre pământul de la picioarele lui; mâna stângă îi atârna moale de-o parte, dreapta tot mai ţinea pistolul. Brusc înălţă faţa, o întoarse către prietenul său muribund şi se înapoie repede lângă el. Puse jos un genunchi, trase cocoşul armei, îi propti gura de fruntea omului şi, întorcându-şi ochii într-altă parte, apăsă pe trăgaci. Nu urmă nici o detunătură. Îşi folosise ultimul cartuş pentru cal.

Omul în suferinţă gemu şi buzele i se mişcară convulsiv. Spuma ce se scurgea de pe ele era sângerie.

Căpitanul Madwell se sculă în picioare şi scoase sabia din teacă. Îşi trecu degetele mâinii stângi de-a lungul muchiei, de la mâner până în vârf. O ţinu întinsă în faţa sa, ca pentru a-şi încerca nervii. Nu era vizibil nici un tremur al lamei; raza de lumină palidă a cerului se oglindea în ea precis şi statornic. El se aplecă şi cu mâna stânga rupse cămaşa muribundului, dezvelindu-i pieptul, apoi se ridică şi aşeză vârful sabiei exact deasupra inimii. De data aceasta nu întoarse ochii. Cu amândouă mâinile încleştate pe mâner împinse din toate puterile şi cu toată greutatea lui proprie. Lama se afundă în trupul omului - prin trupul lui pătrunse în pământ. Căpitanul Madwell fu cât pe-aci să se prăvălească peste lucrarea sa. Omul care murea ridică genunchii şi totodată aruncă mâna dreaptă peste piept şi apucă oţelul atât de strâns, încât încheieturile mâinii albiră vizibil. Dintr-o sforţare violentă dar zadarnică de-a retrage tăişul rana se lărgi, un fir de sânge scăpă din ea, scurgându-i-se sinuos în

veşmintele răvăşite. În clipa aceea trei oameni înaintară tăcuţi ieşind din pâlcul de arbori tineri ce le tăinuise apropierea. Doi erau agenţi sanitari şi purtau o targă.

Al treilea era maiorul Creede Halcrow.

PARKER ADDERSON, FILOZOF

— Prizonier, care ţi-e numele?

— Cum va să-l pierd mâine în zori, nu prea merită să-l ascund. Parker Adderson.

— Gradul?

— Cam umil. Ofiţerii de stat-major sunt prea preţioşi pentru a li se risca viaţa în trebile primejdioase ale unui spion. Sunt sergent.

— Din ce regiment?

— Vă rog să mă scuzaţi; răspunsul la această întrebare v-ar putea da o idee despre forţele pe care le aveţi în faţă. Astfel de informaţii am venit până în liniile domniilor-voastre ca să culeg, nu ca să dau.

— Nu eşti lipsit de duh.

— Dacă aveţi răbdare să aşteptaţi, mâine dimineaţă mă veţi găsi destul de fără duh.

— De unde ştii că vei muri mâine dimineaţă?

— Pentru spionii capturaţi noaptea, aşa-i obiceiul. E unul din drăguţele obiceiuri în materie care se respectă totdeauna.

Generalul lăsă într-atât deoparte demnitatea cuvenită unui ofiţer confederat de rang înalt şi faimă largă, încât zâmbi. Dar nimeni în puterea sa şi nefiindu-i pe plac n-ar fi

luat drept bun augur acest semn de aprobare vizibil şi exterior. Nu era nici prietenos, nici molipsitor; nu se comunica altor persoane din raza lui - spionul prins care-l provocase şi santinela înarmată care-l adusese pe acesta din urmă în cort şi acum sta mai la o parte, supraveghindu-şi din ochi prizonierul în lumina galbenă a lumânării. Nu făcea parte din sarcinile acestui ostaş să zâmbească; el fusese pus acolo pentru alt scop.

Convorbirea fu reluată; caracterul ei era de anchetă, într-o infracţiune pasibilă de pedeapsa cu moartea.

— Recunoşti deci a fi spion, recunoşti că ai venit în tabăra mea, deghizat precum eşti în uniformă de soldat confederat, pentru a obţine informaţii secrete privind numărul şi dispoziţia trupelor mele.

— Privind în special numărul. Dispoziţia o cunoşteam. E morocănoasă.

Generalul se înveseli iar. Santinela, cu un mai sever simţ al răspunderii sale, îşi accentuă austeritatea expresiei şi adoptă o poziţie un pic mai dreaptă ca mai înainte. Tot învârtindu-şi în jurul degetului arătător pălăria cu marginile lăsate, spionul cuprindea cu o privire tihnită scena dialogului, destul de simplă. Cortul era un obişnuit „cort cu panouri”, de vreo doi metri şi jumătate pe trei, luminat de o singură lumânare de seu înfiptă în mânerul unei baionete, înfiptă ea însăşi într-o masă de brad în faţa căreia şedea generalul - care acum scria absorbit, de parcă ar fi uitat de involuntarul său oaspete. Pe jos, pe pământ, era aşternut un preş vechi din cârpe; un cufăr uzat de piele, un al doilea scaun şi un sul de pături erau cam tot ce mai cuprindea cortul: la comandamentul generalului Clavering simplitatea confederată şi zgârcenia pompei şi a decorului atinseseră cel mai înalt grad. Pe un cui mare, bătut în stâlpul cortului, la intrare, era agăţat un centiron, de care atârnau o sabie

lungă de cavalerist, un pistol în tocul lui şi - destul de fără noimă - un cuţit de vânătoare. Cu privire la această armă cât se poate de neostăşească, generalul avea obiceiul să explice că ar fi o amintire din zilele paşnice ale vieţii sale civile.

Era o noapte furtunoasă. Ploaia şiroia în cascadă pe acoperiş, cu zgomotul surd, asemănător răpăielii unei tobe, familiar celor ce locuiesc în corturi. Pe când trâmbele de vânt se năpusteau asupră-i cu urlete, fragila alcătuire se zguduia şi se legăna şi se încorda în parii şi frânghiile ei.

Generalul terminase de scris; împături jumătatea de foaie a hârtiei şi se adresă soldatului care-l păzea pe Adderson:

— Uite aici, Tassman, du asta comandantului secund şi apoi întoarce-te.

— Şi prizonierul, domnule general? făcu soldatul, salutând, cu o privire întrebătoare în direcţia nefericitului.

— Fă ce ţi-am spus, răspunse ofiţerul, scurt.

Soldatul luă biletul şi se strecură afară din cort, ghemuindu-se. Generalul Clavering îşi întoarse obrazul chipeş către spionul federal, îl privi în ochi, cu oarecare bunătate, şi zise:

— E o noapte rea, măi omule.

— Pentru mine, da.

— Presupui cam ce-am scris?

— Desigur ceva ce merită să fie citit. De! s-ar putea să vă par vanitos, dar parc-aş presupune că m-aţi menţionat şi pe mine acolo.

— Da, este o notă pentru un ordin care se va citi trupei la deşteptare, cu privire la execuţia dumitale. De asemenea nişte însemnări pentru instruirea pretorului[0] în aranjarea

[0] Pretor = în vechea armată, persoană numită de Ministerul de Război, în timp de mobilizare şi de război, având atribuţii în poliţia administrativă şi judiciară pe lângă marile unităţi militare.

detaliilor acestui eveniment.

— Sper, domnule general, că spectacolul va fi regizat în mod inteligent, pentru că am să asist şi eu.

— Ai vreo dorinţă în chestiuni personale? Doreşti, de exemplu, să vezi un preot?

— Nu prea cred că mi-aş asigura o odihnă mai lungă, lipsindu-l de o parte din odihna lui.

— Doamne, Dumnezeule! Măi omule, ai de gând să te duci la moarte numai cu glume pe buze? E totuşi un lucru serios, nu?

— De unde să ştiu? N-am fost mort de când trăiesc. Că moartea e o chestie serioasă, am auzit, dar niciodată de la cei care au trecut prin ea.

Generalul tăcu un moment. Omul îl interesa, poate că-l amuza - un tip cum nu mai întâlnise până atunci.

— Moartea, zise el în cele din urmă, e cel puţin o pierdere - pierdere a câtă fericire avem şi a oricărui prilej de a mai avea vreo alta.

— O pierdere de care nu vom fi niciodată conştienţi poate fi suportată în linişte şi, deci, aşteptată fără teamă. Trebuie să fi observat, domnule general, că dintre toţi morţii cu care aveţi ostăşeasca plăcere de a vă presăra calea, nici unul nu dă semne de regret.

— Dacă a fi mort nu este o stare regretabilă, totuşi a te îndrepta într-acolo - a muri - se pare că e hotărât dezagreabil pentru oricine n-a pierdut facultatea de a simţi.

— Durerea e dezagreabilă, fără îndoială. Eu niciodată n-o suport fără mai multă ori mai puţină neplăcere. Dar acela care trăieşte cel mai îndelung este cel mai mult expus durerii. Ceea ce dumneavoastră numiţi moarte este pur şi simplu ultima durere. În realitate, ceea ce se cheamă „a muri” nici nu există. Presupuneţi, drept ilustrare, că aş încerca să fug. Dumneavoastră aţi ridica revolverul, pe care

acum îl ascundeţi cuviincios sub pulpana vestonului, şi...

Generalul roşi ca o fată, apoi râse domol, dezvelindu-şi dinţii strălucitori, îşi înclină uşor capul frumos şi nu spuse nimic. Spionul continuă:

— Dumneavoastră aţi trage şi eu aş avea în stomac ce n-am înghiţit. Aş cădea, dar mort n-aş fi. După o jumătate de oră de chin, aş fi mort. Dar, în fiece secundă a acestei jumătăţi de oră, voi fi fost ori viu ori mort. Nu există perioadă de tranziţie.

Când voi fi spânzurat mâine dimineaţă, va fi absolut acelaşi lucru. Atâta vreme cât voi rămâne conştient, voi fi în viaţă, odată mort, nu voi mai fi conştient. Natura se vede c-a rânduit lucrurile aşa cum e în interesul meu - aşa cum, de fapt, le-aş fi rânduit eu însumi. Este atât de simplu, adăugă cu un zâmbet, încât parcă nici n-ar merita să fii spânzurat.

Când îşi sfârşi observaţiile, urmă o lungă tăcere. Generalul şedea impasabil, privindu-l în faţă pe acest om, dar, după cum se părea, neatent la cele ce fuseseră spuse. Parcă ochii săi ar fi stat de strajă prizonierului, în timp ce mintea i se îndeletnicea cu alte obiective. Curând, el respiră adânc, se înfioră, ca unul care se trezeşte dintr-un vis îngrozitor, apoi acest om al morţii exclamă, aproape inaudibil:

— Moartea *este* înfricoşătoare.

— Era înfricoşătoare pentru strămoşii noştri sălbatici, spuse spionul cu gravitate, pentru că ei n-aveau destulă inteligenţă încât să disocieze ideea stării de conştiinţă de ideea formelor fizice în care ea se manifestă - după cum un şi mai jos nivel de inteligenţă, de pildă al maimuţei, poate să nu fie în stare a imagina o casă fără cei ce-o locuiesc şi, văzând o colibă ruinată, îşi închipuie pe cineva înăuntru care suferă. Nouă ne este înfricoşătoare pentru că am moştenit tendinţa de a o considera ca atare, motivată de

nişte teorii extravagante şi pline de imaginaţie despre o altă lume, după cum numele unor locuri dau naştere unor legende care le explică şi o conduită lipsită de raţiune duce la filozofii care o justifică. Mă puteţi spânzura, domnule general, dar aici puterea dumneavoastră de a face rău ia sfârşit. Nu mă puteţi condamna să intru în rai.

Generalul părea să nu fi auzit vorbele spionului, doar că-i îndreptaseră gândurile pe o cale neobişnuită. Acolo ele îşi urmau însă drumul, independente, către propriile lor concluzii. Furtuna încetase şi ceva din duhul solemn al nopţii se împărtăşise reflecţiilor sale, dându-le sumbra nuanţă a groazei supranaturale. Poate că era aci şi un element de presimţire.

— Eu n-aş vrea să mor, spuse, n-aş vrea să mor în noaptea asta.

Fu întrerupt - dacă, de fapt, va fi vrut să continue - de intrarea unui ofiţer din statul său major, căpitanul Hasterlick, pretorul. Apariţia lui îl făcu să-şi revină; privirea absentă pieri de pe faţa sa.

— Căpitane, spuse, întorcând salutul ofiţerului, omul acesta e un spion yankeu capturat în interiorul liniilor noastre, având asupra sa hârtii acuzatoare. A mărturisit. Cum e vremea?

— Furtuna a trecut, domnule general, a ieşit luna.

— Bine. Ia un pluton şi du-l imediat pe terenul de adunare, să fie împuşcat.

Un ţipăt ascuţit izbucni din gura spionului. Se repezi înainte, întinse gâtul, căscă ochii mari şi strânse pumnii.

— Dumnezeule! strigă răguşit, aproape nearticulat, doar nu spuneţi asta serios? Aţi uitat - voi muri abia mâine dimineaţă!

— Eu n-am spus nimic de mâine dimineaţă, răspunse generalul, cu răceală. Asta a fost o presupunere a dumitale.

O să mori acum.

— Dar, domnule general, vă rog, vă implor, amintiţi-vă! Voi fi spânzurat! Durează câtva timp ca să se ridice furcile spânzurătorii - două ore, o oră. Spionii sânt spânzuraţi; legea militară îmi dă nişte drepturi. Pentru numele lui Dumnezeu, domnule general, gândiţi-vă cât de scurt...

— Căpitane, execută ordinul.

Ofiţerul îşi trase sabia din teacă şi aţintindu-şi ochii asupra prizonierului arătă în tăcere spre deschizătura cortului. Prizonierul şovăi; ofiţerul îl apucă de guler şi-l împinse uşurel înainte. Pe când se apropia de stâlpul cortului, omul, ieşit din minţi, se repezi într-acolo şi, cu o agilitate de pisică, înşfăcă mânerul cuţitului de vânătoare, smulse arma din teacă şi, îmbrâncindu-l deoparte pe căpitan, sări la general cu furia unui nebun, zvârlindu-l la pământ şi apoi năpustindu-se asupră-i aşa cum zăcea. Masa fu răsturnată, lumânarea se stinse, iar cei doi se luptau orbeşte pe întuneric. Pretorul sări în ajutorul superiorului său şi se lungi şi el peste cei încleştaţi în luptă. Blesteme şi nearticulate ţipete de furie şi de durere veneau din vălmăşagul de mădulare şi trupuri; cortul se prăbuşi peste ei şi, sub faldurile lui stânjenitoare care-i acopereau, lupta continuă. Soldatul Tassman, întorcându-se din misiunea dată, intui vag situaţia, aruncă arma şi puse mâna, la întâmplare, pe pânza ce se zbătea, încercând zadarnic s-o smulgă de pe oamenii dedesubtul ei. Iar sentinela, care păşea cu pas măsurat încolo şi încoace în faţa lor şi nu îndrăznea să-şi lase patrularea chiar de s-ar fi năruit cerul, îşi descărcă arma. Detunătura alarmă tabăra; tobele duruiră un apel lung şi goarnele sunară adunarea, aducând în lumina lunii roiuri de oameni pe jumătate îmbrăcaţi, care-şi puneau hainele din fugă şi se aliniau la comenzile tăioase ale ofiţerilor. Asta era bine; fiind aliniaţi oamenii se aflau

sub control; ei îşi pregăteau armele, în timp ce la statul-major al generalului şi oamenii din escorta sa începeau să pună capăt confuzie, şi să restabilească ordinea, ridicând cortul prăbuşit şi despărţindu-i pe eroii fără de suflu şi sângerânzi ai acestei stranii controverse.

Cu adevărat fără suflu era doar unul; căpitanul murise; mânerul cuţitului de vânătoare ce-i sta înfipt în beregată fusese împins înapoi sub bărbie până ce capătul lui se prinsese în colţul maxilarului şi mâna care dăduse lovitura nu mai putuse să scoată arma. Mortul îşi ţinea în mână sabia, strânsă într-o încleştare ce sfida puterea celor vii. Tăişul ei era brăzdat de sânge până la mâner.

Pus pe picioare, generalul se prăbuşi iar, cu un geamăt, şi leşină. Pe lângă unele zdreliri, avea două lovituri de sabie - una îi străpunsese coapsa, alta umărul.

Spionul fusese cel mai puţin vătămat. În afară că avea braţul drept fracturat, rănile lui nu erau decât dintre cele pe care şi le-ar fi putut atrage într-o luptă obişnuită, cu arme naturale. Dar era năucit şi părea că nici nu prea ştie ce se întâmplase. Se dădea la o parte, ferindu-se de cei ce se ocupau de el, şi, ghemuit pe jos, rostea proteste neinteligibile. Faţa lui, umflată de lovituri şi mânjită cu cheaguri de sânge, era însă albă sub părul zbârlit - albă ca a unui cadavru.

— Nu este nebun, spuse chirurgul militar, drept răspuns la o întrebare, în timp ce pregătea feşi de bandajat. Suferă de spaimă. Cine este, ce-i cu el?

Soldatul Tassman începu să explice. Era cea mai mare ocazie din viaţa lui; nu omise nimic ce-ar fi putut, în orice fel, accentua însemnătatea legăturii sale cu evenimentele acelei nopţi. Când îşi termină povestea şi fu gata s-o reînceapă, nimeni nu-i mai dădu nici o atenţie.

Generalul îşi recăpătase acum luciditatea. Se ridică,

proptindu-se în cot, privi împrejuru-i şi, văzându-l pe spion ghemuit lângă un foc de tabără, sub pază, spuse simplu:

— Luaţi-l pe omul ăsta la terenul de adunare şi împuşcaţi-l.

— Generalul aiurează, zise un ofiţer care stă în apropiere.

— Ba nu aiurează deloc, spuse comandantul secund. Am o notă scrisă de dânsul relativ la acest caz. Acelaşi ordin îl dăduse şi lui Hasterlick - gest al mâinii spre pretorul mort - şi, pe legea mea, acest ordin va fi executat.

Zece minute mai târziu, sergentul Parker Adderson, din Armata Federală, filozof şi om de spirit, stând în genunchi sub lumina lunii şi cerşind incoerent să i se cruţe viaţa, fu executat prin împuşcare de către un pluton de douăzeci de oameni.

Pe când salva detuna prin aerul tăios al nopţii, generalul Clavering, care zăcea alb şi neclintit în vâltoarea focului de tabără, îşi deschise ochii mari, albaştri, privi cu o expresie plăcută pe cei din preajmă-i şi spuse:

— Ce tăcere peste tot!

Chirurgul se uită la comandantul secund, grav şi semnificativ. Ochii rănitului se închiseră încet; rămase aşa câteva clipe; apoi, cu faţa scăldată într-un zâmbet de-o inefabilă blândeţe, spuse, abia audibil: „Probabil că asta e moartea!” şi aşa se petrecu din viaţă.

POVESTEA UNEI CONŞTIINŢE

I

Căpitanul Parrol Hartroy stătea în postul său de pază cel mai înaintat, vorbind încet cu santinela. Acest post era la o răspântie ce tăia în două tabăra căpitanului, la o jumătate de milă mai îndărăt, deşi ea nu se vedea din acel punct. Ofiţerul părea a-i da soldatului oarecari instrucţiuni, sau poate că doar se informa dacă în faţă era totul calm. Pe când cei doi stăteau de vorbă, din direcţia taberei se apropie de ei un bărbat, fluierând alene; fu oprit prompt de către soldat. Era evident un civil - un om înalt, îmbrăcat grosolan, în acea aba gălbui-cenuşie de culoarea alunei, care era singura îmbrăcăminte a bărbaţilor prin zilele târzii ale Confederaţiei. Pe cap avea o pălărie de pâslă lăsată pe ochi, ce fusese cândva albă; de sub ea atârna o claie de laţe inegale, la fel de neînvăţate, după cât se părea, cu foarfecele ca şi cu pieptenele. Faţa omului stârnea oarecum luare-aminte: fruntea lată, nasul mare şi obrajii supţi, gura ascunsă în barba îmbelşugată, oacheşă, ce părea la fel de neîngrijită ca şi părul. Ochii erau mari şi aveau acea stăruinţă şi fixitate a atenţiei care atât de des semnalează o inteligenţă reflexivă şi o voinţă ce nu se lasă uşor abătută de la scopurile ei - după cum spun fizionomiştii care au şi ei acest fel de ochi. Una peste alta, un om pe care era probabil să-l observi şi care, la fel de probabil te observa. Purta un baston de curând tăiat din pădure şi încălţările lui prăpădite, din piele de box, erau albe de praf.

— Arată permisul, făcu soldatul federal, un pic mai poruncitor decât ar fi crezut necesar de n-ar fi fost sub ochii superiorului, care, cu braţele încrucişate, asista la scenă din marginea drumului.

— 'Ceam că mă ştii, ghenerale, spuse drumeţul calm, în timp ce scotea hârtia din buzunarul hainei.

Era ceva în tonul lui - poate o umbră de ironie - care făcea înălţarea în rang a molestatorului său mai puţin

plăcută acelui vrednic ostaş decât este de obicei avansarea.

— Musai să fiţi grijulii cu toţi, zic c-aşa o fi, adăugă, pe un ton mai conciliator, de parcă s-ar fi scuzat oarecum că a fost oprit.

După ce citi permisul, cu puşca sprijinită în pământ, soldatul puse înapoi documentul în mâna celuilalt, fără un cuvânt, îşi ridică iar arma pe umăr şi se întoarse la comandantul său. Civilul trecu înainte prin mijlocul drumului şi, după ce pătrunse cu câţiva iarzi înlăuntrul ţinutului înconjurător al Confederaţiei, îşi reluă fluieratul şi pieri curând îndărătul unei cotituri a drumului, care, în acel punct, intra într-o pădurice. Subit, ofiţerul îşi desfăcu braţele de pe piept, trase un revolver din centiron şi se avântă în aceeaşi direcţie, lăsându-l cu gura căscată de mirare, la postul său, pe omul de strajă. După ce făcu diverselor forme vizibile ale naturii făgăduiala solemnă de-a fi afurisite, omul îşi reluă aerul imperturbabil presupus a fi propriu stării de alertă vigilenţă militară.

II

Căpitanul Hartroy deţinea o comandă independentă. Forţele sale constau dintr-o companie de infanterie, un escadron de cavalerie şi o secţie de artilerie, detaşate de armata căreia îi aparţineau pentru a apăra un important defileu în munţii Cumberland din Tennessee. Comandă deţinută de un ofiţer de front înaintat dintre ostaşi, unde slujise cuminte până a fi „descoperit”. Postul său era excepţional de primejdios; apărarea acestuia implica o grea răspundere - şi, în mod înţelept, i se dăduse căpitanului corespunzătoarele puteri discreţionare, ce se justificau din plin prin distanţa la care se găsea de corpul de armată, prin

natura precară a comunicaţiilor de care dispunea şi prin caracterul clandestin al trupelor duşmane neregulate care bântuiau regiunea. Îşi întărise puternic mica tabără, cuprinzând un cătun de vreo jumătate de duzină de locuinţe şi o dugheană de ţară, şi strânsese o cantitate considerabilă de provizii. Câtorva localnici civili de loialitate notorie, cu care era de dorit a avea relaţii şi la ale căror servicii recurgea uneori, le dăduse permise scrise, îngăduindu-le intrarea în liniile sale. E uşor de înţeles că orice abuz faţă de acest privilegiu în interesul inamicului putea atrage consecinţe serioase. Căpitanul Hartroy dăduse ordin ca oricine ar comite un asemenea abuz să fie împuşcat pe loc.

În timp ce santinela cercetase permisul civilului, căpitanul îl privise pe acesta amănunţit. Înfăţişarea lui îi păru cunoscută şi la început nu se îndoi că el îi dăduse permisul care satisfăcuse santinela. Abia după ce omul pierise din raza vederii şi auzului, i se dezvălui identitatea lui, într-o lumină revelatoare care ţâşnise din amintire. Cu iuţeală de hotărâre ostăşească, ofiţerul acţionase la această revelaţie.

III

Pentru oricare altul în afara unui bărbat de o stăpânire de sine neobişnuită, apariţia unui ofiţer al forţelor armate, în formidabila-i uniformă, purtând într-o mână o sabie în teacă, iar în cealaltă un revolver cu cocoşul tras şi gonind în urmărire furioasă, e fără îndoială neliniştitoare în cel mai înalt grad; asupra omului împotriva căruia era îndreptată în acest caz urmărirea, ea păru să n-aibă alt efect decât de a-i intensifica oarecum calmul. Ar fi putut destul de lesne să fugă în pădurea din dreapta ori din stânga, dar el alese alt

fel de a se purta - se întoarse şi-l privi liniştit în faţă pe căpitan, vorbind în timp ce venea lângă dânsul:

— Zic că-ţi fi având ceva să-mi spuneţi care uitaserăţi. Cam ce să fie, frăţioare?

Dar „frăţiorul” nu răspunse, fiind ocupat cu treaba nu prea frăţească de a-l imobiliza cu un pistol încărcat.

— Predă-te, spuse căpitanul, cu cât calm îi îngăduia o uşoară gâfâială de pe urma fugii; dacă nu, mori.

Nu era nici o ameninţare în tonul acestei cereri; ameninţarea întreagă sta în conţinutul ei şi în felul violent prin care se impunea. Şi mai era ceva nu prea liniştitor în ochii cei reci, cenuşii, care sclipeau lângă ţeava armei. O clipă cei doi bărbaţi stătură uitându-se unul la altul în tăcere; apoi civilul, fără a arăta câtuşi de puţină teamă - cu aceeaşi aparentă nepăsare ca atunci când se supusese mai puţin severei cereri a santinelei - scoase din buzunar hârtia cu care se mulţumise acel umil slujbaş şi o întinse spunând:

— Io zic că permisu ăsta de la domnul Hartroy o fi...

— Permisul e un fals, îl întrerupse ofiţerul. Eu sunt căpitanul Hartroy şi dumneata eşti Dramer Brune.

Ar fi fost nevoie de un ochi ager pentru a observa uşoara paloare a feţei civilului la aceste vorbe - şi singura altă manifestare dovedind semnificaţia lor fu o slăbire voită a degetelor care ţineau hârtia dezonorată, lăsând-o să cadă în drum nebăgată în seamă, luată de-a rostogolul de-un vântuleţ şi oprindu-se în cele din urmă învelită în praf, ca ruşinată de minciuna ce-o purta. O clipă mai târziu, civilul, continuând să privească netulburat spre ţeava pistolului, spuse:

— Da, sunt Dramer Brune, spion Confederat şi prizonierul dumneavoastră. Am la mine, după cum veţi descoperi curând, un plan al fortului dumneavoastră, şi al armamentului de care dispune, o precizare a distribuţiei

oamenilor dumneavoastră şi a numărului lor, o hartă a locurilor de acces, arătând poziţiile tuturor posturilor dumneavoastră înaintate. Dispuneţi de viaţa mea pe bună dreptate. Dar, dacă vreţi să mi se ia într-un chip ceva mai formal decât de propria dumneavoastră mână, şi dacă sunteţi de acord să mă cruţaţi de înjosirea de a-mi face intrarea în tabără mărşăluind cu gura revolverului dumneavoastră în ceafă, vă promit că nu voi opune rezistenţă, nici nu voi evada şi nici nu voi avea nimic de zis, ci voi accepta orice pedeapsă ce mi s-ar impune.

Ofiţerul îşi coborî pistolul, îi lăsă cocoşul în jos şi-l vârî la locul lui în centiron. Brune înaintă un pas şi întinse mâna dreaptă.

— E o mână de trădător şi de spion, spuse ofiţerul cu răceală, şi nu i-o luă.

Celălalt se înclină.

— Haidem, spuse căpitanul, să mergem în tabără. Nu veţi muri decât mâine dimineaţă.

Întoarse spatele prizonierului, şi aceşti doi oameni enigmatici luară drumul înapoi şi curând trecură pe lângă santinelă, care îşi exprimă înţelegerea generală a situaţiei printr-un inutil şi exagerat salut adresat comandantului său.

IV

În zorii zilei următoare acestor întâmplări, cei doi bărbaţi - prinsul şi cel care-l prinsese - şedeau laolaltă în cortul celui din urmă. Între dânşii era o masă, pe care se aflau, printre un număr de scrisori oficiale şi particulare, scrise de căpitan în timpul nopţii, hârtiile incriminatorii găsite asupra spionului. Acest gentleman dormise în timpul nopţii într-un cort alăturat, nepăzit. După ce luaseră micul dejun, acum fumau amândoi.

— Domnule Brune, spuse căpitanul Hartroy, probabil că nu înţelegeţi cum de v-am recunoscut sub deghizarea dumneavoastră şi nici cum de v-am ştiut numele.

— N-am căutat să aflu, căpitane, spuse prizonierul, cu calmă demnitate.

— Totuşi aş vrea ca să ştiţi - dacă povestea nu vă supără. Vă veţi da seama că-mi sunteţi cunoscut încă din toamna lui 1861. Pe atunci eraţi soldat într-un regiment din Ohio - un soldat viteaz şi care se bucura de încredere. Spre surpriza şi mâhnirea ofiţerilor şi camarazilor dumneavoastră aţi dezertat şi aţi trecut la inamic. Curând după asta aţi fost capturat într-o încăierare, recunoscut, judecat de curtea marţială şi condamnat la moarte prin împuşcare. În aşteptarea executării acestei sentinţe, aţi fost închis, nelegat, într-un vagon de marfă, pe o linie lăturalnică de cale ferată.

— La Grafton, Virginia, spuse Brune, împingând scrumul ţigării cu degetul mic al mâinii cu care o ţinea şi fără să ridice ochii.

— La Grafton, Virginia, repetă căpitanul. Pe o noapte neagră şi vijelioasă, un soldat care tocmai se înapoiase dintr-un marş lung, istovitor, fu pus să vă păzească. Şedea pe o ladă de petarde, lângă uşă, cu puşca încărcată şi cu baioneta la armă. Dumneavoastră şedeaţi într-un colţ, iar el avea ordin să tragă dacă aţi fi încercat să vă ridicaţi.

— Dar dacă *ceream voie,* ar fi putut să cheme caporalul de gardă.

— Da. Pe când ceasurile lungi treceau, soldatul cedă nevoilor firii: el însuşi deveni pasibil de pedeapsa cu moartea, dormind în post.

— Da. Ţin minte, aşa ai făcut.

— Cum? Mă recunoşti? Ai ştiut tot timpul cine sunt?

Căpitanul se ridicase şi acum se plimba de colo până colo

prin cort, cu pas agitat. Era vizibil tulburat; faţa i se îmbujorase, ochii cenuşii îşi pierduseră expresia rece, nemiloasă, ce-o aveau când îi privise Brune pe deasupra ţevii revolverului; se îmblânzise miraculos.

— Am ştiut, zise spionul cu obişnuitu-i calm, din clipa când m-ai privit în faţă, cerându-mi să mă predau. În asemenea împrejurări, nu prea mi se cădea să-mi amintesc faptele de care vorbeşti. Sunt poate trădător, sunt fără îndoială spion, dar nu mi-ar plăcea să par unul care-şi imploră scăparea.

Căpitanul se oprise din mers şi-l privi în faţă pe prizonier.

— Domnule Brune, orice ţi-o fi permiţând conştiinţa dumitale să fii, mie mi-ai salvat viaţa, cu ceea ce trebuie să fi crezut că era preţul vieţii dumitale. Până când te-am văzut ieri, când ai fost oprit de santinela mea, te credeam mort - credeam că ai avut soarta de care, prin greşeala mea, ai fi putut cu uşurinţă să scapi. N-aveai decât să ieşi din vagon şi să mă laşi pe mine să-ţi iau locul în faţa plutonului de execuţie. Ai arătat o compătimire dumnezeiască. Ţi-a fost milă de oboseala mea. M-ai lăsat să dorm, ai vegheat lângă mine şi, când s-a apropiat timpul să vină paza de schimb şi să-mi descopere nevrednicia, m-ai trezit binişor. Ah, Brune, Brune, cât de bine te-ai purtat, cât de nobil, cât...

Căpitanului i se frânse glasul, lacrimile îi şiroiau pe faţă şi-i scânteiau în barbă şi pe piept. Îşi reluă locul la masă şi-şi îngropă faţa în braţe şi plânse cu suspine. Nimic altceva nu se auzea în preajmă.

Subit, modulaţiile clare ale unei goarne răsunară, vestind „adunarea”. Căpitanul tresări şi-şi ridică de pe braţe faţa umedă, acum sinistru de palidă.

Afară, în lumina soarelui, se auzea freamătul oamenilor care se aliniau, glasurile sergenţilor strigând apelul,

răpăiala toboşarilor ciocănindu-şi tobele. Căpitanul vorbi din nou:

— Ca să raportez povestea mărinimiei dumitale, ar fi trebuit să-mi mărturisesc greşeala; s-ar fi putut ca asta să-ţi procure graţierea. De o sută de ori m-am hotărât s-o fac, dar ruşinea m-a împiedicat. Şi apoi, pedeapsa dumitale era dreaptă şi întemeiată; iar regimentul meu curând după aceea a fost mutat în Tennessee şi n-am mai auzit niciodată despre dumneata.

— S-a aranjat, *sir,* spuse Brune, fără vreo emoţie vizibilă. Am evadat şi m-am întors la culorile mele - ale Confederaţiei. Aş dori să adaug că mai înainte de a dezerta din armata Federală cerusem cu toată seriozitatea eliberarea, pe temeiul schimbării de convingeri. Mi s-a răspuns prin pedepsire.

— Da, dar să fi suportat eu pedepsirea greşelii mele şi să nu-mi fi dăruit dumneata cu generozitate viaţa, pe care am acceptat-o fără recunoştinţă, n-ai fi azi iarăşi în umbră şi în preajma morţii.

Prizonierul tresări uşor şi o expresie de spaimă i se ivi pe faţă. S-ar fi zis că era totodată puţin surprins. În clipa aceea un locotenent, aghiotantul, se ivi în deschizătura cortului şi salută.

— Domnule căpitan, spuse, batalionul e adunat.

Căpitanul Hartroy îşi redobândise stăpânirea de sine.

Se întoarse către ofiţer şi spuse:

— Locotenente, mergi la căpitanul Graham şi spune-i că eu am dat instrucţiuni ca domnia-sa să preia comanda batalionului şi să-l conducă dincolo de parapet. Acest *gentleman* este un dezertor şi un spion; va fi omorât prin împuşcare, în prezenţa trupelor. Are să vă însoţească, nelegat şi nepăzit.

În timp ce aghiotantul aştepta la uşă, cei doi bărbaţi

dinlăuntrul cortului se ridicară în picioare şi-şi făcură câte o plecăciune ceremonioasă, apoi Brune se retrase imediat.

Cu o jumătate de oră mai târziu, un bătrân bucătar negru - singurul ins rămas în tabără, în afara comandantului - se sperie atât de tare din detunătura unei salve de puşti, încât îi pică din mâini ceaunul pe care-l scotea de pe foc. De năucit ce era şi din pricina sfârâielii zemii din ceaun pe jăratic, nu auzi, cu mult mai aproape, un singur foc de revolver, prin care căpitanul Hartroy renunţa la o viaţă ce conştiinţa sa nu-i mai îngăduia s-o păstreze.

Potrivit cu termenii unei însemnări ce-o lăsase pentru ofiţerul ce-i luă locul la comandă, el fu îngropat, ca şi dezertorul şi spionul, fără onoruri militare; şi, în umbra solemnă a muntelui care nu mai ştie de război, cei doi odihnesc în pace, în morminte de mult uitate.

UN OFIŢER, UN SOLDAT

Căpitanul Graffenreid sta în fruntea companiei sale. Regimentul nu era angajat în luptă; el alcătuia parte din prima linie a frontului, care se întindea spre dreapta, pe o lungime vizibilă de aproape două mile, peste teren descoperit. Flancul stâng era învăluit de păduri; spre dreapta, de asemenea, linia pierea din privelişte, dar se extindea pe multe mile. La o sută de iarzi îndărăt se găsea o a doua linie; înapoia acesteia, brigăzile şi diviziile de rezervă, în coloană. Baterii de artilerie ocupau spaţiile intermediare şi încununau micile înălţimi. Grupuri de cavalerişti - generali însoţiţi de state-majore şi escorte,

ofiţeri superiori ai regimentelor în dispozitiv în spatele drapelelor - întrerupeau regularitatea liniilor şi coloanelor. Multe dintre aceste personaje ţineau binocluri la ochi şi stăteau nemişcaţi, scrutând placizi ţinutul din faţa lor; alţii treceau încoace şi încolo în galop domol, ducând ordine. În ultima linie se găseau unităţi de brancardieri, ambulanţe, convoaie de care cu muniţii şi ordonanţe de-ale ofiţerilor - în ultima linie vizibilă, pentru că, îndărătul tuturor acestora, se mai înşira încă, de-a lungul drumurilor, pe multe mile, toată acea vastă mulţime de necombatanţi care, cu feluritele lor poveri, au atribuţia lipsită de glorie, dar importantă, de a face faţă multelor necesităţi ale luptătorilor.

O armată în linie de bătaie, aşteptând un atac sau pregătindu-se a-l da, prezintă curioase contraste. În prima linie se află precizia, conformitatea faţă de reguli, rigiditatea şi tăcerea. Mai înapoi, aceste caracteristici sunt din ce în ce mai puţin izbitoare - şi, în cele din urmă, într-un punct din spaţiu s-au pierdut cu desăvârşire în confuzie, mişcare şi zgomot. Omogenul a devenit eterogen. Claritatea lipseşte; liniştea este înlocuită cu o activitate aparent lipsită de scop; armonia piere în vacarm, forma în dezordine. Pretutindeni comoţie şi necontenită agitaţie. Ostaşii care nu luptă nu-s niciodată gata.

Din poziţia ce-o ocupa în dreapta companiei lui şi în rândul întâi, căpitanul Graffenreid avea o vedere nestingherită către inamic. Jumătate milă de teren descoperit şi aproape plat se aşternea în faţă-i, iar dincolo de acesta o pădure neregulată, acoperind o uşoară pantă; nici o fiinţă omenească nu era de zărit, nicăieri. Nu-şi putea imagina ceva mai paşnic decât aspectul acestui peisaj plăcut, cu lungile-i întinderi de ogoare cafenii, deasupra cărora aerul începea să vibreze în dogoarea dimineţii. Nu

răzbea nici un zvon din pădure sau din câmpie - nici măcar un lătrat de câine ori un cutcurigit de cocoş dinspre casa plantaţiei, în parte vizibilă pe coama dintre copaci. Totuşi fiece om din cuprinsul acelor mile pline de oameni ştia că stă faţă în faţă cu moartea.

Niciodată în viaţa lui căpitanul Graffenreid nu văzuse un inamic înarmat, şi războiul în care regimentul său se găsea printre primele intrate în luptă împlinise doi ani. Avusese rarul avantaj al unei educaţii militare, dar când camarazii lui se îndreptaseră către front, el unul fusese detaşat la o slujbă administrativă în capitala Statului, unde era considerat mai util. A protestat, ca un ostaş nevrednic, dar s-a supus, ca un bun ostaş. În apropiate legături oficiale şi personale cu guvernatorul Statului său şi bucurându-se de încrederea şi bunăvoinţa acestuia, refuzase totuşi hotărât avansarea şi-i văzuse pe unii mai tineri ca dânsul depăşindu-l în grad. Moartea lucrase cu hărnicie printre îndepărtaţii săi colegi de regiment; se produseseră iarăşi şi iarăşi goluri în rândurile ofiţerilor superiori; dar, din sentimentul cavaleresc că răsplata războiului se cuvenea acelora care îndurau furtuna şi tensiunea bătăliei, el îşi păstra rangul umil şi favoriza generos şansele de înaintare ale altora. Tăcuta lui devoţiune unui principiu învinsese în cele din urmă: fusese eliberat de nesuferitele-i sarcini şi trimis pe front; iar acum, neîncercat de foc, sta în linia întâi, comandând o companie de veterani căliţi, pentru care dânsul nu reprezenta decât un nume - un nume de batjocură. De nimeni - nici măcar de către aceia dintre camarazii săi ofiţeri în al căror beneficiu renunţase la drepturile sale - nu-i era înţeles respectul faţă de datorie. Ei erau prea prinşi de acţiune încât să fie drepţi; şi el era privit ca unul care se eschivase de la datorie până ce, împotriva voinţei sale, fusese silit să meargă pe front. Prea mândru ca

să explice, dar nu destul de insensibil ca să nu simtă, nu putea decât să îndure şi să nădăjduiască.

Din întreaga armată Federală, în acea dimineaţă de vară, nimeni nu acceptase lupta mai bucuros că Anderton Graffenreid. Spiritul îi deborda de energie, îşi simţea aptitudinile tumultuoase. Pentru el, iată, venise prilejul - de rezultat nu-i păsa. Victorie ori înfrângere, cum va voi Dumnezeu; într-un caz sau într-altul el avea să se dovedească ostaş şi erou; avea să-şi revendice dreptul la respectul soldaţilor lui şi la tovărăşia cu fraţii săi ofiţeri - la preţuirea superiorilor. Cum îi zvâcnea inima în piept când goarna intonă sunetele aţâţătoare ale „adunării"! Ce uşor călca, aproape nesimţind pământul sub picioare, când o luase înainte cu paşi mari în fruntea companiei sale, şi cum exultase de bucurie observând dispoziţiile tactice care puneau regimentul lui în linia întâi! Şi de cumva îi veni vreo amintire a doi ochi negri ce poate şi-or îndulci lumina citind darea de seamă a celor întâmplate în această zi, cine l-ar fi putut mustra pentru asemenea gând sau l-ar fi socotit o scădere a înflăcărării ostăşeşti?

Brusc, o coloană înaltă de fum alb se ridică din pădure, la o jumătate de milă în faţă - se părea că din crengile de sus ale copacilor, dar de fapt de pe muchia de dincolo. O clipă mai târziu, răsună o explozie joasă, cutremurătoare, urmată - mai că însoţită - de un zgomot hidos, precipitat, ce părea să năvălească prin spaţiul întâlnit, cu o iuţeală inimaginabilă, crescând de la susur la muget, cu o gradaţie prea accelerată pentru că atenţia să-i poată percepe treptele succesive ale sinistrei înaintări! Un tremur vizibil trecu prin şirurile de oameni; toţi tresăriră şi se mişcară. Căpitanul Graffenreid se feri, azvârlind mâinile în sus, de-o parte a capului, cu palmele în afară. Între timp auzi o detunătură aprigă, răsunătoare şi văzu pe o coastă de deal,

dindărătul liniei, un vârtej năvalnic de fum şi de praf - explozia obuzului. Trecuse la o sută de picioare prin stânga lui! Auzi, sau îşi închipui că aude, un râs ironic şi, întorcându-se în direcţia de unde venea, văzu ochii locotenentului său aţintiţi asupră-i cu o expresie indubitabilă de amuzament. Privi de-a lungul şirului de feţe ale rândurilor dintâi. Oamenii râdeau. De el? Gândul ăsta îi readuse sângele în obrazul livid - i-l readuse în prea mare măsură. O febră de ruşine îi aprinsese obrajii.

La obuzul tras inamicul nu primi răspuns: ofiţerul comandând acea parte expusă a liniei evident că nu dorea să provoace o canonadă. Pentru această abţinere căpitanul Graffenreid fu conştient de-un sentiment de gratitudine. Nu ştiuse că descărcarea unui proiectil era un fenomen de-un caracter atât de înspăimântător. Concepţia sa despre război se şi modificase profund, şi îşi dădea seama că noile lui sentimente se manifestau printr-o tulburare vizibilă. Îi fierbea sângele în vine; îl îneca o senzaţie de sufocare - şi simţea că de-ar avea de dat un ordin, el ar fi inaudibil, sau cel puţin ininteligibil. Mâna cu care ţinea sabia tremura; cealaltă se crampona, în diverse locuri, de veşminte. Îi era greu să stea liniştit şi-şi închipuia că oamenii lui observau ce-i cu el. Frică să fi fost? De asta îi era frică.

De undeva, departe în dreapta, venea cu ajutorul vântului un murmur grav, intermitent, - ca murmurul oceanului pe furtună, ca al unui tren îndepărtat, ca al vântului printre pini - trei zgomote atât de asemănătoare, încât urechea nesprijinită de judecată nu le poate deosebi unul de altul. Ochii ostaşilor fură atraşi în direcţia aceea; ofiţerii îşi îndreptară într-acolo binoclurile. Amestecată cu acel zgomot se auzea o zvâcnire neregulată. El gândi mai întâi că-i zvâcnea în urechi sângele său înfrigurat; apoi, crezu că e bătaia unei tobe cu glas de bas.

— S-a deschis balul, în flancul drept, spuse un ofiţer.

Căpitanul Graffenreid înţelese: zgomotele însemnau salve de muschete şi de artilerie. Dădu din cap şi încercă să zâmbească. Aparent zâmbetul lui nu era câtuşi de puţin contagios.

Curând, o linie vaporoasă de rotocoale de fum ţâşni de-a lungul lizierei pădurii din faţă, urmată de un pârâit de puşti. În văzduh fâsâiau aprige şuierături ascuţite, sfârşindu-se abrupt cu un bufnet prin apropiere. Ostaşului de lângă căpitanul Graffenreid îi pică puşca din mâini; genunchii i se muiară şi se lăsă greoi înainte, căzând cu faţa în jos. Cineva strigă: „La pământ!” - şi ostaşul mort anevoie se mai putu deosebi printre cei vii. De parcă acele descărcături de arme ar fi ucis zece mii de oameni. Numai ofiţerii superiori rămăseseră în picioare; concesia ce-o făcuseră primejdiei era de-a fi descălecat şi de a-şi fi trimis caii înapoi, spre adăpostul măgurilor din imediata apropiere.

Căpitanul Graffenreid sta culcat alături de ostaşul mort, din al cărui piept se scurgea o şuviţă de sânge, cu un uşor miros dulceag care îi făcea greaţă. Faţa se zdrobise intrând în pământ şi se turtise. De pe acum se îngălbenea şi era respingătoare. Nimic nu sugera slava morţii unui ostaş şi nu atenua caracterul dezgustător al incidentului. Nu se putea întoarce cu spatele la cadavru fără să-şi întoarcă privirea de la compania lui.

Îşi aţinti ochii asupra pădurii, unde era iarăşi linişte totală. Încercă să-şi imagineze ce se întâmpla acolo - liniile de trupe luând dispozitivul pentru atac, tunurile împinse cu mâinile până la marginea terenului deschis. Îşi închipuia că vede gurile lor negre ieşind de printre lăstăriş, gata să scuipe iureşul de proiectile - proiectile ca cel care îi zdruncinase într-atâta nervii. Dilatarea ochilor începea să-l supere; o pâclă părea că li se adună în faţă; nu mai putea

desluşi partea îndepărtată a câmpului, dar privea ţintă într-acolo, să nu-l mai vadă pe omul mort de alăturea.

Flacăra bătăliei ardea acum foarte viu în sufletul acestui ostaş. Din inacţiune se născuse introspecţia. Se gândea mai curând să-şi analizeze sentimentele decât să se distingă prin curaj şi devotament. Rezultatul îl dezamăgea profund. Îşi acoperi faţa cu mâinile şi gemu tare.

Freamătul aspru al bătăliei creştea tot mai lămurit, din dreapta - murmurul devenise muget, zvâcnirile tunete. Zgomotele parcurseseră drumul pieziş, străbătând până în faţă; evident că stânga inamicului era pe cale de a fi împinsă înapoi şi că momentul prielnic pentru mişcarea contra ieşindului liniei sale avea să vină curând. Tăcerea şi misterul din faţă erau ameninţătoare; toţi îşi dădeau seama că sunt semne nefaste pentru cei ce atacaseră.

Îndărătul şirurilor aşternute la pământ răsunară tropotele de potcoave ale cailor în galop; oamenii întoarseră capetele să se uite. Vreo duzină de ofiţeri de stat-major călăreau spre diferiţii comandanţi de brigăzi şi de regimente care încălecaseră din nou. O clipă mai târziu, răsună un cor de glasuri, toate clamând distonant aceleaşi vorbe: „Atenţie, batalion!” Oamenii săriră în picioare şi fură aliniaţi de comandanţii de companii. Ei aşteptau cuvântul „înainte” şi mai aşteptau, cu inimile zvâcninde şi dinţii încleştaţi, rafalele de plumb şi fier ce aveau să-i izbească la prima lor mişcare de supunere la acel cuvânt. Cuvântul nu fu rostit; furtuna nu izbucni. Zăbava fu groaznică, înnebunitoare? Îţi slăbea nervii ca o amânare în faţa ghilotinei.

Căpitanul Graffenreid sta în fruntea companiei sale, cu mortul la picioare. Auzea bătălia în dreapta - pârâit şi trosnet de puşti, necontenitele trăsnete ale tunului, la răstimpuri uralele combatanţilor invizibili. Observă nişte nori de fum ce se înălţau din păduri îndepărtate. Percepu

tăcerea sinistră a pădurii din faţă. Aceste extreme contrastante îi afectau întreaga arie a capacităţilor senzoriale. Tensiunea întregii lui alcătuiri nervoase era de neîndurat. I se făcea când cald, când frig. Gâfâia ca un câine, şi-apoi uita să răsufle, până ce i-o amintea senzaţia de ameţeală.

Deodată prinse a se calma. Aruncând o privire în jos, îi căzuseră ochii asupra sabiei sale goale, aşa cum o ţinea, cu vârful în pământ. Văzută mai scurtă din perspectiva lui, semăna întrucâtva, gândi el, cu pumnalul scurt şi greu al vechilor romani. Imaginea asta era bogată în sugestie, malignă, profetică, eroică!

Sergentul ce sta în rândul dinapoia căpitanului Graffenreid observă acum ceva bizar. Atenţia fiindu-i atrasă de un gest neobişnuit făcut de căpitan - o bruscă întindere înainte a mâinilor şi energica lor retragere, cu coatele în afară ca la tragerea unor vâsle - el văzu ţâşnind dintre umerii ofiţerului un vârf strălucitor de metal care se prelungi în afară, aproape cu jumătate de braţ - un tăiş de sabie! Era uşor striat cu roşu purpuriu şi vârful i se apropie atât de mult de pieptul sergentului încât el se dădu înapoi speriat. În clipa aceea, căpitanul Graffenreid se lăsă greu, cu faţa înainte, peste cadavrul de-alături şi muri.

O săptămână mai târziu, generalul care comanda corpul stâng al Armatei Federale prezentă următorul raport oficial:

„*Sir*, am onoarea a raporta, cu privire la acţiunea din 19 crt., că, în urma retragerii inamicului din sectorul meu, pentru a-şi întări stânga învinsă, comandamentul meu nu a fost serios angajat. Pierderile mele sunt următoarele: Morţi, *un* ofiţer, *un* soldat.”

GEORGE THURSTON

Trei incidente din viaţa unui bărbat

George Thurston era prim locotenent şi aghiotant în statul-major al colonelului Brough, comandant al unei brigăzi federale. Colonelul Brough deţinea comanda doar temporar, în calitate de cel mai vechi colonel, deoarece generalul de brigadă fusese grav rănit şi i se acordase un concediu pentru întremare. Locotenentul Thurston cred că făcea parte din regimentul colonelului Brough, unde în mod firesc ar fi fost retrimis împreună cu şeful său, dacă ar fi trăit până la înapoierea comandantului brigăzii noastre. Aghiotantul pe care-l înlocuise Thurston fusese ucis în luptă; venirea lui Thurston printre noi era singura schimbare în personalul statului nostru major ce avusese loc în urma schimbării comandantului.

Nu ne plăcea Thurston; era nesociabil. Lucrul ăsta însă era observat mai mult de alţii decât de mine. Mie unul - fie că ne aflam în tabără, fie în marş, în cazarmă, în corturi sau în bivuac - îndatoririle de inginer-topograf îmi impuneau o muncă de castor - toată ziua eram călare şi jumătate din noapte în faţa planşetei, desenând hărţi după releveele mele. Era o treabă primejdioasă; cu cât puteam pătrunde mai aproape de liniile inamicului, cu atât erau mai valoroase însemnările mele pe teren şi hărţile ce rezultau din ele. O treabă în care vieţile oamenilor contau ca şi nimic pe lângă şansa de a preciza un drum sau de a schiţa un pod. Întregi escadroane de escortă de cavalerie primeau

uneori ordin să năvălească asupra unui puternic avanpost de infanterie, pentru ca scurtul timp dintre şarjă şi inevitabila retragere să poată fi utilizat la sondarea adâncimii unui vad sau la determinarea punctului de intersecţie a două drumuri.

În anumite colţuri obscure din Anglia şi din Ţara Galilor[0] există un obicei imemorial: „baterea hotarelor” parohiei. Într-o anumită zi a anului, întreaga populaţie iese din case şi merge în procesiune de la un punct de reper al ţinutului la altul, pe linia de hotar. În cele mai importante puncte, flăcăii sunt bătuţi zdravăn cu vergi, pentru ca să-şi aducă aminte de acele locuri cât or trăi. Ei devin autorităţi în materie. Frecventele noastre ciocniri cu avanposturile, patrulele şi grupele de cercetaşi ale confederaţilor aveau şi această valoare educativă; îmi fixau în memorie o imagine vie şi pare-se nepieritoare a localităţii - o imagine ţinând locul unor precise însemnări de campanie, pe care, în fapt, nu era totdeauna comod să le iei, cu pocnetul carabinelor, zăngănitul săbiilor şi năvala cailor jur împrejur. Aceste întâlniri violente erau însemnări scrise cu roşu.

Într-o dimineaţă pe când porneam în fruntea escortei mele, într-o expediţie care comporta mai multe riscuri ca de obicei, locotenentul Thurston veni călare alături de mine şi întrebă dacă aveam ceva împotrivă să mă însoţească; adăugă că obţinuse învoirea colonelului comandant.

— N-am nimic împotrivă, am răspuns eu, cam morocănos, dar în ce calitate veţi merge? Nu sunteţi inginer-topograf, iar comandantul escortei mele este căpitanul Burling.

— Voi merge ca spectator, răspunse el.

Desprinzându-şi centironul şi scoţând din tocuri

[0] Ţara Galilor (cu o populaţie de origine celtică), ţinut din Marea Britanie, mărginit la est de Anglia.

pistoalele, le înmână ordonanţei sale, care le duse înapoi la cartierul general. Mi-am dat seama de brutalitatea observaţiei mele, dar cum nu prea vedeam în ce fel aş fi putut să mă scuz, n-am mai zis nimic.

În acea după-amiază am dat peste un regiment întreg, din cavaleria inamicului, desfăşurat, având un tun de câmp care domina pe o adâncime de o milă drumul prin care ne apropiasem. Escorta mea a luptat desfăşurată în pădure, de ambele părţi ale drumului, dar Thurston a rămas, în centrul acestui drum măturat la intervale de câteva secunde de rafale de mitralii şi şrapnele ce sfâşiau aerul. Dăduse drumul la frâu pe grumazul calului şi şedea în şa, drept ca o lumânare, cu braţele încrucişate. Curând fu jos, iar calul sfârtecat bucăţi. De pe marginea drumului, uitând să-mi folosesc creionul şi caietul de campanie, uitându-mi datoria, îl urmăream cum se desprinde cu încetul dintre rămăşiţele de sub el şi cum se ridică în picioare. În clipa aceea tunul, încetând să tragă, un viguros cavalerist confederat călare pe un cal sprinten se năpusti în drum ca trăsnetul, cu sabia trasă. Thurston îl văzu venind, se înălţă cât putu de drept şi iarăşi încrucişă braţele. Era prea brav încât să dea înapoi în faţa sabiei, iar cuvintele mele necuviincioase îl dezarmaseră. El era spectator. Încă o clipă şi ar fi fost despicat ca o scrumbie, dar, din fericire, un glonţ îl zvârli pe agresorul său în praful drumului, cu o asemenea forţă încât trupul i se duse de-a rostogolul până la picioarele lui Thurston. În acea seară, în timp ce-mi întocmeam în grabă harta după releveele zilei, am găsit timp să înjghebez o scuză, în forma, cred, a unei bruşte şi primitive mărturisiri că vorbisem ca un netot răutăcios.

Cu câteva săptămâni mai târziu o parte din armata noastră atacă stânga inamicului. Atacul, dându-se asupra unei poziţii necunoscute şi de-a curmezişul unui teren

nefamiliar, fu deschis de brigada noastră. Terenul era atât de accidentat şi hăţişul atât de des, încât toţi ofiţerii şi soldaţii încălecaţi fură siliţi să lupte pe jos - inclusiv comandantul brigăzii şi statul lui major. În încăierare Thurston fu despărţit de noi ceilalţi şi-l găsirăm, rănit oribil, abia după ce luarăm ultima linie de apărare a inamicului. Stătu câteva luni în spital, la Nashville, în Tennessee, dar în cele din urmă se întoarse iar la noi. Vorbi prea puţin despre nefericita lui păţanie - spuse doar că, năucit, se rătăcise în liniile inamicului şi fusese doborât de un glonte; dar de la unul dintre cei care-l capturaseră şi care, la rândul său, fusese capturat de noi, aflarăm amănuntele. „Venea direct în spre noi, cum stăteam culcaţi în linie”, povesti acel om. „O companie întreagă de-ai noştri sărirăm în picioare şi ne îndreptarăm armele spre pieptul lui, unii aproape atingându-l. «Aruncă jos sabia aia şi predă-te, yankeu afurisit!» îi strigă un gradat. Tipul şi-a plimbat ochii de-a lungul ţevilor de puşcă, şi-a încrucişat braţele pe piept, tot mai strângând sabia în mâna dreaptă, şi-a răspuns liniştit: «Nici nu mă gândesc.» Dac-am fi tras cu toţii, l-am fi făcut ferfeniţă. Unii n-au tras. Eu unul nu; nimic nu m-ar fi putut hotărî să trag.

Când priveşti moartea în faţă cu calm şi îi refuzi orice concesie este firesc să ai o opinie bună despre tine. Nu ştiu dacă la Thurston acesta era sentimentul care se exprima printr-o atitudine ţeapănă, cu braţele încrucişate. Într-o zi, la popotă, în absenţa lui, către sfârşitul mesei, când se adusese vinul, o altă explicaţie fu sugerată de către ofiţerul nostru de intendenţă, un gângav incorigibil:

— E fe-fe-felul lui de-de a-şi stăpâni o tendinţă orga- ganică să fugă.

— Cum! am izbucnit eu, sculându-mă în picioare, indignat. Vrei să spui că Thurston e un laş - şi asta când nu

e de faţă?

— Dac-ar fi laş, n-ar înce-cer-cerca să se stă-tă-pâ-nească; şi dac-ar fi-fi-fi de faţă, n-aş îndrăzni să d-d-dis-cut asta, fu răspunsul, care mă îmblânzi.

Acest bărbat intrepid, George Thurston, a murit de-o moarte lipsită de orice nobleţe. Brigada era în bivuac, iar cartierul general într-o vâlcea cu nişte arbori imenşi. De o creangă de sus a unuia dintre ei, un căţărător amator de risc legase cele două capete ale unei funii foarte lungi şi făcuse un leagăn de-o lungime de treizeci de metri. Să te arunci de la o înălţime de cincizeci de metri de-a lungul arcului unui cerc cu o asemenea rază, să pluteşti spre înalt până la o altitudine egală, oprindu-te, fără de suflu, o singură clipă - şi să te avânţi iar, ameţit, înapoi - nimeni care n-a încercat una ca asta nu poate concepe spaimele unui astfel de sport pentru un novice. Thurston ieşi într-o zi din cortul lui şi ceru să fie instruit în tainele propulsării leagănului - arta de-a te ridica şi de-a te aşeza, stăpânită de orice băieţaş. În câteva minute prinsese meşteşugul şi pendula mai tare, mai sus decât cutezase oricare dintre noi.

— O-o-p-p-priţi-l, bâlbâi ofiţerul de intendenţă, care se apropia agale dinspre cortul-popotă unde-şi luase gustarea. El nu-nu-nu ştie că dacă se-se dă p-p-pîn’ la capăt, o să se des-fă-fă-şoare tot leagănul.

Cu o asemenea energie se proiecta prin aer acest bărbat puternic, încât la fiece extremitate a arcului descris, în continuă creştere, trupul lui, stând în picioare în leagăn, se afla într-o poziţie aproape orizontală. De se întâmpla să depăşească înălţimea la care era legată frânghia, era pierdut; funia avea să slăbească şi el avea să cadă vertical până într-un punct la fel de îndepărtat, jos, pe cât se suise de sus - iar apoi, încordarea bruscă a frânghiei avea să i-o smulgă din mâini. Toţi văzură primejdia - toţi îi strigau să

înceteze şi gesticulau către dânsul, în timp ce, cu un zgomot asemănător şuierului unui obuz şi fără să-l putem vedea lămurit, el zbura pe lângă noi, la trecerea prin punctele cele mai joase ale oribilei sale pendulări. O femeie care se afla la mică depărtare de-acolo leşină şi căzu, fără să i se dea atenţie. Ostaşi din tabăra unui regiment din apropiere dădeau fuga în pâlcuri - să vadă - şi, cu toţii, ţipau. Brusc, pe când Thurston se găsea în curba de sus, toate strigătele încetară.

Thurston se despărţise de leagăn - asta-i tot ce se poate şti. Ambele mâini dăduseră îndată drumul frânghiei, care acum - o dată epuizat impulsul uşoarei oscilaţii - se depărta. Omul era purtat de avântul luat, în sus şi înainte, în poziţie aproape dreaptă - de-aci încolo nu în propriu-i arc, ci cu o curbă exterioară. Poate n-a durat decât o clipă, însă părea o veşnicie. Eu am strigat, ori credeam că strig: „Doamne!... până când o să se mai înalţe?" Trecu pe-aproape de creanga unui copac. Ţin minte c-am simţit o încântare la gândul că se va agăţa de ea, salvându-se astfel. Cântăream posibilitatea crengii de a-i susţine greutatea. O lăsă în urmă, înălţându-se mereu - şi, de unde stăteam, îl văzui ca decupat în contur tăios pe albastrul cerului. La distanţă de atâţia ani, îmi amintesc lămurit imaginea aceea proiectată pe cer, a unui om ţinând capul drept, picioarele apropiate, mâinile - nu, mâinile nu i le pot vedea. Dintr-o dată, cu uluitoare bruscheţe şi iuţeală, imaginea se răstoarnă toată şi se năpusteşte în jos. Alt vuiet izbucneşte din mulţime, care instinctiv a năvălit înainte. Omul nu mai e decât un obiect în rotaţie, alcătuit mai mult din picioare. Se aude apoi un zgomot de nedescris - bufnetul unei ciocniri care cutremură pământul - şi oamenii aceia, obişnuiţi cu moartea în cele mai groaznice înfăţişări ale ei, simt că li se face rău. Unii se depărtează cu

pas nesigur de acel loc; alţii se sprijină de trunchiuri de copaci sau se aşază pe lângă rădăcini. Moartea a profitat necinstit de un avantaj; a lovit cu o armă neobişnuită; a executat o nouă şi tulburătoare stratagemă. Nu-i cunoşteam resurse atât de înspăimântătoare, posibilităţi de teroare atât de sinistre.

Trupul lui Thurston zăcea pe spate. Un picior, îndoit sub el, era frânt deasupra genunchiului şi osul se înfipsese în pământ. Abdomenul plesnise; ieşeau din el măruntaiele. Gâtul era frânt.

Braţele stăteau strâns încrucişate pe piept.

MIERLA

Timpul, o după-amiază plăcută de duminică, în prima parte a toamnei 1861. Locul, inima pădurii, într-o regiune de munte din Virginia de sud-vest. Soldatul Grayrock din Armata Federală se află aşezat comod la poalele unui pin mare, de care se reazemă, cu picioarele întinse pe pământ, cu puşca culcată pe genunchi, cu mâinile (încrucişate aşa încât să nu-i cadă în lături) odihnindu-se pe armă. Când şi-a lăsat capul pe scoarţa copacului, i-a căzut chipiul pe ochi, aproape ascunzându-i; cine l-ar fi văzut, ar fi zis că doarme.

Soldatul Grayrock nu dormea - să fi făcut una ca asta însemna să pericliteze interesele Statelor Unite - fiindcă se afla o bună bucată dincolo de linii şi risca să fie capturat sau ucis de inamic. În plus, se găsea într-o stare de spirit neprielnică odihnei. Cauza turburării sale era următoarea: în noaptea precedentă fusese de strajă chiar în această

pădure. Noaptea era limpede, deşi fără lună, dar în negura pădurii, întunericul mocnea adânc. Locul de strajă al lui Grayrock se afla la o distanţă considerabilă de cele din dreapta şi din stânga sa, căci pichetele fuseseră împrăştiate la o distanţă inutil de mare de tabără, ceea ce făcea linia prea lungă de ocupat pentru forţele de pază. Războiul nu dura de mult şi taberele militare întreţineau eroarea de a crede că în timp ce dormeau erau mai bine ocrotite prin linii subţiri, avansate pe o lungă distanţă în spre inamic decât prin linii dese în apropiere de tabără. Şi fără îndoială că era nevoie să fie vestiţi cât mai din timp de apropierea unui inamic, fiindcă pe vremea aceea mai erau încă deprinşi să se dezbrace, un obicei cât se poate de neostăşesc. În dimineaţa memorabilei zile de 6 aprilie, la Shiloh, mulţi dintre oamenii lui Grant, zvârliţi asupra baionetelor confederate, erau despuiaţi ca civilii; ce-i drept, nu din pricina vreunei defecţiuni în linia posturilor de pază. Greşeala lor era alta: nu aveau posturi de pază. Aceasta e poate o zadarnică digresiune. De ce aş încerca să stârnesc interesul cititorului faţă de soarta unei armate - ceea ce avem de considerat aici este destinul soldatului Grayrock.

Timp de două ceasuri după ce fusese lăsat la postul său singuratic, în acea sâmbătă noaptea, stătuse neclintit, rezemat de trunchiul unui copac înalt, scrutând bezna din faţă-i şi încercând să identifice obiecte cunoscute; căci fusese de strajă în acelaşi loc în timpul zilei. Dar totul era acum schimbat; nu vedea nimic cu de-amănuntul, ci doar alcătuiri de lucruri ale căror forme, neobservate când s-ar fi putut observa mai desluşit, păreau acum necunoscute. Parcă n-ar fi fost acolo mai înainte. Şi apoi, unei privelişti toată numai arbori şi lăstăriş, îi lipseşte precizia; e confuză şi fără puncte accentuate de care s-ar putea sprijini atenţia. Dacă se mai adaugă întunericul unei nopţi fără lună, trebuie

ceva mai mult decât o mare inteligenţă naturală şi o educaţie de orăşean pentru a păstra simţul de orientare. Şi aşa s-a întâmplat că soldatul Grayrock, după ce scrutase vigilent spaţiile din faţă-i, iar apoi, imprudent, întreprinsese o inspecţie circulară a întregii arii ce-l înconjura şi care mijea nelămurit (în acest scop plimbându-se tăcut împrejurul copacului său), pierduse simţul direcţiei şi îşi scăzuse serios utilitatea de santinelă. Rătăcit la postul său, incapabil a şti în care parte să se uite ca să vadă vreun inamic apropiindu-se şi în care anume se afla tabăra de oameni cufundaţi în somn, de a căror siguranţă era răspunzător cu viaţa sa, conştient şi de multe alte elemente neplăcute ale situaţiei şi de consideraţii care afectau propria-i siguranţă, soldatul Grayrock era profund tulburat. Nici n-avu timp să-şi recapete calmul, fiindcă aproape în clipa când îşi dăduse seama de penibila şi bizara situaţie în care se afla, auzi un foşnet de frunze şi pârâitul unor crenguţe căzute şi, întorcându-se cu inima încremenită spre direcţia de unde venea zgomotul, văzu în întuneric conturul nelămurit al unei figuri omeneşti.

— Stai! strigă soldatul Grayrock, cu tonul hotărât ce se cuvenea sarcinii sale, susţinându-şi ordinul cu ascuţitul clinchet metalic al cocoşului armei. Cine-i acolo?

Nici un răspuns; dar în tot cazul se percepu o şovăială de-o clipă, iar răspunsul, de va fi venit, se pierduse în detunătura armei sale. În tăcerea nopţii şi a codrului, zgomotul fu asurzitor şi nici nu se stinsese bine când fu repetat de armele santinelelor din dreapta şi din stânga, o salvă de focuri dovedind dorinţa lor de colaborare. Timp de două ceasuri, fiecare dintre acei civili neconvertiţi scosese din închipuirea sa duşmani cu care umpluse pădurile din faţă-i, iar împuşcătura lui Grayrock chemase acea întreagă oaste invadatoare la o existenţă vizibilă. După ce trăseseră,

cu toţii se retraseră pe liniile de rezervă - cu toţii afară de Grayrock, care nu ştia în ce direcţie să se retragă. Când, neapărând nici un duşman, toţi oamenii din tabăra trezită, la depărtare de două mile, se dezbrăcaseră din nou şi se băgaseră în pat, iar linia santinelelor se găsea cu atenţie restabilită, el unul fu găsit cu bravură la locul său şi fu felicitat de către comandantul gărzii drept singurul ostaş din acea credincioasă trupă, care putea fi pe drept considerată echivalentul moral al neobişnuitei unităţi de valoare numită „un tip dat dracului”.

Între timp, însă, Grayrock făcuse o cercetare amănunţită dar ineficace după rămăşiţele muritoare ale invadatorului în care trăsese şi pe care avea intuiţia ţintaşului de a-l fi atins; fiindcă el era unul dintre acei ţintaşi iscusiţi din născare ce ştiu să tragă fără ţintă, printr-un simţ instinctiv al direcţiei - şi care sunt la fel de primejdioşi noaptea ca şi ziua. O întreagă jumătate din cei douăzeci şi patru de ani câţi avea fusese spaima ţintelor din toate sălile de tir a trei oraşe. Incapabil acum să-şi scoată la iveală vânatul, avu discreţia să-şi ţină gura şi fu bucuros să constate la ofiţerul şi la camarazii săi fireasca presupunere că de vreme ce nu fugise, nu văzuse nimic ostil. „Menţiunea onorabilă” şi-o cucerise prin faptul că, oricum, nu fugise.

Cu toate acestea, soldatul Grayrock era departe de a fi mulţumit de aventura acelei nopţi şi, când, în dimineaţa următoare, găsi un pretext destul de plauzibil pentru a cere voie să iasă din linii şi generalul comandant i-o dădu îndată, drept recunoaştere a purtării sale brave din ajun, el ieşi prin acelaşi punct unde-şi desfăşurase vitejia. Spunându-i santinelei de serviciu că pierduse ceva - lucru destul de adevărat - îşi reînnoi cercetarea după insul pe care presupunea că-l împuşcase şi pe care, de era doar rănit, spera să-l găsească printr-o urmă de sânge. N-avu mai mult

noroc la lumina zilei decât avusese pe întuneric şi, după ce străbătu o zonă largă şi pătrunse cutezător o bună bucată înlăuntrul „Confederaţiei”, renunţă să mai cotrobăiască şi, cam obosit, se aşeză la rădăcina pinului cel mare, unde l-am văzut, lăsându-se în voia dezamăgirii sale.

Nu trebuie dedus că obida lui Grayrock era aceea a unei firi crude, frustrată de fapta-i sângeroasă. În ochii limpezi şi mari, în buzele frumos arcuite şi în fruntea înaltă a acestui tânăr se putea citi cu totul altă poveste - şi, într-adevăr, caracterul lui era o îmbinare deosebit de fericită de îndrăzneală şi sensibilitate, curaj şi conştiinţă.

„Mă simt dezamăgit, îşi spunea, şezând acolo în poala pâclei aurii ce învăluia pădurea ca o mare mai diafană, dezamăgit că am dat greş să descopăr un semen de-al meu pe care l-am ucis! Înseamnă oare asta că doresc cu adevărat să fi luat viaţa cuiva, în îndeplinirea unei îndatoriri ce poate la fel de bine să fie îndeplinită şi fără de-aceasta? Ce-aş putea să doresc mai mult? Dacă ameninţa cu adevărat vreo primejdie, împuşcătura mea a înlăturat-o; am făcut ceea ce era sarcina mea să fac. Nu - într-adevăr sunt mulţumit că nici o viaţă omenească n-a fost atinsă de mine. Dar mă aflu într-o poziţie falsă. Am răbdat să fiu felicitat de ofiţerii mei şi invidiat de camarazi. Vuieşte tabăra de slăvirea curajului meu. Asta nu-i drept; mă ştiu curajos, dar lauda aceasta este pentru o anumită acţiune pe care n-am îndeplinit-o, sau am îndeplinit-o altminteri. Se crede că am rămas cu vitejie la postul meu, fără să fi tras, pe când eu am fost cel care am tras şi am declanşat răpăiala şi dacă n-am fugit în alarma generală este de năuc ce eram. Ce să fac, aşadar? Să explic că am văzut un inamic şi am tras? Fiecare dintre ceilalţi a pretins asta despre sine, fără s-o creadă nimeni. Să spun un adevăr care, discreditându-mi curajul, va avea efectul unei minciuni? Ah, aş prefera să-l

găsesc pe omul meu!”

Şi, cu această dorinţă, soldatul Grayrock, copleşit în cele din urmă de toropeală după-amiezii şi legănat de alinătoarele zgomote ale gâzelor ce bâzâiau şi ţiuiau prin miresmele unor tufişuri, într-atâta uită de interesele Statelor Unite încât adormi, riscând să fie capturat. Şi dormind, visă.

Gândea a fi un copilandru, trăind într-un ţinut îndepărtat şi frumos, la marginea unei ape mari, pe care vapoare înalte înaintau falnice în sus şi în jos, pe sub învolburări, cât turlele, de fum întunecat, care le vesteau apropierea cu mult înainte să fi trecut coturile malurilor şi le semnalau mişcările când pieriseră la mile depărtare din raza vederii. Mereu cu el, pe când le privea, şi stându-i alături, era un ins căruia îi dăruia inima şi sufletul lui în iubire - un frate geamăn. Împreună cutreierau ţărmurile râului; împreună explorau câmpurile mai îndepărtate şi culegeau izmă cu miros pătrunzător şi nuieluşe înmiresmate de sasafras[0] de pe dealurile care stăpâneau toată priveliştea. Dincolo de ele se aşternea Ţinutul Presupunerii şi, de pe culmile lor, privind către miazăzi peste apa cea mare, le mijeau pe alocuri fărâme din Ţara Vrăjită. Mână în mână şi inimă lângă inimă, ei doi, singuri copii ai unei mame văduane, păşeau pe drumuri scăldate în lumină, prin văile paşnice, privind lucruri noi, sub un soare nou. Şi prin toate acele zile de aur plutea un sunet necontenit - melodia bogată, tulburătoare a unei mierle, dintr-o colivie în uşa colibei. Scălda şi stăpânea toate răgazurile spirituale ale visului, ca o binecuvântare muzicală. Zglobia pasăre o ţinea într-un cântec; notele acestuia, infinit de variate, păreau a-i curge din gâtlej fără efort, în spume şi cascade, cu fiece zvâcnire

[0] Sasafras = arbust zvelt, cu flori galbene şi fruct albăstrui. Coaja uscată a rădăcinii este folosită ca aromă şi ca plantă medicinală.

a inimii, ca apele unui izvor jucăuş. Melodia limpede şi proaspătă părea într-adevăr a fi sufletul acelor scene, înţelesul şi tălmăcirea întru tâlc a tainelor vieţii şi dragostei.

Dar veni o vreme când zilele visului se întunecară cu mâhnire într-o ploaie de lacrimi. Buna măicuţă muri, gospodăria din poiana de lângă râu fu desfiinţată, iar fraţii fură împărţiţi între două dintre rubedeniile lor. William (visătorul) se duse să trăiască într-un oraş cu multă omenire, în Ţinutul Presupunerii, iar John, trecând apa către Ţara Vrăjită, fu luat într-o regiune îndepărtată, despre oamenii căreia se spunea că au vieţi şi purtări ciudate şi rele. La împărţirea bunurilor mamei lor, lui îi căzuse tot ce considerau ei de preţ - pasărea cântătoare. Lucrurile puteau fi împărţite, ea însă nu - aşa că fu dusă departe în locurile străine şi lumea lui William nu o mai cunoscu nicicând. Dar, cu toate acestea, de-a lungul vremii de singurătate ce urmă, cântecul ei răsuna mereu, prin tot visul, în urechile şi în inima lui William.

Rudele care-i înfiaseră pe băieţi îşi erau vrăjmaşe şi rupseseră orice legături. Câtva timp, scrisori pline de împăunări de copilandri şi istorisiri lăudăroase despre noua lor experienţă vastă - descrieri groteşti ale vieţilor lor tot mai cuprinzătoare şi ale noilor lumi ce le cuceriseră - circulară între fraţi; dar, treptat, ele se răriră şi o dată cu mutarea lui William în alt oraş mai mare încetară cu totul. Dar, printre toate acestea, cântecul mierlei continua mereu să răsune - şi când visătorul deschise ochii şi-şi aţinti privirea pierdută printre luminişurile pădurii de pin, încetarea acelei muzici fu cea care-l vesti mai întâi că era treaz.

Soarele coborâse, roşu, la asfinţit; razele-i orizontale proiectau din trunchiul fiecărui pin uriaş un zid de umbră, care străbătu pâcla aurie, către răsărit, până când lumina şi

umbra se contopiră într-un singur albastru.

Soldatul Grayrock se ridică în picioare, privi cu atenţie împrejur, puse arma la umăr şi porni către tabără. Mersese poate vreo jumătate de milă şi, tocmai trecea printr-un desiş de dafini, când o pasăre se înălţă din mijlocul desişului şi, aşezându-se pe creanga unui copac mai înalt, revărsă din pieptu-i voios un asemenea neistovit şuvoi de cântec cum numai una dintre făpturile lui Dumnezeu îi poate da glas întru slava sa. N-avea mai nimic de făcut pentru asta - doar să-şi deschidă ciocul şi să respire. Dar omul stătu locului ca atins de trăsnet - stătu şi lăsă să-i cadă puşca, ridică privirea către pasăre, duse mâinile la ochi şi plânse ca un copil! Căci în acea clipă era într-adevăr copil, cu duhul şi cu amintirea, trăia iarăşi lângă apa cea mare, colo, lângă Ţara Vrăjită! Apoi, cu un efort de voinţă, se smulse şi se adună, culese de pe jos arma şi, ocărându-se în gura mare că-i un nerod, o luă din loc cu paşi mari. Când trecu pe lângă o rarişte ce intra până în inima micului desiş, privi într-acolo, şi iată, lipit de pământ, cu braţele răsfirate, cu uniforma-i cenuşie mânjită de-o singură pată de sânge pe piept, cu faţa-i albă răsucită violent în sus şi înapoi, zăcea - propria-i imagine! - trupul lui John Grayrock, ucis de un foc de armă, şi cald încă! Îl găsise pe cel căutat.

Pe când nefericitul soldat îngenunchea lângă acea straşnică ispravă a războiului civil, pasărea ce ţiuia pe creanga de deasupră-i îşi potoli cântecul şi, scăldată în purpuria apoteoză a asfinţitului, pluti tăcut printre solemnele spaţii ale pădurii. La apelul de seară al acelei zile, în tabăra federală, nu răspunse nimeni la numele de William Grayrock, şi nici de atunci încolo, niciodată.

CIVILI

FAIMOASA MOŞTENIRE GILSON

Era rău de Gilson. Iată judecata laconică, rece, dar nu total lipsită de simpatie a opiniei publice de calitate superioară din Mammon Hill[0], sentinţa oamenilor respectabili. Verdictul elementului opus, sau mai bine zis în opoziţie - al celor care cu ochii roşii şi făr-de astâmpăr dădeau târcoale în preajma „laţului lu Moll Gurney”, pe când oamenii respectabili îşi exprimau mai cu dulceaţă opinia în „localul” somptuos al lui Mister Jo. Bentley - avea acelaşi înţeles general, deşi exprimat mai ornamentat, cu ajutorul unor cuvinte de umplutură pitoreşti, inutil a fi citate. În privinţa lui Gilson întregul Mammon Hill era de acord. Şi trebuie mărturisit, că, într-un sens pur temporal, nu prea era bine de Gilson. În dimineaţa aceea fusese condus la oraş de către Mister Brentshaw şi acuzat public de furt de cai - şeriful făcându-şi de lucru între timp prin jurul „Copacului”[0] cu o frânghie de manilla nou-nouţă, iar

[0] *Mammon Hill* = „Dealul lui Mamon”. Mamon: 1. falsul zeu al bogăţiei şi avariţiei; 2. bogăţia considerată ca obiect de adoraţie şi avidă urmărire.

[0] În Anglia din epoca feudală, sub primii regi Angevini şi Plantageneţi până la Ioan (1199-1216), prima treaptă în împărţirea dreptăţii, după cutumă, o reprezenta „curtea manorială de judecată”, care se aduna în *hall-ul* (conacul) stăpânului domeniului feudal (denumit *manor),* alteori sub un stejar *(oak tree)* bătrân din mijlocul satului. Obiceiul a fost adus şi extins pe continentul american de „părinţii pelerini”, primii colonişti fugiţi din Anglia de teama persecuţiilor religioase.

dulgherul Pete[0], în pauzele dintre o duşcă şi alta, lucrând cu vrednicie la o ladă de brad cam de lungimea şi lăţimea lui Mister Gilson. Cum Societatea îşi dăduse verdictul, nu-l mai despărţea pe Gilson de eternitate decât cuviincioasa formalitate a unui proces.

Iată analele, scurte şi simple ale deţinutului:

Recent fusese locuitor al Noului Jerusalem, pe „furca" nordică a „Micului Stony"[0], dar venise la de curând descoperitele zăcăminte de la Mammon Hill imediat înainte de „năvala" care depopulase locul mai sus numit. Începerea noilor săpături survenise tocmai la timp pentru Mister Gilson - căci foarte recent i se adusese la cunoştinţă de către un comitet de vigilenţă[0] că ar fi în interesul planurilor sale de viitor şi de viaţă să plece undeva; iar lista locurilor unde se putea duce fără primejdie nu includea nici una dintre taberele mai vechi de căutători de aur; aşa că, fireşte, el s-a stabilit la Mammon Hill. Cum până la urmă veniseră acolo toţi judecătorii săi, el îşi alcătuise o purtare deosebit de circumspectă; dar cum nimeni nu-l văzuse vreodată îndeletnicindu-se măcar o zi cu o treabă cinstită, consfinţită de severul cod moral local - în afara jocului de pocher - Gilson continua să fie un obiect de suspiciune. De fapt, se presupunea că el era autorul numeroaselor jafuri ce se comiseseră de curând, cu şaitrocul şi cu peria, la lădiţele de la jgheaburi[0].

---

[0] Pete, diminutiv al lui Peter (Petru).

[0] Stony = Pietrosul — probabil un râuleţ.

[0] Comitetul de vigilenţă, specific pentru America şi pentru împrejurările respective, este un grup de persoane, organizat fără autorizaţie legală, cu scopul declarat de a păstra ordinea şi de a pedepsi fărădelegile.

[0] *Şaitroc, perie, lădiţele de la jgheaburi* = unelte şi ustensile folosite (în exploatarea rudimentară a aurului) la spălarea aluviunilor sau a mărăcinişurilor de la şteampuri, pentru alegerea şi captarea firişoarelor de metal preţios.

În fruntea celor pentru care această suspiciune devenise fermă convingere era Mister Brentshaw. În toate ocaziile, potrivite sau nu, Mister Brentshaw se declara, convins de legătura lui Mister Gilson cu aceste cutezătoare şi nelegiuite făptuiri de miez de noapte - şi totodată dispus a face drum razelor solare prin trupul oricui, ar fi găsit cu cale a exprima altă opinie (de la care, în prezenţa lui, nu era nimeni mai grijuliu a se abţine decât iubitoarea de pace persoană cel mai direct interesată). Oricare va fi fost adevărul în această chestiune, e cert că Gilson pierdea frecvent la masa de „faro”[0] a lui Jo Bentley mai mult „praf curat” decât consemnase istoria locală că ar fi câştigat cinstit la jocul de pocher de când exista tabăra. Dar, în cele din urmă, mister Bentley - temându-se poate să nu piardă o clientelă mai profitabilă pierzându-l pe Mister Brentshaw - a refuzat categoric să-l mai lase pe Mister Gilson să „bată cărţile”, dând a înţelege totodată, în felul său sincer şi hotărât, că privilegiul de a pierde bani la „banca asta” a lui era o bucurie legată de o notorie integritate comercială şi o bună reputaţie în societate, derivând logic din acea condiţie şi având limite comune cu ea.

Mammon Hill a considerat atunci că era timpul să se ocupe de un ins pe care cel mai onorat cetăţean al său simţise de datoria lui a-l mustra, cu preţul unui sacrificiu personal considerabil. În special cei veniţi de la New Jerusalem începură să-şi reducă întrucâtva îngăduinţa, provenită din faptul că-i amuza propria lor greşeală boacănă de-a fi exilat un vecin nedorit din locul ce-l abandonaseră într-acela în care se stabiliseră. În sfârşit, întregul Mammon Hill fu de una şi aceeaşi părere. Nu s-a vorbit mult, dar că lui Gilson trebuie să i se pună ştreangul de gât devenise ceva de la sine înţeles. La această răscruce

[0] Joc de cărţi.

critică a situaţiei sale, el a dat însă semne că şi-ar fi schimbat viaţa, dacă nu şi inima. Poate doar pentru că „banca”, devenindu-i inaccesibilă, nu mai avea întrebuinţare de aci înainte pentru praful de aur. În tot cazul, lădiţele de la jgheaburi nu mai fură deranjate nicicând. Dar energia abundentă a unei asemenea firi era cu neputinţă de înfrânat - şi el şi-a continuat căile şerpuite ce le urmase spre folosul lui Mister Bentley. După câteva iniţiative de tatonare lipsite de rezultat, pe terenul tâlhăriei la drumul mare (dacă se poate cineva încumeta să dea un nume atât de jignitor atacării diligenţelor), Gilson făcu vreo două modeste încercări de-a se ocupa de cai - şi i se înecară corăbiile chiar în toiul unei astfel de promiţătoare întreprinderi şi tocmai când prinsese vântul cel mai prielnic pentru a se lansa cu toate pânzele sus în această activitate. Căci, într-o noapte ceţoasă, slab luminată de razele lunii, s-a ivit Mister Brentshaw călare, acostând un ins care era evident pe cale să întoarcă spatele ţinutului, a pus o mână pe funia ce lega încheietura mâinii lui Mister Gilson de iapa murgă a lui Mister Harper, i-a ciocănit neceremonios obrazul cu ţeava unui pistol marinăresc şi i-a cerut să-i facă plăcerea a-l însoţi într-o direcţie contrarie aceleia spre care călătorea el.

Într-adevăr, era rău de Gilson.

În dimineaţa următoare arestării sale, fu judecat, declarat vinovat şi condamnat. Nu ne mai rămâne, întru încheierea vieţii sale pământene, decât să-l spânzurăm - rezervând o mai specială menţiune ultimei sale voinţe, exprimată prin testamentul pe care, cu mare trudă, l-a ticluit în puşcărie şi prin care, probabil dintr-o noţiune confuză şi imperfectă despre drepturile celor ce-l prind pe un urmărit, el a lăsat moştenire tot ce posedă aceluia pe care-l numea „ecsecutoru meu lecal”, lui Mister Brentshaw. Testamentul

impunea însă legatarului „să scoaţă trupu” testatorului „dîn Copac şi să-l îngroape cinstit”.

La timpul potrivit, Mister Brentshaw, oarecum mişcat de omagiul van al testamentului, se duse la „Copac” pentru a-i smulge rodul. Când fu coborât, trupul se dovedi a avea în buzunarul jiletcii un codicil, legalizat în regulă, la testamentul despre care s-a vorbit. Natura prevederilor acestuia explica felul în care fusese împiedicat să apară de la bun început; căci dacă Mister Brentshaw şi-ar fi dat seama mai dinainte de condiţiile în care urma să moştenească averea lui Gilson, fără îndoială că ar fi declinat această răspundere. Formulat pe scurt, înţelesul codicilului era următorul:

Întrucât, în mai multe rânduri şi în diverse locuri, anumite persoane afirmaseră că în timpul vieţii sale testatorul jefuise lădiţele lor de la jgheaburi; dacă, aşadar, în timpul celor cinci ani următori datei acestui document, cineva ar aduce dovada unei asemenea afirmaţii înaintea unei curţi de judecată, acea persoană urma să primească drept despăgubire întreaga avere mobilă şi imobilă pe care a stăpânit-o şi a posedat-o la moartea sa testatorul, minus cheltuielile de judecată şi o compensaţie stabilită către executorul testamentului, Henry Clay Brentshaw; prevăzându-se că, dacă mai multe persoane ar aduce asemenea dovezi, averea urma să fie în mod egal împărţită între acele persoane. Dar în cazul că nimeni nu ar izbuti să întemeieze, pe această cale, vinovăţia testatorului, în acel caz întreaga proprietate, minus cheltuielile de judecată, după cum s-a stabilit mai sus, urma să fie atribuită numitului Henry Clay Brentshaw, spre propria-i folosinţă, după cum s-a stabilit prin testament.

Sintaxa acestui remarcabil document era poate susceptibilă de obiecţii critice, dar înţelesul acesta-i era,

destul de limpede. Ortografia nu se conforma nici unui sistem recunoscut, dar fiind mai cu seamă fonetică, nu era ambiguă. După cum a remarcat judecătorul însărcinat cu validarea testamentului, cinci ani îţi trebuia ca să-l dărâmi. Mister Brentshaw a zâmbit bine dispus şi, după ce a îndeplinit ultimele triste ceremonii cu o ostentaţie amuzată, s-a supus formalităţii legiuitului jurământ, în calitate de executor şi legatar condiţional, conform prevederilor unei legi votate în grabă de către o legislatură şugubeaţă (la marea stăruinţă a deputatului districtului de care ţinea Mammon Hill) - lege care, mai târziu, se descoperi a fi creat şi vreo trei-patru slujbe lucrative şi a fi autorizat cheltuirea unei sume considerabile de bani ai cetăţenilor, pentru construirea unui anumit pod de cale ferată, ce ar fi fost poate mai util să se construiască pe o linie de cale ferată existentă.

Fireşte că Mister Brentshaw nu se aştepta nici la vreun profit de pe urma testamentului, nici la vreun litigiu drept consecinţă a neobişnuitelor lui prevederi; Gilson, deşi adesea cu „baftă” la joc, fusese un tip de pe urma căruia inspectorii financiari şi perceptorii erau mulţumiţi să nu plătească din buzunarul lor. Dar o cercetare superficială şi pur formală printre hârtiile sale scoase la iveală titluri de proprietate asupra unor terenuri valoroase în Est şi adeverinţe de depuneri ale unor sume incredibile, la bănci mai puţin scrupuloase decât aceea a lui mister Jo Bentley. Uluitoarea ştire se răspândi imediat, stârnind o grozavă aţâţare în tot ţinutul. Gazeta *The Patriot* din Mammon Hill, al cărei redactor fusese un inspirator de frunte în urmăririle ce se terminaseră cu plecarea lui Gilson de la New Jerusalem, publică un cât se poate de măgulitor necrolog al decedatului şi avu bunătatea să atragă atenţia asupra faptului că decăzutul său confrate, ziarul *Clarion* din Squaw

Gulch[0] degrada noţiunea de virtute, vărsându-şi balele de linguşire şi trăncăneală asupra memoriei unuia care, în viaţă fiind, dispreţuise josnica foaie şi o lepădase de la uşa sa ca pe-o pacoste. Dar, nedescurajaţi de presă, reclamanţii care invocau autoritatea testamentului nu întârziară a se înfăţişa cu mărturiile lor; şi mare pe cât era averea lăsată de Gilson, ea apărea vrednică de dispreţ faţă de vastul număr de lădiţe pentru spălarea aurului din care se demonstra că ar fi fost adunată.

Tot ţinutul se ridică, asemenea unui singur om!

Mister Brentshaw fu la înălţimea neprevăzutei desfăşurări. Cu o isteaţă aplicare a unor expediente auxiliare, el ridică îndată deasupra osemintelor binefăcătorului său un costisitor monument, ce domina toate grosolanele scânduri de căpătâi din cimitir şi pe care puse în mod judicios să fie săpat un epitaf, redactat de el însuşi, elogiind cinstea, interesul faţă de binele obştesc şi alte virtuţi înrudite ale celui ce odihnea dedesubt, „victimă a nedreptelor ponegriri cu care-l mânji liota de vipere a Calomniei”.

În plus, el angajă pe cel mai mare talent juridic al Teritoriului, pentru a apăra memoria prietenului său dispărut şi, timp de cinci ani îndelungaţi, instanţele judecătoreşti teritoriale se ocupară de procesele decurgând din testamentul Gilson. Subtile abilităţi juridice fură întâmpinate de Mister Brentshaw cu şi mai subtile abilităţi juridice; când licita pentru favoruri de vânzare, el oferea preţuri care dădură peste cap piaţa; judecătorii găseau în primitoarea lui casă întreţinere îmbelşugată pentru oameni şi animale, cum nu se mai pomenise în tot Teritoriul; pe martorii mincinoşi îi confrunta cu martori de-o şi mai mare

[0] *Clarion* - „Trâmbiţa“; *Squaw Gulch* = aprox.: „Râpa muierilor" (termenul *gulch* conţine în plus sugestia de aviditate, lăcomie).

dibăcie în minciună.

Şi bătălia nici nu se limită la templul zeiţei oarbe - ea invadă presa, amvonul, odăile unde se primeau oaspeţi. Bântuia cu furie în piaţă, la bursă, în şcoală; prin văi izolate şi pe la colţuri de stradă. Iar, în ultima zi a perioadei memorabile la care se găsea limitată acţiunea în justiţie privind testamentul Gilson, soarele asfinţi asupra unui ţinut în care simţul moral era mort, conştiinţa socială inertă, capacitatea intelectuală atrofiată, slăbită şi confuză! Dar Mister Brentshaw rămăsese victorios pe toată linia.

În acea noapte s-a întâmplat că cimitirul, în colţul unde odihnea cenuşa acum venerată a răposatului Milton Gilson Esq.[0] să fie parţial sub apă. Umflată de ploi interminabile, gârla Cat Creek[0] îşi ieşise din albie, revărsând asupra malurilor sale talazuri mânioase, care, după ce scobiseră văgăuni urâte pretutindeni unde solul fusese vătămat, se potoliseră în parte, ca ruşinate de sacrilegiu, lăsând pradă vederii mult din ceea ce fusese cu evlavie ascuns. Chiar şi faimosul monument Gilson, mândria şi gloria Mammon Hill-ului, încetase a dojeni din poziţia-i dreaptă „liota de vipere”; cedând şuvoiului scormonitor, el se dăduse peste cap şi era la pământ. Nelegiuita revărsare de ape dezgropase sărmanul sicriu de brad pe cale de-a putrezi; zăcea pe jumătate descoperit, într-un jalnic contrast cu falnicul monolit ce, ca un uriaş semn de exclamaţie, îi scotea în evidenţă dezvelirea.

În acest loc întristător, atras de vreo subtilă influenţă pe care nu încercase nici s-o înfrunte nici s-o cerceteze, veni

---

[0] *Esq.* - *esquire,* titlu ce se adăuga numelui oricărui ins considerat gentilom prin naştere, poziţie sau educaţie; folosit în special în adrese pe scrisori, dar şi în inscripţii etc. (arhaic: *squire,* de la lat. *scutarius,* purtător de scut).

[0] Cat Creek = Gârla Pisicii.

Mister Brentshaw. Se schimbase Mister Brentshaw, parcă era alt om. Cinci ani de eforturi, de nelinişte, de veghe neostoită îi stropiseră neaşteptat de repede buclele negre cu dungi şi pete sure, îi gârboviseră spatele, îi crispaseră faţa şi o făcuseră colţuroasă şi ascuţită, îi pociseră mersul, care devenise târşâit şi nesigur. Şi acest cincinal de aprige controverse îi prelucrase nu mai puţin inima şi inteligenţa. Nepăsătoarei bune dispoziţii ce-l povăţuise să accepte sarcina pe care i-o încredinţase decedatul îi luase locul o deprindere de invariabilă melancolie. Intelectul ferm şi robust, asemenea unui fruct peste măsură de copt, se moleşise ca într-a doua copilărie. Larga sa înţelegere se îngustase într-atâta, încât se acomoda cu o singură idee şi, în locul calmei, cinicei incredulităţi din zilele de odinioară, se aciuiase în el o obsedantă credinţă în supranatural, ce fâlfâia şi zburătăcea în preajma sufletului său, întunecată, ca un liliac de noapte prevestitor de nebunie. Nesigură în tot restul, raţiunea lui se cramponase de-o singură convingere, cu îndărătnicia unei minţi rătăcite. Şi această convingere era o nezdruncinată credinţă în totala nevinovăţie a răposatului Gilson. Atât de des jurase pentru ea în faţa Justiţiei şi o afirmase în convorbiri particulare, atât de frecvent şi-atât de triumfător o stabilise prin mărturii ce-l costaseră scump (în acea zi chiar plătise ultimul dolar din moştenirea Gilson lui Mister Jo Bentley, cel din urmă martor care certificase integritatea lui Gilson), încât îi devenise un fel de credinţă religioasă. Ea-i apărea ca singurul mare adevăr, central şi fundamental, unica certitudine senină într-o lume mincinoasă.

În acea noapte, când se aşeză gânditor pe monumentul doborât, încercând la lumina tulbure a lunii să descifreze epitaful, compus de el cinci ani mai înainte, cu o chicoteală pe care memoria n-o înregistrase, lacrimi de căinţă îi veniră

în ochi când îşi aminti că el fusese unealta principală care, printr-o învinuire falsă, căşunase moartea acestui om de treabă; căci la unele dintre procese Mister Harper, pentru un motiv oarecare (uitat) păşise inimos în faţa judecătorului şi jurase cum că, în mărunta tranzacţie cu iapa sa murgă, decedatul procedase în strictă conformitate cu dorinţele harperiene, împărtăşite confidenţial decedatului şi credincios tăinuite de el, cu preţul vieţii. Tot ce făcuse între timp Mister Brentshaw pentru memoria răposatului părea jalnic de puţin - cât se poate de nevoiaş, de lipsit de valoare şi, pe deasupra, mânjit de egoism!

Pe când şedea el acolo, torturându-se cu regrete zadarnice, îi căzură ochii din întâmplare asupra unei umbre tulburi. Privind către lună, care sta aninată jos în asfinţit, văzu, întunecând-o, ceva ce părea un vag nor aburos; dar, când razele lunii în plutire luminară o parte a umbrei, el desluşi conturul limpede, precis, al unei făpturi omeneşti. Apariţia se lămurea câte-o clipă şi creştea vizibil; era pe cale de a se apropia. Buimăcite cum îi erau simţurile, pe jumătate paralizate de groază şi răvăşite de închipuiri spăimoase, Mister Brentshaw nu putu totuşi să nu observe, sau să nu creadă că observă, în această făptură nepământească, o stranie similitudine cu partea cea muritoare a răposatului Milton Gilson, aşa cum arătase acest personaj când fusese coborât de pe „Copac” cu cinci ani în urmă. Asemănarea era într-adevăr totală, până şi în privirea fixă, de cremene, şi într-un anumit cerc vineţiu din jurul gâtului. Era fără haină şi fără pălărie, aidoma lui Gilson când fusese culcat în sărmanul lui sicriu ieftin de mâinile nu lipsite de blândeţe ale dulgherului Pete - pentru care demult împlinise altcineva aceeaşi slujbă de bun vecin. Fantoma - dacă asta era - părea să ţină ceva în mâini - Mister Brentshaw nu-şi dădea bine seama ce. Se apropie şi

se opri în cele din urmă lângă coşciugul conţinând cenuşa răposatului Mister Gilson, al cărui capac strâmb da pe jumătate în vileag interiorul incert. Aplecându-se asupră-i, fantoma păru să verse în el, dintr-un lighean pe care-l tot clătina, o substanţă de culoare închisă şi de densitate îndoielnică, apoi lunecă, furişându-se, spre partea cea mai de jos a cimitirului. Aici apa în retragere aruncase la mal o seamă de sicrie deschise şi în juru-le şi printre ele gâlgâia cu suspine uşoare şi cu şoapte liniştite. Înclinându-se asupra unuia dintre ele, apariţia mătură cu grijă conţinutul sicriului în lighean, apoi, întorcându-se la propriu-i coşciug, goli vasul în el, ca şi mai înainte. Această misterioasă operaţie fu repetată la fiece sicriu dezgropat de ape; strigoiul îşi muia la răstimpuri ligheanul în apa curgătoare, agitându-l uşurel pentru a-l curăţa de argila fără valoare, apoi, de fiece dată, aduna reziduul în propria-i ladă particulară. Pe scurt, partea nemuritoare a răposatului Milton Gilson curăţa pulberea vecinilor şi o adăuga prevăzător la a sa.

Poate că era fantasma unei minţi rătăcite, într-un trup cotropit de febră. Poate era o solemnă farsă jucată de capricioase, poznaşe existenţe ce împânzesc negurile aşternute de-a lungul graniţei unei alte lumi. Dumnezeu ştie. Nouă ne e îngăduit să ştim doar că, atunci când soarele unei zile noi atinse cu haru-i de aur cimitirul năruit din Mammon Hill, raza lui cea mai blândă căzu pe faţa albă şi liniştită a lui Henry Brentshaw, mort printre morţi.

SOLICITANTUL

Împingându-şi cutezător picioarele prin zăpada adâncă ce se aşternuse peste noapte şi îmboldit de voioşia surioarei sale care-l urma pe drumul croit, un băieţaş voinic şi hotărât, feciorul celui mai distins dintre cetăţenii târgului Grayville, izbi cu gheata în ceva de care nu era nici o urmă vizibilă pe faţa zăpezii. Scopul acestei povestiri este să explice cum ajunsese acolo.

Nici un ins căruia i-a fost dat să treacă prin Grayville ziua nu se poate să nu fi observat clădirea cea mare de piatră ce încununa măgura de la nord de calea ferată - cu alte cuvinte, din dreapta drumului către Great Mowbray. E un edificiu cam posomorât, de stilul Timpuriu-Letargic, şi pare să fi fost proiectat de un arhitect care se ferea de reclamă şi chiar când nu era în stare să-şi ascundă lucrarea - silit, ca în cazul acesta, s-o plaseze pe o înălţime, la vedere - făcuse tot ce-i stă în putinţă pentru ca oamenii să nu arunce o a doua privire spre ea. În ce priveşte înfăţişarea lui exterioară şi vizibilă, „Căminul pentru bătrâni Abersush” este fără îndoială neospitalier cu atenţia oamenilor. Dar e o clădire de mare magnificenţă şi l-a costat pe caritabilul său fondator profitul a multor încărcături de ceaiuri, mătăsuri şi mirodenii aduse de la antipozi de navele sale, pe când făcea comerţ la Boston; deşi cheltuiala de căpetenie o constituise înzestrarea interiorului clădirii. Una peste alta, acest personaj nechibzuit îşi jefuise moştenitorii cu nu mai puţin de jumătate de milion de dolari, dăruindu-i în acest mod extravagant. Poate cu scopul de a nu mai tot avea în faţă acest mare martor tăcut al excentricităţii sale, curând după aceea el lichidă toate bunurile ce le mai stăpânea la Grayville, întoarse spatele cadrului prodigalităţii sale şi

plecă, traversând marea cu unul din propriile-i vapoare. Dar ţaţele bârfitoare cărora le picau veştile de-a dreptul din cer afirmară că plecase în căutarea unei neveste - teorie ce nu prea se potrivea cu aceea a umoristului local, care demonstra solemn că filantropul burlac îşi părăsise viaţa (cu alte cuvinte târguşorul Grayville) din pricină că fecioarele cu veleităţi de măritiş îi făcuseră acel loc insuportabil. Oricare va fi fost adevărul în această privinţă, el nu se înapoiase şi, cu toate că, la lungi intervale, sosiseră la Grayville sporadice şi vagi rumori despre migraţiile lui prin ţări ciudate, nimeni nu părea să ştie ceva hotărât despre dânsul, iar pentru noua generaţie el nu mai era decât un nume. Dar, din înaltul porţii „Căminului pentru bătrâni”, numele striga, săpat în piatră.

În ciuda exteriorului său nepromiţător, Căminul este un destul de convenabil loc de retragere din faţa relelor pe care şi le-au atras locatarii săi fiind săraci, bătrâni şi oameni. Pe timpul cuprins în această scurtă cronică ei erau în număr de vreo douăzeci - dar ca acreală, pornire la gâlceavă şi ingratitudine în general, cu greu ar fi putut fi socotiţi mai puţini de o sută; aşa cel puţin aprecia directorul, mister Silas Tilbody. Convingerea fermă a lui mister Tilbody era că, atunci când epitropii admiteau primirea unor noi bătrâni în locurile celor care plecaseră spre alt Cămin mai bun şi veşnic, ei n-aveau în vedere, hotărât, decât să-i tulbure lui liniştea personală şi să-i pună răbdarea la încercare. Într-adevăr, pe măsură ce se învecheau legăturile sale cu instituţia, el avea tot mai puternic sentimentul că planul de binefacere al fondatorului era în general supărător ştirbit de prevederea primirii pensionarilor. Mister Tilbody n-avea multă imaginaţie, dar, cu câtă avea, înclina spre reconstrucţia „Căminului pentru bătrâni”, transformat într-un fel de „castel în Spania”, el

însuşi fiind castelanul ospitalier, care ar fi primit drept oaspeţi vreo douăzeci de *gentlemeni* plăcuţi şi prosperi, de vârstă mijlocie, animaţi de cea mai perfectă bună dispoziţie şi totodată dispuşi a plăti cuviincios pentru masă şi casă. În acest proiect filantropic revizuit, epitropii cărora el le datora slujba şi răspunderea pentru comportamentul lui n-aveau fericirea să apară. Cât despre dânşii, umoristul local mai sus menţionat considera că, în administrarea marii carităţi, Providenţa îi înzestrase în chip prevenitor cu o aplecare către parcimonie. Concluzia ce aştepta dânsul să fie trasă din această opinie nu ne interesează; ea nu afla nici reazem, nici dezminţire din partea pensionarilor, pe care desigur îi privea în primul rând. Ei trăiau până la capăt puţinul cât îl mai aveau de trăit, se târau către morminte frumos numerotate şi erau înlocuiţi cu alţi bătrâni, care le semănau pe cât putea dori Vrăjmaşul Păcii. De era cumva Căminul un loc de pedeapsă pentru păcatul risipei, păcătoşii veterani căutau dreptate cu o stăruinţă care dovedea sinceritatea penitenţei lor. Asupra unuia dintre aceştia este chemat acum cititorul să-şi îndrepte atenţia.

În privinţa îmbrăcămintei, acest personaj nu prea era atrăgător. Să nu fi fost în toiul iernii, un observator superficial l-ar fi luat drept o născocire isteaţă a vreunui gospodar care n-avea chef să împartă roadele trudei sale cu ciorile ce nu trudesc, nici nu ţes - eroare ce nu s-ar fi risipit, poate, fără o mai lungă şi mai apropiată observare, la care el părea să îmbie; căci înaintarea lui în susul străzii Abersush, către Cămin, prin întunericul serii de iarnă, nu părea să fie mai rapidă decât s-ar fi putut aştepta din partea unei sperietori de ciori binecuvântată cu tinereţe, sănătate şi nefericire. Omul era evident prost îmbrăcat, dar până la urmă nu fără oarecare potrivire şi bun gust, de vreme ce, fără îndoială, nu putea fi decât un candidat la

primirea în Cămin, pentru care sărăcia însemna o calificare. În armata indigenţei, uniformă sunt zdrenţele; ele servesc a deosebi oamenii din trupă de ofiţerii recrutori.

În timp ce bătrânul, care intrase pe poarta parcului, îşi târa picioarele în susul aleii largi, albită de ninsoarea deasă, pe care la răstimpuri şi-o scutura neputincios de pe feluritele unghiuri prielnice ale persoanei sale, el ajunse sub cercetarea globului mare de lampă ce ardea totdeauna de cu seară deasupra porţii principale a clădirii. De parcă s-ar fi codit să-i înfrunte strălucirea revelatoare, el o luă spre stânga şi umblând o bucată bunicică de-a lungul faţadei clădirii, sună în cele din urmă la o uşă mai mică; de-acolo, dinăuntru, prin fereastra în formă de evantai de deasupra uşii, venea o rază mai tulbure, irosindu-se indiferentă pe deasupra capului său. Uşa fu deschisă de către mister Tilbody în persoană. Observându-şi vizitatorul, care îndată se descoperi şi-şi scurtă întrucâtva raza permanentei curburi a spinării, marele om nu dădu vreun semn vizibil de mirare sau de neplăcere. Mister Tilbody era, într-adevăr, într-o dispoziţie neobişnuit de bună - un fenomen de atribuit, fără îndoială, înrâuririi voioase a anotimpului; pentru că era seara de ajun a Crăciunului şi în dimineaţa următoare avea să pogoare acea binecuvântată a 365-a parte a anului pe care toate sufletele creştine o menesc, anume, unor fapte copioase de bunătate şi bucurie.

Mister Tilbody era atât de plin de duhul sărbătorii încât de pe faţa sa grasă şi din ochii săi de un albastru şters, al căror foc ineficace slujea doar să-i deosebească de o nelalocul ei mocirlă văratecă, se revărsa o iradiere atât de jovială încât era păcat că nu se putea culca în ea, scăldându-se în conştiinţa propriei sale identităţi. Era prevăzut cu pălărie, încălţări solide, palton şi umbrelă, cum se cuvenea unui personaj pe cale să se aventureze în

noapte şi viscol cu un scop caritabil; pentru că mister Tilbody chiar atunci se despărţise de soţia şi copiii săi, ca să plece „în târg”, să cumpere cele trebuincioase pentru confirmarea prefăcătoriei anuale cu privire la sfântul burtos care cotrobăieşte prin coşurile sobelor ca să-i răsplătească pe băieţaşii şi fetiţele cuminţi şi mai ales pe cei care nu mint. Aşa că nu-l pofti înăuntru pe bătrân, ci îl salută cu voioşie:

— Hello! tocmai la timp; un minut dacă mai întârziaţi, nu mă mai găseaţi. Haideţi, n-am nici o clipă de pierdut; o să facem împreună o bucăţică de drum.

— Vă mulţumesc, spuse bătrânul, pe a cărui faţă albă şi firavă, dar nu lipsită de distincţie, lumina dinspre uşa deschisă arăta o expresie ce părea a fi dezamăgire; dar dacă epitropii... dacă solicitarea mea...

— Epitropii, spuse mister Tilbody, închizând mai multe uşi şi stingând luminile în două locuri, au căzut de acord că nu-s de acord cu solicitarea dumneavoastră.

Anumite sentimente sunt nepotrivite pentru vremea Crăciunului, dar Gluma ironică, precum Moartea, se consideră stăpână pe orice vreme.

— Vai, Dumnezeule! strigă bătrânul, cu un glas atât de firav şi de răguşit încât invocarea numai impresionantă nu era şi unuia cel puţin dintre cei doi care-o ascultau îi sună oarecum caraghioasă. Cât despre Celălalt - dar acesta-i un subiect în care laicii sunt lipsiţi de luminile necesare interpretării.

— Da, continuă mister Tilbody, adaptându-şi mersul la acela al însoţitorului său, care, mecanic şi fără prea mult succes, îşi trăgea iar picioarele pe urmele ce le făcuse prin zăpadă; dânşii au hotărât că, având în vedere împrejurările - hm! foarte speciale împrejurări, înţelegeţi - ar fi inoportun

să vă primească. Eu ca director şi *ex officio* [0] secretar al onoratului consiliu (pe când Mister Tilbody îşi recita cu distincţie titlul, măreţia mătăhăloasei clădiri ce mijea prin pânza ninsorii părea să sufere întrucâtva prin comparaţie) găsesc de datoria mea să vă informez că, după cum a formulat situaţia diaconul Bryam, preşedintele nostru, prezenţa dumneavoastră în Cămin, având-se în vedere împrejurările, ar fi deosebit de stânjenitoare. Am considerat, fireşte, de datoria mea să supun onoratului consiliu relatarea ce mi-aţi făcut-o cu privire la trebuinţele dumneavoastră, la condiţia dumneavoastră fizică şi la încercările pe care a voit Providenţa să le abată asupra domniei-voastre chiar pe când vă străduiaţi să vă înfăţişaţi în persoană revendicările; dar, după o considerare plină de atenţie a cazului dumneavoastră - şi, pot spune, totodată plină de evlavie şi nelipsită, sunt convins, nici de marea pornire către caritate adecvată acestor zile - s-a hotărât că n-am fi îndreptăţiţi a face nimic care ar risca să deterioreze utilitatea instituţiei pe care Providenţa a încredinţat-o grijii noastre.

Ieşiseră acum din parc; felinarul străzii, în faţa porţii, lucea stins prin ninsoare. Urmele lăsate de bătrân la venire se şi şterseseră - şi el părea să şovăie încotro s-o apuce. Mister Tilbody se trăsese niţel de lângă dânsul, dar se opri şi se întoarse iar pe jumătate către el, de parcă nu i-ar fi venit să se despartă de ocazia ce-o avea în mână.

— Avându-se în vedere împrejurările, reluă, hotărârea…

Pe bătrân însă nu-l mai ajungea persuasiunea vorbăriei lui; trecuse strada, spre un teren viran şi acum păşea înainte, cam pe ocolite, către nicăieri anume - şi cum n-avea nicăieri anume unde se duce, mersul acesta al lui nu era chiar atât de absurd pe cât părea.

[0] În virtutea funcţiunii (lat.).

Şi aşa s-a întâmplat că în dimineaţa următoare, pe când clopotele bisericii din Grayville sunau cu sporită solemnitate, pe potriva acelei zile, băieţaşul voinic al diaconului Byram, croind cărare către sfântul loc de reculegere, izbi cu gheata în trupul lui Amasa Abersush, filantropul.

UN PRIVEGHI DE POMINĂ

I

Într-o încăpere de sus a unei case nelocuite, în acea parte a oraşului San Francisco numită North Beach[0], zăcea cadavrul unui bărbat, sub un cearceaf. Ora: aproape nouă seara; încăperea: slab luminată de o singură lumânare. Deşi vremea era călduroasă, cele două ferestre, împotriva obiceiului de a aerisi din belşug o cameră mortuară, se aflau închise, iar storurile trase. Mobilierul încăperii consta din numai trei piese - un fotoliu, un mic pupitru de lectură, pe care se găsea lumânarea, şi o masă lungă de bucătărie, pe care zăcea cadavrul. Toate astea, ca şi cadavrul de altminteri, păreau să fi fost aduse de curând în acea cameră - să fi fost un observator de faţă, ar fi băgat de seamă că erau absolut curate, când tot restul, în acea încăpere, era acoperit cu un strat gros de praf, iar în colţurile pereţilor atârnau pânze de păianjen.

Pe sub cearceaf se puteau urmări liniile trupului

[0] *North Beach* = Plaja de Nord.

neînsufleţit şi chiar trăsăturile feţei, ele având acea ascuţime proprie feţelor de morţi, dar care în realitate caracterizează pe cele mistuite de boală. După tăcerea din încăpere s-ar fi dedus pe drept că ea nu se afla în partea din faţă a casei, îndreptată spre o stradă. Într-adevăr, dădea spre nimic alt decât o coastă înaltă de stâncă, spatele casei fiind încastrat în faleză.

Pe când ornicul unei biserici din apropiere bătea ceasurile nouă, cu o indolenţă ce părea să implice o asemenea nepăsare faţă de zborul timpului încât fără să vrei te întrebai de ce se mai ostenea să bată, unica uşă a încăperii se deschise şi intră un bărbat, care se îndreptă spre cadavru. În acest timp uşa se închise, parcă din propria-i voinţă; se auzi un scrâşnet, ca al unei chei anevoie răsucită, şi ţăcănitul zăvorului de broască. Urmă un zgomot de paşi ce se îndepărtau, afară pe coridor, şi omul rămase, după toate aparenţele, încuiat în acea cameră. Înaintând către masă, el stătu o clipă cu privirea coborâtă spre trupul de sub giulgiu; apoi, cu o uşoară ridicare a umerilor, merse către una dintre ferestre şi trase în sus storul. Întunericul de-afară era absolut, dar după ce şterse puţin geamurile îmbâcsite de praf, omul văzu că fereastra era întărită cu bare puternice de fier care se încrucişau deasupră-i, la câţiva centimetri de sticlă, fiind împlântate în ziduri de fiece parte. Examină cealaltă fereastră. Era la fel. Omul nu manifestă prea mare curiozitate în privinţa asta; nici măcar nu-şi dădu osteneala să ridice cadrul mobil al ferestrei. De era într-adevăr prizonier, părea să fie un prizonier docil. După ce terminase cu inspectarea camerei, se aşeză în fotoliu, scoase o carte din buzunar, trase pupitrul cu lumânarea alături şi începu să citească.

Acest bărbat era tânăr - nu avea mai mult de treizeci de ani - oacheş la faţă, ras de curând şi cu părul castaniu. Faţa

îi era subţire, cu nasul mare, cu o frunte lată şi o „fermitate” a bărbiei şi a maxilarului despre care cei care o au spun c-ar însemna hotărâre. Ochii erau cenuşii, cu privirea fermă şi se mişcau numai cu un ţel definit. Acum rămâneau mai mult aţintiţi asupra cărţii ce-o citea, dar ca din întâmplare şi-i ridica la răstimpuri şi-i îndrepta asupra trupului neînsufleţit de pe masă, aparent nu dintr-o fascinaţie sumbră, pe care în asemenea împrejurări s-ar fi presupus c-o putea exercita cadavrul chiar asupra unui om curajos şi nici răzvrătindu-se conştient împotriva pornirii de-a nu se uita, care ar fi putut domina la un timid. Se uita la el de parcă, citind, ar fi dat peste ceva care-i amintise unde se găsea. Era limpede că acest om care veghea mortul îşi împlinea sarcina cu inteligenţă şi calm, cum se cuvenea.

După ce citise vreo jumătate de oră, păru să fi ajuns la sfârşitul unui capitol şi puse liniştit cartea deoparte. Apoi se ridică şi, luând pupitrul de lectură de pe podea, îl duse într-un colţ al încăperii, aproape de una din ferestre, luă cu sine lumânarea de pe pupitru şi se înapoie la locul cel gol din faţa căminului, unde şezuse.

O clipă mai târziu se îndreptă spre cadavrul de pe masă, ridică cearceaful şi-l răsfrânse pe lângă cap, dând în vileag un păr des, de culoare închisă şi o basma subţire aşternută peste obraz, sub care trăsăturile se deosebeau şi mai limpezi şi ascuţite ca mai înainte. Îşi umbri ochii punând mâna între ei şi lumânare şi, cu o expresie serioasă şi liniştită, stătu să-l privească pe tovarăşul său imobil. Satisfăcut de această inspecţie, trase iar cearceaful peste obrazul mortului şi, înapoindu-se la jilţul său, luă câteva beţe de chibrit de pe sfeşnic, şi le vârî în buzunarul hainei şi se aşeză. Apoi scoase lumânarea din gura sfeşnicului şi o privi critic, de parcă ar fi calculat cât o să mai ţină. Nu mai era decât de vreo cinci centimetri; în cel mult o oră avea să

rămână pe întuneric. Puse lumânarea la loc în sfeşnic şi suflă în ea.

II

În cabinetul unui medic din Kearny Street trei bărbaţi şedeau în jurul unei mese, bând punci şi fumând. Era o oră târzie, aproape miezul nopţii, şi de punci nu duseseră lipsă. Cel care avea expresia cea mai gravă dintre cei trei, doctorul Helberson, era gazda - în locuinţa lui se aflau. Părea să aibă vreo treizeci de ani; ceilalţi erau chiar ceva mai tineri; şi cu toţii aveau aceeaşi profesiune: medici.

— Teroarea superstiţioasă ce-o nutresc oamenii faţă de morţi, era pe cale să spună doctorul Helberson, este ereditară şi incurabilă. Omul n-are de ce se ruşina de ea mai mult decât de-a fi moştenit, de pildă, o incapacitate pentru matematică, sau pornirea de-a minţi.

Ceilalţi râseră.

— Oare nu trebuie să te ruşinezi când minţi? întrebă cel mai tânăr dintre cei trei, care de fapt era un student ce nu absolvise încă facultatea de medicină.

— Dragul meu Harper, n-am spus aşa ceva. Tendinţa de-a minţi e una; şi altceva este a minţi.

— Dar credeţi, spuse al treilea, că acest sentiment superstiţios, această teroare în apropierea unui mort, lipsită de raţiune cum ştim că e, este universală? Eu unul nu sunt conştient de aşa ceva.

— Da, dar există totuşi în alcătuirea ta, răspunse Helberson; nu-i trebuiesc decât condiţiile potrivite - ceea ce numeşte Shakespeare „anotimpul în care prilejurile s-au unit” - pentru ca să se manifeste în vreun fel oare care, foarte dezagreabil, ce-ţi va deschide ochii. Medicii şi militarii bineînţeles că sunt ceva mai scutiţi de această

senzaţie decât alţii.

— Medicii şi militarii! De ce nu-i adaugi şi pe călăii de profesie, cei care spânzură şi taie capete? Să includem toate clasele de asasini.

— Nu, dragă Mancher; curţile cu juri nu vor lăsa pe executorii publici să se familiarizeze îndeajuns cu moartea încât să rămână cu totul netulburaţi de ea.

Tânărul Harper, care se servise din cutia de pe bufet cu o nouă ţigară de foi, se aşeză iar la locul lui.

— Cum ar trebui, după dumneavoastră, să fie condiţiile în care orice fiinţă normală de pe lume, bărbat sau femeie, ar deveni insuportabil de conştientă că împărtăşeşte slăbiciunea generală în această privinţă? întrebă, cam prolix.

— De, aş spune că un om care ar sta încuiat o noapte, întreagă singur cu un cadavru, într-o încăpere întunecoasă şi într-o casă pustie, neavând aşternuturi de pat pe care, să şi le tragă peste cap, şi ar supravieţui fără să înnebunească de-a binelea, acela s-ar putea făli pe drept că nu e, născut din femeie, nici, că Macduff[0], produs al unei tăieturi cezariene.

— Credeam că n-o să mai terminaţi a îngrămădi condiţiile, spuse Harper, dar eu ştiu pe unul care nu e nici medic, nici militar şi care le va accepta pe toate; iar miza pariului o puteţi stabili după placul dumneavoastră.

— Cine-i acela?

— Numele lui e Jarette, nu-i de pe-aici, vine din târguşorul meu din statul New York. Eu n-am bani ca să pariez pentru el, dar are să parieze el singur, pe-o miză cât de mare.

— De unde ştii?

— Mai curând pariază decât mănâncă. Iar cât despre

[0] Macduff personaj din drama lui Shakespeare, Macbeth.

frică, pot să afirm că o consideră ca pe-un fel de maladie a pielii, sau poate ca pe-o varietate specială de erezie religioasă.

— Cam cum arată? (Evident, interesul lui Helberson se trezise.)

— Seamănă grozav cu Mancher de colo; ar putea fi fraţi gemeni.

— Accept pariul, spuse prompt Helberson.

— Foarte îndatorat pentru compliment, ce să spun, vorbi Mancher tărăgănat; i se făcuse somn. Nu pot să iau şi eu parte la pariu?

— Nu contra mea, spuse Helberson. Nu vreau banii *tăi.*

— Bine, spuse Mancher, eu o să fiu mortul.

Ceilalţi râseră.

Rezultatul acestei conversaţii nebuneşti l-am văzut.

III

Stingându-şi sărăcăcioasa raţie de lumânare, scopul lui Mister Jarette era de-a o păstra pentru o nevoie neprevăzută. Poate se mai şi gândea, mai mult sau mai puţin conştient, că era totuna când va rămâne pe întuneric şi că, de-avea să devină insuportabilă situaţia, un mijloc de uşurare, poate chiar de scăpare, va fi binevenit. În tot cazul era înţelept să aibă o mică rezervă de lumină, de nu i-ar fi servit decât să se poată uita la ceas.

De cum stinsese lumânarea şi o aşezase pe duşumea lângă el, se şi cuibări confortabil în fotoliu, se sprijini înapoi şi închise ochii, nădăjduind şi aşteptându-se că-l va cuprinde somnul. Avu însă o dezamăgire în această privinţă; în viaţa lui nu fusese nicicând mai puţin somnoros ca acum şi, în câteva minute, renunţă la încercarea de-a dormi. Dar ce-i rămânea de făcut? Nu putea orbecăi prin

odaie, în beznă, cu riscul să-şi facă vânătăi, mai riscând şi să se poticnească de masă şi să dea peste cap cadavrul. Cu toţii le recunoaştem morţilor dreptul de a se odihni în pace, imuni faţă de tot ce e zbucium şi violenţă. Jarette aproape că izbuti să se convingă că acestea erau consideraţiile care îl reţineau de la riscul unei ciocniri şi-l ţintuiau în fotoliu.

Pe când se gândea la toate astea, i se păru că aude un uşor zgomot din direcţia mesei - ce fel de zgomot anume cu greu ar fi putut explica. Nu întoarse capul. De ce ar fi făcut-o, pe întuneric? Dar ascultă - de ce n-ar fi ascultat? Şi, ascultând, simţi o ameţeală şi-şi încleştă mâinile pe braţele jilţului. Îi ţiuiau urechile într-un chip ciudat; i se părea că-i crapă capul; îşi simţea pieptul apăsat de strânsoarea hainelor. Se întreba: de ce toate astea - nu erau cumva simptome ale fricii? Apoi, expirând lung şi puternic, simţi o sfârşeală extremă în piept şi, când înghiţi convulsiv o gură de aer ca să-şi reumple plămânii istoviţi, îl lăsă ameţeala şi-şi dădu seama că atât de încordat ascultase încât îşi ţinuse respiraţia până aproape de sufocare. Revelaţia asta îl vexa; se ridică, îndepărtă jilţul cu piciorul şi porni cu paşi mari spre mijlocul odăii. Dar nu se ajunge departe mergând cu paşi mari prin întuneric; începu să bâjbâie şi, când dădu de perete, îl urmă până într-un colţ, coti, merse mai departe de-a lungul peretelui trecând pe lângă cele două ferestre şi de acolo până într-alt colţ, unde se izbi de pupitrul de lectură, răsturnându-l; bocăni atât de tare încât îl făcu să tresară. Asta-l necăji. „Cum dracu am uitat unde-l pusesem?” bombăni şi-şi urmă drumul, pe bâjbâite, de-a lungul celui de-al treilea perete, până la cămin. „Trebuie să fac ordine”, spuse, dibuind cu mâna după lumânare.

Găsind-o, o aprinse şi-şi îndreptă imediat ochii spre masă, unde, fireşte, nu intervenise nici o schimbare. Pupitrul rămăsese nebăgat în seamă pe podea - uitase că

voia să facă ordine. Îşi aruncă ochii prin toată odaia, împrăştiind umbrele mai adânci prin mişcări ale lumânării ce-o ţinea în mână; apoi merse către uşă şi o încercă, sucind mânerul şi trăgând de el cu toată puterea. Uşa nu ceda - asta păru să-i dea o oarecare mulţumire; într-adevăr, o încuie şi mai de nădejde, împingând un zăvor neobservat mai înainte. Se înapoie la fotoliul lui şi se uită la ceas; era nouă şi jumătate. Cu o tresărire de surpriză duse ceasul la ureche. Nu se oprise. Lumânarea era acum vizibil mai scurtă. O stinse din nou şi o aşeză ca şi mai înainte alături de el pe duşumea.

Jarette nu se simţea la largul său; îşi dădea bine seama că împrejurările şi cadrul îl nemulţumeau şi era supărat pe sine de acest fapt. „De ce-ar putea să-mi fie frică?” gândi. „E ridicol şi degradant; n-am să fiu chiar atât de nerod.”

Dar curajul nu vine din îndemnul ce-ţi dai de a fi curajos, şi nici din recunoaşterea că e bine în anumite ocazii să fii curajos. Cu cât Jarette se condamna mai mult, cu atât mai mult îşi dădea motive de a se condamna; cu cât mai mare era numărul variaţiilor ce le inventa pe tema elementară a neputinţei morţilor de-a face rău, cu atât mai insuportabilă devenea discordia emoţiilor lui.

„Cum!” strigă cu glas tare, în chinul cugetului său, „cum! eu care n-am în firea mea o fărâmă de superstiţie, eu care nu cred în nemurire, eu care ştiu (şi n-am ştiut-o niciodată mai limpede ca acum) că viaţa de apoi e visul unei dorinţi, voi pierde eu oare dintr-o dată şi pariul şi onoarea şi respectul faţă de mine însumi, poate chiar şi raţiunea, pentru că nişte strămoşi sălbatici care locuiau prin peşteri şi prin vizuini au conceput ideea monstruoasă că morţii umblă noaptea? Asta...”

Distinct, fără nici o îndoială posibilă, Jarette auzi îndărătul lui un zgomot uşurel, de paşi moi, calcând atent, regulat,

tot mai aproape!

IV

Cu puţin înainte de mijirea zorilor, în dimineaţa următoare, doctorul Helberson şi tânărul său prieten Harper treceau în pasul rar al cailor prin străzile cartierului North Beach, în cupeul doctorului.

— Tot îţi mai păstrezi încrederea tinerească în curajul şi impasibilitatea prietenului dumitale? întrebă cel mai în vârstă dintre ei. Crezi că am pierdut rămăşagul?

— Sunt convins că l-aţi pierdut, răspunse celălalt, cu o emfază ce nu venea în sprijinul afirmaţiei sale.

— De! pot să jur că sper şi eu acelaşi lucru.

Era spus cu seriozitate, aproape solemn. Urmă o tăcere de câteva clipe.

— Harper, reluă doctorul, cu o înfăţişare foarte gravă, în slabă lumină intermitentă ce pătrundea înlăuntrul cupeului pe când treceau prin dreptul felinarelor, nu prea am conştiinţa împăcată în chestia asta. N-aş fi continuat jocul dacă prietenul dumitale nu m-ar fi enervat cu felul dispreţuitor în care trata îndoiala mea în privinţa puterii lui de rezistenţă (o calitate pur fizică la urma urmei) şi prin necuviinţa, spusă la rece, a sugestiei de-a se folosi cadavrul unui medic. Dacă s-ar întâmpla ceva, suntem distruşi, după cum mă tem c-o merităm.

— Ce poate să se întâmple? Chiar dacă situaţia ar lua o întorsătură serioasă, ceea ce nu mă sperie deloc, Mancher n-are decât să „învie” şi să explice cum stau lucrurile. Cu un „subiect” autentic, provenit din sala de disecţie, sau dintre ultimii dumneavoastră pacienţi, ar putea fi altceva.

Aşadar, doctorul Mancher se ţinuse de cuvânt; el era „cadavrul”.

Doctorul Helberson tăcuse vreme îndelungată, pe când trăsura trecea agale de-a lungul aceleiaşi străzi prin care mai trecuse de vreo două, trei ori. Apoi vorbi:

— De! să sperăm că Mancher, dacă va fi fost obligat să învie din morţi, a făcut-o cu discreţie. O greşeală în privinţa asta ar putea să înrăutăţească lucrurile în loc să le dreagă.

— Aşa e, spuse Harper, Jarette l-ar ucide. Dar, doctore... şi, uitându-se la ceas, pe când trăsura trecea în dreptul unui felinar. E aproape patru... în sfârşit.

O clipă mai târziu cei doi părăsiseră cupeul şi se îndreptau iute spre casa, de mult nelocuită, aparţinând doctorului şi între ale cărei ziduri îl închiseseră pe Jarette, conform condiţiilor trăsnitului lor rămăşag. Pe când se apropiau de acea casă, întâlniră un om care alerga.

— Puteţi să-mi spuneţi, strigă el, oprindu-se brusc din fugă, unde pot găsi un doctor?

— Ce s-a întâmplat? întrebă Helberson, degajat.

— Du-te de vezi şi dumneata, zise omul, punându-se iar pe fugă.

Grăbiră înainte. Ajunşi lângă casă, văzură mai mulţi inşi intrând zoriţi şi cu aţâţare. La unele locuinţe din apropiere şi de peste drum ferestrele erau larg deschise şi în cadrul lor scoseseră capetele, ciorchine, o mulţime de oameni. Toate acele capete cereau lămuriri, toţi puneau întrebări şi nimeni nu lua în seamă întrebările celorlalţi. Câteva dintre ferestrele cu storurile trase erau luminate; locuitorii acelor încăperi se îmbrăcau ca să coboare. Exact în faţa casei pe care o căutau, un felinar arunca asupra scenei o lumină gălbuie, vagă, parcă ar fi spus că ar putea să dezvăluie cu mult mai mult, dacă ar vrea.

Harper se opri în faţa porţii şi puse o mână pe braţul tovarăşului său.

— Am păţit-o, doctore, spuse, într-o stare de extremă

agitaţie, care contrasta ciudat cu vorbele-i degajate. Jocul ăsta ne-a băgat la apă pe toţi. Să nu intrăm acolo - eu sunt de părere să stăm ascunşi.

— Eu sunt medic, răspunse doctorul Helberson, calm, s-ar putea să fie nevoie de un medic.

Suiră treptele porţii şi se pregăteau a intra. Felinarul din faţă lumina gangul plin de oameni spre care dădea poarta deschisă. Unii suiseră scara de la capătul gangului şi, nefiind lăsaţi să intre sus, aşteptau acolo o ocazie prielnică. Toţi vorbeau, nimeni nu asculta. Deodată, pe palierul de sus, se produse o mare emoţie: un bărbat ţâşnise dintr-o uşă şi se smulgea din braţele celor care încercau să-l reţină. Coborî prin mulţimea de gură-cască, îmbrâncindu-i din drumul lui, împingându-i deoparte cu faţa la perete, sau silindu-i să se caţere pe balustradă, de cealaltă parte, înşfăcându-i de beregată, lovindu-i cu sălbăticie, zvârlindu-i înapoi în josul treptelor şi călcând peste cei căzuţi. Îmbrăcămintea i se vedea răvăşită, pălărie n-avea. Ochii, rătăciţi şi fără astâmpăr, aveau în ei ceva mai terifiant decât forţa lui ce părea supraomenească. Faţa, bărbierită de curând, era de o extremă paloare, iar părul alb-chiciură.

Pe când gloata de la picioarele scării, care avea mai multă libertate de mişcare, da înapoi şi-l lăsa să treacă, Harper se repezi spre el strigând: „Jarette! Jarette !”

Doctorul Helberson îl apucă pe Harper de guler şi-l trase înapoi. Omul privi feţele amândurora, fără să pară a-i vedea, năvăli către poartă, pe scări în jos, în stradă - şi dus fu. Un poliţist corpolent, care izbutise mai greu să-şi croiască drum pe scări şi să ajungă jos, se ivi şi el un minut mai târziu şi porni în urmărire, însoţit de ţipetele celor ce stăteau îmbulziţi la ferestre - de astă dată femei şi copii.

Scara fiind acum liberă, întrucât cea mai mare parte din mulţimea adunată se repezise jos în stradă ca să observe

fuga şi urmărirea, doctorul Helberson urcă spre palier, urmat de Harper. În faţa unei uşi de pe coridorul de sus, un ofiţer de poliţie îi opri să intre. „Suntem medici”, spuse doctorul şi trecură înăuntru. Încăperea era plină de oameni, ce se vedeau nelămurit, îngrămădindu-se în jurul unei mese. Noii-veniţi înaintară strecurându-se şi priviră peste umerii celor din faţă. Pe masă, cu membrele inferioare acoperite de un cearceaf, sta întins cadavrul unui bărbat, luminat din plin de razele unei lanterne, ţinută de-un poliţist care sta la picioarele cadavrului. Ceilalţi, cu excepţia celor din apropierea căpătâiului, poliţistul însuşi - cu toţii erau în întuneric. Faţa mortului se vedea galbenă, respingătoare, oribilă! Ochii, parţial deschişi, priveau în sus, maxilarul era căzut; urme de spume mânjeau buzele, bărbia, obrajii. Un bărbat înalt, evident un doctor, sta aplecat deasupra cadavrului, cu mâna vârâtă sub pieptii cămăşii. O retrase de-acolo şi băgă două degete în gura deschisă.

— Omul acesta e mort de şase ore, spuse. Cazul e de competenţa procurorului. Scoase din buzunar o carte de vizită, i-o dădu ofiţerului de poliţie şi-apoi se îndreptă spre uşă.

— Părăsiţi încăperea, afară, toţi! se răsti poliţistul şi cadavrul pieri de parcă ar fi fost smuls de la locul lui, pe când poliţistul, mişcând lanterna, arunca raza de lumină ici şi colo pe feţele din mulţime.

Efectul fu uluitor! Oamenii, orbiţi, zăpăciţi, aproape îngroziţi, năpădiră în tumult spre uşă, împingând, înghesuindu-se şi căzând unii peste alţii în timp ce fugeau ca „legiunile Nopţii” din faţa săgeţilor lui Apollo. Asupra gloatei ce se lupta şi se strivea, poliţistul îşi revărsa necruţător şi necontenit lumina. Prinşi în curent, Helberson şi Harper fură măturaţi afară din cameră şi o dată cu torentul de oameni ce se revărsa pe scări aterizară în

stradă.

— Doamne Dumnezeule, doctore! Nu ţi-am spus că Jarette o să-l omoare? făcu Harper, îndată ce se desprinseseră din mulţime.

— Cred că mi-ai spus, răspunse celălalt, fără vreo emoţie vizibilă.

Merseră înainte în tăcere, lăsând în urmă străzi după străzi. Pe fundalul cerului încă cenuşiu se proiectau siluetele locuinţelor clanurilor de pe coline. Faetonul cu lapte de fiecare zi îşi şi începuse drumurile de-a lungul străzilor; vânzătorul de pâine avea să apară curând; băiatul cu gazete alerga de colo-colo prin cartier.

— Mi se pare evident, tinere, spuse Helberson, că dumneata şi cu mine am stat cam prea mult expuşi la aerul dimineţii, în ultimul timp. E nesănătos; ne trebuie o schimbare. Ce-ai zice de-o raită prin Europa?

— Când?

— Nu ţin la o oră anume. Aş crede că la patru după-amiază, astăzi, ar fi destul de devreme.

— Ne întâlnim la vapor, spuse Harper.

V

Şapte ani mai târziu, aceşti doi oameni şedeau pe o bancă, - în Madison Square, la New York - în conversaţie prietenească. Un alt bărbat, care-i observase câtăva vreme, el însuşi neobservat, se apropie şi, ridicând pălăria de pe un păr buclat, alb-chiciură, spuse:

— Vă rog să mă iertaţi, domnilor, dar atunci când ai omorât un om prin faptul c-ai înviat, cel mai bun lucru este să-ţi schimbi hainele cu ale lui şi la prima şansă ce ţi se oferă, să-ţi iei tălpăşiţa fără a sta prea mult la gânduri.

Helberson şi Harper schimbară între ei priviri

semnificative. Evident, omul îi amuza. Cel dintâi îl privi apoi cu bunătate în ochi pe străin şi răspunse:

— Şi eu am fost totdeauna de aceeaşi părere. Sunt cu totul de acord cu dumneavoastră în privinţa avan...

Tăcu brusc, se ridică şi se făcu alb la faţă. Se holbă la acel om, cu gura căscată. Tremura vizibil.

— A! făcu străinul. Văd că nu te simţi bine, doctore. Dacă nu te poţi trata singur, sunt sigur că doctorul Harper îţi poate veni în ajutor.

— Cine dracu eşti dumneata? făcu Harper cu bruscheţe.

Străinul veni mai aproape şi, aplecându-se către ei, spuse în şoaptă:

— Mă numesc Jarette uneori, dar vouă pot să vă spun, în amintirea vechii prietenii, că sunt doctorul William Mancher.

Revelaţia aceasta îl sculă în picioare pe Harper.

— Mancher! strigă; iar Helberson exclamă şi el: E adevărat, Dumnezeule!

— Da, zise străinul, zâmbind vag, e destul de adevărat, nici o îndoială.

Şovăi, de parcă ar fi încercat să-şi amintească ceva, apoi prinse a fredona o melodie a zilei. Aparent uitase de prezenţa lor.

— Ascultă aici, Mancher, zise cel mai vârstnic dintre cei doi, spune-ne, ce s-a întâmplat exact în noaptea aceea, cu Jarette, ştii...

— A, da! cu Jarette, îngâna celălalt. Curios c-am omis să vă spun tocmai vouă - şi doar o spun atât de des. Vedeţi, eu ştiam, pentru că l-am auzit vorbind de unul singur, că era înfricoşat rău. Aşa că n-am putut să rezist tentaţiei de-a învia şi de-a mă distra niţel pe socoteala lui - n-am putut şi pace. Mi-a reuşit destul de bine - deşi, zău, n-am crezut c-o s-o ia chiar aşa în serios. N-aş fi crezut. Şi - după aia - ce caznă a fost să-mi schimb locul cu el şi-apoi... afurisiţilor!...

nu m-aţi lăsat să ies!

Rosti aceste ultime cuvinte cu o ferocitate de neînchipuit. Ceilalţi doi se traseră înapoi, speriaţi.

— Noi?... cum... cum... bâigui Helberson, pierzându-şi pe de-a-ntregul stăpânirea de sine, noi n-am intervenit cu nimic.

— N-am spus că sunteţi doctorii Hell-born şi Sharper[0].

— Numele meu e Helberson, da; şi domnul acesta este Mister Harper, răspunse cel dintâi, care-şi mai venise în fire auzindu-l râzând. Dar nu suntem doctori acum. Suntem... da... la naiba, domle, cu jocuri de noroc ne ocupăm.

Şi acesta era adevărul.

— Foarte bună profesie, foarte bună, zău aşa; şi - *à propos* - sper că isteţul ăsta de Sharper a achitat banii luaţi de la Jarette, ca un păstrător de miză corect... Foarte bună şi onorabilă profesie - repetă, pe gânduri, îndepărtându-se alene, dar eu unul mă ţin tot de cea veche. Sunt medic-primar-şef la Azilul Bloomingdale[0] şi sarcina mea este să-l tratez pe director.

OMUL ŞI ŞARPELE

I

---

[0] Joc de cuvinte intraductibil. În loc de Helberson, Mancher spune: *Hell-born* („născut în iad“); şi în loc de Harper, *Sharper* (cu înţelesul de „şarlatan“).

[0] Nu ştim dacă există în realitate un azil astfel numit, sau dacă autorul a născocit această denumire ambiguă şi sugestivă *(ad. litteram* ar însemna „Valea înflorită”; dar *blooming,* în argou, înseamnă „afurisit” şi e curent asociat cu *fool* = nebun, în expresia *a blooming fool*).

> „Adevărat ie ce se povesteşte, şi-i dovedit cu mărturia atâtora de nu se mai află nimenia dintre cei învăţaţi şi înţelepţi car'să desminţă, că ochiu de şarpe însuşire magnetică are - de cine cade sub stăpânirea-i e tras către dânsu împotriva voinţei sale şi piere spăimos den muşcătura acelei făpturi ticăloase.”

Întins comod pe o canapea, în halat şi papuci, Harker Brayton zâmbi citind fraza de mai sus în vechea carte *Minunile ştiinţei* a lui Morryster. „Singura minune în chestia asta”, îşi spuse, „e că cei învăţaţi şi înţelepţi de pe timpul lui Morryster au crezut asemenea prostii, respinse în zilele noastre chiar de către cei mai ignoranţi.” Urmă un şir de reflecţii - căci Brayton era un om care gândea - apoi, inconştient, el lăsă cartea în jos fără să-şi schimbe direcţia privirii. De îndată ce volumul îi ieşise din câmpul vederii, ceva, într-un ungher al odăii, îi rechemă atenţia spre anturajul său. Ceea ce văzu în umbră de sub patul lui fură două puncte mici, luminoase, ce păreau la o distanţă de vreo doi-trei centimetri unul de altul. S-ar fi putut să fie răsfrângeri ale luminii de gaz aerian de deasupră-i în capetele metalice ale unor cuie; nu le prea dădu atenţie şi-şi reluă cititul. O clipă mai târziu, ceva - un impuls pe care nu-i dădu prin gând să-l analizeze - îl îmboldi să aplece iar cartea şi să caute din ochi ceea ce văzuse adineauri. Punctele de lumină tot acolo erau. Strălucirea lor părea să fi sporit - luceau cu o lumină verzuie pe care adineauri n-o observase. I se mai păru şi că se mişcaseră un pic, parcă erau niţel mai aproape. Totuşi, încă prea se aflau în umbră încât să-şi dezvăluie natura şi originea unei atenţii indolente. Brusc, ceva în textul pe care-l citea îi sugeră un

gând care-l făcu să tresară şi să lase cartea pentru a treia oară, pe marginea sofalei, de unde, scăpându-i din mână, ea se dădu peste cap şi căzu deschisă pe podea, cu coperta în sus. Brayton, în capul oaselor, aţintea o privire intensă în întunericul de sub pat, unde punctele de lumină străluceau, cum i se părea, cu o văpaie sporită. Atenţia îi era acum pe deplin stârnită; privirea lui vie şi stăruitoare descoperi, aproape chiar sub bara de la piciorul patului, volutele unui şarpe mare - punctele de lumină erau ochii lui! Capul său oribil, turtit, împins înainte dinspre spirala cea mai dinăuntru şi odihnindu-se pe cea mai din afară, era aţintit drept către el; conturul fălcii mari, brutale, şi al frunţii înguste de fiinţă stupidă preciza direcţia privirii sale răuvoitoare. Ochii nu mai erau simple puncte luminoase; ei îşi sfredeleau privirea în ochii celuilalt cu un tâlc, o intenţie malignă.

II

Un şarpe în dormitorul unei locuinţe de categoria cea mai bună, situată într-un oraş mare şi modern, nu este din fericire un fenomen atât de obişnuit încât să fie cu totul inutilă o explicaţie. Harker Brayton, burlac în vârstă de treizeci şi cinci de ani, aplecat către studiu şi neactivitate, în oarecare măsură atlet, bogat, bucurându-se de simpatie şi de-o sănătate robustă, se înapoiase la San Francisco din călătorii în tot felul de ţări îndepărtate şi exotice. Gusturile sale, care dintotdeauna tinseseră niţel spre lux, sporiseră în exuberanţă din pricina privaţiunii îndelungi; şi, cum înseşi resursele marelui *Hotel Castle* erau neadecvate satisfacerii lor desăvârşite, el acceptase bucuros ospitalitatea prietenului său, doctorul Druring, distinsul om de ştiinţă. Casa doctorului Druring, mare şi de modă veche, situată

într-un cartier astăzi obscur al marelui oraş, avea o înfăţişare exterioară şi vizibilă de orgolioasă rezervă. Era evident că nu dorea să se asocieze cu elementele proxime ale mediului său modificat - şi se părea că dobândise oarecari excentricităţi derivând din izolare. Una din ele consta dintr-o „aripă”, frapant de lipsită de orice legătură arhitecturală cu restul şi nu mai puţin neconformistă ca destinaţie - fiind, de fapt, o combinaţie de laborator, menajerie şi muzeu. Aici se deda doctorul aplecării către ştiinţă a firii sale, în cercetarea acelor forme ale vieţii animale care îi captivau interesul şi-i satisfăceau gustul pornit - trebuie mărturisit aceasta - mai degrabă către tipurile inferioare. Pentru că unul din cele superioare să-i încline cu promptitudine şi duioşie la bunăvoinţă simţurile sale rafinate, trebuia, cel puţin, ca acel specimen să fi reţinut anumite caracteristici rudimentare înrudindu-l cu „balaurii erei primare” - să fie, adică, o broască râioasă sau un şarpe. Simpatiile ştiinţifice ale doctorului erau hotărât reptiliene; iubea tipurile vulgare ale naturii şi se dă drept un Zola al zoologiei. Soţia şi fiicele sale, neavând avantajul de a-i împărtăşi curiozitatea luminată cu privire la lucrările şi mijloacele făpturilor noastre semene născute sub steaua nenorocului, erau cu inutilă severitate surghiunite din ceea ce el numea „Şerpăria” şi condamnate la frecventarea propriei lor speţe, deşi, pentru a îndulci rigorile soartei lor, el le îngăduia din marea sa bogăţie să întreacă reptilele în somptuozitatea cadrului şi să strălucească într-o mai mare splendoare.

Din punct de vedere arhitectural şi „mobilier”, Şerpăria era de o severă simplitate, potrivită umilei condiţii a locatarilor ei, dintre care multora, într-adevăr, nu li s-ar fi putut cu încredere acorda libertatea necesară spre savurarea deplină a luxului, pentru că aveau dificila

particularitate de a fi vii. În propriile lor apartamente, totuşi, ei erau supuşi la un minimum de constrângere personală - atât cât era compatibil cu protejarea lor de funestul obicei de a se înghiţi unul pe altul - şi, după cum gazdele nu omiseseră a-l informa pe Brayton, era mai mult decât o tradiţie că unii dintre ei fuseseră în diferite rânduri găsiţi prin părţi ale casei unde n-ar fi ştiut cum să-şi justifice prezenţa. În ciuda Şerpăriei şi a straniilor ei asociaţii - cărora, de fapt, le dădea prea puţină atenţie - Brayton găsea viaţa la reşedinţa Druring-ilor foarte pe placul său.

III

Dincolo de o spontană tresărire de surpriză şi de un fior de dezgust, mister Brayton nu fu prea afectat. Primul gând ce-i veni fu să sune după un servitor; dar, cu toate că şnurul clopoţelului atârna confortabil în apropiere, el nu se clinti într-acolo; îi dăduse prin gând că acest gest l-ar putea supune suspiciunii de frică, pe care hotărât *nu* o simţea. Era mai acut conştient de extravaganţa situaţiei decât de primejdiile ei; o găsea revoltătoare, însă absurdă.

Reptila era dintr-o specie necunoscută lui Brayton. Lungimea nu i-o putea decât presupune; corpul, în partea cea mai voluminoasă care se vedea, părea să aibă grosimea antebraţului său. În ce fel putea acest şarpe să fie primejdios, admiţând că ar fi nociv? Era oare veninos? Era cumva un *boa constrictor?* El n-avea destulă cunoaştere a semnalelor de alarmă ale naturii încât să-şi poată răspunde; niciodată nu le descifrase codul.

Chiar fără să fie primejdioasă, lighioana era în tot cazul sâcâitoare. Era *de trop* [0], nelalocul ei - o impertinenţă. Ca o piatră de inel nevrednică de montajul ei. Chiar şi gustul

[0] De trop (fr.) = superfluă, excesivă.

barbar al epocii şi-al ţării noastre, care încărcase pereţii încăperii cu tablouri, podeaua cu mobilă şi mobila cu bibelouri, nu făcea indicat acest loc pentru fărâma de viaţă sălbatică a junglei. Şi-apoi - ce idee insuportabilă! - exalările răsuflării sale se amestecau cu atmosfera pe care el însuşi o inhala.

Aceste gânduri se alcătuiră cu mai multă sau mai puţină precizie în mintea lui Brayton şi dădură naştere acţiunii. Procesul e ceea ce numim considerare şi decizie. Aşa se face că suntem înţelepţi şi neînţelepţi. Aşa se face că frunza veştedă, la o adiere de toamnă, dovedeşte mai multă sau mai puţină inteligenţă decât semenele ei, după cum cade în ţărână sau pe apa lacului. Taina acţiunii omeneşti rămâne deschisă: ceva ne contractă muşchii. Are vreo importanţă că dăm schimbărilor moleculare preliminare numele de voinţă?

Brayton se sculă în picioare şi se pregăti să se depărteze de şarpe, de-a îndărătelea şi binişor, fără să-l tulbure, de era posibil, şi-apoi să iasă pe uşă. Aşa se retrag oamenii dinaintea celor mari, căci mărirea e putere şi puterea e ameninţare. Ştia că poate păşi de-a îndărătelea fără greş. În cazul că monstrul l-ar fi urmărit, acelaşi gust care tapetase pereţii cu tablouri se îngrijise, consecvent, şi de-o garnitură de ucigătoare arme orientale, dintre care putea pune mâna pe una, pentru a face faţă situaţiei. Între timp ochii şarpelui ardeau cu o răutate mai nemiloasă ca înainte.

Brayton desprinse piciorul drept de podea pentru a face un pas înapoi. În acea clipă simţi o puternică aversiune de a executa această mişcare.

„Am reputaţia că-s curajos”, gândi el, „nu este curajul, aşadar, mai mult decât orgoliu? Pentru că nu e nimeni de faţă de care m-aş putea ruşina, o să mă retrag?”

Îşi consolidă echilibrul, cu mâna dreaptă pe spătarul unui

scaun, cu piciorul suspendat.

„Prostii!” exclamă, „nu sunt chiar atât de laş încât să mă tem a trece în sinea mea drept speriat.”

Ridică piciorul ceva mai sus îndoind genunchiul şi-l aruncă hotărât spre podea - la câţiva centimetri în *faţa* celuilalt! Nu-şi putea da seama cum se întâmplase asta. O încercare cu piciorul stâng avu acelaşi rezultat; iarăşi îl aşezase *înaintea* celui drept. Mâna care ţinea spătarul scaunului se încleşta pe el; braţul era rigid, întinzându-se oarecum înapoi. S-ar fi putut spune că simţea o împotrivire de a se depărta din acea poziţie. Capul malign al şarpelui sta tot aruncat înainte dinspre spirala interioară ca şi adineauri, cu gâtul la acelaşi nivel. Nu se mişcase, dar ochii îi erau acum scântei electrice, radiind o infinitate de ace luminoase.

Omul era de-o paloare cenuşie. Iarăşi întreprinse un pas înainte - şi încă unul, târând puţin după sine scaunul, care, când în cele din urmă îi dădu drumul, căzu pe podea, pocnind. Omul gemu; şarpele nu scoase nici un zgomot şi nu se clinti, dar ochii îi erau doi sori cu lumină orbitoare. Reptila însăşi se găsea în întregime umbrită de ei. Emiteau, în culori bogate şi vii, inele crescânde care, ajunse la cea mai mare expansiune, se topeau pe rând ca baloanele de săpun; păreau să se apropie până în obrazul lui - şi îndată erau la o distanţă imensă. Auzea, undeva, zvâcnetul necontenit al unei tobe mari, cu discontinue ţâşniri de muzică îndepărtată, neînchipuit de dulce, ca tonurile unei harpe eoliene. Ştia că e melopeea răsăritului de soare a statuii lui Memnon[0], şi gândi că stă printre trestiile de pe

[0] Memnon - personaj celebru din legendele antichităţii; fiu al lui Titon şi al Aurorei. El a fost trimis de tatăl său, regele Egiptului, în ajutorul Troiei asediate de greci şi, după ce l-a ucis pe fiul lui Nestor, a fost el însuşi omorât de Ahile. Faima de care s-a bucurat i se trage mai cu seamă de

malul Nilului, ascultând cu simţirea exaltată acel imn nemuritor ce venea către el prin tăcerea secolelor.

Muzica încetă sau, mai degrabă, se prefăcu pe nesimţite în bubuitul îndepărtat al unei furtuni în descreştere. Un peisaj, scânteind în soare şi în ploaie, se aşternea înainte-i, peste care se arcuia un curcubeu în culori vii, cuprinzând în imensu-i arc o sută de cetăţi vizibile. La mijlocul acestui cuprins, un şarpe uriaş, purtând coroană în creştet, îşi înălţa capul din voluminoasele-i volute alăturate şi-l privea cu ochii mamei sale moarte. Brusc, acest peisaj încântător păru a se înălţa iute, ca o cortină de teatru, şi pieri în gol. Ceva îl izbi tare peste obraz şi peste piept. Se prăbuşi pe podea; îi curgea sânge din nasul sfâşiat şi din buzele zdrelite. Câtva timp rămase năuc şi buimăcit, zăcând cu ochii închişi, cu faţa în jos. După câteva clipe îşi revenise - şi atunci ştiu că această cădere, abătându-i privirile, rupsese vraja ce-l ţinea captiv. Avea sentimentul că acum, ferindu-şi ochii, avea să fie în stare să se retragă. Dar gândul la şarpele pândind la câţiva zeci de centimetri de capul lui, chiar nevăzut - poate pe cale să sară asupră-i şi

---

la celebrele statui care, după tradiţia greacă, i-ar fi fost înălţate în apropiere de oraşul Teba (şi care în realitate par să fi fost ale faraonului Amenofis al III-lea). Ele sunt menţionate chiar de Herodot. Grecii le numeau „coloşii lui Memnon”. Când Eos (Aurora) se ridica la orizont, statuile gemeau şi suspinau cu glas neomenesc, e-adevărat, dar care înduioşa inimile celor care îl ascultau. Despre acest fenomen au scris Strabon şi Pausanias. În 130 e.n., împăratul Hadrian şi soţia lui, Sabina, s-au dus să audă „vocile”, care i-au emoţionat mai mult decât orice pe lume. Septimiu Sever a poruncit să se „restaureze” cu blocuri de gresie partea de sus a statuii şi sonoritatea dispăru. Ştiinţa n-a explicat originea acestui zgomot, care, totuşi, nu poate fi pus sub semnul îndoielii. Astăzi s-au prefăcut în ruine, dar probabil că aceşti „coloşi” aveau vreo 12 în înălţime (după evaluarea savantului englez Petrie), deoarece degetul mijlociu al uneia din mâinile colosului, orientat spre sud, măsoară 1,38 m.

să-i zvârle spiralele în jurul gâtului - era prea hidos! Înălţă capul, îşi aţinti privirea în acei ochi siniştri şi iar fu în robie.

Şarpele nu se clintise şi părea să-şi fi pierdut oarecum puterea asupra imaginaţiei lui; somptuoasele amăgiri ce le avusese cu câteva clipe mai înainte nu se repetară. Sub fruntea aceea plată şi goală de gândire, doar ochii ca mărgeaua sticleau, ca şi la început, cu o expresie nespus de răutăcioasă. Ca şi cum jivina, sigură de izbândă ei, s-ar fi hotărât să nu mai folosească alte viclenii ademenitoare.

Acum se desfăşură o scenă groaznică. Omul, aşternut pe podea, la nici un metru de vrăjmaşul său, îşi ridică partea de sus a trupului, proptindu-se în coate, cu capul aruncat înapoi, cu picioarele întinse în toată lungimea. Faţa îi era albă printre petele de sânge; ochii căscaţi din cale-afară. Avea spume la gură, ce-i picau în stropi de pe buze. Corpul îi era frământat de convulsii puternice, care mai că semănau cu nişte unduiri şerpeşti. Se îndoia din mijloc, mutând picioarele dintr-o parte într-alta. Şi fiecare clipă îl lăsa *mai* aproape de şarpe, împingea mâinile înainte, să se proptească în ele pentru a se da înapoi - totuşi înainta necontenit, pe coate.

IV

Doctorul Druring şedea cu soţia sa în bibliotecă. Savantul se afla într-o rară bună dispoziţie.

— Am obţinut chiar azi, prin schimb cu un alt colecţionar, un specimen splendid de *ophiophagus.*

— Şi ce-ar putea fi asta? se informă doamnă, cu un interes cam palid.

— Vai de mine, câtă ignoranţă! Draga mea, un bărbat care se convinge după căsătorie că soţia lui nu cunoaşte limba greacă, are drept la divorţ. *Ophiophagul* este un

şarpe care mănâncă alţi şerpi.

— Sper c-o să-ţi mănânce toţi şerpii, spuse ea, mutând cu un gest absent lampa de la locul ei. Dar cum face rost de obicei de alţi şerpi? Probabil, vrăjindu-i.

— Vai, dragă! Ar trebui să mă aştept de la tine să vorbeşti aşa, spuse doctorul, prefăcându-se enervat. Ştii cât mă irită orice aluzie la această vulgară credinţă superstiţioasă în puterea de fascinaţie a şarpelui.

Conversaţia fu întreruptă de un strigăt puternic, care răsună prin casa cufundată în tăcere ca glasul unui demon răcnind dintr-un mormânt! Iarăşi şi iarăşi răsună, cu o teribilă claritate. Săriră amândoi în picioare, bărbatul consternat, doamna galbenă şi mută de spaimă. Mai înainte să se fi stins ecourile ultimului strigăt, doctorul ţâşnise din odaie şi sărea, câte două, treptele către catul de sus. Pe coridorul din faţa camerei lui Brayton se întâlni cu câţiva servitori care coborâseră de la etajul superior. Împreună năvăliră spre uşa camerei, fără să mai bată. Nu era bine închisă şi se dădu în lături. Brayton zăcea cu faţa în jos pe podea, mort. Capul şi braţele îi erau în parte ascunse sub bara de la picioarele patului. Traseră trupul afară, întorcându-l pe spate. Obrajii erau mânjiţi cu sânge şi spume, ochii priveau ţintă, larg holbaţi. Înspăimântătoare privelişte!

— A murit dintr-un atac de cord, spuse omul de ştiinţă, plecând genunchiul şi punând mâna pe inimă. În această poziţie, privi din întâmplare sub pat. Doamne, Dumnezeule, cum a ajuns asta aici?

Se întinse sub pat, scoase şarpele şi-l zvârli, cu volutele tot strânse, până în mijlocul camerei, de unde, cu un zgomot aspru, hârşit, lunecă pe podeaua lustruită până se opri de perete şi rămase neclintit. Era un şarpe împăiat; ochii, doi nasturi de gheaţă.

O DOMNIŞOARA DE LA REDHORSE

Coronado, 20 iunie

Constat că mă interesează tot mai mult. Desigur că nu e vorba de - ştii tu vreun substantiv care să corespundă adjectivului „chipeş”? Pentru că nu-ţi vine să spui „frumuseţea” lui, când vorbeşti despre un bărbat. E destul de frumos, desigur, încât n-aş avea încredere să-l las nici cu tine - cea mai fidelă cu putinţă dintre soţii - când e în formă, şi asta e totdeauna. Şi nici nu cred că fascinaţia felului lui de-a fi se datorează mult înfăţişării sale. Îţi aminteşti: farmecul artei stă în ceea ce e indefinisabil, iar pentru noi două, draga mea Irene, îmi închipui că există mai puţin din acest indefinisabil în arta de care e vorba decât pentru fetele aflate la primul lor anotimp. Eu cred că ştiu cum îşi realizează frumosul meu domn multe dintre efectele sale şi poate că aş putea să-i mai dau şi câte o sugestie pentru sporirea lor. Şi totuşi, purtările lui sunt realmente încântătoare. Bănuiesc că ceea ce mă interesează în primul rând e inteligenţa acestui om. Conversaţia lui e cea mai de calitate pe care am auzit-o vreodată şi nu seamănă cu a nimănui. Pare să ştie tot, după cum se şi cuvine, de vreme ce a fost pretutindeni, a citit totul, a văzut tot ce se poate vedea - uneori mi se pare că mai mult chiar decât e sănătos pentru un om - şi a cunoscut cele mai bizare personaje. Şi-apoi glasul lui... Irene, când îl aud, mi se pare, zău, că s-ar fi cuvenit să plătesc la uşă, deşi bineînţeles că-i propria mea

uşă.

3 iulie

Mă tem că observaţiile mele cu privire la doctorul Barritz, fiind lipsite de reflexiune, trebuie să fi fost foarte neroade, altfel n-ai fi scris despre el cu atâta uşurinţă, ca să nu spun lipsă de respect. Crede-mă, draga mea, omul ăsta este mai demn şi mai serios (într-un fel ce nu e incompatibil cu o purtare uneori glumeaţă şi totdeauna fermecătoare) decât oricare dintre bărbaţii pe care tu şi eu i-am întâlnit vreodată. Şi tânărul Raynor - l-ai cunoscut pe Raynor la Monterey - îmi spune că toţi bărbaţii îl simpatizează şi că e tratat peste tot cu o anume deferenţă. Mai e şi un mister în jurul lui - ceva în legătură cu raporturile sale cu adepţii lui Blavatsky din India de nord. Raynor sau că n-a vrut, sau că n-a putut să-mi dea amănunte. Eu deduc că doctorul Barritz e considerat - să nu îndrăzneşti să râzi! - un magician. Bineînţeles că un mister comun nu-i la fel de interesant ca un scandal în toată regula. Dar când misterul se referă la nişte practici sumbre şi teribile - la exercitarea unor puteri supranaturale - poate oare să existe ceva mai picant? Asta ar explica şi ciudata influenţă pe care-o are acest om asupra mea. Este indefinisabilul din arta sa - magia neagră. Vorbesc serios, dragă - tremur toată când mă priveşte în ochi, din orbitele lui de-o profunzime insondabilă, pe care am mai încercat, în zadar, să ţi le descriu. Ce teribil, de va fi având cumva puterea să te facă să te îndrăgosteşti! Ştii tu, poate, dacă cei din tribul Blavatsky au această putere şi în afară de Sepoy[0]?

16 iulie

[0] Soldat indian în slujba unei puteri europene.

Lucrul cel mai ciudat cu putinţă! Aseară, pe când Mătuşica se dusese la una din seratele cu ţopăială ce se dau la hotel (eu le detest) a venit în vizită doctorul Barritz. Era scandalos de târziu - de fapt, cred că vorbise cu Mătuşica în sala de bal şi aflase de la ea că sunt singură. Toată seara mă gândisem cum să fac să-l trag de limbă, ca să-mi povestească despre legăturile lui cu „bandiţii” din Sepoy[0] şi despre toate chestiile astea de magie, dar în clipa când şi-a aţintit asupră-mi ochii (pentru că l-am primit, mi-e ruşine s-o mărturisesc), în clipa aceea nu mai eram bună de nimic. Am început să tremur, să roşesc, să... O, Irene, îl iubesc pe acest om - nu pot să spun cât de mult, ştii şi tu cum e.

Când te gândeşti! Eu, o mică pocitanie din Redhorse - fata lui nea Jim Calamity (cum spune lumea), în tot cazul moştenitoarea lui, cu nici o rudă în viaţă în afara unei bătrâne mătuşi absurde, care mă răsfaţă în mii de chipuri - total lipsită de orice în afara unui milion de dolari şi unei perspective la Paris - eu să cutez să-l iubesc pe un zeu ca dânsul! Draga mea, să te am aici, aş fi în stare să-ţi smulg părul din cap, ca să mă uşurez de chinul ăsta al umilinţei.

Sunt convinsă că-şi dă seama de sentimentele mele; a stat doar câteva minute, n-a spus decât ceea ce ar fi putut spune - nici pe jumătate la fel de bine, fireşte - orice alt bărbat, apoi, pretextând că are o întâlnire, s-a dus. Am aflat astăzi unde: drept în camera lui, la culcare (mi-a spus o păsărică - băiatul de serviciu al hotelului). Ce zici de asta, nu-i o dovadă de moravuri exemplare?

---

[0] „Bandiţii” din Sepoy = în original *thugs,* cuvânt ce vine din limbile indiană şi sanscrită, în care înseamnă „bandit”. În cazul de faţă se referă la membrii unei foste organizaţii religioase din India, care se dădeau drept „magi” şi care comiteau crime şi jafuri.

17 iulie

Ticălosul ăla mic de Raynor mi-a făcut ieri o vizită şi flecăreala lui mai că m-a scos din sărite. E inepuizabil - când e vorba să distrugă vreo douăzeci de reputaţii (mai multe ori mai puţine, după dispoziţie) nu se opreşte o clipă între o reputaţie şi următoarea. (Ca să nu uit, a întrebat de tine, şi manifestările lui de interes pentru persoana ta aveau o mare doză de verosimil). Mister Raynor nu-şi cruţă vânatul în nici un anotimp; asemenea morţii - pe care ar pricinui-o de-ar fi calomnia mortală - e în largul lui în toate anotimpurile. Dar eu ţin la el, pentru că ne cunoaştem încă de la Redhorse, de când eram copii. El era cunoscut în acea vreme drept „Giggles”[0], iar eu, Irene, ai să mă poţi ierta vreodată? mie mi se zicea „Gunny”[0]. Dumnezeu ştie de ce; poate că era o aluzie la materialul şorţuleţelor mele, poate o aliteraţie la „Giggles”, pentru că Gig şi cu mine eram tovarăşi de joacă nedespărţiţi, şi minerii vor fi considerat o gingaşă politeţă să recunoască un fel de rudenie între noi.

Mai târziu ni l-am alăturat pe un al treilea - un altul din neamul Vitregiţilor, unul care, ca şi Garrick[0] între Tragedie şi Comedie, nu ştia niciodată către ce să încline, dintre puterile ce şi-l disputau pe rând - Foamea şi Frigul. De mizerie nu-l despărţea cel mai adesea decât singura bretea ce-i ţinea pantalonul şi nădejdea vreunui ospăţ ce-avea să-i ţină zilele şi totodată să i le facă de neîndurat. El literalmente ciugulea nişte mijloace de precară existenţă,

---

[0] *Giggles,* de la verbul *to giggle* = a chicoti.

[0] *Gunny* sugerează mai întâi ceva ca un pistol (puşcoci?) - de la *gun* = armă, puşcă, revolver - dar mai înseamnă şi o pânză grosolană de in sau de cânepă, din care se fac saci şi pungi.

[0] David Garrick (1717-1779), mare actor englez.

pentru sine şi o mamă în vârstă, cotrobăind prin mormanele de „piatră lepădată” - minerii îi îngăduiau să scormonească prin ele după grăuncioare de „aur bun” ce fuseseră trecute cu vederea - şi pe-acestea el le-aduna în sac şi le vindea la Moara Sindicatului. A devenit partener al firmei noastre - de aci încolo „Gunny, Giggles şi Dumps”[0] - graţie protecţiei mele; pentru că nu puteam, după cum nu pot nici acum, să rămân nepăsătoare faţă de curajul şi voinicia ce le dovedea apărând împotriva lui Giggles imemorialul drept al sexului său de-a insulta o femelă străină şi fără apărare - pe mine. După ce-a dat norocul peste nea Jim Calamity şi eu am început să umblu încălţată şi să merg la şcoală, şi Giggles din emulaţie s-a apucat să se spele pe faţă - şi a devenit Jack Raynor, din firma „Wells, Fargo & Co.” -, iar bătrâna doamnă Bart s-a alăturat ţărânii părinţilor ei, Dumps s-a mutat la San Juan Smith şi a devenit vizitiu de diligenţă şi a fost omorât de tâlhari de drumul mare, şi aşa mai departe.

De ce îţi spun toate astea, draga mea? Pentru că ele îmi stau pe inimă, apăsător. Pentru că păşesc acum prin Valea Smereniei. Pentru că mă supun permanentei conştiinţe a nevredniciei mele de-a desface cataramele încălţărilor doctorului Barritz. Pentru că, vai mie, e în hotelul acesta un văr al lui Dumps! Nu prea l-am cunoscut de aproape niciodată - totuşi, crezi că el mă va fi recunoscut? Te rog, spune-mi în scrisoarea următoare părerea ta sinceră, categorică, despre asta (şi spune-mi că nu crezi că-i aşa). Presupui că El ştie de pe acum ce e cu mine, şi că de aceea a plecat aseară, când a văzut că roşeam şi tremuram ca o neroadă sub ochii Lui? Ştii, nu pot să mituiesc chiar toate gazetele, şi nu pot să întorc spatele orişicui care s-a purtat cuviincios cu Gunny la Redhorse - chiar dacă lumea bună ar da de-a azvârlita cu mine până-n fundul mării. Aşa că

[0] *Dumps* = mormane, grămezi de gunoaie.

uneori scheletul zdrăngăne din oase îndărătul uşii. Mai înainte nu prea îmi păsa, după cum ştii, dar acum - *acum* nu mai e acelaşi lucru. Jack Raynor n-are să-i spună - de asta sunt sigură. El unul, într-adevăr, pare să nutrească o asemenea deferenţă pentru Dânsul, încât parcă abia îndrăzneşte a-i vorbi - e cam ca mine, în privinţa asta... Doamne, Doamne! De-aş mai avea ceva în afară de-un milion de dolari!... Să fie Jack cu vreo trei ţoli mai înalt, m-aş mărita cu el chiar şi-acum şi m-aş duce înapoi la Redhorse, să port din nou pânza de sac până la sfârşitul zilelor mele nefericite.

25 iulie

Am avut ieri seară un apus de soare de toată splendoarea şi trebuie să-ţi povestesc totul în legătură cu asta. Am fugit de lângă Mătuşica şi de lângă toţi, ca să mă plimb singură pe plajă. Sper c-o să mă crezi - necredincioaso ce eşti! - că nu mă uitasem afară pe fereastra dinspre mare a hotelului şi-l văzusem pe El plimbându-se singur pe plajă. Dacă n-ai pierdut orice sentiment de discreţie feminină, o să accepţi afirmaţia mea drept neîndoielnică. M-am instalat degrabă sub umbrela mea de soare şi de-o bună bucată de vreme îmi plimbam privirea visătoare peste mare, când s-a apropiat El, umblând aproape de tot de marginea apei - era ora refluxului. Te asigur că nisipul ud strălucea mai tare pe unde păşea dânsul. Apropiindu-se de mine şi-a scos pălăria şi a spus: „Domnişoară Dement, îmi daţi voie să şed cu dumneavoastră sau vreţi să vă plimbaţi cu mine?”

Posibilitatea ca nici una din aceste sugestii să nu-mi fie pe plac nici nu-i trecea prin minte. Ai mai auzit de-o asemenea îndrăzneală? Îndrăzneală ? Ba chiar tupeu, draga

mea, curat *tupeu!* Ei, dar eu nu m-am amărât pentru atâta lucru - ci, cu nepotolita-mi inimă Redhorsiană bătându-mi până în gât, am răspuns: „Îmi face plăcere orice doriţi dumneavoastră.” Oare puteau exista nişte vorbe mai stupide? Amică a sufletului meu, sunt în mine adâncimi de nerozie pur şi simplu insondabile!

Mi-a întins mâna, zâmbind, şi fără o clipă de şovăială eu i-am dat-o pe-a mea, şi când degetele lui au cuprins-o pentru a mă ajuta să mă ridic, dându-mi seama că-mi tremură, m-am roşit mai rău ca o jiletcă roşie. M-am pus totuşi pe picioare şi, după câtva timp, observând că el nu-mi dăduse drumul, mi-am tras puţin mâna înapoi, dar fără succes. El pur şi simplu continua să-mi strângă mâna, nespunând nimic, dar privindu-mă în faţă cu un fel de zâmbet, care nu ştiam - cum aş fi putut şti? - dacă era afectuos, ironic, sau altminteri, pentru că nu mă uitam la el. Cât era de frumos! cu văpăile roşii ale asfinţitului arzând în adâncimile ochilor lui. Ştii tu, dragă, dacă adepţii lui Blavatsky şi iniţiaţii în arta sa au un anume fel de ochi? O, ar fi trebuit să vezi atitudinea lui superbă, înclinarea dumnezeiască a capului, pe când sta aplecat asupră-mi după ce m-am ridicat în picioare! Era o imagine plină de nobleţe - eu însă am distrus-o curând, pentru că îndată am prins a mă lăsa iar jos. Ce putea el face altceva decât să mă susţină, punându-mi un braţ în jurul taliei? „Domnişoară Dement, vă e rău?” a zis.

Nu era o exclamaţie; nu se percepea în vorbele lui nici îngrijorare nici solicitudine. Dacă ar fi adăugat: „Presupun că asta se aşteaptă din partea mea să spun”, n-ar fi exprimat mai limpede cum înţelegea el situaţia. Purtarea asta m-a umplut de ruşine şi indignare, căci suferearn aprig. Mi-am smuls mâna dintr-a lui, am apucat braţul care mă susţinea şi, împingându-l ca să mă liberez, am căzut

grămadă în nisip - şi-am şezut acolo neputincioasă. Zbătându-mă îmi căzuse pălăria şi acum mi se revărsa părul peste obraz şi peste umeri, de mă simţeam cum nu se poate mai prost.

„Pleacă de-aici, lasă-mă”, ţipam, aproape înăbuşindu-mă. „Ah, *te rog,* pleacă, vrăjitor-bandit ce eşti! Cum îndrăzneşti să crezi una ca asta, când mie mi-a amorţit piciorul?”

Aidoma cuvintele astea le-am spus! Şi-apoi m-am prăvălit în nisip şi-am început să plâng cu hohote. Irena, închipuieşte-ţi, plângeam *ca un ţânc!*

Într-o secundă atitudinea lui s-a schimbat - atâta puteam eu să văd printre degete şi păr. A căzut într-un genunchi lângă mine, mi-a dat la o parte din obraz părul răvăşit şi a rostit cu cel mai duios glas posibil: „Biata mea fetiţă, Dumnezeu ştie că n-am vrut să te fac să suferi. Cum aş putea? Eu care te iubesc, care te-am iubit ani şi ani de-a rândul!”

Îmi trăsese mâinile ude de pe faţă şi le acoperea cu sărutări. Mie îmi ardeau obrajii ca jeraticul, toată faţa îmi dogorea, cred că ieşeau aburi din ea. Ce puteam face? Mi-am ascuns-o pe umărul lui - alt loc nu era. Şi, draga mea, ce furnicătură şi ce tremurături îmi treceau prin picior, îmi venea să zvârlu cu el!

Am şezut aşa timp îndelungat. El dăduse drumul uneia din mâinile mele ca să mă cuprindă din nou cu braţul şi eu am profitat de asta să-mi găsesc batista şi-mi ştergeam de zor ochii şi nasul. Nu voiam să-mi ridic ochii până nu terminam cu operaţiile astea; degeaba încerca el ca îndepărtându-mă puţin de sine să mă privească în faţă. Curând, când mi se păru că m-am mai dres şi când se mai întunecase niţel, mi-am ridicat capul, l-am privit drept în ochi şi am zâmbit, pe cât de drăgălaş cu putinţă.

„Cum adică «ani şi ani de-a rândul»?” am repetat. „Ce

vrei să spui?”

„Dragostea mea”, a răspuns el, foarte grav, foarte serios, „fără obrajii supţi, fără ochii în fundul capului, fără părul fleşcăit şi fără mersul gârbovit, fără zdrenţe, jeg şi tinereţe nu mă poţi recunoaşte - n-ai să înţelegi? Gunny, eu sunt Dumps!”

Într-o clipă şi eu şi el eram în picioare. L-am înşfăcat de cozile hainei şi, în întunecimea care se lăsa, i-am scrutat cu sete faţa chipeşă. Îmi pierdusem suflul de tulburare.

„Cum - nu eşti mort?” am întrebat, fără să prea ştiu ce spun.

„Doar mort de dragoste, iubirea mea. M-am vindecat de glontele tâlharului de drumul mare, dar din rana cealaltă mă tem c-o să mi se tragă moartea.”

„Şi de Jack - de Mister Raynor - ştii...?”

„Mă cam ruşinez s-o spun, draga mea, dar adevărul e că în urma sugestiei acestui ticălos am venit încoace de la Viena.”

Irena dragă, uite aşa au prins-o în plasă pe credincioasa ta prietenă,

MARY JANE DEMENT

P.S. Ce-i mai prost e că nu există nici un mister; asta a fost născocirea lui Jack Raynor, ca să-mi stârnească curiozitatea. James nu practică magia. Mă asigură solemn că prin toate peregrinările lui niciodată n-a pus piciorul la Sepoy.

Din ciclul POVEŞTI FANTASTICE

din ciclul

POT OARE EXISTA ASEMENEA LUCRURI?

STĂPÂNUL LUI MOXON

— Vorbeşti serios? Crezi într-adevăr că o maşină gândeşte?

N-am primit un răspuns imediat; Moxon părea absorbit de cărbunii din vatră, atingându-i dibaci cu vătraiul ici şi colo, până reacţionară la atenţia sa cu o dogoare mai vie. De câteva săptămâni observam la el un obicei tot mai accentuat de a întârzia să răspundă chiar şi la cea mai banală dintre întrebările obişnuite. Totuşi, avea aerul mai mult preocupat decât reţinut; s-ar fi spus că se tot gândeşte la ceva.

După câtva timp spuse:

— Ce este o maşină? Cuvântul a fost definit în mai multe feluri. Iată o definiţie dintr-un dicţionar foarte răspândit: „Orice instrument sau organizare care aplică şi face să funcţioneze o forţă sau care produce un efect urmărit”. Bun, atunci omul nu e o maşină? Şi-o să admiţi că el

gândeşte, sau gândeşte că gândeşte.

— Dacă doreşti să nu-mi răspunzi la întrebare, făcui eu, cam iritat, mai bine zi aşa! Pentru că tot ce-ai spus a fost numai ca să te eschivezi. Ştii foarte bine că atunci când vorbesc de *maşină,* nu mă refer la om, ci la un obiect alcătuit şi stăpânit de om.

— Când acel obiect nu-l stăpâneşte el pe om, făcu Moxon, ridicându-se brusc şi privind afară pe-o fereastră, prin care nu se vedea nimic, în întunericul unei nopţi prevestitoare de furtună. O clipă mai târziu se întoarse către mine şi spuse zâmbind: - Iartă-mă; nu mă gândeam deloc să mă eschivez. Am invocat dicţionarul ca pe o inconştientă mărturie a omului, sugestivă şi oarecum valoroasă în discuţie. Pot destul de uşor să dau un răspuns direct întrebării ce mi-ai pus-o: cred într-adevăr că o maşină gândeşte la lucrarea pe care o face.

Răspunsul era, desigur, destul de direct. Nu-mi era însă foarte plăcut, pentru că tindea să confirme o tristă bănuială: că stăruinţa pe care Moxon o închinase studiului şi muncii în atelierul său mecanic nu-i priise. Ştiam, de pildă, că suferea de insomnie, şi acesta nu-i un neajuns neglijabil. Oare îi atinsese judecata? Răspunsul lui la întrebarea mea mi s-a părut în clipa aceea să dovedească limpede că aşa era; poate că acum aş gândi altfel despre asta. Pe atunci eram mai tânăr - şi printre bunurile ce nu-s refuzate tinereţii este şi ignoranţa. Incitat la controversă de către acest mare stimulent, am spus:

— Şi cu ce, rogu-te, gândeşte, în lipsa unui creier?

Răspunsul, care veni cu mai puţină întârziere ca de obicei, luă forma favorită lui Moxon, de contrainterogare:

— Cu ce gândeşte o plantă, în lipsa unui creier?

— A, va să zică şi plantele fac parte din clasa filozofilor. Mi-ar plăcea să cunosc câteva din concluziile lor; premizele

le poţi omite.

— Poate că ai putea să deduci convingerile lor din ceea ce înfăptuiesc, răspunse el, aparent neatins de ironia mea neroadă. Am să te cruţ de amănuntele exemplelor familiare - al mimozei senzitive, al celor câteva flori insectivore şi al acelora care-şi apleacă staminele şi-şi presară polenul asupra albinei ce intră, pentru ca ea să poată fertiliza perechile lor îndepărtate. Dar consideră următorul fapt: într-un loc deschis din grădina mea am sădit o viţă căţărătoare. Când abia mijise la suprafaţă, am înfipt un par în pământ, la o distanţă de un iard. Viţa s-a îndreptat îndată într-acolo, dar, când era pe cale să ajungă, am schimbat locul parului cu câteva picioare. Viţa imediat şi-a schimbat direcţia, făcând un unghi ascuţit şi a pornit iar către par. Această manevră a fost repetată de câteva ori, însă în cele din urmă, de parcă s-ar fi descurajat, viţa şi-a abandonat urmărirea şi, ignorând alte încercări de-a o abate, a călătorit până la un copăcel aflat mai departe, pe care l-a escaladat.

Rădăcinile de eucalipt se prelungesc într-un chip de necrezut în căutarea umezelii. Un binecunoscut horticultor relatează că o asemenea rădăcină s-a introdus într-o veche ţeavă de canalizare, urmându-şi calea prin ea până la o întrerupere, unde o secţiune din ţeavă fusese înlăturată pentru a face loc unui zid de piatră ce se clădise de-a curmezişul direcţiei ei. Rădăcina a părăsit ţeava şi a urmat peretele până a dat de o gaură, unde se desprinsese o piatră. S-a târât prin ea şi, urmând cealaltă parte a zidului până a ajuns înapoi la ţeavă, a intrat în partea neexplorată şi şi-a reluat călătoria.

— Ei şi, ce vor să zică toate astea?

— Se poate să nu-ţi dai seama ce înseamnă? Arată că plantele sunt conştiente. Dovedeşte că ele gândesc.

— Chiar dacă aşa ar fi, care-i concluzia? Noi vorbeam nu de plante, ci de maşini. Ele pot fi compuse în parte din lemn - lemn care n-are o vitalitate mai lungă - sau în întregime din metal. Este gândirea şi un atribut al regnului mineral?

— Cum altfel poţi explica, de exemplu, fenomenele cristalizării?

— Nu le explic.

— Pentru că nu ai putea, fără să afirmi ceea ce doreşti să negi - anume, cooperarea inteligentă între elementele constitutive ale cristalelor. Când soldaţii alcătuiesc linii, sau fac gropi pătrate numeşti asta raţionament. Când gâştele sălbatice în zbor iau forma literei V spui instinct. Când atomii omogeni ai unui mineral, mişcându-se liber în soluţie, se orânduiesc de la sine în forme matematic perfecte, ori particulele de umezeală îngheţată în formele simetrice şi frumoase ale fulgilor de zăpadă, n-ai nimic de spus. Nici măcar n-ai inventat un nume ca să-ţi ascunzi eroica lipsă de raţionament.

Vorbea cu neobişnuită însufleţire şi seriozitate. Când s-a oprit, am auzit dintr-o încăpere alăturată, ce-o ştiam drept „atelierul mecanic” al lui Moxon şi unde nimeni afară de dânsul n-avea voie să intre, un bufnet ciudat, de parcă cineva ar fi bătut într-o masă, cu palma goală. Moxon auzi şi el în aceeaşi clipă şi, vizibil agitat, se ridică şi trecu în încăperea de unde venise zgomotul. Mi s-a părut bizar că mai era cineva acolo înăuntru, şi interesul ce-l purtam prietenului meu - amestecat fără îndoială cu un pic de neîndreptăţită curiozitate - m-a făcut să ascult atent, deşi, sunt bucuros s-o spun, nu prin gaura cheii. Răzbeau zgomote confuze, ca ale unei lupte sau îmbrânceli; se cutremura podeaua. O nelămurit percepută gâfâială şi o şoaptă răguşită: „Blestematule!” Apoi se făcu tăcere, şi curând reapăru Moxon şi spuse, cu un zâmbet cam necăjit:

— Iartă-mă că te-am lăsat aşa brusc. Am acolo înăuntru un aparat care şi-a ieşit din ţâţâni şi mă supără rău.

Fixându-mi privirea cu stăruinţă asupra obrazului său stâng, străbătut de patru julituri paralele care sângerau, am spus:

— Cum a făcut de şi-a ascuţit unghiile?

Aş fi putut să mă abţin de la această glumă; Moxon nu-i dădu nici o atenţie, ci, aşezându-se din nou în scaunul pe care-l părăsise, îşi reluă monologul de parcă n-ar fi intervenit nimic:

— Fără îndoială că nu eşti de partea acelora (inutil să-i numesc unui om care-a citit cât dumneata) care n-au învăţat că orice materie este sensibilă, că orice atom e o fiinţă vie, simţitoare. Eu însă, da. Nu există materie moartă, inertă; toată materia e vie; pătrunsă de forţă, reală şi potenţială; toată este sensibilă la aceleaşi forţe din ambianţa sa şi susceptibilă a se contamina de altele superioare şi mai subtile cu care poate fi adusă în relaţii, ca de pildă ale omului, când o preface, modelând-o, într-un instrument al voinţei sale. Ea absoarbe ceva din inteligenţa şi scopurile lui - cu atât mai mult cu cât e mai complexă maşina rezultată şi lucrarea ce-o îndeplineşte.

Îţi mai aminteşti întâmplător definiţia dată de Herbert Spencer „Vieţii”? Eu am citit-o acum treizeci de ani. Se poate ca el s-o fi schimbat mai târziu - nu ştiu - dar în tot acest timp eu n-am putut să imaginez un singur cuvânt care ar putea fi schimbat sau adăugit, sau înlăturat cu folos, în această definiţie. Mi se pare nu numai cea mai bună, ci şi singura posibilă.

„Viaţa, spune el, e o combinaţie definită de schimbări eterogene, atât simultane cât şi succesive, în corespondenţă cu coexistenţe şi secvenţe externe.”

— Asta defineşte fenomenul, am spus eu, dar nu dă nici o

sugestie a cauzei sale.

El a răspuns:

— E tot ce poate face definiţia. După cum relevă Mill, nu ştim nimic despre cauză decât ca antecedent, nimic despre efect decât ca o consecinţă. În anumite fenomene, unul nu survine niciodată fără de altul, care este diferit; primul în ordine cronologică îl numim cauză, pe al doilea efect. Cineva care a văzut de multe ori un iepure urmărit de un câine şi n-a văzut niciodată iepuri şi câini în alt fel, ar lua iepurele drept cauza câinelui.

Dar, adăugă el, râzând destul de firesc, mă tem că iepurele meu mă duce departe de urma vânatului pe care-mi propusesem să-l urmăresc: mă dedau vânătorii de dragul ei. Ceea ce te rog să observi este că în definiţia lui Herbert Spencer relativă la viaţă este inclusă şi activitatea unei maşini - nu există nimic în acea definiţie care să nu-i fie aplicabil. După acest cel mai pătrunzător dintre observatori şi cel mai profund dintre gânditori, dacă un om este în viaţă în timpul perioadei sale de activitate, la fel e şi o maşină cât este în funcţiune. Ca inventator şi constructor de maşini eu unul ştiu că asta-i adevărat.

Moxon rămase tăcut timp îndelungat, privind absent spre flăcările focului. Se făcea târziu şi gândeam că ar fi timpul să plec, dar, nu ştiu cum, parcă nu-mi plăcea ideea de a-l lăsa în acea casă izolată absolut singur, afară de prezenţa unui personaj despre care presupunerile mele puteau deduce doar atât: că era neamical, poate chiar primejdios. Aplecându-mă spre el şi privindu-l cu gravitate în ochi, pe când arătam cu mâna spre uşa atelierului său, l-am întrebat:

— Moxon, pe cine ai acolo înăuntru?

Fui oarecum surprins când el râse degajat şi răspunse fără şovăială:

— Nu e nimeni; incidentul la care te gândeşti l-am pricinuit eu: am făcut prostia să las o maşină în acţiune, fără să aibă asupra ce acţiona, în timp ce întreprinsesem sarcina interminabilă de a te lămuri. Ştii cumva din întâmplare că Ritmul creează Conştiinţa?

— A, să le ia naiba pe-amândouă! am răspuns eu, ridicându-mă şi luându-mi paltonul. O să-ţi spun noapte bună acuma; şi sper că maşina pe care ai avut imprudenţa s-o laşi în funcţiune va purta mănuşi rândul viitor când o să găseşti necesar s-o opreşti.

Fără să mai stau să văd efectul observaţiei mele ironice, părăsii casa.

Ploua şi întunericul era intens. Dincolo de creasta unui deal spre care mergeam pe bâjbâite de-a lungul unor trotuare improvizate din scânduri şi prin străzi noroioase, nepavate, vedeam reflectându-se pe cer luminile oraşului - dar înapoia mea nu era nimic vizibil în afara unei singure ferestre a casei lui Moxon. Strălucirea ei mi se păru a avea un înţeles misterios, de profeţie fatală. Ştiam că era o fereastră fără perdea din „atelierul mecanic" al prietenului meu, şi nu prea mă îndoiam că el îşi reluase studiile pe care le întrerupsese că să mă instruiască pe mine în conştiinţa maşinilor şi în paternitatea Ritmului. Bizare şi niţel comice cum îmi păreau pe atunci convingerile lui, nu puteam totuşi să mă dezbar pe de-a-ntregul de sentimentul că ele erau într-o oarecare tragică legătură cu viaţa ce-o ducea şi cu caracterul său - poate chiar şi cu destinul ce-i era hărăzit - deşi nu mai nutream convingerea că ar fi fost fanteziile unei minţi dereglate. Orice-ai fi crezut despre părerile lui, expunerea lor era prea logică încât s-o poţi lua drept aiureală. Iarăşi şi iarăşi îmi reveneau ultimele lui cuvinte: „Ritmul creează Conştiinţa". Precară şi succintă cum era, găseam acum această afirmaţie infinit de ademenitoare. Îşi

lărgea mereu înţelesul şi-şi adâncea mereu implicaţiile. Cum... dar iată aici (gândeam eu) ceva pe care s-ar putea întemeia o filozofie. Conştiinţa fiind produsul ritmului, ar însemna că toate cele sunt într-adevăr conştiente, pentru că toate au mişcare şi orice mişcare este ritmică. Mă întrebam dacă Moxon cunoştea semnificaţia şi amploarea ideii sale - extinderea ce se putea da generalizării lui atât de importante; sau ajunsese la credinţa lui filozofică pe calea sinuoasă şi nesigură a observaţiei?

Această credinţă era atunci nouă pentru mine şi toată expunerea lui Moxon nu reuşise să mă convertească; dar acum mi se părea că se răspândeşte în juru-mi o lumină intensă, ca cea care se abătuse asupra lui Saul din Tarsus[0]; şi acolo, afară, în vijelie şi întuneric, am trăit ceea ce Lewes[0] numeşte: „infinita varietate şi emoţie febrilă a gândirii filozofice”. Exultam într-un sentiment nou al cunoaşterii, un nou orgoliu al raţiunii. Parcă abia mai călcam cu picioarele pe pământ, parcă mă înălţau şi mă purtau prin văzduh nişte aripi nevăzute.

Cedând unui impuls de a căuta lămurire şi mai deplină pe lângă cel pe care acum îl recunoşteam drept maestru şi călăuză, mă întorsesem din drum, inconştient şi, aproape mai înainte de a-mi da seama ce făcusem, mă găseam iarăşi în faţa uşii lui Moxon. Eram muiat de ploaie, dar asta nu mă jena. Nefiind în stare, în surexcitarea mea, să găsesc soneria, încercai instinctiv mânerul clanţei. Când cedă, intrai şi urcai scările către odaia pe care atât de recent o

---

[0] Apostolul Pavel, cunoscut înainte de convertire sub numele de Saul, născut la Tars, în Cilicia (Asia Mică). Iniţial prigonitor al adepţilor noii credinţe creştine, în urma unei revelaţii devine cel de al doisprezecelea apostol, cel mai însemnat propovăduitor al creştinismului.

[0] George Henry Lewes (1817-1878), filosof, critic literar, dramaturg şi om de ştiinţă englez, a contribuit semnificativ la dezvoltarea metafizicii empirice.

părăsisem. Era cufundată în întuneric şi tăcere; Moxon, după cum bănuisem, se găsea în încăperea alăturată - „atelierul mecanic”. Bâjbâind de-a lungul peretelui până ce găsii uşa de comunicare, bătui tare de mai multe ori, dar nu primii răspuns, ceea ce am atribuit tumultului de afară, căci vântul sufla cu tărie şi zvârlea ploaia în trâmbe spre pereţii subţiri. Răpăitul pe acoperişul de şindrilă de deasupra încăperii fără tavan era puternic şi necontenit.

Niciodată nu fusesem poftit să intru în atelierul mecanic; de fapt, mi se refuzase accesul, ca şi tuturor celorlalţi, cu excepţia unui singur om, un iscusit lucrător în metal, despre care nu ştia nimeni nimic altceva decât că-l chema Haley şi că avea obiceiul să tacă. Dar, în exaltarea spiritului meu, uitai şi de discreţie şi de cuviinţă şi deschisei uşa. Ceea ce am văzut mi-a alungat îndată orice speculaţie filozofică.

Moxon şedea cu faţa la mine de cealaltă parte a unei mesuţe pe care se afla o lumânare, care singură lumina odaia. În faţa lui, cu spatele la mine, şedea un alt personaj. Pe masă, între ei, era o tablă de şah; cei doi jucau. Mă pricepeam prea puţin la şah, dar cum nu se mai găseau pe tablă decât câteva piese, era evident că jocul se îndrepta spre sfârşit. Moxon arăta un interes intens - nu atât, după cum mi se păru, pentru joc, cât pentru adversarul său, asupra căruia aţintea o privire atât de stăruitoare încât eu unul, deşi în linia directă a vederii sale, rămăsei neobservat. Faţa îi era fantomatic de palidă şi ochii îi scânteiau ca diamantele. Pe adversarul său nu-l vedeam decât din spate, dar îmi era de ajuns; nu doream să-i văd faţa.

Părea să n-aibă o înălţime mai mare de cinci picioare, cu nişte proporţii care sugerau pe acelea ale unei gorile - o formidabilă lăţime a umerilor, un gât gros, scurt şi un cap lat şi stârcit, pe care creştea o claie încâlcită de păr negru, încununat cu un fes stacojiu. O tunică de aceeaşi culoare,

strâns încinsă în talie, ajungea până la jeţul pe care şedea - pare-se o ladă; picioarele nu i se vedeau. Antebraţul stâng părea să i se odihnească în poală; îşi mişca piesele cu mâna dreaptă, disproporţionat de lungă.

Eu mă dădusem înapoi şi stam acum puţin la o parte în cadrul uşii şi în umbră. Dacă Moxon s-ar fi uitat mai departe de faţa adversarului său n-ar mai fi putut observa acum nimic, decât că uşa era deschisă. Ceva îmi interzicea şi să intru şi să mă retrag, o senzaţie - nu ştiu de unde îmi venea - că sunt în prezenţa unei tragedii iminente şi că s-ar putea să-i fiu de folos prietenului meu dacă rămân.

Jocul era rapid. Moxon mai că nici nu se uita pe tablă înainte de a-şi executa mişcările, şi ochiului meu neexersat i se părea că el mişcă piesa cea mai la îndemână, mişcările fiindu-i totodată iuţi, nervoase şi lipsite de precizie. Răspunsul antagonistului său, deşi egal de prompt la pornire, era făcut cu o mişcare a braţului înceată, uniformă, mecanică şi, cum mi se părea mie, cam teatrală, care-mi punea răbdarea la grea încercare. Era în toate astea ceva nepământesc - şi m-am surprins înfiorându-mă. E drept că mă pătrunsese ploaia şi mi-era frig.

De vreo două-trei ori, după ce mutase o piesă, străinul înclină uşor capul şi de fiece dată observai că Moxon îşi mută regele. Dintr-o dată mi-a dat în gând că acel om trebuie să fie mut. Şi apoi - că e o maşină, un jucător de şah automat! Apoi mi-am amintit că Moxon îmi spusese odată că ar fi inventat un asemenea mecanism, dar nu înţelesesem că fusese şi construit. Oare tot ce vorbise despre conştiinţa şi inteligenţa maşinilor era doar un preludiu la eventuala exhibiţie a acestei născociri, un truc pentru a intensifica efectul acţiunii ei mecanice asupra mea care-i ignoram secretul?

Frumoasă concluzie ar fi fost asta pentru exaltările mele

intelectuale, pentru „nesfârşită varietate şi emoţie febrilă a gândirii filozofice”! Eram pe cale să mă retrag dezgustat, când interveni ceva care-mi reţinu curiozitatea. Observai la acea creatură o ridicare din umerii ei mari - de parcă ar fi fost enervată - şi-atât de natural, atât de pe de-a-ntregul omenesc fu acest gest, încât, aşa cum vedeam acum lucrurile, m-a uluit. Şi asta nu fu tot căci, un moment mai târziu, automatul izbi violent cu pumnul în masă. La acest gest, Moxon păru şi mai speriat decât mine; se retrase puţin cu scaunul, de parcă s-ar fi alarmat.

Curând după asta Moxon, căruia îi venea rândul să joace, ridică mâna sus deasupra tablei, se repezi la una din piesele sale ca un uliu asupra vrabiei şi cu exclamaţia „şah-mat!” se sculă repede în picioare şi păşi îndărătul scaunului său. Automatul rămase neclintit.

Vântul acum se mai potolise, dar auzeam, la intervale tot mai scurte, bubuitul şi vuietele tunetelor. Între pauzele acestora, devenii deodată conştient de un uşor murmur sau bâzâit, care, ca şi tunetele, în unele momente devenea mai puternic şi mai distinct. Părea să vină din corpul automatului şi, fără îndoială posibilă, era un hârâit de rotiţe. Îmi dădea impresia unui mecanism scăpat de sub reţinerea şi reglarea unei piese de control, un efect ce-ar apărea atunci când opritorul a scăpat dintr-o roată dinţată. Dar, mai înainte să am timp pentru multe presupuneri asupra naturii acestui zgomot, atenţia îmi fu captată de straniile mişcări ale automatului însuşi. O uşoară dar continuă convulsie părea să fi pus stăpânire pe el. Trupul şi capul îi tremurau ca unui paralitic sau unui ins suferind de o criză de malarie şi mişcarea sporea în fiece minut, până când în cele din urmă întreaga figură fu într-o violentă agitaţie. Brusc sări în picioare şi, cu o mişcare aproape prea rapidă încât ochiul s-o poată urma, zvâcni peste masă şi scaun, cu

ambele braţe aruncate înainte cât erau de lungi - în atitudinea şi alungirea unuia care se aruncă în apă. Moxon încercă să sară înapoi până unde nu putea fi ajuns, dar era prea târziu: văzui mâinile oribilei creaturi strângându-se în jurul gâtului său, iar pe ale lui Moxon înşfăcându-i încheieturile pumnilor. Apoi masa fu răsturnată, luminarea zvârlită pe jos se stinse şi totul rămase cufundat în beznă. Dar larma încăierării se auzea înspăimântător de limpede şi mai îngrozitoare ca orice erau sunetele hârâite, şuierate, ce le scotea omul strangulat, în caznele lui de a răsufla. Călăuzit de infernalul vacarm, am sărit în ajutorul prietenului meu, dar abia făcusem un pas mare în întuneric, când întreaga încăpere se aprinse într-o lumină albă, orbitoare, care îmi arse în creier, în inimă şi în memorie o imagine vie a celor ce se luptau pe podea - Moxon dedesubt, cu gâtul încă în strânsoarea acelor mâini de fier, cu capul forţat înapoi, cu ochii bulbucaţi, cu gura larg deschisă şi limba aruncată în afară; şi - oribil contrast! - pe faţa vopsită a asasinului său o expresie de gândire calmă şi profundă, ca la soluţionarea unei probleme de şah! Atâta am observat, apoi totul s-a cufundat în întuneric şi tăcere.

Trei zile mai târziu mi-am redobândit cunoştinţa într-un spital. Pe când amintirea nopţii tragice se trezea cu încetul în creierul meu dureros, am recunoscut în omul de lângă mine pe lucrătorul de încredere al lui Moxon, Haley. Răspunzând privirii mele, el se apropie, zâmbind.

— Spuneţi-mi cum s-a întâmplat, am izbutit să rostesc eu glas stins, spuneţi-mi tot.

— Sigur că da, a răspuns el, aţi fost scos fără conştiinţă dintr-o casă în flăcări - casa lui Moxon. Nimeni nu ştie cum se face că eraţi acolo. S-ar putea să trebuiască să daţi oarecari explicaţii. Şi originea focului e niţel misterioasă. Ideea mea e că va fi căzut un trăsnet pe casă.

— Şi Moxon?

— A fost îngropat ieri, ce-a mai rămas din el.

Se părea că acest personaj reticent putea la ocazii să devină comunicativ. Când era vorba să dea informaţii înspăimântătoare unui bolnav, se purta destul de afabil. După câteva momente de ascuţită suferinţă a cugetului, am îndrăznit să mai pun o întrebare:

— Cine m-a salvat?

— Păi, dacă vă interesează, eu am fost acela.

— Vă mulţumesc, domnule Haley, să vă răsplătească Dumnezeu pentru fapta asta. L-aţi salvat de asemenea şi pe acel fermecător produs al dibăciei dumneavoastră, jucătorul de şah automat care l-a ucis pe inventatorul său?

Omul rămase tăcut vreme îndelungată, ocolindu-mi privirea. Apoi se întoarse şi spuse cu gravitate:

— Ştiţi asta?

— O ştiu, am răspuns, am văzut-o cu ochii mei.

Sunt mulţi ani de-atunci. Dacă aş fi întrebat astăzi, aş răspunde cu mai puţină siguranţă.

O IDENTITATE REGĂSITĂ

I. Revederea, un fel de bun-venit

Într-o noapte de vară un bărbat sta pe o mică înălţime cu vedere asupra unei întinderi vaste de pădure şi câmpie. După luna plină, aninată jos în asfinţit, el ştia ceea ce altminteri poate n-ar fi ştiut: că nu mai era mult până în

zori. O ceaţă uşoară se aşternea de-a lungul pământului, învăluind în parte liniile mai joase ale priveliştii, dar, deasupra, coroanele arborilor mai înalţi se profilau limpede pe cer. Vreo două-trei gospodării de ţară mijeau prin ceaţă, dar în nici una, fireşte, nu se zărea vreo lumină. De nicăieri, de fapt, nu venea vreun semn ori vreo mărturie de viaţă, afară doar de lătratul unui câine în depărtare, care, repetându-se mecanic, mai curând accentua singurătatea scenei decât o împrăştia.

Bărbatul privea curios în juru-i, în toate părţile, ca unul care în împrejurimi familiare nu e în stare să-şi dea seama de locul şi rolul lui exact în ordinea lucrurilor. Poate că aşa ne vom purta când, sculaţi dintre morţi, vom aştepta chemarea către judecată.

La o sută de iarzi depărtare se întindea o şosea dreaptă, albă în lumina lunii. Străduindu-se a se orienta, cum ar fi spus un topograf sau un navigator, omul îşi purta încet privirea de-a lungul lungimii vizibile a drumului şi, la o distanţă de un sfert de milă spre sud de unde sta, văzu, tulbure şi cenuşiu prin ceaţă, un pâlc de călăreţi îndreptându-se către nord. Îndărătul lor veneau oameni pe jos, mărşăluind în coloană, cu puşti ce scânteiau stins, atârnate de-a curmezişul umerilor. Se mişcau încet şi în tăcere. Alt grup de călăreţi, alt regiment de infanterie, altul şi iar altul - cu toţii în mişcare continuă, spre punctul de unde privea omul, trecând prin dreptul lui, dincolo de el. Urmă o baterie de artilerie - tunarii călare pe antetrenuri şi chesoane. Într-una, interminabila procesiune ieşea din întunericul dinspre sud şi trecea în întunericul dinspre nord, fără cel mai mic zvon de glas, de potcoavă, de roţi.

Omul nu înţelegea: se crezu surd; rosti acest gând şi-şi auzi glasul, deşi cu un sunet nefamiliar, care aproape că-l nelinişti; dezamăgea aşteptarea urechii lui, ca timbru şi

rezonanţă. Dar nu surzise şi asta deocamdată îi era suficient. Apoi îşi aminti că sunt fenomene naturale cărora cineva le-a dat numele de „umbre acustice”. Când stai într-o umbră acustică, există o direcţie din care n-auzi nimic. În bătălia de la Gaine’s Mill[0] - una dintre ciocnirile cele mai violente din Războiul Civil, cu o sută de tunuri în luptă - spectatorii de la o milă şi jumătate depărtare, de pe partea opusă văii Chickahominy, nu auzeau nimic din ceea ce, de văzut, vedeau limpede. Bombardamentul de la Port Royal, auzit şi simţit în St. Augustine, la o sută şi cincizeci de mile spre sud, a fost inaudibil la două mile mai la nord, într-o atmosferă liniştită. Cu câteva zile înainte de predarea trupelor de la Appomatox, trăsnetele luptei dintre comandamentele lui Sheridan şi lui Pickett au rămas neştiute de către ultimul din aceşti comandanţi, la o milă înapoia propriei sale linii. Aceste exemple nu-i erau cunoscute omului despre care scriem, dar altele, mai puţin izbitoare, nu scăpaseră observaţiei lui. Era profund tulburat, dar dintr-o altă pricină decât a tăcerii stranii a acestui marş la lumina lunii.

„Doamne Dumnezeule!” îşi spuse - şi iarăşi i se păru că un altul îi rostise gândul - „dacă oamenii ăştia sunt cei drept care îi iau, înseamnă că noi am pierdut bătălia şi că ei se îndreaptă spre Nashville!”

Apoi îl străbătu o grijă de sine - o aprehensiune - un simţământ pătrunzător de primejdie personală, ceea ce la altul numim frică. Păşi iute în umbra unui copac. Iar batalioanele tăcute se tot târau mereu înainte prin ceaţă.

Brusc, un fior de răcoare în ceafă îi atrase atenţia spre partea dincotro adia vântul şi, întorcându-se spre răsărit, văzu o slabă lumină cenuşie de-a lungul orizontului - cel dintâi semn al zilei renăscânde. Asta îi spori temerile.

[0] „Moara lui Gaine“.

„Trebuie să mă depărtez de-aici”, gândi, „altminteri voi fi descoperit şi prins.”

Ieşi din umbră, îndreptându-se repede spre dâra cenuşie tot mai deschisă de la răsărit. Din izolarea mai sigură a unui pâlc de cedri privi înapoi. Întreaga coloană pierise din privelişte: şoseaua dreaptă şi albă se aşternea goală, pustie în lumina lunii!

Nelămurit mai înainte, rămase acum uluit din cale-afară. Aşa de repede să treacă o armată atât de înceată! - nu putea înţelege. Minut după minut se scurse, fără ca el să-şi dea seama; pierduse simţul duratei. Cu o teribilă gravitate, căuta o soluţie a misterului, dar căuta în zadar. Când în cele din urmă se smulse din starea sa de absenţă, discul soarelui răsărise deasupra dealurilor; dar în noile condiţii omul nu află altă lumină decât pe aceea a zilei; înţelegerea îi rămânea la fel de obscur încâlcită în îndoială că şi mai înainte.

De fiece parte se aşterneau ţarini cultivate, nevădind nici un semn de război sau ravagii ale războiului. Din coşurile caselor de pe la ferme se înălţau suluri subţiri de fum albastru, semnalând pregătiri pentru truda paşnică a zilei. După ce-şi astâmpărase imemorialul discurs către lună, câinele de pază îl asista acum pe un negru care, înhămând o pereche de catâri la plug, când îşi domolea, când îşi relua înviorat şi mulţumit munca. Eroul acestei povestiri sta cu privirea aţintită prosteşte asupra scenei pastorale, ca şi cum n-ar mai fi văzut niciodată aşa ceva în viaţa lui; apoi duse mâna la cap, şi-o trecu prin păr şi, retrăgând-o, îşi scrută cu luare-aminte palma - un gest ciudat, ce păru însă a-l fi liniştit; o porni acum încrezător către şosea.

II. Când ţi-ai pierdut viaţa, consultă un medic

Doctorul Stilling Malson, din Murfreesboro, vizitând un pacient la o distanţă de şase-şapte mile, pe şoseaua Nashville, rămăsese toată noaptea la dânsul. Când se crăpă de ziuă o porni către casă, călare, cum era obiceiul doctorilor din acel timp şi din acel ţinut. Ajunsese în vecinătatea câmpului de luptă de la Stone River când un bărbat se apropie de el dinspre marginea drumului şi salută milităreşte, ducând mâna dreaptă la marginea pălăriei. Dar pălăria nu era de militar, omul nu era în uniformă şi n-avea o ţinută marţială. Doctorul dădu din cap, politicos, cu gândul, pe jumătate formulat, că salutul neobişnuit al străinului se datora poate respectului pentru ambianţa istorică. Deoarece omul dorea evident să-i vorbească, opri, frânând calul, şi aşteptă.

— Sir, spuse străinul, cu toate că sunteţi civil, nu e exclus să fiţi un inamic.

— Sunt medic, fu răspunsul neutru.

— Vă mulţumesc, zise celălalt. Eu sunt locotenent, din statul major al generalului Hazen.

Tăcu o clipă şi-l privi pătrunzător pe cel căruia i se adresa, apoi adăugă:

— Din armata federală.

Medicul doar dădu din cap.

— Fiţi bun şi spuneţi-mi, continuă celălalt, ce s-a întâmplat aici? Unde-s armatele? Care din ele a câştigat bătălia?

Medicul îl privi curios, cu ochii pe jumătate închişi, pe omul care-l interoga. După o scrutare profesională, prelungită până la limita politeţii, spuse:

— Iertaţi-mă, cine cere informaţii trebuie să fie gata să le

şi dea. Sunteţi rănit? adăugă zâmbind.

— Se pare că nu serios.

Omul îşi scoase pălăria nemilitărească, duse mâna la cap, şi-o trecu prin păr şi, retrăgând-o, îşi privi cu atenţie palma.

— M-a nimerit un glonte şi mi-am pierdut câtăva vreme cunoştinţa. Trebuie să fi fost o lovitură uşoară, care a ricoşat: nu văd sânge şi nu simt vreo durere. Nu vreau să vă supăr cu nici o îngrijire, dar de-aţi vrea să fiţi atât de bun să mă îndreptaţi spre comandamentul meu - spre oricare parte a armatei federale - dacă ştiţi unde?

Din nou doctorul nu răspunse îndată: îi treceau prin minte multe lucruri scrise în cărţile profesiunii sale - câte ceva despre identitatea pierdută şi despre efectul ce-l poate avea un cadru binecunoscut în recuperarea ei. Până la urmă îl privi în faţă pe străin, zâmbi şi spuse:

— Locotenente, nu porţi uniforma gradului şi funcţiei dumitale.

Atunci omul îşi plecă privirea către îmbrăcămintea sa, ridică iar ochii, şi spuse cu şovăială:

— E-adevărat. Nu... nu prea înţeleg.

Tot mai privindu-l scrutător, dar nu fără simpatie, omul de ştiinţă întrebă brusc:

— Câţi ani ai?

— Douăzeci şi trei, dacă are vreo legătură...

— N-arăţi de vârsta asta; n-aş fi crezut că ai atâta.

Străinul începea să-şi piardă răbdarea:

— Ce să discutăm asta, zise, pe mine mă interesează ce-i cu armata. Nu-s nici două ceasuri de când am văzut o coloană de soldaţi îndreptându-se spre nord pe această şosea. Dumneavoastră trebuie să-i fi întâlnit. Fiţi bun şi spuneţi-mi de ce culoare le era îmbrăcămintea - eu n-am putut s-o desluşesc. După aceea n-o să vă mai supăr.

— Eşti sigur că i-ai văzut?

— Dacă sunt sigur? Doamne ! *Sir,* aş fi putut să-i şi număr!

— Da? Serios ? făcu medicul, dându-şi seama, amuzat, că semăna cu bărbierul limbut din „O Mie şi Una de Nopţi”, asta-i foarte interesant. Eu n-am întâlnit soldaţi.

Omul îl privi cu răceală, de parcă s-ar fi gândit şi el la asemănarea cu bărbierul.

— E limpede, spuse, că n-aveţi de gând să mă ajutaţi. *Sir,* puteţi să vă duceţi la dracu!

Se întoarse şi se depărtă cu paşi mari, oarecum la întâmplare, prin ţarinile înrourate, pe când cel care-l chinuise sta, oarecum căindu-se, în locul lui avantajos de observaţie şi privea după el din şa, liniştit, până-l văzu dispărând după un şir de copaci.

III. Primejdia de-a te uita într-un ochi de apă

După ce părăsi şoseaua, omul încetini pasul şi acum mergea înainte, cam pe ocolite, cu o senzaţie netă de oboseală. Nu ştia cum să şi-o explice, deşi ar fi putut să fie de vină limbuţia plicticoasă a acelui doctor de ţară. Aşezându-se pe un bolovan, îşi puse o mână pe genunchi, cu dosul palmei în sus şi, din întâmplare, îi căzu privirea pe ea. Era descărnată şi veştedă. Duse amândouă mâinile la faţă. O simţi zbârcită şi brăzdată; îi putea urmări liniile cu vârfurile degetelor. Ce straniu! - o simplă lovitură de glonte şi o scurtă inconştienţă n-ar trebui să te prefacă într-o ruină fizică.

„Se vede că am stat multă vreme în spital”, vorbi apoi pentru sine. „Tii, că prost mai sunt! Bătălia a fost în decembrie, şi acum e vară!...” Râse: „Nu-i de mirare că

individul ăla m-a luat drept un nebun scăpat din balamuc. Greşea: nu-s decât un rănit scăpat din spital.”

La o mică depărtare, un petic de teren împrejmuit cu un zid de piatră îi captă atenţia. Fără vreun scop anume se ridică şi se duse într-acolo. În centru se afla un monument solid, pătrat, de piatră cioplită. Era uzat de vreme, ros de intemperii pe la colţuri, bălţat de muşchi şi licheni. Printre blocurile masive creşteau fâşii de iarbă ale căror rădăcini împinseseră lespezile deoparte, ca nişte pârghii. Drept răspuns la sfidarea acestui edificiu ambiţios, Timpul îşi aşezase mâna distrugătoare asupră-i şi curând avea să fie „una cu cetăţile Ninive şi Tir”. Într-o inscripţie de pe-o latură a monumentului ochiul lui prinse un nume bine cunoscut. Tremurând de aţâţare, îşi săltă trupul peste zid şi citi:

BRIGADA
GENERALULUI HAZEN

În amintirea ostaşilor săi
căzuţi la Stone River,
31 decembrie 1862

Omul se lăsă înapoi de pe zid, sfârşit, simţind că-i vine rău. La un braţ depărtare de el, o mică adâncitură de pământ se umpluse dintr-o ploaie recentă cu un ochi de apă limpede. Se târî până acolo, să se învioreze, îşi înălţă trunchiul pe braţele-i tremurătoare, întinse capul înainte şi-şi văzu faţa răsfrântă în apă, ca într-o oglindă. Scoase un strigăt de groază. Braţele se muiară; căzu, cu faţa în jos, în băltoacă, şi-şi dădu viaţa ce năpădise o altă viaţă.

UN PRUNC VAGABOND

De l-aţi fi văzut pe micul Jo stând în colţul străzii, în ploaie, nu prea cred că l-aţi fi admirat. Părea să fie o obişnuită ploaie năvalnică de toamnă, dar apa ce se revărsa peste Joe, care nu prea avea încă destui ani ca să fie bun sau rău şi, deci, poate că nu era încă supus legii distribuţiei imparţiale, parcă ar fi avut o proprietate deosebită: s-ar fi spus că era neagră şi aderentă, lipicioasă.

Dar asta nu prea era posibil - nici măcar la Blackburg[0], unde e sigur că se întâmplau lucruri ieşind destul de mult din comun.

De pildă, cu zece-doisprezece ani în urmă, căzuse o ploaie de broscuţe, după cum adevereşte credibil o cronică a timpului - darea de seamă încheindu-se cu o afirmaţie oarecum obscură, cu tâlcul că autorul cronicii considera vremea prielnică francezilor.

Câţiva ani mai târziu, Blackburgul avu parte de o ninsoare purpurie. E frig la Blackburg în toiul iernii, iar ninsorile cad adesea şi se aştern în troiene. Nu poate fi nici o îndoială - zăpada, în acest caz, era de culoarea sângelui şi când se topea se prefăcea în apă tot sângerie, - de va fi fost apă, şi nu chiar sânge. Fenomenul atrăsese o largă atenţie, iar ştiinţa avea la îndemâna tot atâtea explicaţii câţi oameni de ştiinţă existau şi cărora le era total necunoscut. Însă oamenii din Blackburg - oameni care, timp de mulţi ani, trăiseră chiar acolo unde căzuse ninsoarea cea roşie şi despre care s-ar putea gândi că ştiau destul de multe despre toate astea - clătinau din cap şi ziceau că asta însemna că o să se întâmple ceva.

---

[0] Blackburg = Târgul Negru.

Şi ceva s-a întâmplat, fiindcă vara următoare a devenit memorabilă prin domnia unei boli misterioase - epidemice, endemice, sau Dumnezeu ştie ce era, căci medicii nu ştiau - care a luat cu dânsa jumătate din populaţie. Cea mai mare parte dintr-a doua jumătate au plecat singuri şi nu s-au grăbit să se întoarcă, dar, până la urmă, s-au întors totuşi, iar acum sporeau şi se înmulţeau ca şi mai înainte; numai că Blackburg, de atunci încoace, nu mai fusese pe de-a-ntregul acelaşi.

De cu totul altă natură, deşi la fel de ieşită din comun, a fost întâmplarea cu stafia lui Hetty Parlow. Numele de fată al Hetty-ei Parlow fusese Brownon - şi la Blackburg asta însemna mai mult decât s-ar putea crede.

Brownonii fuseseră din timpuri imemoriale - din cele mai dintâi şi mai dintâi zile ale vechilor colonişti - familia de frunte a târgului. Era cea mai bogată şi cea mai aleasă şi Blackburg şi-ar fi vărsat cea din urmă picătură de sânge plebeu în apărarea numelui integru de Brownon. Deoarece prea puţini dintre membrii familiei se statorniciseră vreodată departe de Blackburg - cu toate că cei mai mulţi dintre dânşii erau educaţi prin alte părţi şi mai toţi călătoriseră - se aflau acolo un număr de seamă de Brownoni. Bărbaţii deţineau mai toate funcţiile publice, iar femeile erau în fruntea tuturor operelor de binefacere. Dintre ele, Hetty era cea mai iubită, pe temeiul dulceţii firii sale, purităţii caracterului şi neobişnuitei sale frumuseţi. Ea s-a măritat la Boston cu un tinerel netrebnic care se numea Parlow - şi, ca o bună Brownon, l-a adus îndată la Blackburg şi a făcut din el un bărbat şi un consilier comunal. Aceştia doi au avut un copil, căruia i-au dat numele de Joseph şi pe care-l iubeau cu duioşie, cum era pe-atunci moda printre părinţi în tot acel ţinut. Apoi ei au murit dintr-o misterioasă boală (pomenită mai sus) şi la vârsta de un an împlinit,

Joseph şi-a început existenţa de orfan.

Din nefericire pentru copil, molima care-i smulsese părinţii nu s-a oprit aici; a continuat şi a răpus aproape întregul contingent de Brownoni şi pe aliaţii lor prin căsătorie; iar cei care au fugit nu s-au mai întors. Tradiţia se rupsese, proprietăţile Brownonilor trecură în mâini străine şi singurii Brownoni rămaşi în acel loc erau sub pământ, în cimitirul Oak Hill[0] unde, ce-i drept, se afla o colonie de membri ai acestei familii destul de puternică încât să reziste încălcării triburilor înconjurătoare şi să păstreze cea mai bună parte a terenurilor. Dar să revenim la stafie.

Într-o noapte, cam la trei ani după moartea lui Hetty Parlow, un grup de tineri din Blackburg treceau într-un car pe lângă cimitirul din Oak Hill - dacă aţi fost pe-acolo vă amintiţi că şoseaua Greenton trece de-a lungul lui pe partea de sud. Se întorceau de la o serbare de Întâi Mai ce se ţinuse la Greenton - încât ştim şi data. Cu totul să fi fost vreo doisprezece inşi - o ceată foarte bine dispusă, dacă avem în vedere moştenirea de melancolie lăsată în urmă de recentele păţanii sumbre ale târgului. Pe când treceau prin dreptul cimitirului, cel care mâna îşi frână brusc atelajul cu o exclamaţie de uimire. Avea de ce să fie uimit, fiindcă, faţă în faţă şi aproape de marginea drumului, deşi înlăuntrul cimitirului, sta fantoma lui Hetty Parlow. Nu putea fi nici o îndoială, căci fiecare dintre băieţii şi fetele din acel grup o cunoscuse personal. Asta stabilea identitatea arătării; caracterul ei de stafie îl arătau toate semnele obişnuite - giulgiul, părul lung, despletit, privirea „dusă departe”, totul. Apariţia turburătoare îşi întindea braţele către apus, de parcă ar fi implorat luceafărul de seară, care desigur era un obiect ademenitor, dar evident inaccesibil. Cum şedeau cu

[0] Oak Hill = Dealul Stejarilor.

toţii fără a sufla un cuvânt (aşa spune povestea), fiecare în parte dintre membrii grupului de cheflii - care chefuiseră doar cu limonadă şi cafea - auzi desluşit pe-acea fantomă strigând numele de „Joey, Joey!” O clipă mai târziu nu se mai afla nimic în acel loc. Fireşte că nu-i nimeni obligat să creadă toate astea.

Ei! dar în acele clipe, după cum s-a dovedit mai târziu, Joey rătăcea printre desişurile de cimbrişor, de cealaltă parte a continentului, prin apropiere de Winnemucca, în statul Nevada. El fusese luat în acel oraş de nişte oameni buni, înrudiţi de departe cu răposatul lui tată, şi de către ei fusese adoptat şi îngrijit cu dragoste. Dar în acea seară bietul copil se îndepărtase de casă, rătăcindu-se, şi era pierdut în deşert.

Istoria sa de mai târziu e cufundată în obscuritate şi conţine goluri ce nu pot fi umplute decât de presupuneri. Se ştie că a fost găsit de o familie de indieni Piute, care l-a ţinut pe micul nenorocit câtva timp, iar apoi l-a vândut - realmente, vândut pe bani - unei femei, într-unul din trenurile cu direcţia spre est, într-o gară foarte îndepărtată de Winnemucca. Femeia pretindea că făcuse tot felul de cercetări, dar toate zadarnice, încât, fiind lipsită de copii şi văduvă, l-a adoptat. În acest punct al drumului său prin viaţă, Jo părea să se fi depărtat de-a binelea de condiţia de orfan; interpunerea unui atât de mare număr de părinţi între dânsul şi acea stare de plâns îi promitea o lungă imunitate faţă de dezavantajele ei.

Doamna Darnell, cea mai nouă mamă a sa, trăia la Cleveland, în Ohio. Dar băiatul ei adoptiv nu rămase multă vreme alături de dânsa. Fu văzut într-o după-amiază, de către un sergent de poliţie nou în acel cartier, depărtându-se cu paşi mărunţei de casa doamnei Darnell - şi când fu întrebat, răspunse că se „’uce acas’ ”. Trebuie să fi

călătorit, într-un fel oarecare, cu trenul, căci trei zile mai târziu se găsea în orăşelul Whiteville, care, după cum ştiţi, este la cale lungă de Blackburg. Îmbrăcămintea i se afla într-o stare bunicică, dar el însuşi era murdar de mai mare ruşinea. Incapabil să explice ce-i cu el, fu arestat ca vagabond şi închis, conform sentinţei, în Căminul-Adăpost pentru Copii Mici, unde fu spălat.

Jo a fugit de la Căminul-Adăpost pentru Copii Mici din Whiteville - pur şi simplu a luat-o razna într-o zi - şi Căminul n-a mai ştiut niciodată de el.

După aceea îl găsim, sau mai bine zis ne înapoiem la el, stând pierdut sub ploaia rece de toamnă la un colţ de stradă periferică din Blackburg; şi pare drept să lămurim acum că picăturile de ploaie ce cădeau asupră-i nu erau de fapt negre şi lipicioase; doar că nu izbuteau să-i facă faţa şi mâinile lui mai puţin negre şi lipicioase. Jo era într-adevăr îngrozitor şi uluitor de mânjit, ca de mâna unui artist. Şi nenorocitul de vagabond mititel n-avea ghete; picioarele îi erau desculţe, roşii şi umflate - şi când umbla, şchiopăta de amândouă picioarele. Cât despre îmbrăcăminte - vai! - nu prea s-ar fi priceput nimeni să spună pe nume vreuneia dintre zdrenţele ce le purta, sau să înţeleagă prin ce minune se mai ţinea pe el. Dar că-l năpădise frigul, de sus până jos şi pe dinăuntru, era în afara oricărei îndoieli; că-i era frig ştia şi el. Oricui i-ar fi fost frig, acolo, în seara aceea; de asta nici nu se mai găsea nimeni pe-acolo. Cum ajunsese Jo să se găsească el acolo, asta n-ar fi putut spune - nici cu preţul micii, pâlpâitoarei sale vieţi - chiar să fi fost înzestrat cu un vocabular întrecând o sută de cuvinte. După cum rătăcea în juru-i privirea-i fixă, se vedea că n-avea cea mai mică idee unde era (şi nici de ce).

Totuşi, nu era chiar prost, pentru starea şi vârsta lui; fiindu-i frig şi foame, şi cum încă mai era în stare să umble

câte puţin, dacă îndoia bine, bine genunchii şi punea piciorul jos, calcând mai întâi pe degete, se hotărî să intre într-una din casele ce mărgineau strada la lungi intervale şi care arătau atât de luminoase şi calde. Dar, când încercă să-şi înfăptuiască hotărârea asta foarte cuminte, un dulău mare ţâşni din curte şi-i disputăacest drept. Nespus de înspăimântat, şi gândind fără îndoială (nu fără oarecare dreptate) că bestii pe-afară înseamnă brutalitate şi înăuntru, se depărtă şchiopiş de toate casele şi - la dreapta-i câmpuri cenuşii şi ude, la stânga-i câmpuri cenuşii şi ude, ploaia mai că orbindu-l şi noaptea lăsându-se cu ceaţă şi întuneric - ţinu drumul de-a lungul şoselei ce duce la Greenton. Mai bine zis şoseaua care-i duce la Greenton pe cei ce reuşesc să treacă de cimitirul Oak Hill. Un număr destul de mare, în fiece an, nu reuşesc.

Jo n-a reuşit.

L-au găsit acolo în dimineaţa următoare, foarte ud, foarte rece, dar flămând nu mai era. Se pare că intrase pe poarta cimitirului - sperând, poate, că avea să-l ducă la o casă fără câine - şi umblase împleticindu-se de colo-colo prin întuneric, căzând fără îndoială peste numeroase morminte, până obosise şi renunţase la orice efort. Trupul micuţ zăcea culcat pe-o parte, cu un obraz mânjit proptit pe-o mână mânjită, cu cealaltă mână aciuiată printre zdrenţe, - să se încălzească - obrazul celălalt în sfârşit spălat, curat şi alb, parcă gata să primească sărutul vreunuia dintre îngerii cei mari ai lui Dumnezeu. S-a băgat de seamă - deşi nu s-a gândit nimic despre asta atunci, trupul fiind încă neidentificat - că băieţaşul zăcea pe mormântul lui Hetty Parlow. Dar mormântul nu s-a deschis să-l primească. Iată o împrejurare care, fără să fim ireverenţioşi, am putea dori să fi fost altminteri rânduită.

JIVINA NEVĂZUTĂ

I. Nu totdeauna se mănâncă ceea ce este pe masă

La lumina unei lumânări de seu, înfiptă în capătul unei mese necioplite, un bărbat citea nişte însemnări dintr-un carnet. Era un vechi carnet de socoteli, foarte uzat; iar scrisul se părea că nu e foarte citeţ, pentru că omul din când în când apropia pagina de flacăra lumânării pentru ca lumina să cadă mai puternic pe ea. Umbra carnetului se proiecta atunci asupra unei jumătăţi din odaie, întunecând un număr de feţe şi de figuri; căci, în afara celui ce citea, mai erau de faţă alţi opt oameni. Şapte dintre ei şedeau rezemaţi de pereţii din buşteni necioplіţi, fără a scoate o vorbă, fără a se clinti şi, încăperea fiind mică, destul de aproape de masă. De-ar fi întins un braţ, oricare dintre ei l-ar fi putut atinge pe cel de-al optulea, care zăcea culcat pe masă, cu faţa în sus, în parte acoperit cu un cearşaf, cu braţele pe lângă trup. Acela era mort.

Omul cu carnetul nu citea tare şi nimeni nu vorbea; toţi păreau că aşteptau să se întâmple ceva; doar omul mort nu aştepta nimic. Din golul întunericului de afară pătrundeau, prin deschizătura ce slujea de fereastră, toate zgomotele veşnic stranii ale nopţii în pustietate - sunetul lung fără de nume al unui coiot îndepărtat; freamătul vibrând liniştit al neobositelor gâze prin arbori; ciudate ţipete de păsări ale nopţii, atât de deosebite de cele de zi; zbârnâitul greoi al cărăbuşilor şi tot acel cor misterios de zvonuri mici, care totdeauna par să fi fost numai pe jumătate auzite când încetează brusc, de parcă şi-ar fi dat seama de-o

indiscreţie. Dar nimic din toate acestea nu era perceput în acea adunare; cei ce-o alcătuiau nu prea erau înclinaţi a-şi irosi atenţia în lucruri fără importanţă practică; asta se înţelegea din fiece linie a feţelor lor aspre, se înţelegea chiar şi din lumina tulbure a acelei singure lumânări. Erau, evident, oameni din vecinătate - fermieri şi pădurari.

Cel care citea se deosebea întrucâtva de dânşii; ai fi zis despre el că-i umblat, om de lume, deşi în îmbrăcăminte dovedea o anumită adaptare la mediul său. Haina lui nu prea ar fi fost luată de model la San Francisco; încălţămintea nu-i era de origine citadină, iar pălăria ce se aflã jos, lângă dânsul (numai el sta cu capul descoperit) era astfel încât cine ar fi considerat-o un articol de podoabă s-ar fi înşelat asupra rostului ei. Faţa acestui om te impresiona mai degrabă favorabil, având totuşi o fărâmă de asprime; deşi pe aceasta putea s-o fi adoptat sau cultivat, ca potrivită unui bărbat care exercita o autoritate. Pentru că el era procuror[0]. În virtutea funcţiei sale se afla el în posesia carnetului din care citea şi care fusese găsit printre lucrurile mortului - în coliba sa, unde acum avea loc ancheta.

Când procurorul termină de citit, puse carnetul în buzunarul de la piept. În clipa aceea uşa fu împinsă în lături şi înăuntru se ivi un bărbat tânăr. Despre dânsul puteai spune cu certitudine că nu se născuse şi nu crescuse la munte; era îmbrăcat ca orăşenii. Dar îmbrăcămintea îi era prăfuită, ca a unuia ce vine din călătorie; într-adevăr se obosise mult pentru a putea să ajungă la timp şi să asiste la anchetă.

Procurorul înclină uşor capul; nici unul dintre ceilalţi nu

---

[0] În original *coroner* = înalt funcţionar public, a cărui sarcină de căpetenie este să determine prin anchetă, în faţa unui juriu, cauzele oricăror decese suspecte.

salută.

— V-am aşteptat, spuse procurorul. Trebuie să terminăm treaba în seara asta.

Tânărul zâmbi.

— Îmi pare rău că v-am reţinut, spuse. Am plecat, nu ca să mă sustrag convocării dumneavoastră, ci ca să expediez ziarului meu o dare de seamă despre ceea ce presupun că-s chemat înapoi ca să relatez aici.

Procurorul zâmbi.

— Relatarea pe care aţi expediat-o ziarului dumneavoastră, spuse, diferă probabil de aceea pe care o veţi face aici, sub prestare de jurământ.

— Asta - răspunse celălalt, cam repezit şi roşind vizibil - va fi cum doriţi dumneavoastră. Mi-am făcut relatarea în mai multe exemplare şi am o copie după ce am trimis. N-am dat-o drept ştire, pentru că e de necrezut, ci drept povestire literară. Poate figura ca parte din mărturia sub jurământ.

— Dar aţi spus că e de necrezut.

— Asta nu trebuie să conteze pentru dumneavoastră, *sir,* dacă totodată jur că e adevărată.

Procurorul rămase tăcut câtva timp, cu ochii în pământ. Bărbaţii care şedeau pe lângă pereţii colibei vorbeau în şoaptă, luându-şi rareori ochii de pe faţa cadavrului. Curând procurorul îşi ridică privirea şi spuse:

— Reluăm ancheta.

Oamenii îşi scoaseră pălăriile. Martorul depuse jurământul.

— Cum vă numiţi? întrebă procurorul.

— William Harker.

— Vârsta?

— Douăzeci şi şapte.

— L-aţi cunoscut pe decedatul Hugh Morgan?

— Da.
— Eraţi cu el când a murit?
— Eram pe-aproape.
— Cum de s-a întâmplat aşa? Mă refer la prezenţa dumneavoastră.
— Îl vizitam aici ca să vânez şi să pescuiesc. Dar, ce-i drept, în parte şi cu scopul de a-i studia caracterul şi felul lui de a trăi, ciudat şi singuratic. Părea un model bun pentru un erou de literatură. Eu scriu uneori povestiri.
— Iar eu le citesc uneori.
— Vă mulţumesc.
— Povestiri în general - nu pe-ale dumitale.
Unii dintre juraţi râseră. Pe un fundal sumbru, umorul se reliefează mai puternic. Soldaţii râd uşor în intervalele dintre lupte, şi o glumă într-o cameră mortuară cucereşte prin surprindere.
— Relataţi împrejurările morţii acestui om. Vă puteţi folosi de orice însemnări şi memorii doriţi.
Martorul înţelese. Scoase un manuscris din buzunarul de la piept, îl apropie de flacăra lumânării şi, răsfoindu-l până ce găsi pasajul ce-i trebuia, începu să citească.

II. Ce se poate întâmpla într-un câmp de ovăz sălbatic

„...Abia răsărise soarele când am ieşit din casă. Ne duceam după potârnichi, fiecare cu câte-o armă cu alice, însă amândoi cu acelaşi câine. Morgan spuse că cel mai bun loc era dincolo de-o anumită coamă, pe care o arătă cu

degetul şi-o străbăturăm pe nişte urme prin *chaparral* [0]. De partea cealaltă terenul era relativ plat şi înţesat cu ovăz sălbatic. Când am ieşit din desişul de spini, Morgan se găsea înaintea mea cu vreo câţiva iarzi. Brusc, auzirăm, la o mică distanţă în dreapta şi în parte înaintea noastră, un zgomot ca al unui animal ce ar fi tropăit prin tufişuri, pe care le vedeam agitându-se puternic.

— Am stârnit un cerb, am spus eu. Ce bine era să fi luat o carabină.

Morgan, care se oprise şi supraveghea pătimaş tufişurile agitate, nu spuse nimic, dar trăsese cocoşul la ambele ţevi ale armei sale şi o ţinea pregătită a ţinti. Mi se păru niţel cam turburat, ceea ce mă surprinse, fiindcă avea reputaţia de a rămâne excepţional de rece, chiar în momente de primejdie neaşteptată şi iminentă.

— Haide, am spus. Doar n-ai să-nfigi alice într-un cerb?

El tot nu răspundea; dar, aruncând o privire asupra feţei lui când o întoarse uşor spre mine, fui izbit de intensitatea privirii sale. Atunci am înţeles că aveam de-a face cu ceva serios şi întâia mea presupunere fu că dădusem peste un *grizzly*[0]. Am înaintat lângă Morgan, trăgând cocoşul armei mele din mers.

Tufişurile se liniştiseră şi zgomotele încetaseră, Morgan însă pândea locul cu aceeaşi atenţie încordată.

— Ce-i acolo? Ce dracu e? am întrebat.

— Jivina aia blestemată! a răspuns, fără a întoarce capul. Glasul îi era aspru şi nefiresc. Se vedea cum tremură tot.

Eram gata să mai spun ceva, când am observat ovăzul din apropierea acelui loc mişcându-se în chipul cel mai

---

[0] De la *chaparro* (span.) = stejar totdeauna verde; desiş de arbuşti, tufişuri spinoase etc.

[0] Urs cenuşiu (sau gălbui-cafeniu) mare şi feroce, trăieşte în vestul Americii de Nord.

inexplicabil. Nici nu ştiu cum să descriu asta. De parcă l-ar fi stârnit o pală de vânt, care nu numai că-l îndoia, dar îl şi apăsa, îl strivea încât nu se mai putea înălţa; şi această mişcare se prelungea cu încetul de-a dreptul spre noi.

Nimic din ce văzusem vreodată nu mă impresionase atât de straniu ca acest fenomen neobişnuit şi inexplicabil, totuşi nu-mi pot aminti să fi avut un sentiment de teamă. Ţiu minte - şi-o spun aici pentru că, în chip destul de ciudat, mi-am reamintit-o atunci - că odată, privind nepăsător printr-o fereastră deschisă, am luat din greşeală un copăcel din imediata apropiere drept unul care făcea parte dintr-un grup de copaci mai mari, situaţi ceva mai departe. Arăta de aceeaşi mărime ca şi ceilalţi, dar fiind mai clar şi mai precis definit, ca volum şi în amănunt, părea să nu fie în armonie cu ei. Era o simplă falsificare a legii perspectivei aeriene, dar m-a înfiorat - aproape că m-a îngrozit. Într-atâta ne bizuim pe funcţionarea ordonată a legilor naturale cunoscute, încât orice aparentă suspendare a lor este înregistrată ca o ameninţare la siguranţa noastră, ca avertismentul unei calamităţi inimaginabile. Aşa şi-acum, mişcarea aparent fără de cauză a ierburilor şi apropierea înceată, neabătută, a acelei fâşii anormale erau, hotărât, neliniştitoare. Tovarăşul meu părea realmente speriat şi mie nu-mi venea să-mi cred simţurilor când îl văzui aruncând arma la umăr şi trăgând focuri din ambele ţevi spre ierburile în mişcare! Mai înainte ca fumul descărcăturii să se fi limpezit, am auzit un ţipăt puternic, feroce - un răget ca acela al unui animal sălbatic - şi, trântindu-şi arma la pământ, Morgan ţâşni din loc şi o rupse la fugă. În aceeaşi clipită eu fui trântit la pământ cu violenţă de ciocnirea a ceva nevăzut în fum - o substanţă moale, grea, care părea să se fi azvârlit spre mine cu mare forţă.

Până să mă pot pune pe picioare şi să-mi regăsesc arma,

ce părea să-mi fi fost smulsă din mâini, l-am auzit pe Morgan ţipând ca în chinurile morţii şi - amestecându-se cu vaierele sale - răzbeau nişte zgomote aspre, feroce, cum scot câinii încăieraţi. Mai înspăimântat decât pot spune, mă luptai să mă pun pe picioare şi privii spre partea unde se retrăsese Morgan. De m-ar cruţa Cerul să mai văd cândva asemenea privelişte! La o depărtare de nici treizeci de iarzi se găsea prietenul meu, cu un genunchi la pământ, cu capul răsturnat înapoi într-un mod îngrozitor, fără pălărie, cu părul lui lung în dezordine şi cu tot trupul în mişcare violentă dintr-o parte într-alta, înapoi şi înainte. Braţul lui drept era ridicat şi părea să n-aibă mână - eu cel puţin nu-i vedeam mâna. Celălalt braţ rămânea nevăzut. La răstimpuri - aşa-mi arată acum amintirea această scenă extraordinară - puteam desluşi doar câte o parte a corpului său; ca şi cum s-ar fi topit parţial - nu ştiu cum să exprim asta altfel - apoi o schimbare de poziţie de-a sa mă făcea să-l văd din nou pe de-a-ntregul.

Toate acestea trebuie să se fi desfăşurat timp de câteva secunde, dar, în acest interval, Morgan luă toate atitudinile unui om angajat într-o teribilă luptă corp la corp, învins de o greutate şi de o forţă superioare. Eu nu-l vedeam decât pe el, şi nici pe el totdeauna lămurit. De-a lungul întregului incident ţipetele şi blestemele lui se auzeau ca acoperite de nişte infernale zgomote de turbare şi de furie înverşunată, cum nu mai auzisem niciodată din vreun gâtlej de om ori de fiară!

O clipă doar am stat locului nehotărât, apoi, lepădând arma, m-am avântat într-ajutorul prietenului meu. Aveam vag credinţa că suferă de-o criză, de-o formă oarecare de convulsii. Mai înainte să pot ajunge alături de el, fu la pământ şi rămase neclintit. Toate zgomotele încetaseră, dar, cu un sentiment de teroare cum nu-mi insuflaseră nici

acele întâmplări groaznice, văzui din nou mişcarea misterioasă prin ovăzul sălbatic, prelungindu-se, din zona călcată în picioare în preajma omului ce zăcea la pământ, spre liziera unei păduri. Abia când atinsese pădurea am fost în stare să-mi iau ochii de-acolo şi să mă uit la tovarăşul meu de vânătoare. Era mort.”

III. Deşi gol poţi fi în zdrenţe

Procurorul se ridică de pe scaunul lui şi se opri lângă omul mort. Ridică o margine a cearşafului şi-o trase de-o parte, dezvelind în întregime trupul, pe deplin gol, şi arătând în lumina lumânării galben-pământiu. Avea, totuşi, pete largi de-un negru vânat, vădit pricinuite de sângele revărsat din vase datorită contuziilor. Pieptul şi coastele arătau de parcă ar fi fost ciomăgite. Se vedeau locuri groaznic sfâşiate; pielea era ruptă în fâşii şi zdrenţe.

Procurorul merse până la căpătâiul mesei şi desfăcu o basma de mătase ce fusese legată sub bărbie şi înnodată în creştet. Când basmaua fu trasă de-o parte, dezvălui vederilor ceea ce fusese beregata. Unii dintre juraţi, care se ridicaseră ca să vadă mai bine, îşi regretară curiozitatea şi întoarseră feţele. Martorul Harker se duse la fereastra deschisă şi se propti în afară peste pervaz, cuprins de sfârşeală şi de greaţă. Lăsând să cadă batista peste gâtul mortului, procurorul păşi către un colţ al odăii şi dintr-un morman de îmbrăcăminte ridică bucată după bucată, ţinând-o o clipă sus pentru a putea fi examinată. Toate erau sfâşiate şi năclăite de sânge. Juraţii nu le cercetară mai de aproape. Nu prea părea să-i intereseze. Adevărul e că văzuseră toate astea mai dinainte; singurul lucru nou pentru ei era mărturia lui Harker.

— Domnilor, spuse procurorul, nu avem alte dovezi, cred. Vi s-a mai explicat care vă e datoria; dacă nu doriţi să mai întrebaţi ceva, puteţi să ieşiţi şi să chibzuiţi asupra verdictului dumneavoastră.

Căpetenia juraţilor se ridică - un bărbat înalt, bărbos, cu straie grosolane.

— Aş vrea să-ntreb doar un lucru, domle procoror, făcu, din ce balamuc scăpă martoru ăsta din urmă al ’mneavoastră?

— Domnule Harker, repetă procurorul, pe un ton grav şi liniştit, din ce azil aţi scăpat recent?

Lui Harker i se sui iar sângele în obraz, dar nu spuse nimic şi, solemni, cei şapte juraţi ieşiră pe rând din colibă.

— Dacă nu mai aveţi altă insultă pentru mine, spuse Harker, de îndată ce el şi slujbaşul public rămaseră singur cu mortul, presupun că sunt liber să plec?

— Da.

Harker porni să plece, dar se opri locului, cu mâna pe clanţă. Deprinderea profesiei sale era mai puternică - mai imperativă decât simţul său de demnitate personală. Întoarse capul şi spuse:

— Carnetul pe care-l aveţi acolo îl recunosc, e jurnalul lui Morgan. Părea să vă intereseze mult; citeaţi din el în timp ce depuneam mărturie. Pot să-l văd? Publicului i-ar plăcea...

— Carnetul nu va apărea în această afacere, răspunse reprezentantul oficialităţii, vârându-l în buzunarul hainei sale, toate însemnările trecute în el sunt dinaintea morţii celui care le-a scris.

Pe când Harker ieşea din cabană, juraţii reintrară. Stătură în jurul mesei, unde cadavrul acum din nou acoperit se vădea sub cearşaf în contururi bine definite. Preşedintele se aşeză în apropiere de lumânare, scoase la iveală din buzunarul de la piept un creion şi un petic de hârtie şi

scrise, cam laborios, următorul verdict, pe care, cu mai mult sau mai puţin efort îl semnară cu toţii:

„Noi juriiul aşa gândim că mortu şi-a aflat sfârşitu atacat fiind de un leu de munte[0], da uni dintre noi zic că chiar şaşa el o fi avut şi boala copiilor.”

IV. O explicaţie din mormânt

În jurnalul răposatului Hugh Morgan sunt anumite însemnări interesante, care poate că au o valoare ştiinţifică, de sugestii. La cercetarea judiciară asupra cadavrului carnetul n-a fost adus în discuţie; e posibil ca procurorul să fi gândit că nu merită să-i zăpăcească pe juraţi.

Data celei dintâi însemnări nu poate fi stabilită cu certitudine; pagina e ruptă şi partea de sus lipseşte; partea de însemnare rămasă e următoarea:

„...tot alerga în semicerc, ţinând mereu capul întors spre centru, şi iarăşi se oprea şi lătra furios. În cele din urmă o luă la fugă şi se băgă în hăţiş cât putu de repede. Întâi am crezut că turbase, dar când m-am întors acasă, l-am găsit neschimbat faţă de cum era de obicei - se arăta doar temător a nu fi pedepsit.

Nu cumva un câine vede cu nasul? Nu cumva mirosurile imprimă în anumiţi centri ai creierului imagini celui ce le-a emis?...”

„2 sept. - Aseară, uitându-mă la stele, cum răsăreau deasupra coamei dealului la est de casă, am observat că dispăreau una după alta, de la stânga spre dreapta. Fiecare pierea doar o clipă, şi numai câteva în acelaşi timp, dar de-a lungul coamei toate care erau la un grad-două de muchia

[0] Nume popular pentru puma.

creştetului se eclipsară. De parcă ar fi trecut ceva între mine şi ele; dar nu puteam vedea ce anume; şi stelele nu erau destul de dese încât să poţi zări lămurit un contur. Brr! E ceva care nu-mi place...”

Pe timp de câteva săptămâni însemnările lipsesc, trei pagini fiind rupte din carnet.

„27 sept. - Iar a fost pe-aici - găsesc în fiecare zi dovezi ale prezenţei sale. Am stat iar la pândă toată noaptea trecută, în acelaşi ascunziş, cu arma în mână, amândouă ţevile încărcate cu alice mari. Dimineaţa am găsit, ca şi-altădată, urmele proaspete de labe. Şi totuşi, aş fi jurat că n-am dormit - de fapt, aproape că nu mai dorm deloc. E îngrozitor, de neîndurat! Dacă aceste lucruri uluitoare ce mi se întâmplă sunt reale, o să înnebunesc; dacă-s închipuiri, înseamnă că sunt nebun de pe acum.”

„3 oct. - N-am să plec - n-o să reuşească să mă gonească. - Nu - *aici* e casa mea, e pământul *meu.* Dumnezeu nu-i suferă pe fricoşi...”

„3 oct. - Nu mai pot suporta; l-am invitat pe Harker să stea câteva săptămâni la mine - el are un cap echilibrat. O să-mi dau seama după purtarea lui dacă mă consideră nebun.”

„7 oct. - Am acum soluţia misterului; mi-a venit noaptea trecută - subit, ca printr-o revelaţie. Cât de simplu e - cât de teribil de simplu!

Există sunete pe care nu le putem auzi. La fiecare capăt al gamei există frecvenţe ce nu provoacă nici o reacţie în acest imperfect instrument care e urechea omenească. Sunt prea înalte sau prea joase. Am observat câte un stol de sturzi care ocupau întreaga culme a unui copac - sau mai multe culmi de copaci - şi cu toţii cântând cât îi ţinea gura. Brusc - într-o clipită - şi absolut în acelaşi moment - toate păsările ţâşnesc în văzduh şi se depărtează în zbor.

Cum aşa? Nu puteau toate să se vadă una pe alta - se interpuneau coroane întregi de copaci. În nici un punct n-ar fi putut o pasăre conducătoare să fie vizibilă tuturor celorlalte. Trebuie să fi venit un semnal de avertisment sau de comandă, care să fi răsunat înalt şi strident pe deasupra zarvei tuturor şi care mie mi-a rămas neauzit. Am mai observat, de asemenea, aceeaşi fugă simultană şi când tăceau cu toatele, nu numai la sturzi, ci şi la alte păsări - la potârnichi, de pildă, despărţite, la distanţe mari, de tufărişuri - şi chiar aflându-se pe pante opuse ale unui deal.

Oamenilor mării le este cunoscut că o colonie de balene ce se soresc sau se zbenguie la suprafaţa oceanului, la distanţe de mile întregi, cu convexitatea pământului între ele, sar uneori în apă în aceeaşi secundă - pier din câmpul vederii într-o clipă. Semnalul a răsunat - sunetul lui a fost prea grav pentru urechea marinarului din vârful catargului şi pentru cele ale camarazilor lui de pe punte, care totuşi simt vibraţiile în navă, după cum pietrele unei catedrale vibrează la basul orgii.

Ca şi cu sunetele, aşa-i şi cu culorile. La fiece capăt al spectrului solar fizicianul poate detecta prezenţa a ceea ce e cunoscut drept raze «actinice». Ele reprezintă culori - culori integrale în compoziţia luminii - pe care suntem incapabili să le discernem. Ochiul omenesc este un instrument nedesăvârşit; el nu cuprinde decât câteva octave din adevărata «gamă cromatică». Nu sunt nebun; există culori pe care nu le putem vedea.

Şi - aibă-mă Domnul în pază! - blestemata de Jivină Nevăzută e de-o asemenea culoare!”

HAÏTA PĂSTORUL

În inima lui Haïta, iluziilor tinereţii nu le luaseră încă locul cele ale vârstei şi experienţei. Gândurile îi erau curate şi plăcute, căci viaţa îi era simplă şi sufletul lipsit de râvnă şi năzuinţe. El se scula la mijirea zorilor şi se ducea afară, să se închine la altarul lui Hastur, zeul păstorilor, care-l auzea şi se bucura. După împlinirea acestui rit pios Haïta deschidea poarta ţarcului şi cu inima voioasă îşi mâna turma spre câmp, ospătându-se în drum cu brânza şi turta de ovăz ce-i alcătuiau gustarea de fiece dimineaţă, mai oprindu-se ici-colo spre a o spori cu niscaiva boabe culese de prin tufişuri, sticlind de roua răcoroasă, ori ca să bea din apele ce coborau de pe coline spre a se alătura şuvoiului din mijlocul văii, lăsându-se duse o dată cu el, încotro nu ştia.

De-a lungul zilelor lungi de vară, pe când oile lui păşteau iarba cea bună pe care zeii o făcuseră să crească pentru ele, sau se odihneau, rumegând, cu picioarele dinainte îndoite sub coaste, Haïta, lungit la umbra unui copac, sau şezând pe o piatră, cânta atât de dulce din fluierul său de trestie, încât uneori zărea din întâmplare, cu coada ochiului, mici zeităţi de-ale pădurii aplecându-se în afară din crânguri spre-a asculta; dar, dacă le privea, ele piereau îndată. De-aci, gândind desigur că s-ar fi putut să se prefacă într-una din oile sale, el trase concluzia solemnă că fericirea poate veni când nu e căutată, dar dac-o urmăreşti n-o mai vezi nicicând; pentru că, după bunăvoinţa lui Hastur, care el unul niciodată nu i se dezvăluia, Haïta preţuia cel mai mult interesul prietenos ce i-l dovedeau vecinii săi, sfioşii nemuritori ai pădurii şi ai apelor. La căderea nopţii îşi mâna turma înapoi spre ţarc, a cărui poartă o zăvora cu grijă, şi

se trăgea în peştera lui, să redobândească puteri şi să viseze.

Aşa-i trecea viaţa, fiecare zi aidoma celeilalte, afară doar când furtunile rosteau mânia vreunui zeu ce fusese jignit. Atunci Haïta se ghemuia în peştera lui, cu faţa ascunsă în mâini, şi se ruga ca numai el să fie pedepsit pentru păcatele sale, iar lumea să fie cruţată de nimicire. Câteodată, când ploua năvalnic şi şuvoaiele îşi ieşeau din matcă, silindu-l să-şi zorească turma înspăimântată spre păşunile de sus, el se ruga pentru oamenii de prin oraşele ce auzise că-s aşternute în câmpie, dincolo de cele două coline albastre, care alcătuiau poarta văii lui.

„O, Hastur, se rugă el, ai fost bun că mi-ai dat munţii atât de aproape de lăcaşul meu de odihnă şi de ţarcul oilor mele, încât eu şi dânsele să putem scăpa de mânia apelor dezlănţuite; dar va să mântui şi restul lumii (într-un fel pe care numai tu îl cunoşti), altminteri nu mă voi mai închina ţie.”

Iar Hastur, ştiind că Haïta era un tânăr care-şi ţinea făgăduielile, cruţa oraşele şi mâna apele spre mare.

Astfel trăise de când ţinea minte. Nici nu-şi putea închipui lămurit un alt chip de-a trăi. Sfântul pustnic care locuia în capul văii (cale de-un ceas întreg depărtare) şi de la care auzise povestea cetăţilor mari unde trăiau oameni - ce, bieţii de ei! n-aveau oi - nu-i dăduse nici o ştire despre vremea de demult când, după cum chibzuia, el unul trebuie să fi fost mic şi neajutorat ca un miel.

Tot gândindu-se la aceste taine şi minuni şi la acea înspăimântătoare prefacere întru muţenie şi putrezire, care se simţea încredinţat că avea să vină şi pentru dânsul cândva, după cum o văzuse venind asupra atâtora din turma lui - după cum venea asupra tuturor vieţuitoarelor, în afara păsărilor - îşi dădu seama că Haïta pentru prima oară

cât de jalnică şi făr de nădejde îi era soarta.

„Trebuie să ştiu, îşi zise el, de unde şi cum am venit; căci cum poate omul să-şi împlinească sarcinile, de nu e în stare a judeca ce sunt ele, după chipul în care i-au fost încredinţate? Şi ce mulţumire pot avea eu când nu ştiu câtă vreme va să dureze? Poate că mai înainte să răsară alt soare mă voi preface şi eu - şi-atunci ce se va alege de oiţele mele? Şi ce se va alege de mine, când stau să mă gândesc?”

Meditând la aceste lucruri Haïta se făcu trist şi posomorât. El nu mai le vorbea inimos oiţelor sale, nici nu mai alerga cu voioşie către altarul lui Hastur. În fiece adiere auzea şoapte de zeităţi răufăcătoare, a căror existenţă abia acum o observa. Fiece nor era prevestirea unei năpaste, iar întunericul mocnea plin de spaime. Când punea la gură fluierul de trestie, nu mai ieşea nici o melodie, ci un vaier de mâhnire; duhurile pădurii şi ale apelor nu se mai îmbulzeau spre marginile desişurilor spre a asculta, ci fugeau de acel zgomot - cum înţelegea el după frunzişul răvăşit şi florile călcate de paşii lor. El veghea cu mai puţină străşnicie asupra oilor şi nu puţine se rătăciră spre munte şi se pierdură. Cele rămase slăbiră şi se îmbolnăviră, lipsite fiind de locuri bune de păşunat - pentru că el nu le mai căuta asemenea locuri, ci zi de zi le mâna într-aceeaşi parte, cu gândul aiurea, în timp ce se străduia să înţeleagă ce e viaţa şi ce e moartea, căci despre nemurire nu ştia.

Într-o zi, pe când se dedase celor mai mohorâte gânduri, el sări deodată de pe piatra unde şezuse şi, cu o mişcare hotărâtă, strigă: „De-aci înainte nu mai vreau să implor cunoaşterea pe care zeii mi-o ascund. De-aci înainte, dânşii aibă grijă să nu fie nedrepţi cu mine. Eu unul îmi voi face datoria pe cât voi putea de bine, iar de greşesc, ei să răspundă!”

Deodată, pe când grăia, o strălucire mare se lăsă în jurui, făcându-l să-şi ridice privirea, cu gând că ţâşnise soarele printr-o ruptură a norilor; însă nu erau nori. Îi sta aproape o mândreţe de fecioară; atât de-aproape încât doar braţul săl fi întins şi ar fi putut s-o atingă. Şi-atât era de frumoasă că florile de la picioarele ei îşi închideau petalele de deznădejde de-a i se putea asemui şi-şi plecau căpşoarele în semn de supunere, şi-atât de dulce-i era privirea că păsărelele gângurind se îmbulzeau spre ochii ei, mai să-şi moaie ciocurile în apele lor, ca să-şi astâmpere setea, şi albinele pădurii dădeau târcoale buzelor ei. Şi-atâta lumină răspândea că umbrele tuturor lucrurilor se abăteau din calea paşilor ei, când se mişca.

Haïta era vrăjit. Ridicându-se, îngenunche în faţa ei, în adoraţie, iar ea îi puse mâna pe cap.

— Haide, grăi dânsa, cu glas melodios, de parcă ar fi sunat toţi clopoţeii turmei lui, haide, mie nu trebuie să mi te închini, căci nu-s zeiţă; dar, de te-arăţi vrednic de încredere şi ascultător, voi rămâne cu tine.

Haïta îi luă mâna, se ridică şi, bâlbâind de tulburare, îşi rosti bucuria şi gratitudinea; mână în mână stătură zâmbindu-şi şi uitându-se unul în ochii celuilalt. El o privea cu adoraţie şi încântare. Grăi către ea:

— Rogu-te, fecioară fermecătoare, spune-mi care ţi-e numele, de unde şi pentru ce ai venit.

Atunci ea duse un deget la buze şi prinse a păşi înapoi. Frumuseţea ei trecea vădit printr-o schimbare, ce-l făcea să se înfioare - de ce, nu ştia, fiindcă ea tot frumoasă rămăsese. Dintr-o umbră uriaşă, străbătând valea ca un zbor de vultur, priveliştea se întunecă. În întuneric, făptura fetei se făcea tot mai tulbure, tot mai nelămurită, iar glasu-i părea să vină de departe, pe când rostea, cu glas mâhnit, de dojană:

— Tânăr prea încrezut şi ingrat! trebuie dar atât de repede să te părăsesc? Nimic nu te-a putut reţine de-a călca de îndată făgăduiala pe veci?

Nespus de întristat, Haïta căzu în genunchi şi o imploră să rămână, se ridică şi o căută în întunericul crescând, dădu ocoluri locului, în fugă, strigând-o cu glas tare, dar totul în zadar. Ea se făcuse nevăzută, însă, din negură, i se auzi glasul, grăind:

— Nu, nu căutându-mă mă vei găsi. Du-te la datoria ta, păstor necredincios, altminteri niciodată nu ne-om mai întâlni.

Se lăsase noaptea; de pe dealuri se auzeau urletele lupilor, iar oile îngrozite se înghesuiau la picioarele lui Haïta. În trebuinţele ceasului el îşi uită dezamăgirea; îşi mână oile înlăuntrul ţarcului şi, după ce drese lăcaşul de închinăciune, îşi revărsă către Hastur inima plină de recunoştinţă că-i îngăduise a-şi salva oile, apoi se retrase în peştera lui şi dormi.

Când se trezi Haïta, soarele sta sus pe cer şi razele lui pătrundeau în peşteră, luminând-o cu strălucire. Şi iată, lângă dânsul, şedea fata. Ea îi zâmbi - c-un zâmbet ce părea muzica întrupată a fluierului lui de trestie. El nu îndrăznea să grăiască, de teamă să n-o supere ca şi mai înainte şi neştiind ce-ar putea cuteza să spună.

— Fiindcă ţi-ai făcut datoria faţă de turmă, grăi ea, şi n-ai uitat să-i mulţumeşti lui Hastur de-a fi stăvilit lupii noaptea, am venit iarăşi la tine. Vrei să mă ai de tovarăşă?

— Cine n-ar vrea să te aibă de-a pururi? răspunse Haïta. O! nu mă mai părăsi niciodată... până... până ce m-oi preschimba şi voi zăcea mut şi în neclintire.

Haïta nu ştia vreun cuvânt care să spună pe nume morţii.

— Mi-ar plăcea într-adevăr, urmă el a vorbi, ca noi doi să ne putem lupta şi întrece în fugă şi astfel să ne placă mereu

să fim împreună, niciodată să nu obosim unul de altul.

La aceste vorbe, fata se sculă şi ieşi din peşteră, iar Haïta, sărind de pe culcuşul lui de crengi înmiresmate, spre a o prinde şi a o reţine, observă cu mirare că ploua şi că râul din mijlocul văii îşi ieşise din matcă. Oile behăiau înspăimântate, căci apele crescute năvăliseră în ţarcul lor. Şi era primejdie pentru oraşele necunoscute din şesul îndepărtat.

Trecură multe zile până o revăzu Haïta pe fată. Într-o zi se înapoia din capul văii, unde fusese, cu lapte de oaie şi turte de ovăz şi fructe de prin tufişuri, la sfântul pustnic, care era prea bătrân şi neputincios spre a-şi căuta singur hrana.

„Bietul bătrân! rosti el, pe când trudea înainte în drumul spre casă. Mă voi întoarce mâine şi-l voi purta în cârcă până la peştera mea; acolo pot avea grijă de el. Fără îndoială că pentru asta m-a crescut mare Hastur toţi aceşti ani şi-mi dă sănătate şi putere."

Pe când grăia el astfel, fata, înveşmântată în straie scânteietoare, îi ieşi înainte pe cărare, cu un surâs ce-i tăie răsuflarea lui Haïta.

— Am venit iarăşi, grăi ea, spre a sălăşlui cu tine, de mă vrei acum, căci nimeni altul nu mă vrea. Între timp poate vei fi aflat înţelepciunea şi vei voi să mă iei aşa cum sunt, fără dorinţa de-a cerceta.

Haïta se aruncă la picioarele ei.

— Făptură plină de frumuseţe! strigă. Întreaga adoraţie a inimii şi sufletului meu doar să binevoieşti a o primi - după slujirea lui Hastur, a ta e, pe vecie. Dar vai! tu eşti capricioasă şi îndărătnică. Mai înainte să răsară alt soare, mâine, s-ar putea ca iarăşi să te pierd! Făgăduieşte-mi, te implor, că orişicum, în neştiinţa mea, te-aş putea jigni iarăşi, mă vei ierta şi vei rămâne de-a pururi lângă mine.

Abia-şi terminase vorba, când o ceată de urşi se ivi dintre dealuri, năpustindu-se spre el cu guri sângerii şi ochi de flăcări. Fata iarăşi pieri, iar el se întoarse şi o luă la fugă ca să scape cu viaţă. Nici nu se opri până nu se văzu în coliba sfântului pustnic, de unde pornise.

După ce puse repede drugul la uşă, ca nu cumva să poată intra urşii, se aruncă la pământ şi plânse.

— Fătul meu, grăi pustnicul, din culcuşul său de ierburi, culese chiar în dimineaţa aceea de mâinile lui Haïta, nu eşti tu acela care să plângă de teama urşilor. Spune-mi, ce mâhnire a dat peste tine, pentru ca bătrâneţea să poată obloji rănile tinereţii cu leacurile ce i le hărăzeşte înţelepciunea.

Haïta îi spuse totul: cum în trei rânduri o întâlnise pe strălucitoarea fată şi cum de trei ori ea îl lăsase deznădăjduit. Îi povesti amănunţit tot ce se petrecuse între dânşii, nelăsând de-o parte nici o vorbă din câte-şi spuseseră.

Când termină, sfântul pustnic tăcu o clipă, apoi grăi:

— Fătul meu, ţi-am ascultat povestea şi o ştiu pe-acea fecioară. Eu însumi am văzut-o - şi mulţi alţii aşijderea. Află dar că numele ei este Fericirea. Adevărat grăit-ai către dânsa că-i plină de toane, căci rânduieşte condiţii ce omul nu poate împlini, iar vina lui e pedepsită cu părăsirea. Ea vine doar când nu e cătată şi nu vrea să i se puie întrebări. De-arăţi că eşti dornic să afli ceva de la dânsa, de-i dai un singur semn de îndoială, sau de vădeşti cumva cât de puţină teamă şi neîncredere, ea piere! Cât ai avut-o vreodată cu tine până să fugă?

— O clipă, doar, mărturisi Haïta, ruşinându-se. De fiece dată am alungat-o într-o clipă.

— Tânăr nefericit! făcu sfântul pustnic, să nu fi fost atâta de necugetat, ai fi putut poate s-o ai timp de două clipe.

Din ciclul FABULE FANTASTICE

PRINCIPIUL MORAL ŞI INTERESUL MATERIAL

Un Principiu Moral se întâlni cu un Interes Material pe un pod care n-avea decât lăţimea suficientă pentru unul singur.

— Jos, mârşăvie ce eşti! tună Principiul Moral, şi lasă-mă să trec peste tine!

Interesul Material doar se uită în ochii celuilalt fără a spune nimic.

— De, spuse Principiul Moral, cu şovăială, hai să tragem la sorţi ca să vedem care dintre noi să se retragă până ce va fi trecut celălalt.

Interesul Material păstră o tăcere necurmată şi aceeaşi privire fixă.

— Pentru a evita un conflict, reluă Principiul Moral, oarecum stânjenit, mă voi culca eu la pământ şi te voi lăsa să treci tu peste mine.

Atunci Interesul Material îşi regăsi graiul.

— Mă tem că n-o să-mi fie plăcut să păşesc peste tine. Am picioare sensibile şi nu prea mi-e indiferent peste ce calc. Ce-ar fi să sări în apă?

Şi aşa s-a şi întâmplat.

PATRIOTUL INGENIOS

Obţinând o audienţă la Rege, un Patriot Ingenios scoase din buzunar o hârtie şi spuse:

— Cu voia Majestăţii Voastre, am aici o formulă pentru construirea unui blindaj de nave ce nu poate fi străpuns de nici un tun. Dacă acest blindaj va fi adoptat de Flota Regală, navele noastre de război vor fi invulnerabile şi deci invincibile. Iată şi rapoarte ale miniştrilor Majestăţii Voastre, care atestă valoarea invenţiei. Sunt dispus să cedez drepturile mele în schimbul unei sume de un milion de tumtumi.

După examinarea hârtiilor, Regele le păstră şi-i promise Patriotului o ordonanţă de plată către Înaltul Lord Trezorier al Departamentului Extorţiunii, pentru un milion de tumtumi.

— Iar aici, spuse Patriotul Ingenios, scoţând altă hârtie, dintr-un alt buzunar, am proiectele unui tun inventat de mine, care *poate* străpunge blindajul. Fratele Majestăţii Voastre Regale, Împăratul Bang-ului, e dornic să-l achiziţioneze, însă loialitatea faţă de tronul şi persoana Majestăţii Voastre mă obligă să-l ofer mai întâi Majestăţii Voastre. Preţul este de un milion de tumtumi.

După ce primi făgăduiala unui al doilea cec, el îşi vârî mâna într-un alt buzunar, cu observaţia:

— Preţul tunului irezistibil ar fi fost cu mult mai mare, Majestate, dacă, de fapt, proiectilele sale n-ar putea fi abătute în mod atât de eficace prin metoda mea specială de a trata plăcile de blindaj cu un nou...

Regele făcu semn Marelui Prim-Factotum să se apropie:

— Percheziţionează-l pe omul ăsta şi raportează câte buzunare are.

— Patruzeci şi trei, Sire, răspunse Marele Prim-Factotum, după ce execută o investigaţie amănunţită.

— Binevoiţi a mă asculta, Majestate! strigă înspăimântat Patriotul Ingenios, unul din ele conţine tutun.

— Ţine-l cu capul în jos şi scutură-l, ordonă Regele, după aceea dă-i un cec de patruzeci şi două de milioane de tumtumi şi pune să fie executat. Vezi să fie emis un decret prin care ingeniozitatea să fie declarată ilegală şi pasibilă de pedeapsa cu moartea.

REGELE FĂRĂ OASE

Nişte maimuţe, care-şi destituiseră regele, căzură de îndată în disensiune şi anarhie. Fiind astfel la strâmtoare, trimiseră o delegaţie la un trib vecin ca să-l consulte pe Cel-mai-Bătrân-şi-mai-înţelept-Maimuţoi-din-Lume.

— Copiii mei, spuse Cel-mai-Bătrân-şi-mai-înţelept-Maimuţoi-din-Lume, după ce ascultă ce-avea de spus delegaţia, aţi făcut bine că v-aţi descotorosit de tiranie, dar tribul vostru nu este destul de avansat încât să se poată lipsi de formele monarhiei. Ademeniţi-l înapoi pe tiran, cu făgăduieli ispititoare, ucideţi-l şi-apoi întronaţi-l. Scheletul chiar şi celui mai nelegiuit despot e bun de suveran constituţional.

Delegaţia fu foarte abătută, auzind acestea.

— Nu e cu putinţă, spuse şi se pregăti să plece. Regele nostru n-are schelet; era un rege împăiat.

O COADĂ SCÂRŢÂITOARE

Un-Om-de-Stat-American, care atât sucise coada Leului Britanic de-l dureau mâinile, fu în cele din urmă răsplătit cu un scrâşnet brusc.

— Am ştiut că tăria dumneavoastră va ceda după câtva timp, spuse Omul-de-Stat-American, încântat; chinul dumneavoastră dovedeşte puterea mea politică.

— Nu ştiu ce-i aia chin! făcu Leul Britanic, cu un căscat. Am nevoie de câteva picături de ulei în încheietura cozii - asta-i tot.

UN PROTAGONIST AL ARGINTULUI

Nişte Financiari îşi ascuţeau limbile din cauză că Guvernul răsturnase cursul argintului. Erau pe cale să „inaugureze” o intensă campanie de exploatare[0], când un Membru al onorabilului şi belicosului lor corp le ţinu următoarea cuvântare:

— Tovarăşi de trăsnet şi camarazi de moarte! Nu pot să consider decât foarte prielnic faptul că noi care, din convingere şi din simpatie, suntem destinaţi de natură să fim apărătorii celui mai frumos dintre produsele ei, metalul alb, printr-o fericită întâmplare, să ne dăruim mai toată

[0] În original, pentru „intensă campanie de exploatare” figurează de asemenea un termen ambiguu: *sweatshed* - vărsare de năduşeală *ad litteram;* înseamnă şi: „a lucra atât de intens încât să năduşeşti”; dar şi: „a-i face pe salariaţi să muncească ore îndelungate cu plată proastă şi în condiţii precare”.

activitatea extragerii acestui metal. Nimic nu poate fi mai drept decât ca aceia care, din motive lipsite de egoism şi din înalte sentimente se luptă pentru drepturile şi interesele poporului, să fie principalii beneficiari ai succesului. De aceea, o, copii ai cutremurului şi ai furtunii, să stăm umăr lângă umăr, inimă lângă inimă şi buzunar lângă buzunar!

Acest discurs într-atâta le plăcu celorlalţi membri ai congresului, încât, mânaţi de un impuls generos, săriră în picioare şi părăsiră sala de întrunire. Era prima oară când se ştie să fi părăsit ei ceva de valoare.

BUMBO-UL DIN JIAM

Pahdurul Patagascarului şi Gukulul Madagoniei se certau în privinţa unei insule pe care amândoi o revendicau. În cele din urmă, la sugestia Ligii Internaţionale a Turnătorilor de Tunuri, care avea ramuri importante în ambele ţări, ei hotărâră să-şi aducă revendicările înaintea Bumbo-ului din Jiam şi să se supună judecăţii sale. Dar, la stabilirea preliminariilor arbitrajului, avură nenorocul să nu cadă de acord şi recurseră la arme. La sfârşitul unui război dezastruos, când ambele părţi erau istovite şi ruinate, Bumbo-ul din Jiam interveni în interesul păcii.

— Marii şi bunii mei prieteni, le vorbi el fraţilor lui suverani, va fi avantajos pentru voi să ştiţi că anumite chestiuni sunt mai complexe şi mai primejdioase ca altele, deoarece prezintă un mai mare număr de puncte în care este posibil a avea vederi diferite. Timp de patru generaţii, regalii voştri înaintaşi şi-au disputat posesiunea acestei insule şi n-au renunţat. Feriţi-vă, o, feriţi-vă de primejdiile unui arbitraj internaţional, împotriva căruia simt că e de

datoria mea să vă apăr de-aci înainte!

Acestea fiind spuse, el anexă ambele ţări şi, după o domnie lungă, paşnică şi fericită, fu otrăvit de Primul său Ministru.

OPOSUMUL[0] VIITORULUI

Într-o zi, un Oposum, care adormise agăţat în coadă de cea mai înaltă creangă a unui copac, se trezi şi văzu un Şarpe mare încolăcit în jurul ramurii, între el şi trunchiul copacului.

„Dacă mă ţin mai departe de creangă, voi fi înghiţit; dacă-i dau drumul, îmi frâng gâtul”, îşi spuse.

Dar, subit, îi dădu în gând să se prefacă.

— Prietene desăvârşit, spuse, instinctul meu de rudă recunoaşte în tine o nobilă evidenţă şi ilustraţie a teoriei evoluţiei. Tu eşti Oposumul Viitorului, ultimul şi Cel Mai Apt Supravieţuitor al Speciei noastre, rezultatul matur al progresivei aptitudini de încolăcire - tot numai coadă!

Dar Şarpele, mândru de străvechea sa eminenţă în istoria după Scriptură, era strict ortodox şi n-a acceptat punctul de vedere ştiinţific.

[0] Oposum = mamifer marsupial, de mărimea unei pisici; trăieşte în copaci - în America de nord şi în India. Este căutat pentru preţioasa lui blană cenuşie. Acest animal este foarte viclean; prins, se preface mort.

DELEGAŢIA

Regele Ţărilor-Întinse, oferindu-i-se suveranitatea asupra Ţării de Dincolo, trimise după Cele Trei Personaje care făcuseră propunerea şi le spuse:

— Vă sunt foarte îndatorat, dar, mai înainte de a accepta o atât de mare răspundere, trebuie să mă conving de sentimentele poporului din Ţara de Dincolo.

— Sire, spuse Purtătorul de Cuvânt al Celor Trei Personaje, îl aveţi în faţa Domniei-Voastre.

— Aşa! făcu Regele. Dumneavoastră sunteţi deci poporul din Ţara de Dincolo?

— Da, Majestate.

— Nu sunteţi mulţi, spuse Regele, scrutându-i atent cu ochiul său regal, şi nici prea considerabili; nu-mi vine să cred că sunteţi în număr suficient pentru a putea reprezenta valabil poporul. Şi-apoi, n-am auzit niciodată de dumneavoastră până ce-aţi venit aci, pe când Ţara de Dincolo este cunoscută pentru calitatea cărnii de porc şi conţine porci de calitate. Voi trimite un împuternicit pentru a se convinge de sentimentele porcilor.

Cele Trei Personaje, plecându-se adânc, ieşiră de-a-n-dărătelea din augusta prezenţă; dar, curând, solicitară o nouă audienţă şi, fiind din nou primiţi, spuseră prin intermediul Purtătorului de cuvânt:

— Cu voia Majestăţii Voastre, noi suntem porcii.

COMISARUL ŞI BANDITUL

Şeful Poliţiei, care văzuse pe un Comisar bătând un Bandit, fu foarte indignat şi-i spuse să nu mai facă aşa, dacă nu vrea să fie pedepsit cu destituirea.

— Nu fiţi prea aspru cu mine, răspunse Comisarul zâmbind; îl băteam cu un baston împăiat.

— Totuşi, stărui Şeful Poliţiei, ţi-ai luat o libertate care trebuie să-i fi fost foarte neplăcută, chiar dacă nu l-a durut. Te rog să nu mai repeţi una ca asta.

— Dar, spuse Ofiţerul, păstrându-şi zâmbetul, era un Bandit împăiat.

Pentru a-şi exprima satisfacţia, Şeful Poliţiei întinse mâna atât de năvalnic încât i se sfâşie pielea la subsuoară şi se scurse un şuvoi de rumeguş din rană. Era un Şef de Poliţie împăiat.

DOI REGI

Regele Madagao-ului, fiind într-o dispută cu Regele Bornegascar-ului, îi scrise precum urmează:

„*Mai înainte de a lua alte măsuri în această chestiune, cer rechemarea ministrului dv. din capitala mea.*”

Înfuriat la culme de această cerere imposibilă, Regele Bornegascar-ului răspunse:

„*Nu-mi voi rechema ministrul. Mai mult decât atât, dacă nu retractaţi imediat cererea dv., îl voi retrage!*”

Această ameninţare îl sperie într-atâta pe Regele Madagao-ului, încât, precipitîndu-se să împlinească cererea,

căzu peste propriile sale picioare, călcând astfel Porunca a Treia.

PATRIOŢII REZISTENŢI

Un Dispensator-Ales al Patronajului dădu de ştire prin ziare că solicitanţilor de slujbe nu li se va da nici una până la o anumită dată.

— Vă expuneţi la o primejdie serioasă, îi spuse un Jurisconsult.

— Cum aşa? se informă Dispensatorul-ALes.

— Sunt două luni, răspunse Jurisconsultul, până la data pe care o menţionaţi. Sunt puţini patrioţii care pot trăi atâta timp fără să mănânce, şi unii dintre solicitanţi vor fi siliţi să meargă la lucru între timp. Dacă asta are să-i omoare, dumneavoastră veţi fi pasibil de urmărire pentru omor.

— Subapreciaţi puterea lor de rezistenţă, răspunse Oficialul.

— Cum! spuse Jurisconsultul, credeţi că vor suporta munca?

— Nu, zise celălalt, vor suporta foamea.

MAŞINA ZBURĂTOARE

Un Om Ingenios, care construise o maşină zburătoare, invită o mare mulţime de oameni pentru ca s-o vadă înălţându-se. În clipa stabilită, totul fiind gata, el se urcă în maşină şi dădu drumul la alimentarea cu energie. Maşina

străpunse imediat structura masivă deasupra căreia era construită, şi pieri cufundându-se în pământ, iar aeronautul sări afară tocmai la timp pentru a se salva.

— Ei! spuse el, a fost suficient pentru a demonstra justeţea detaliilor construcţiei mele. Defectele, adăugă cu o privire spre cărămizile zidirii sfărâmate, nu-s decât de bază şi fundamentale.

Faţă de această asigurare, oamenii se grăbiră să vină cu subscripţii pentru construirea unei a două maşini.

IEPURELE ŞI ŢESTOASA

Dintre doi scriitori unul avea un spirit scânteietor, dar o fire indolentă; celălalt, deşi prostănac, era sârguincios. Către ţinta gloriei au pornit cu şanse egale. Mai înainte să fi murit amândoi, cel inteligent a fost descoperit în şaptezeci de limbi drept autor a numai două-trei cărţi de ficţiune şi de poezie, pe când celălalt era onorat la Biroul de Statistică al ţării sale natale drept compilatorul a şaisprezece volume de informaţie relativă la porcul domestic.

PIETRUITORUL DE DRUMURI

Un Autor văzu un Muncitor bătând cu ciocanul pietre în pavajul unei străzi şi, apropiindu-se, îi spuse:

— Pari ostenit, prietene. E greu să lucrezi în slujba Ambiţiei.

— Lucrez pentru Mister Jones, *sir*, răspunse Muncitorul.

— Nu-i nimic, consolează-te, reluă Autorul; celebritatea vine când nu te aştepţi. Astăzi eşti sărac, obscur şi abătut, dar mâine s-ar putea ca lumea întreagă să răsune de faima dumitale.

— Ce tot îndrugi? spuse Muncitorul. Oare nu poate un ciocănitor cumsecade de pavaje să-şi vadă de munca lui în linişte, să-şi ia plata pe munca lui şi să trăiască din plata muncii lui, fără ca alţii să trăncănească fleacuri, despre ambiţie şi speranţe de faimă?

— Dar oare un scriitor cinstit nu poate? zise Autorul.

OMUL CARE N-AVEA DUŞMANI

Un Personaj Inofensiv care se plimba într-un loc public fu atacat de un Străin cu un ciomag şi bătut crunt. Când Străinul cu ciomagul fu adus în faţa judecăţii, cel care depusese plângerea se adresă Judecătorului:

— Nu ştiu de ce am fost atacat; n-am pe lume nici un singur duşman.

— De aceea l-am şi lovit, se apără acuzatul.

— Deţinutul să fie eliberat, hotărî Judecătorul; cine n-are duşmani, n-are nici prieteni. Tribunalele nu sunt pentru asemenea persoane.

CRITICII

În timp ce se scălda, Antinous[0] fu văzut de Minerva, care într-atâta îi îndrăgi frumuseţea încât, înarmată din cap până-n picioare, cum din întâmplare se găsea, coborî din Olimp spre a-i dărui dragostea ei; dar, arătându-şi din nefericire scutul, cu capul Meduzei pe el, avu durerea de a-l vedea pe frumosul muritor prefăcându-se în piatră după ce aruncase o privire într-acolo. Ea se înălţă iar, de îndată, spre a-i cere lui Jupiter să i-l redea viu; dar, mai înainte ca aceasta să se poată împlini, un Sculptor şi un Critic trecură pe acolo şi dădură cu ochii de el.

— Iată un Apollo foarte imperfect, spuse Sculptorul: pieptul e prea îngust, iar unul dintre braţe e cu cel puţin jumătate de ţol mai scurt decât celălalt. Atitudinea e nefirească, aş putea chiar spune imposibilă. A! prietene, ar trebui să vezi statuia mea înfăţişându-l pe Antinous.

— După opinia mea, spuse Criticul, forma trupului e acceptabilă, deşi mai curând etruscă, dar expresia feţei hotărât că e toscană şi deci nu e fidelă naturii. *A propos,* ai citit lucrarea mea despre: „Erorile la care ne expune în Artă, Aspectualul?

[0] Antinous, tânăr din Bitinia (Asia Mică), de o mare frumuseţe; sclav, apoi favorit al împăratului Hadrian; a devenit tipul frumuseţii în artele plastice.

CÂNTAREA PREFACERILOR ŞI ÎNDREPTĂRILOR

Într-o zi frumoasă din perioada târzie a Veşniciei, pe când Umbrele tuturor marilor scriitori odihneau pe culcuşuri de asfodel şi laur, în Câmpiile Elizee, fiecare dintre ei fericit să audă de pe buzele celorlalţi doar citate abundente din propriile-i opere (căci astfel avusese Jupiter bunătatea de-a le vrăji urechile) pătrunse în mijlocul lor, cu un aer triumfător, o Umbră pe care nimeni n-o cunoştea. Umbra feminină (nou-venita exhiba ca indubitabile mărturii ale sexului părul scurt şi pasul bărbătesc) se aşeză printre celelalte umbre şi, surâzând superior, explică:

— După veacuri de asuprire, am smuls drepturile ce mi se cuvin din pumnul zeilor geloşi. Pe pământ am fost Poeta Prefacerilor şi a îndreptărilor şi am cântat unor urechi nepăsătoare. Intru acum pe veşnicie în cinstire şi slavă!

Dar n-avea să fie astfel şi, în curând, ea fu cea mai nefericită dintre nemuritori, jinduind în van să rătăcească iarăşi în negură pe lângă iazurile infernale. Căci Jupiter ei nu-i vrăjise urechile şi, de pe buzele tuturor Umbrelor binecuvântate, auzea o necontenită revărsare de citate din operele lor. În plus, ei îi era refuzată fericirea de a-şi repeta propriile poeme. Nu-şi putea aminti nici un singur rând din ele, pentru că Jupiter decretase ca amintirea lor să stăruie pe tărâmurile chinuitoare ale lui Pluto, drept parte din aparatură.

UN TROTUAR

O Femeie-Bogată, care se întorcea din străinătate, debarcă la capătul Străzii Mlăştinoase şi se pregătea s-o ia prin mocirlă spre hotelul ei.

— Doamnă, spuse Sergentul de Poliţie, nu pot îngădui să faceţi una ca asta; v-aţi murdări pantofii şi ciorapii.

— O! asta n-are nici o importanţă, surise voios Femeia-Bogată.

— Dar, Doamnă, e inutil; după cum vedeţi, de la debarcader şi până la hotel se întinde un şir neîntrerupt de gazetari aşternuţi la pământ, care imploră cinstea să păşiţi peste ei.

— În cazul ăsta, zise ea, aşezându-se pe pragul unei case şi deschizându-şi sacul de voiaj, va trebui să-mi pun galoşii.

VĂDUVA DEVOTATĂ

O Văduvă, plângând pe mormântul Soţului, fu acostată de un Domn Simpatic care o asigură, respectuos, că de mult nutrea pentru dânsa cele mai duioase sentimente.

— Mizerabilule! strigă Văduva. Pleacă imediat de aici! Ăsta e momentul în care să-mi vorbeşti de dragoste?

— Vă asigur, Doamnă, că nu intenţionam să-mi dezvălui afecţiunea, explică umil Domnul Simpatic, dar puterea frumuseţii dumneavoastră mi-a învins rezerva.

— Să mă vezi când nu sunt plânsă, zise Văduva.

FIRUL CONDUCĂTOR

Un Detectiv care cerceta cine putea fi ucigaşul unui om asasinat fu oprit de un fir conducător.

— Ia-te după mine, spuse Firul Conducător, şi-ai să vezi ce de-o să mai descoperi.

Aşadar Detectivul urmă Firul Conducător timp de un an întreg, printr-o mie de sinuozităţi, şi în cele din urmă, se găsi într-un birou, la Morgă.

— Iată! spuse Firul Conducător, arătând spre registrul deschis.

Detectivul scrută cu zel pagina şi găsi o constatare oficială că decedatul era mort. După care se grăbi să se ducă la Prefectura Poliţiei pentru a raporta progresul.

Firul Conducător, între timp, hoinărea prin locurile frecventate de oamenii activi, braţ la braţ cu o Teorie Ingenioasă.

RĂZBUNARE

Un Agent de Asigurări încerca să-l convingă pe un Client dificil să încheie o poliţă de asigurare asupra casei sale. După ce-l ascultase o oră, zugrăvind în culori vii marea primejdie ce exista ca un incendiu să-i distrugă casa, Clientul Dificil întrebă:

— Credeţi într-adevăr că e verosimil să-mi ardă casa în timpul cât ar fi valabilă poliţa de asigurare?

— Sigur, răspunse Agentul de Asigurări; n-am încercat în tot acest timp să vă conving că asta cred?

— Atunci, ripostă Clientul Dificil, de ce sunteţi atât de dornic să aduceţi Societatea dumneavoastră în situaţia de păgubaşă?

Agentul tăcu şi rămase pe gânduri câtva timp; apoi îl luă deoparte pe celălalt spre un loc pe unde nu trecea nimeni şi-i şopti la ureche:

— Amice, îţi voi împărtăşi un secret sumbru. Cu ani în urmă, Societatea a trădat-o pe fata pe care-o adoram, calcând o promisiune de căsătorie. Sub un nume fals, am reuşit să mă introduc în serviciul său - şi cum există un cer deasupra noastră, vreau să-i sug sângele, ca să mă răzbun!

UN OM CU PRINCIPII

În timpul unei averse de ploaie, îngrijitorul unei Grădini Zoologice observă pe un Om-cu-Principii ghemuit sub pântecele unui Struţ, care se înălţase cât era de mare pentru ca să doarmă.

— Hei! dragă domnule, îi strigă îngrijitorul, dacă vă temeţi să nu vă udaţi, băgaţi-vă mai bine în punga Kangurului-mamă de colo - *Saltatrix Mackintosh*[0]. Dacă se trezeşte Struţul ăla, vă calcă în picioare, cât ai clipi din ochi, până vă omoară!

— N-am încotro, răspunse Omul-cu-Principii, cu acel nobil dispreţ pentru consideraţii practice tipic speţei. N-are decât

[0] *Saltatrix Mackintosh,* nume cu aspect ştiinţific, latinesc, e desigur o născocire glumeaţă a lui Bierce, echivalentă cam cu: „Săltăreţul impermeabil”. Charles Mackintosh (1766-1843) este numele inventatorului (scoţian) al pardesiului de ploaie - şi, prin derivaţie, al ţesăturii din care se confecţionează impermeabilele. (Marsupialul cangur are o pungă „impermeabilă”.)

să mă calce şi să mă omoare, dacă vrea, dar până atunci trebuie să-mi dea adăpost împotriva furtunii. Mi-a înghiţit umbrela.

DOI DOCTORI

Un Bătrân Afurisit, simţindu-se rău, trimise după un doctor, care-i prescrise o reţetă şi plecă. După aceea, Bătrânul Afurisit trimise după alt doctor, fără să-i spună nimic despre cel dintâi, şi al doilea îi prescrise un tratament cu totul diferit. Asta a mers aşa câteva săptămâni, cei doi doctori vizitându-l o zi unul, o zi altul şi tratându-l pentru două boli diferite, cu doze tot mai mari de medicamente şi o îngrijire din ce în ce mai riguroasă. Dar, într-o zi, ei s-au întâlnit la căpătâiul bolnavului în timp ce dormea şi, ieşind la iveală adevărul, a urmat o dispută violentă.

— Amicii mei, spuse pacientul trezit de zgomotul gâlcevii, când află care era pricina ei, vă rog, fiţi mai rezonabili. Dacă eu am putut să vă suport săptămâni întregi pe amândoi, dumneavoastră nu vă puteţi suporta unul pe altul nici pentru un timp atât de scurt? De zece zile mă simt bine, dar am rămas în pat în speranţa de a dobândi prin repaus putere să iau medicamentele dumneavoastră. Până acum nu m-am atins de nici unul din ele.

OMUL ŞI FULGERUL

Un Om-care-alerga-după-o-slujbă fu ajuns în drum de

Fulger.

— Vezi, spuse Fulgerul, trecând, treptat, dincolo de el, eu pot înainta cu mult mai iute decât tine.

— Da, răspunse Omul-care-alerga-după-o-slujbă, gândeşte-te însă cu cât mai îndelung umblu eu!

CUM S-A NĂSCUT RĂGAZUL

Un Om-pentru-care-timpul-înseamnă-bani[0] şi care îşi înghiţea în fugă gustarea de dimineaţă, ca să poată prinde un tren, îşi rezemase gazeta de zaharniţă şi citea în timp ce înfuleca. Din grabă şi din distracţie şi-a vârât furculiţa în ochiul drept şi, când a scos-o, a ieşit şi ochiul cu ea. La cumpărarea ochelarilor, cheltuiala zadarnică pentru a-şi procura lentilele potrivite îl aduse curând la sapă de lemn şi Omul-pentru-care-timpul-înseamnă-bani fu nevoit să-şi ţină zilele pescuind la capătul unui ponton.

FEMEIA NEROADĂ

O Femeie Măritată, al cărei iubit era pe cale să-şi îndrepte greşeala fugind, făcu rost de un pistol şi-l omorî.

— De ce aţi făcut asta, Doamnă? se informă un Poliţist care hoinărea pe-acolo.

— Pentru că, răspunse Femeia Măritată, era un om rău şi-şi cumpărase bilet să plece la Chicago.

— Soră, spuse solemn un Om-al-lui-Dumnezeu care se

[0] Aluzie la zicala englezească : *Time is money*.

întâmpla să fie pe-aproape, nu poţi să-i împiedici pe cei răi să plece la Chicago, omorându-i.

LĂPTĂREASA ŞI DONIŢA[0]

Un Senator a început să mediteze după cum urmează: „Cu banii pe care o să-i iau pe votul meu în favoarea proiectului de lege pentru subvenţionarea crescătoriilor de pisici pot să-mi cumpăr un echipament de spărgător şi să deschid o bancă. Profitul adus de această întreprindere mă va pune în situaţia să pot dobândi o goeletă lungă, neagră şi joasă şi, înălţând la catarg un steag al morţii, să mă apuc de comerţ pe apele mari. Din câştigurile mele în afacerea asta, pot să plătesc pentru Preşedinţie - ceea ce, la 50 000 de dolari pe an, o să-mi dea în patru ani...” - dar i-a luat atâta timp această socoteală, încât proiectul delege pentru crescătoriile de pisici a intrat în vigoare fără votul său, iar el a fost silit să se întoarcă la alegătorii lui ca om cinstit, chinuit de o conştiinţă curată.

PISICA ŞI REGELE

O Pisică îl privea pe un Rege, după cum îi îngăduie proverbul[0].

---

[0] Din ciclul „Fierăstraie vechi cu dinţi noi“.

[0] „O pisică poate să-l privească pe un rege“ — aluzie la zicala englezească, folosită de Lewis Carroll în „Peripeţiile Alisei în Ţara-Minunilor“.

— Ei, i se adresă monarhul, observând cum îi scrutează regala-i persoană, cum îţi plac?

Pisica răspunse:

— Pot să-mi închipui un Rege care mi-ar plăcea mai mult.

Suveranul fu atât de încântat de replica ei spirituală, încât îi dădu voie să-i scoată ochii Primului-Său-Ministru.

LUPUL ŞI LEUL

Un Indian care fusese alungat dintr-o vale fertilă de către un Colonist-Alb, zise:

— Acum, că m-ai jefuit de pământul meu, nu mi-a mai rămas nimic de făcut decât să trimit invitaţii pentru un dans de război.

— Puţin îmi pasă dacă dansezi tu, spuse Colonistul-Alb, punând un cartuş nou în puşca lui, dar dacă încerci să mă faci pe mine să dansez, ai să devii un bun-Indian- plâns-de-toţi-cei-care-nu-l-au-cunoscut. De altfel, ia spune-mi, tu cum ai dobândit pământul ăsta?

Până la urmă au căzut la învoială ca Indianul să-şi cedeze drepturile în schimbul unui joben şi unei trâmbiţe de cositor.

FURNICILE ŞI COSAŞUL

Nişte Membri ai unei Legislaturi îşi făceau inventarul averilor, la sfârşitul sesiunii, când un Miner-Cinstit veni la ei şi le ceru să-şi împartă bunurile cu dânsul.

— De ce n-ai dobândit şi tu o avere a ta?

— Pentru că, răspunse Minerul-Cinstit, a tot trebuit să sap de zor ca să extrag aur şi n-am mai avut răgaz să pun de-o parte ceva care să conteze cât de cât.

Atunci Membrii Legislaturii au râs de el şi i-au spus:

— Vezi bine că, dacă îţi pierzi timpul cu distracţii fără profit, nu poţi să te aştepţi să ai parte de răsplata sârguinţei.

TATĂ ŞI FIU

— Băiatul meu, vorbi un Tată vârstnic Fiului său pornit către mânie şi neascultător, o fire mânioasă duce mai curând sau mai târziu la căinţă amară. Făgăduieşte-mi că data viitoare când te vei mânia ai să numeri până la o sută înainte să faci vreo mişcare sau să scoţi o vorbă.

De cum făgăduise Fiul, bastonul de plimbare al Tatălui îi şi aplică o pocnitură zdravănă şi, când ajunsese cu număratul până la şaptezeci şi cinci, avu nefericirea să-l vadă pe bătrân sărind într-o birjă, care aştepta, şi pierind în mare viteză.

LUPUL, URSUL ŞI VULPEA

Doi Hoţi, furând un pian şi neputând să-l împartă în mod egal între ei, s-au dat în judecată şi procesul a continuat cât a avut fiecare dintre ei un dolar cu care să-l mituiască pe Judecător.

Când n-au mai putut să dea nimic, a venit un Om Cinstit şi cu o singură plată modestă a obţinut o sentinţă şi a luat pianul acasă, unde l-a folosit fiică-sa ca să-şi dezvolte muşchii bicepşi, devenind o celebră pugilistă.

GUZGANUL ÎNŢELEPT

Un Guzgan, gata să iasă din gaura lui, zări un Motan ce-l aştepta şi, coborând înapoi în colonia din fundul găurii îl invită pe un Prieten să-l însoţească în vizitarea unei lăzi cu grâu.

— Era să mă duc singur, spuse, dar nu m-am îndurat să mă lipsesc de plăcerea unei companii atât de distinse.

— Foarte bine, făcu Prietenul. O să merg cu tine. Ia-o înainte, să mă conduci.

— Eu să conduc? exclamă celălalt. Cum! Eu s-o iau înaintea unui guzgan atât de mare şi de ilustru ca dumneata? Nu, într-adevăr, nu se poate... după dumneata, domnule, după dumneata.

Plăcut impresionat de această demonstraţie de mare respect, Prietenul porni înainte şi, ieşind primul din gaură, fu înhăţat de Motan, care o şterse repede, cu el în gură. Acum, celălalt, ieşi netulburat.

IEDUL ŞI ŢAPUL

Un Ied îi vorbi tatălui său:

— Tu eşti mai mare, mai puternic şi mai iute decât un

câine, şi ai coarne ascuţite. De ce fugi când îl auzi pe un câine lătrând?

— Pentru că, puiul meu, răspunse Ţapul, mie aşa poate să-mi sară ţandăra din senin, că, de-aş îngădui vreuneia dintre bestiile alea gălăgioase să se apropie, s-ar putea să-mi ies din fire şi să-i fac vreun rău.

RISIPITORUL ŞI RÂNDUNICA

Un Risipitor, văzând o Rândunică, şi-a amanetat paltonul, gândind că era gata să vină vara. Aşa şi era.

LEUL ŞI SPINUL

Unui Leu care hoinărea prin pădure îi intrase un spin în labă şi, întâlnind un Păstor, îi ceru să i-l scoată. Păstorul i-l scoase, iar Leul, care abia îşi îndestulase stomacul mâncând un alt Păstor, plecă fără a-i face nici un rău.

La câtva timp după aceasta, Păstorul fu condamnat în urma unei învinuiri nedrepte să fie aruncat drept hrană leilor, în amfiteatru. Când erau gata să-l înghită, unul dintre ei spuse:

— Iată omul care mi-a scos spinul din labă.

Auzind aceasta, ceilalţi avură decenţa de-a se abţine şi cel care ridicase problema îl mânca pe Păstor în întregime.

ÎNVINGĂTOR şi VICTIMĂ

Doi cocoşi dresaţi pentru luptă s-au luat la bătaie; cel învins o luă la goană şi se piti, învingătorul însă se săltă pe un zid şi cutcurigi falnic. Aceasta atrase atenţia unui Şoim, care spuse:

— I-auzi! Ce semeţ e'nainte de pieire!

Şi cu acestea se repezi asupra păsării făloase şi era pe cale să o nimicească. Dar cocoşul cel învins ieşi din ascunzătoarea lui şi, prins între cei doi, Şoimul fu bătut cumplit.

GREIERELE ŞI FURNICA

Într-o zi de iarnă un Greiere flămând s-a rugat de o Furnică să-i dea şi lui puţină hrană din ce strânseseră Furnicile.

— Dar tu, zise Furnica, de ce n-ai strâns şi tu hrană pentru zilele reci, în loc să fi cântat toată vara?

— Cum de nu, răspunse Greierele, am strâns şi eu, dar aţi dat buzna voi Furnicile şi-aţi luat tot.

LUPII ŞI CÂINII

— De ce să fie sfadă între noi? spuseră Lupii către Oi. Asta-i numai din pricina Câinilor acelora, care se bagă unde nu le fierbe oala. Daţi-i afară şi vom avea pace.

Oile răspunseră:
— Credeţi că e lucru uşor să dai afară Câinii?

SOARTA ŞI CĂLĂTORUL

Un Călător obosit, care se culcase şi adormise pe marginea unei fântâni adânci, fu descoperit de Doamna Soartă.

— Dacă nerodul ăsta visează urât şi, mişcându-se, cade în fântână, oamenii au să spună că e fapta mea. Mi-e foarte neplăcut să fiu pe nedrept învinuită, încât o să am grijă că asta să nu se întâmple.

Şi îi dădu brânci omului în fântână.

JUPITER ŞI EXPOZIŢIA DE COPII

Organizând Jupiter o expoziţie de copii frumoşi, deschisă tuturor animalelor, o Maimuţă îşi aduse puiul ei hidos ca să dobândească şi el un premiu; Jupiter, însă, doar a râs de ea.

— Îţi convine, spuse Maimuţa, să râzi de odrasla mea, dar ia du-te în orice galerie de sculptură antică şi uită-te la statuile şi la busturile indivizilor pe care i-ai adus Tu pe lume.

— Sst! nu mă da în vileag, spuse Zeul, şi-i acordă premiul întâi.

LUPUL ŞI MIELUL

Un Miel urmărit de un Lup se refugie în templu.

— Preotul are să te prindă şi-are să te jertfească, spuse Lupul, dacă rămâi aici.

— E totuna dacă-s jertfit de Preot sau mâncat de tine, spuse Mielul.

— Prietene, răspunse Lupul, mă mâhneşte când te văd cum consideri o chestiune atât de importantă dintr-un punct de vedere pur egoist. Pentru mine nu este totuna.

ULIUL, PORUMBEII ŞI ŞOIMUL

Nişte Porumbei, pe care tot îi ataca un Uliu, îl rugară pe un Şoim să-i apere. El se învoi şi, după ce i se dădu drumul în coteţ, pândi venirea Uliului, se năpusti asupră-i şi îl sfâşie. Când fu atât de sătul încât abia se mai putea mişca, Porumbeii recunoscători îi scoaseră ochii.

LUPUL ŞI COPILUL

Un Lup lihnit de foame, trecând pe lângă uşa unei colibe din pădure, auzi o Mamă spunându-i copilaşului ei:

— Potoleşte-te, că altfel te arunc pe fereastră şi-au să te mănânce lupii.

Aşa că el aşteptă ziua întreagă sub fereastră, tot mai înfometat. Dar, când se făcu seară şi se întoarse Bărbatul

de la cârciumă, îi aruncă afară şi pe Copil şi pe Mamă.

CALUL DE BĂTĂLIE ŞI MORARUL

Auzind că Statul era pe cale să fie invadat de o armată vrăjmaşă, un Cal-de-Bătălie care aparţinea unui Colonel-din-Armata-Voluntară îşi oferi serviciile unui Morar care trecea pe-acolo.

— Nu, răspunse Morarul patriot, eu nu voi primi ajutor de la nimeni care-şi părăseşte postul în ceasul primejdiei. E dulce să mori pentru Patrie.

Ceva în felul în care-şi exprima sentimentele Morarul i se păru cunoscut Calului-de-Bătălie şi, când se uită mai de-aproape, îşi recunoscu stăpânul, deghizat.

URSUL PRINS ÎN LAŢ

Un Vânător, care prinsese cu arcanul un Urs, încerca zadarnic să-şi desprindă mâna din funie; nodul petrecut pe după pumnul său nu ceda, pentru că Ursul trăgea mereu cu labele de frânghie. Pe când se necăjea el aşa, văzu trecând un Patron-de-menajerie şi izbuti să-i atragă atenţia.

— Cât îmi dai pentru Ursul ăsta al meu? îl întrebă.

— N-o să am nevoie de-un urs, răspunse Patronul-de-menajerie, decât peste vreo cinci sau zece minute, şi am impresia că între timp preţurile au să scadă. Cred că o să aştept şi o să supraveghez piaţa.

— Preţul animalului ăstuia, replică Vânătorul, e cât se

poate de scăzut; poţi să-l iei la un cent livra de carne, cu plata în bani gheaţă, şi-ţi dau pe deasupra pe-ăl dintâi care-l mai prind. Dar cumpărătorul trebuie să ridice marfa imediat, de la locul cumpărării, ca să am unde aduce trei tigri mâncători de oameni, o gorilă cu cap de pisică şi o grămadă de şerpi cu clopoţei.

Însă Patronul-de-menajerie trecu nepăsător înainte, într-o feciorelnică meditaţie şi, fiind curând ajuns din urmă de către Urs, care se scobea în dinţi, distrat, s-a dedus că cei doi nu-şi erau necunoscuţi.

SPORTIVUL ŞI VEVERIŢA

Un Vânător Sportiv, după ce rănise o Veveriţă care făcea sforţări disperate să se târască departe de acel loc, alergă după ea cu un băţ, exclamând:

— Biata de ea! Am s-o scap de suferinţă.

În clipa aceea Veveriţa se opri, istovită şi, ridicându-şi ochii către duşmanul ei, spuse:

— Nu cutez să pun la îndoială sinceritatea milei domniei-voastre, deşi vine cam târziu, dar păreţi să fiţi lipsit de darul observaţiei. Nu vă daţi seama după ceea ce fac că dorinţa cea mai scumpă a inimii mele este să-mi continui suferinţa?

Faţă de această dare în vileag a ipocriziei sale, Sportivul fu atât de copleşit de ruşine şi de căinţă încât nu voi să o lovească pe Veveriţă, ci, arătând-o cu băţul câinelui său, se îndepărtă gânditor.

CÂINELE INTEGRAL

Un Leu, văzând un căţeluş-pudel, începu să râdă, părându-i-se foarte caraghios.

— Cine a mai văzut o jivină atât de măruntă, spuse.

— E foarte adevărat că-s mic, zise Pudelul, cu austeră demnitate, dar vă rog să observaţi că sunt câine din cap până-n picioare.

Din ciclurile
POVEŞTI NEGLIJABILE
şi
CLUBUL PARENTICID

VACA ŢESĂLATĂ

Mătuşă-mea Pacienţa, care cultivă o mică fermă în statul Michigan, avea o vacă favorită. Această creatură nu era o vacă bună şi nici rentabilă, pentru că în loc să-şi dedice o parte din timpul ei liber secreţiei de lapte şi producţiei de carne de viţel, ea îşi concentra toate facultăţile asupra studiului zvârlirii din copite. Toată ziua zvârlea din copite şi în mijlocul nopţii se scula ca să zvârle din copite. Lovea cu copitele în orice - în găini, în purcei, în stâlpi, în pietre desprinse din pământ, în păsări zburând în văzduh şi în peşti care săreau afară din apă; pentru această vită nepărtinitoare şi de concepţie catolică[0], toţi erau egali - toţi la fel de nevrednici. Asemenea bătrânului Timotheus, care „înălţa la ceruri pe un muritor”, era vaca mătuşă-mi Pacienţa; deşi, în cuvintele unui poet ulterior lui Dryden[0] ea

---

[0] „Catolic” este folosit aici - deşi ambiguu poate - cu sensul etimologic iniţial de „universal”, „atotcuprinzător”, de la care se trage şi numele bisericii catolice (lat. *catholicus;* gr. *kato =* complet, şi *holos =* întreg).

[0] John Dryden (1631-1700), prolific şi de mare anvergură poet, critic şi dramaturg englez. „Poet-Laureat”. Cea mai bună dintre numeroasele

o făcea „mai viguros şi mai adesea”. Era simpatic s-o vezi croindu-şi drum prin curtea populată a grajdului. Zvârlea cu elan, în dreapta şi în stânga, întâi cu un picior dinapoi, pe urmă cu celălalt, şi, uneori, în condiţii prielnice, ridica în aer dintr-o dată un număr considerabil de animale domestice.

Şi-apoi, loviturile ei de copită erau calitativ la fel de admirabile pe cât le era cantitatea de inepuizabilă. Ele erau incomparabil superioare acelora ale vacilor neinstruite care nu-şi făcuseră din acea artă un studiu de-o viaţă - simple diletante zvârlind „după ureche” - cum se spune în muzică. Am văzut-o odată stând în mijlocul drumului, chipurile dormind buştean şi rumegând automat, cu un fel de langoare duminicală, aşa cum se rumegă în vis. Rânind cu râtul prin preajma ei, în fericită inconştienţă a primejdiei iminente şi cufundat în gânduri la aleasa inimii sale, se afla un uriaş porc negru - un porc cam de mărimea şi înfăţişarea generală a unui rinocer de un an. Brusc, în timp ce priveam - fără vreo mişcare vizibilă din partea vacii, fără cea mai mică tresărire perceptibilă a trupului ei, sau vreo întrerupere în placida regularitate a rumegatului - acel porc nu mai fu acolo; pierise, pur şi simplu. Dar, departe, spre orizontul palid un minuscul grăunte negru traversa Empireul[0] cu viteza unui meteor şi într-o clipă dispăru, fără

---

sale piese de teatru este „Totul pentru dragoste” (1678), dramă în versuri albe, o versiune a poveştii lui Antoniu şi Cleopatra. Dintre comediile timpurii, cea mai apreciată este „Căsătorie la modă” (1673), piesă de rezistenţă a Teatrului „Restauraţiei”. A scris excelente eseuri critice, în general sub forma unor prefeţe la piesele sale. Din 1680 scrie poeme satirice şi didactice, iar ultima parte a vieţii o dedică traducerilor. A tălmăcit în versuri: Persius, „Satirele” lui Juvenal, întreaga operă a lui Virgiliu, părţi din Horaţiu, Ovidiu, Homer, Teocrit şi Lucreţiu. Este îngropat la Westminster Abbey, în acelaşi mormânt cu cel dintâi mare poet de limbă engleză, Chaucer (m. în 1400).

[0] Empireul (din gr. *empyrios* = înflăcărat, *en* - în, *pyr* = foc): (a) partea cea mai înaltă a cerului, locuită de zei; la cei vechi, sfera pură a focului

vreun zgomot exploziv audibil, îndărătul dealurilor îndepărtate. S-ar putea să fi fost acel porc.

Ţesălatul vacilor nu cred că e un obicei răspândit, chiar şi în Michigan; dar cum această vacă n-avusese niciodată nevoie să fie mulsă, fireşte că trebuia şi ea supusă la o formă echivalentă de persecuţie; şi a-i zgândări pielea cu o ţesală era considerată cea mai dezagreabilă atenţie pe care o afecţiune prevenitoare o putea născoci. Aşa cel puţin simţea ea; deşi eu unul bănuiesc că stăpână-sa avea realmente în vedere binele vremelnic al acelei bune făpturi. Oricum, mătuşă-mea, la angajarea unui argat, punea totdeauna drept una din condiţii ca el să ţesale vaca în fiecare dimineaţă; dar după numărul de încercări necesar spre a se convinge că nu era vorba de o convulsie subită, nici doar de vreo tulburare locală, omul dădea totdeauna de veste că are intenţia să părăsească slujba, pocnind animalul cu vreun corp contondent până-l lăsa pe jumătate mort, după care se târa şchiopiş până la culcuşul lui de acasă. Nu ştiu cât de mulţi oameni a scos acea făptură din slujba mătuşă-mi în felul acesta, dar, judecând după numărul de ologi din acea parte a locului, aş zice că pe destul de mulţi; deşi parte din acel beteşug s-ar fi putut să nu provină direct de la sursă, ci să fi fost preluat de la iniţialii pătimitori pe calea eredităţii, iar o alta putea să se fi răspândit prin contagiune.

Gândesc că sistemul de agricultură al mătuşii mele era greşit. E-adevărat că n-o costa nimic cultivarea fermei, pentru că toţi muncitorii părăseau slujba înainte să li se cuvină vreo plată; dar cum faima vacii se răspândea prin

---

şi a luminii; (b) bolta cerească, firmamentul. Este evident că autorul îşi sporeşte efectele ilariante şi groteşti folosind în descrierea sarcastică a unor realităţi vulgare expresii răsunătoare şi preţioase. E recognoscibilă la Bierce binecunoscuta „ironie romantică”, hrănindu-se în mare parte din graţioase exagerări.

diferitele State şi Teritorii, devenea tot mai greu a găsi mâna de lucru; şi, la urma urmelor, favorita rămânea imperfect ţesălată. Circulă vorba că tot zvârlind din copite vaca făcuse praf ferma - o metaforă nepoliticoasă dând a înţelege că pământul nu era cultivat cum se cuvine, nici acareturile şi grajdurile întreţinute adecvat.

Era inutil a-i face obiecţii mătuşă-mi; ea recunoştea orice, dar nu schimba nimic. Răposatul ei soţ încercase să îndrepte răul în felul acesta - şi în discuţiile lor, punctul său de vedere fusese pe deplin acceptat - până ce, tot obiectând, îşi dădu sufletul înainte de vreme; iar data fixată pentru înmormântare trebui să fie amânată cu o zi, pentru a se putea găsi un nou antreprenor de pompe funebre, întrucât cel iniţial angajat întreprinsese credul să ţesale vaca la cererea văduvei.

De atunci mătuşă-mea Pacienţa nu mai apăruse pe piaţa matrimonială, dragostea pentru vacă uzurpând în inima ei locul unei afecţiuni mai fireşti şi mai profitabile. Dar când îşi văzu seminţele nesemănate, recoltele neadăpostite în hambar, gardurile cotropite de bălării luxuriante şi poienile doldora de uriaşa urzică de Canada, dânsa consideră că cel mai bun lucru era să-şi ia un asociat.

Îndată ce se zvoni că mătuşă-mea Pacienţa îşi pusese în gând să se mărite, se iscă o intensă tulburare în rândul populaţiei. Fiece ins de sex masculin, adult şi celibatar, deveni dintr-o dată candidat la însurătoare. Statisticile crimelor din comitatul Badger[0] arată că în acest singur an au avut loc mai multe căsătorii decât în oricare deceniu dinainte sau după el. Dar nici una n-a fost a mătuşii mele. Bărbaţii îşi luau de neveste bucătăresele, spălătoresele, mamele soţiilor lor decedate, surorile duşmanilor lor - luau

---

[0] Sarcasm. Subst. *badger* = bursuc (animal care se ascunde în vizuină, care scormoneşte canale). Verbul tranzitiv to badger = a chinui, a cicăli.

de nevastă orice persoană doritoare a se căsători; şi orice bărbat care nu putea obţine o nevastă prin mijloace onorabile sau prin demonstraţii de afecţiune şi complimente se prezenta în faţa unui judecător de pace şi depunea o mărturie scrisă sub jurământ că are nişte neveste în Indiana. Atât de mare era spaima de a fi ales de bărbat, în viaţă fiind, de către mătuşă-mea Pacienţa.

Numai că - după cât se va fi oglindit aci caracterul mătuşă-mi şi cum va fi dedus cititorul - ea era o femeie destul de hotărâtă. Şi cum extraordinara epidemie de căsătorii nu ocolise decât un singur bărbat susceptibil de a fi ales, în tot acest comitat, ea îşi îndreptase toată atenţia asupra acestui unic bărbat care rămânea eligibil - şi, deci, se duse şi-l transportă cu căruţa la casa ei. Alesul se dovedi a fi un lungan de pastor metodist[0] cu numele de Huggins.

În afară de lungimea sa, ce contrazicea orice canoane în materie, reverendul Berosus Huggins nu era chiar om de lepădat şi nici nu se lăsa tras pe sfoară cu una cu două - fiind destul de dibaci şi isteţ. Totuşi, eu unul presupun că, în toată jumătatea de nord a Americii, nu se afla un ins mai urât ca el - subţiratic, colţuros, cadaveric la faţă şi solemn din cale-afară. Purta de obicei o pălărie neagră, cu calotă joasă, atât de înfundată pe cap, încât îi eclipsa în parte ochii şi îi întuneca pe de-a-ntregul vasta fală a urechilor. Singurul alt articol vizibil al îmbrăcămintei sale, cu excepţia unei perechi de cizme boţite din piele de vacă (ce ar fi considerat vorba „lustru” ca o rămăşiţă lipsită de înţeles a unei limbi moarte) era o sutană neagră, lipită de trup,

[0] Metodist = membru al unei secte protestante, care s-a dezvoltat din învăţăturile evanghelice ale lui John şi Charles Wesley. Faţă de ulterioara desfăşurare a personajului ce apare în scenă (reverendul Huggins) nu este lipsit de o pregnanţă picantă restul definiţiei din dicţionar a „metodistului”: „adept al unei proceduri sistematice”

supranatural de lungă în talie, ale cărei poale i se lăsau peste călcâie, sorbind roua. Pe aceasta o purta totdeauna confortabil încheiată în nasturi, de la gâtlej în jos. În găteala asta, semăna destul de bine cu o stafie. Înfăţişarea îi era atât de nefirească şi neomenească încât ori de câte ori se ducea într-un lan de grâu, păsările prădalnice îşi abandonau vremelnic treburile, spre a se aşeza pe el ciorchine, luptându-se pentru cele mai avantajoase locuri pe cuprinsul persoanei sale, ca să-şi dovedească dispreţul faţă de nevoiaşele născociri ale fermierului.

La o zi după cununie, mătuşă-mea Pacienţa îl convocă pe reverendul Berosus în odaia de sfat şi-şi făcu cunoscute intenţiile după cum urmează:

— Ei! acu, Huggy dragă, să-ţi spui cam ce-i de făcut pe-aci. Întâi, trebuie să repari toate gardurile, să le cureţi de bălării şi să stârpeşti fără milă scaieţii. Apoi va trebui să le vii de hac urzicilor canadiene, să repari carul, să desţeleneşti câmpul, arându-l zdravăn de vreo două ori - şi în general să pui totul la punct şi să faci rânduială şi curăţenie lună. Trebuşoarele astea au să te reţină de la alte prostii cam doi ani de-aci încolo - fireşte că de meseria de predicator are să trebuiască să te laşi până una alta. De îndată ce... O! Uitasem de biata Phoebe. Ea...

— Doamnă Huggins, o întrerupse solemnul ei soţ, nădăjduiesc a putea fi unealta, hărăzită de Providenţă, întru împlinirea tuturor îndreptărilor trebuincioase în gospodărirea acestei ferme. Dar sora de care aţi pomenit (trag nădejde că nu-i dintre cele cu gândul la zădărniciile lumii) am oare plăcerea s-o cunosc? Numele, într-adevăr, parcă mi-ar fi cunoscut, dar...

— Cum să n-o cunoşti pe Phoebe! exclamă cu neprefăcută uimire mătuşă-mea. Aş fi crezut că nu e om în Badger să n-o cunoască pe Phoebe. Păi, o să trebuiască să-i

scarmeni picioarele, în fieştecare dimineaţă a Domnului, cât ţi-o fi dat să trăieşti pe lumea asta!

— Vă asigur, Doamnă, fu replica plină de demnitate a reverendului Berosus, că mi-ar produce o sfântă bucurie să slujesc nevoile spirituale ale sorii Phoebe, pe măsura Slabelor şi nevrednicelor mele puteri; dar, într-adevăr, teamă mi-e că slujba curat laică de care-mi vorbiţi trebuie încredinţată unor mâini mai pricepute şi, aş sugera cu respect, femeieşti.

— Ceee? neerod bătrân ce eşti! răspunse mătuşă-mea cu nemărginită mirare. Phoebe e o *vaacă!*

— În cest caz, spuse soţul cu netulburată seninătate, voi considera bineînţeles drept sarcina mea să mă îngrijesc ca buna ei stare carnală să fie întreţinută cum trebuie; şi bucuros voi acorda picioarelor ei acel răgaz ce făr' de păcat l-oi putea smulge luptei mele cu Satana şi cu urzicile canadiene.

Cu aceasta reverendul Huggins îşi îndesă pălăria pe umeri, rosti o scurtă binecuvântare la adresa miresei sale şi-o porni spre curtea grajdului.

Acum se cuvine să lămurim că el ştiuse de la bun început cine era Phoebe şi că-i erau bine cunoscute, din câte tot auzise, ticăloasele el apucături. Nu numai atât, dar îşi şi îngăduise cinstea de a-i face o vizită preliminară, zăbovind mai bine de un ceas în vecinătatea persoanei ei, la limita zonei unde ea l-ar fi putut atinge, şi lăsând-o să-l contemple pe îndelete din toate punctele unui cerc. Pe scurt, el şi Phoebe făcuseră o explorare reciprocă şi se pregăteau să treacă la acţiune.

Printre articolele de confort şi de lux, din care era înjghebată zestrea bunului pastor şi de a căror transportare la noul lui domiciliu se şi îngrijise nevastă-sa, se afla o pompă de fier, brevetată, de vreo şapte picioare. Aceasta

fusese depozitată în apropierea curţii grajdului, până să fie montată pe capacul de scânduri al fântânii din acea curte. Domnul Huggins se duse acum să caute această invenţie şi, transportând-o la destinaţia ei, o puse în poziţia cuvenită, înşurubând-o zdravăn de scânduri. Apoi îşi scoase sutana cea lungă şi pălăria, pe cea dintâi încheind-o lejer în nasturi împrejurul pompei, pe care aproape o ascundea, şi agăţând pe cea din urmă în vârful edificiului. Braţul pompei, coborât, se îndoia în afară printre poalele hainei, semănând ciudat cu o coadă, dar, cu această excepţie nebătătoare la ochi, orice observator obiectiv ar fi spus despre acea apariţie că este însuşi domnul Huggins, arătând neobişnuit de bine.

Odată întregite pregătirile, gospodarul închise cu grijă poarta curţii grajdului, ştiind că de îndată ce Phoebe, care se războia prin curtea de zarzavat, va observa precauţia, avea să sară înăuntru, pentru a o dejuca, ceea ce până la urmă ea şi făcu. Între timp, stăpânul ei se lungise, fără haină şi fără pălărie, de partea cealaltă a gardului de scânduri apropiat, unde-şi folosi timpul în mod agreabil, dârdâind de frig şi chiorându-se printr-o gaură de nod.

La început, animalul se prefăcu câtăva vreme că nu vede figura de pe platformă. Îi întorsese spatele de îndată ce sosise, făcându-se că moţăie niţel. Când găsi că această stratagemă nu realiza succesul aşteptat, o abandonă şi stătu câteva minute nehotărâtă, rumegând fără tragere de inimă, dar, evident, gândindu-se foarte intens. Apoi începu să tot adulmece pământul, de parcă ar fi fost cu totul absorbită în căutarea a ceva ce pierduse. Mergea în zigzag de colo până colo, dar apropiindu-se într-una de obiectul intenţiei ei ticăloase. Ajunsă la distanţa de la care se poate avea o convorbire, Phoebe stătu niţeluş în faţa figurii înşelătoare, apoi întinse botul către dânsa ca pentru a fi mângâiată, încercând să creeze impresia că afecţiunea şi

cochetăria însemnau mai mult pentru ea decât avere şi putere şi aplauzele gloatei - că fusese deprinsă cu ele toată dulcea şi tânăra ei viaţă şi nu putea trăi altfel. Apoi se mai apropie niţel, ca pentru a da mâna, păstrând tot timpul cea mai prietenoasă expresie în atitudinea ei şi executând tot felul de înclinări din cap şi ocheade şi zâmbete. Deodată se roti şi, cu iuţeala fulgerului, aplică o teribilă izbitură de copită - cu o forţă şi o furie inimaginabilă - o izbitură ce nu s-ar fi putut asemui cu nimic altceva în natură decât cu un atac de paralizie din cer senin!

Efectul fu magic! Vacile dau din copită nu înapoi, ci lateral. Coliziunea ce intenţiona să-l zvârle pe contrafăcutul teolog până în mijlocul săptămânii următoare de adunări religioase reacţionă asupra animalului însuşi - şi, laolaltă cu durerea, o făcu pe Phoebe să pornească a se roti ca o sfârlează. Turaţiile ei erau de o asemenea velocitate, încât arăta ca o vacă circulară, văzută printr-o pâclă şi încercuită cu un inel continuu cu acela al planetei Saturn - smocul cel alb de la extremitatea cozii ei în mişcare impetuoasă! Curând, când forţa centrifugă susţinătoare scăzu şi se stinse, ea începu a se legăna şi a se bălăbăni dintr-o parte într-alta şi, în cele din urmă, prăvălindu-se pe coaste, se rostogoli convulsiv pe spate şi rămase zăcând neclintită, cu toate picioarele în vânt şi crezând sincer că într-un fel oarecare lumea întreagă se suise deasupră-i şi că dânsa o susţinea cu preţul unui mare sacrificiu al confortului ei personal. Apoi îşi pierdu cunoştinţa.

Cât să fi zăcut fără simţire n-a ştiut, dar în cele din urmă deschise ochii şi zărind uşa primitoare a grajdului ei, „mai dulce ca întreaga privelişte zâmbind în preajmă-i”, se luptă să se ridice, stătu clătinându-se pe trei picioare, îşi frecă ochii şi fu evident foarte uluită în privinţa punctelor cardinale. Când îl observă pe clericul de fier apărându-şi cu

tărie poziţia şi credinţa, îi aruncă o privire de mâhnită mustrare şi şontăcăi cu inima zdrobită înlăuntrul umilului ei lăcaş - o vacă de-aci înainte subjugată.

Timp de câteva săptămâni piciorul drept dinapoi al lui Phoebe rămase monstruos de umflat, dar, după o perioadă de îngrijire potrivită, „draga de ea s-a întremat binişor”, după cum se exprima compătimitoarea şi nedumerita ei stăpână, sau „şi-a venit în fire”, cum prefera să spună rezervatul om al lui Dumnezeu. Era acum „docilă şi inofensivă - după Huggins - ca un prunc, în traiul şi în relaţiile ei de toate zilele.” Noul ei stăpân obişnuia să-i pună piciorul bolnav în poala lui şi de altminteri, ar fi putut să şi-l pună şi în gură, dacă ar fi dorit. Întregul ei caracter părea să se fi schimbat radical - era cu totul alta - în aşa măsură încât într-o zi mătuşă-mea Pacienţa, care, cu toate sentimentele ei duioase pentru Phoebe, mai înainte nu cutezase nici, ca să zicem aşa, „s-o atingă cu o floare”, se duse încrezătoare lângă ea, pentru a o îndulci cu o tingire cu gulii. Mamă! ce subţire a uns-o pe buna bătrână pe faţa unui zid de piatră apropiat! N-ai fi putut s-o întinzi mai neted nici cu mistria.

ULEI DE CÂINE

Numele meu este Boffer Bings. M-am născut din părinţi cinstiţi, de profesiuni destul de umile, tatăl meu fiind fabricant de ulei de câine şi maică-mea având un mic laborator în umbra bisericii satului, unde lichida pruncii nedoriţi. Din copilărie ei m-au învăţat cu deprinderi serioase de muncă; nu numai că-l ajutam pe tata să-şi procure câini pentru cazanele sale, dar adesea mă folosea şi mama spre

a îndepărta rămăşiţele muncii ei din laborator. În îndeplinirea acestei sarcini trebuia să recurg uneori la întreaga mea inteligenţă naturală, deoarece toţi slujitorii legii din împrejurimi erau împotriva profesiunii mamei mele. Nu că ar fi fost vreun punct din programul lor electoral, în opoziţie - niciodată nu s-a exploatat politic chestiunea - ci s-a întâmplat să fie aşa. Profesiunea tatălui meu, fabricant de ulei de câine, era, fireşte, mai puţin nepopulară, deşi stăpânii câinilor pierduţi îl priveau uneori cu suspiciune, reflectată în oarecare măsură şi asupra mea. Tata îi avea drept părtaşi taciţi pe toţi medicii din târg, care rareori scriau o reţetă ce n-ar fi conţinut ceea ce binevoiau ei să numească *Ol. can.* Este într-adevăr leacul cel mai preţios descoperit vreodată. Dar cei mai mulţi dintre oameni nu sunt dispuşi să facă sacrificii personale pentru cei necăjiţi - şi era evident că mulţi dintre câinii mai graşi din târg n-aveau voie să se joace cu mine - fapt ce îndurera frageda mea sensibilitate şi o dată mai că reuşise să mă convingă a deveni pirat.

Privind înapoi spre acele zile, uneori nu pot decât să regret că, provocând indirect moartea scumpilor mei părinţi, am fost autorul unor evenimente nefericite care au afectat profund viitorul meu.

Într-o seară, pe când treceam pe lângă fabrica de ulei a tatei, cu trupul unui prunc găsit în laboratorul mamii, am văzut un agent de poliţie care părea să-mi supravegheze atent mişcările. Deşi tânăr, aflasem încă de pe atunci că acţiunile unui agent de poliţie, indiferent de caracterul lor aparent, pornesc din motivele cele mai reprobabile - încât l-am evitat, refugiindu-mă în fabrica de ulei, printr-o uşă lăturalnică ce sta din întâmplare deschisă. Am închis-o imediat, rămânând singur cu mortul meu. Tata plecase să se culce. Singura lumină în toată încăperea venea de la

cuptorul ce ardea cu flacără bogată, purpurie, sub una dintre căzi, aruncând reflexe roşietice pe pereţi. Înlăuntrul cazanului uleiul mai unduia încă într-o leneşă fierbere, aducând din când în când la suprafaţă câte o bucată de câine. M-am aşezat să aştept plecarea poliţistului; între timp ţineam în poală cadavrul gol al copilului găsit şi-i mângâiam cu duioşie părul scurt şi mătăsos. O, cât era de frumos! Încă de la acea vârstă fragedă îmi erau nespus de dragi copiii - şi, privindu-l pe acel îngeraş, mai că mă îmboldea inima să doresc ca mica rană roşietică de pe sânul său, făcută de mama, să nu fi fost mortală.

De obicei aruncam copiii în râul pe care natura avusese grijă să ni-l dea în acest scop, dar în noaptea aceea n-am cutezat să părăsesc fabrica de ulei, de teama poliţistului. „La urma urmei, mi-am zis, n-are prea mare importanţă dacă o să-l pun în cazanul ăsta. Tata n-o să facă nici o deosebire între oasele lui şi ale unui căţel şi cele câteva decese care ar putea rezulta din administrarea unui alt soi de ulei în locul incomparabilului *ol. can.* nu contează, la o populaţie care se înmulţeşte atât de rapid." Pe scurt, am făcut primul pas spre crimă şi mi-am pricinuit nespusă durere aruncând pruncul în cazan.

În ziua următoare, oarecum spre surpriza mea, tata, frecându-şi mâinile mulţumit, ne-a informat, pe mine şi pe mama, că obţinuse cea mai fină calitate de ulei ce s-a văzut vreodată; că medicii cărora le arătase mostre, certificaseră acest fapt. A adăugat că nu-i erau cunoscute condiţiile ce dăduseră acest rezultat; câinii fuseseră trataţi ca de obicei, în toate privinţele şi erau de rasă obişnuită. Eu am considerat că era de datoria mea să lămuresc lucrurile - ceea ce am şi făcut, deşi puşche pe limba-mi mai bine ar fi fost, de-aş fi putut prevedea consecinţele. Deplângându-şi neştiinţa de până atunci cu privire la avantajele oferite de

contopirea industriilor lor, părinţii mei luară imediat măsuri pentru a-şi repara eroarea. Mama şi-a mutat studioul într-o aripă a clădirii fabricii şi îndatoririle mele în legătură cu afacerea ei au încetat; nu mai eram chemat a îndepărta cadavrele micuţilor de prisos şi devenise inutil a momi câinii către pierzanie, întrucât tata renunţase cu totul la ei - îngăduindu-le însă a-şi păstra locul onorabil în numele uleiului. Atât de fără de veste rămas pradă trândăviei, ar fi fost firesc să devin un vicios şi-un desfrânat - dar nu s-a întâmplat aşa. Sfânta înrâurire a scumpei mele mame mi-era mereu în preajmă, pentru a mă feri de tentaţiile care împresoară tineretul, iar tata era diacon la o biserică. Vai, cum de-a trebuit ca din vina mea aceste fiinţe onorabile să-şi găsească un sfârşit atât de crud!

Găsind în afacerea ei un dublu profit, mama i se dedică de aci înainte cu sporită sârguinţă. Nu se mărginea doar să înlăture la comandă pruncii de prisos şi pe cei nedoriţi, ci cutreiera toate cărările în întâmpinarea lor, adunând şi copii de vârstă mai mare şi chiar adulţi, pe care îi putea ispiti până la fabrică. Tata, de asemenea, îndrăgostit de calitatea superioară a uleiului produs, îşi alimenta cazanele cu hărnicie şi zel. Pe scurt, convertirea vecinilor în ulei de câine deveni unica pasiune a vieţii lor; o aviditate absorbantă şi atotcopleşitoare puse stăpânire pe sufletele lor, înlocuind nădejdea în raiul cel veşnic - ce, de asemenea, totuşi, îi inspira.

Într-atâta deveniseră de întreprinzători încât se ţinu o întrunire publică şi se votară rezoluţii condamnându-i cu severitate. Preşedintele dădu a înţelege că orice incursiuni viitoare asupra populaţiei vor fi primite cu ostilitate. Bieţii mei părinţi părăsiră întrunirea cu inimile sfâşiate - de disperare cred că aproape îşi pierduseră minţile. În tot cazul, am considerat că era prudent să nu intru cu ei în

fabrică, în seara aceea, şi am dormit afară, într-un grajd.

Pe la miezul nopţii, un impuls misterios m-a făcut să mă scol şi să mă chiorăsc printr-o fereastră la ce se petrecea în camera cazanelor, unde ştiam că dormea acum tatăl meu. Flăcările se înălţau atât de vii, ca şi cum recolta zilei următoare s-ar fi anunţat abundentă. Unul dintre cazanele mai mari clocotea, cu o tainică aparenţă de reţinere, parcă şi-ar fi luat timp pentru desfăşurarea din plin a energiei sale. Tata nu era în pat; se sculase şi, în veşmântul său de noapte, pregătea un laţ în capătul unei funii solide. După privirile ce le arunca spre uşa dormitorului mamii, înţelesei prea bine ce ţintă îşi propusese. Îmi pierise graiul şi încremenisem de groază, încât nu puteam face nimic pentru a evita sau preveni ce avea să se întâmple. Fără zgomot, s-a deschis brusc uşa apartamentului mamei mele şi cei doi au stat faţă în faţă: amândoi păreau surprinşi. Doamna era de asemenea în straie de noapte şi ţinea în mâna dreaptă unealta profesiunii sale, un pumnal lung, cu lama îngustă. Nici ea nu fusese în stare să renunţe la ultimul profit pe care i-l refuzaseră acţiunea neamicală a concetăţenilor şi absenţa mea. Timp de o clipită, se priviră amândoi cu ochi arzători, apoi se încăierară, cu o furie de nedescris. Dând mereu ocol camerei, se străduiau din răsputeri - bărbatul blestemând, femeia ţipând - amândoi luptându-se ca nişte demoni - ea să-l lovească cu pumnalul, el s-o strângă de gât cu mâinile lui goale şi mari. Nu ştiu cât de îndelung avui nefericirea să observ acest exemplu dezagreabil de neînţelegere casnică, dar, în cele din urmă, combatanţii se desprinseră subit.

Pieptul tatălui meu şi arma mamei arătau semne evidente de contact. Încă o clipă se holbară unul la altul, în modul cel mai inamical posibil; apoi sărmanul meu tată, rănit, simţind mâna morţii pogorând asupră-i, se avântă,

nepăsător la rezistenţa opusă, o înlănţui pe draga mea mamă în braţele lui, o târî până în faţa cazanului clocotitor şi - adunându-şi puterile ce ameninţau să-l lase - sări cu ea înăuntru! Într-o clipă, dispăruseră amândoi, adăugându-şi uleiul la acela al cetăţenilor veniţi în ajun ca să-i poftească la întrunirea publică.

Încredinţat că aceste nefericite întâmplări îmi închideau orice cale către o carieră onorabilă în acel târg, m-am mutat în celebrul oraş Otumwee[0], unde scriu aceste memorii, cu inima plină de căinţă pentru un act necugetat, care a pricinuit un dezastru comercial atât de trist.

[0] Cheia numelui „Ottumwee”, ce îl dă Bierce „celebrului” oraş - evident inexistent - este alcătuită probabil din: *otiose* = leneş, tihnit, fără nici o treabă, şi *wee* = foarte mărunt.

CUPRINS

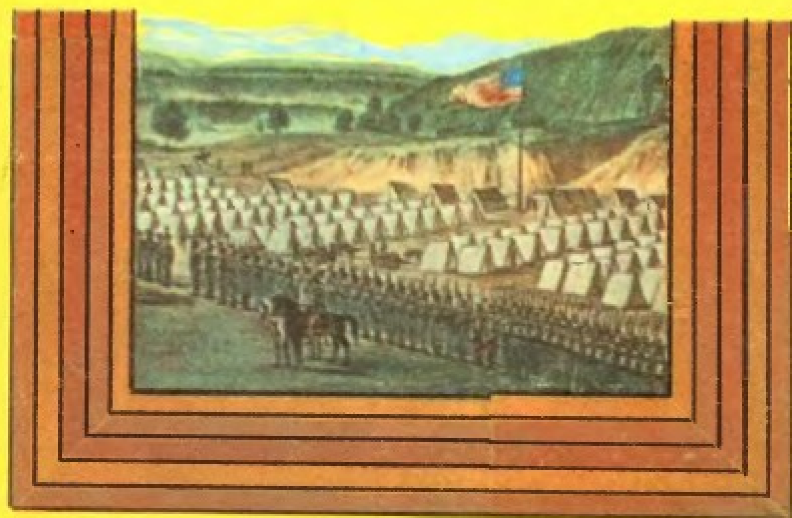
Lector: FLORICA EUGENIA CONDURACHI
Tehnoredactor: VASILACHE STELUŢA

Apărut 1974. Bun de tipar 30.05.1974. Tiraj 20 000 ex.
Hârtie tipar înalt A 84X108/63 g/m². Format
16/54X84. Coli editură 15,41. Coli tipar 22,25.
C.Z. pentru bibliotecile mari şi mici 84-31 = R.

Tiparul executat sub comanda nr. 40 191 la
Combinatul Poligrafic „Casa Scânteii”,
Piaţa Scânteii nr. 1 Bucureşti
Republica Socialistă România

Lei 10,50

EDITURA CARTEA ROMÂNEASCĂ

[i] Din opera acestui prolific şi semnificativ autor s-au publicat până acum în româneşte doar: *a)* 2-3 pagini de citate din „Dicţionarul Cinicului” (1906) - sau al „Diavolului”, cum, la vremea sa, prefera să-l intituleze Bierce - însoţite de o scurtă prezentare (traducere şi prezentare de Frida Papadache) în revista „Secolul 20”, nr. 11/ianuarie 1970; *b)* nuvela fantastică „Moartea lui Halpin Frayser”, din ciclul *Can Such Things Be?* („Pot oare exista asemenea lucruri?”), 1893, în „Antologia Nuvelei Fantastice”, Editura Univers, Bucureşti, 1970; *c)* două scurte povestiri: *The Damned Thing* din ciclul *Can Such Things Be?* - apărută sub titlul „Fiara nevăzută” - şi *The Man and the Snake* - „Omul şi Şarpele” - din partea *Civilians* a cărţii *In the Midst of Life - Tales of Soldiers and Civilians* - în colecţia „Povestiri ştiinţifico-fantastice” a revistei „Ştiinţă şi Tehnică”, numerele 419 şi 420 din 15 mai 1972 (traducere şi prezentare de Frida Papadache).
Capodopera lui Ambrose Bierce, *Tales of Soldiers and Civilians* („Poveşti despre Militari şi despre Civili”), apare pentru prima dată în româneşte, în această ediţie, cu tot ce are mai valoros - după o riguroasă selecţie: 12 povestiri din 15 care alcătuiesc partea „Militari”; 5 din 11 alcătuind partea „Civili”. S-au mai inclus în acest volum 5 nuvele foarte remarcabile din ciclul „Pot oare exista asemenea lucruri”? (fantastice sau cu teme „ştiinţifico-fantastice”): „Stăpânul lui Moxon”; „O identitate regăsită”; „Un prunc vagabond”; „Jivina nevăzută” şi poemul filozofic care e povestirea „Haïta, păstorul”. Pentru a întregi prezentarea geniului multilateral al lui Bierce, volumul mai cuprinde extrase din „Dicţionarul Diavolului” [Întrucât această selecţie a fost urmată după anul 1990 de traducerea şi publicarea integrală - în diferite ediţii - a „Dicţionarul Diavolului”, **am renunţat la scanarea şi redarea fragmentelor din această ediţie de „Opere alese”**] şi din „Fabule fantastice” şi două foarte reprezentative pentru autor, povestiri în genul „Umor *western*”: *„*Vaca ţesălată”, (din ciclul „Povestiri neglijabile”) şi „Ulei de cline” (din ciclul „Clubul Parenticid”) - toate acestea selectate din volumul original Collected Writings of Ambrose Bierce, apărut în 1946 la Citadel Press, New York, cu o introducere de Clifton Fadiman, însumând 810 pagini. S-a tradus după reeditarea

din 1960 a lucrării citate.

[ii] Generalul Pancho VILLA, conducător al trupelor revoluţionare mexicane (despre care a scris un scenariu de film John Steinbeck).

[iii] Războiul civil american (Războiul de Secesiune) (1861-1865) de *secesiune*: Retragerea Statelor sudice ale Americii din Uniunea Federală, în 1860-61. Războiul de secesiune american reprezintă apogeul unei mişcări de secţionare, care se manifestase timp de patruzeci de ani în lupte privind drepturile statale. La izbucnirea războiului, *Uniunea* (Nordul) consta din 23 state cu 22 000 000 locuitori, iar *Confederaţia* (Sudul) consta din 11 state şi 9 000 000 oameni - dintre care 3 500 000 sclavi.

Confederaţii au rezistat patru ani forţelor copleşitor superioare ca număr, echipament şi putere economică ale Uniunii. De ambele părţi războiul a implicat conflicte interne cu privire la sclavaj şi la secesiune, care au dus adesea la înverşunate lupte politice, cu privire la Emancipare. (Lupta între Lincoln şi republicanii radicali etc.) În 1862 i s-a forţat mâna lui Lincoln, lupta a continuat însă.

Înfrângerile Uniunii (Nordului) din prima epocă s-au schimbat în victorii de la 1863 încolo, după numirea generalului Grant comandant al armatelor. În ciuda vitejiei şi a eroismului armatei Confederaţilor (Sudişti), copleşitoarea superioritate a forţelor Unionale a adus victoria - la Appomattox Courthouse - în aprilie 1865.

Rezultatele Războiului Civil: distrugerea finală şi anularea teoriilor de secesiune şi stabilirea supremaţiei guvernului federal. Alte urmări: marea influenţă politică a veteranilor, abolirea sclaviei, distrugerea, timp de generaţii, a influenţei politice a sudului, pătrunderea în sud a industrializării şi economiei capitalului celor din nord. (Extrase din *Dictionary of American History.)*

[iv] În 1896, Bierce este trimis de gazeta *Examiner* la Washington, într-o campanie contra „Căilor Ferate ale Pacificului”. Recent, Congresul dezbătuse un proiect de lege, care tindea să anuleze datoria Companiei Căilor Ferate Vestice către guvern, pentru concesii de teren, subsidii şi împrumuturi trecute. Collin Huntington, magnat capitalist, proprietar al Companiei Căilor Ferate Vestice, făcea campanie la Washington pentru acel proiect de lege. Cu

obişnuitele sale metode directe şi cu carnetul de cecuri, cumparând cu liberalitate voturile, părea să-şi fi aliniat blocul căilor ferate din Congres, şi oponenţii săi de la San Francisco se temeau de un nou furt. În fruntea echipei de reporteri care urmăreşte afacerea la Washington, Bierce expediază zilnic ştiri şi editoriale gazetelor din San Francisco. Atunci când atenţia trezită a opiniei publice americane ameninţă să suprime proiectul de lege, Huntington încearcă să-l mituiască pe Bierce. Acesta răspunde prin tipar că preţul lui este de 75 milioane dolari, plătiţi trezoreriei Statelor Unite. În cele din urmă, marele Huntington a fost înfrânt şi Bierce s-a întors acasă ca un erou.

[v] La proprietarul de căi ferate Stanford, Bierce se referea în cronicile lui, de obicei, ca la £eland $tanford (£, $ sunt semnele lirei sterline şi dolarului) sau ca Stealand Landford (calambur: *steal* = a fura, *land* = teren.)

[vi] *New Deal* = Sistemul şi principiile economice şi politice adoptate de preşedintele Franklin Delano Roosevelt de mai târziu (1933-1945) pentru progresul economic şi social al poporului american.

[vii] Alexander POPE (1688-1744), important poet englez, traducător al lui Homer, prieten al lui Swift. A practicat cu strălucire - şi lipsă de obiectivitate - satira şi polemica. Autor al poemului liric: „Eloisa către Abelard”, al poemului eroic „Dunciada”, o satiră asupra prostiei, - în 4 volume - (1743), al unor poeme filozofice: „Un eseu asupra Omului” şi „Eseuri Morale” („Despre cunoaşterea şi despre caracterele bărbaţilor”, „Despre caracterele femeilor”, „Despre folosirea bogăţiilor”), al unor „Imitaţii după Satirele lui Horaţiu”.

[viii] Dogberry = personaj din piesa lui Shakespeare „Mult zgomot pentru nimic”; notabil prin darul său de a folosi greşit cuvintele, rezultând în absurdităţi cu efecte ilariante.

[ix] Mercuţio = personaj din „Romeo şi Julieta” de Shakespeare.

[x] Cităm din „Monografia” lui Robert Wiggins (University of Minnesota Press, 1964): „De exemplu, se presupune că Bierce i-a spus editorului său Walter Neale că prima experienţă amoroasă veritabilă (deşi nu prima sa «trecere la arme») s-a întâmplat la vârsta de 15 ani. Asta s-ar situa în perioada sa de ucenicie la Warsaw. Povestea sa clandestină

s-ar fi petrecut cu o «femeie de vastă cultură... binişor peste 70 de ani şi încă atrăgătoare fizic, chiar la vârsta ei înaintată.» (!) Legătura a durat câtva timp şi cu această femeie el vorbea despre literatură şi artele frumoase. «...Nici nu ştii cum să apreciezi asemenea mărturii. Bierce nu era mincinos şi trata cu discreţie cuceririle sale, însă nu avem nici o verificare a acestei pretinse confidenţe. Oricum, această „mărturie” este tipică pentru fărâmele din care e alcătuită legenda lui Bierce»”.

- Sau: (aceeaşi sursă, monografia profesorului R. Wiggins): „Când atmosfera devenea monotonă, (Bierce) se pricepea totdeauna să aducă puţină înviorare, ca atunci când a tras o elaborată mistificare, împreună cu Harcourt. Au scris împreună o carte: *The Dance of Death* („Dansul Morţii”) şi au publicat-o sub pseudonimul de «William Herman». În această performanţă (de inspiraţie cinică), autorii, denunţând cu ostentaţie caracterul lasciv al valsului, poposeau amănunţit asupra naturii sale indecente. Cu mare veselie, Bierce îi urmărea pe clerici sporovăind şi ciorovăindu-se între ei dacă această carte era profund morală sau neruşinată. Mai contribui şi el, denunţând-o în rubrica sa drept «un atac nelegiuit la pudoarea publicului, o indecentă expunere a cugetului autorului».” („Vânzările s-au urcat vertiginos, local, la aproape 20 000 de exemplare în mai puţin de un an”, comentează exegetul lui Bierce.)

[xi] Dr. Samuel JOHNSON (1709-1784), literat şi critic englez de mare prestigiu. La începuturile sale, la Birmingham, a trăit în sărăcie şi ocupaţii umile (aprod, de exemplu). Marele actor shakespearian de mai târziu, David Garrick, i-a fost elev, pe când Johnson ţinuse fără succes o şcoală particulară şi, împreună, au pornit spre Londra - şi spre glorie, în prima sa epocă de activitate literară, la Londra, Johnson a scris eseuri, poeme, traduceri, versuri latine, biografii, dări de seamă asupra dezbaterilor parlamentare (în realitate, discutări, în propriu-i limbaj, ale problemelor politice la ordinea zilei). La faima Doctorului Samuel Johnson a contribuit (1755) un „Dicţionar al limbii engleze” - în care autorul include exemple abia începând cu poeţii elisabetani - cu argumentul că „începând cu ei, vorbirea (engleză) putea formula exprimări adecvate tuturor scopurilor, atât de uz practic, cât şi elegante”. Între 1750-52

Johnson scoate celebra revistă *The Rambler* (= aprox. „Hoinăreli”), pe care o scrie aproape în întregime singur*;* contribuie cu numeroase eseuri, articole, recenzii de mare răsunet, la revistele timpului *(Literary Magazine, The Gentleman’s Magazine* etc.). În 1764 este fondat „Clubul”, cunoscut mai târziu sub numele de „Clubul Literar”, un cenaclu faimos, care a inclus, în afara doctorului Samuel Johnson, pe marele portretist - şi teoretician al picturii - Sir Josua Reynolds, pe Edmund Burke, filozof şi om politic progresist, pe scriitorul Oliver Goldsmith şi pe celebrul actor shakespearian David Garrick. Mai târziu s-au alăturat acestui cenaclu prestigiosul om politic, progresist şi iubitor de literatură, Fox şi James Boswell, avocat scoţian, mare admirator al lui Johnson (cu care a şi întreprins o călătorie prin nordul Scoţiei, imortalizată prin descrierile amândurora.) În 1765, doctorul Johnson a publicat o ediţie a operelor lui Shakespeare, care i-a sporit faima şi autoritatea; deşi umbrită de cercetările ulterioare, ea conţine însemnări şi amendamente încă valoroase. Alte opere cunoscute ale lui Johnson: „Vieţile poeţilor” (1779), oda „Prietenie”, eseul despre ceai, traducerea în versuri latine a lucrării lui Alexander Pope „Messiah” (executată încă de pe când era elev la colegiu şi elogiată de Pope însuşi), lungul - şi cel mai bun poem al său - „Zădărnicia dorinţelor umane”, tragedia „Irene”, jucată de Garrick, dar care nu-i decât un şir de dialoguri morale.
Reputaţia literară a doctorului Samuel Johnson este disproporţionată faţă de producţia sa literară şi ea se datorează mai cu seamă faptului că a întâlnit un biograf ideal în persoana lui James Boswell, care, ani de-a rândul, a înregistrat umorul, spiritul, robustul bun-simţ al conversaţiei sale, şi o bunătate a inimii ce se ascundea uneori în viaţa de toate zilele sub o înfăţişare severă. (Boswell, la rândul său, care n-a scris nimic altceva durabil, a rămas celebru datorită acestei biografii a doctorului Johnson.)
[xii] H. I. MENCKEN (1800-1956), gazetar, critic şi eseist american; şi-a început cariera în 1899, la gazetele din Baltimore; redactor-şef al lui *Evening Herald,* lucrează apoi la *Evening Sun,* şi, între 1916-17 este corespondent de război în Germania. Mai întâi critic literar, apoi, împreună cu Nathan, redactor-şef al prestigioasei reviste de spirit şi

avangardă *The Smart Set* din New York (revistă în care a apărut prima povestire a lui O. Henry şi mai târziu contribuţii ale unor autori ca D. H. Lawrence, Joyce, d'Annunzio ş.a.). Revista *The Smart Set* a atacat, în satira ei, ceea ce s-a numit, după 1918, *the booboisie* („bourgeoisie"); ea a publicat în acea perioadă primele scrieri ale lui O'Neill, F. Scott Fitzgerald. ş.a.). La achiziţia revistei de către Hearst (1924) au intrat în conducere noi redactori şi s-a adoptat un ton mai convenţional. În 1924 Mencken întemeiază cu Nathan revista *American Mercury,* de care se ocupă până în 1933. Mencken a devenit cel mai bine cunoscut prin agresivul iconoclasm practicat în aceste reviste, mai ales în decada următoare primului război mondial, când a acuzat democraţia americană, într-o satiră feroce, de imperfecţiuni în democraţia sa şi de stângăcii în cultura sa. Deşi a pus astfel la îndoială eficacitatea instituţiilor americane, s-a arătat la fel de vehement în respingerea patronajului Europei asupra ţării sale şi a militat pentru o cultură americană indigenă. Vederile sale critice au exercitat o mare influenţă, în special întru încurajarea unor scriitori ca Dreiser, Lewis, Sherwood Anderson ş.a., deşi totodată şi-a atras multe adversităţi. A publicat mult versuri, lucrări critice („George Bernard Shaw - Piese de teatru" (1905) şi „Filozofia lui Fr. Nietzsche" (1908). A scris diverse piese de teatru; *The American Credo* („Crezul american"; 1920) şi *Europe after 8:15* (1914), carte de călătorii, în colaborare cu Nathan şi ultima cu Wright. O importantă operă de erudiţie a sa este *The American Language* (1919, revizuită şi adăugită până în 1948), accentuând semnificativa dezvoltare a limbii engleze în America. În afară de celebrele „Prejudecăţi" (1919-27), remarcabile introduceri şi note la Ibsen, Nietzsche ş.a.; o carte de Prefeţe (1917), „În apărarea femeilor" (1918), „Note despre Democraţie" (1926); „Formarea unui Preşedinte" (1932); schiţe umoristice autobiografice, „Un nou Dicţionar de citate, după principii istorice" (1924), ş.a.

[xiii] George STERLING (1869-1926), născut la New York, s-a stabilit în California, unde a devenit un autor cu reputaţie şi membru marcant al boemei locale. Foarte supus înrâuririi lui Ambrose Bierce şi receptiv criticii acestuia, a recunoscut abia în epoca sa mai târzie însemnătatea poeţilor moderni;

în propriile-i versuri se percepe învăţătura lui Bierce. Dă dovadă de o privire îndreptată spre trecut, prin emfaticul romantism exotic şi regularitatea ritmică, displăcând criticii intelectuale din Est. Cunoscut prin „sonete”, influenţate de Keats, o lirică simplă, muzicală, şi luxuriante, grandioase poeme lungi. *A Wine of Wizzardry* („Vinul vrăjitoriei”), 1909; *House of Orchids* („Casa orhideelor”), 1911; 35 de Sonete (1917), „Poeme alese” (1923). În 1926 s-a sinucis. Se crede că George Sterling este prototipul lui Brissenden din romanul „Martin Eden” al lui J. London.

[xiv] Ring LARDNER (1885-1933), cunoscut drept autor de povestiri cu subiecte şi eroi din lumea sportului şi drept cronicar, la Chicago şi New York. Foloseşte cu efectele de umor tipicul şi suculentul jargon al sportivilor şi dialectul, în portretele unor americani reprezentativi: 1915, *Bib Ballads* (versuri); 1917, *Gullible’s Travels* („Călătoriile lui Gullible” = Amăgibilul, Credulul - joc de cuvinte prin care transpare Gulliver) - povestiri satirice -; *The Big Town* („Marele oraş”) - roman umoristic. Deşi povestirile sale par să urmeze metodele tradiţionale ale umorului american, Lardner este de fapt cinic şi muşcător în tratarea eroilor săi (boxeri, jucători de baseball, vânzători, agenţi de schimb, actriţe etc.) Şi în lucrările sale mai târzii continuă vederile pesimiste şi dibăcia de a reda jargonul şi trăsăturile de spirit ale oamenilor de rând. Scrieri ale ultimei sale epoci: *What of It?* („Ei, şi ce?”) - povestiri scurte - *The Love Nest* („Cuibul dragostei”) etc. *The Love Nest* a fost dramatizată în 1927. În 1929 a scris în colaborare cu George Kaufman o comedie satirică la adresa scriitorilor de cântece (songuri) din Tin Pan Alley (cartier din New York unde-şi au reşedinţa compozitori, editori şi cântăreţi de muzică populară). *Story of a Wonder Man* (1927) („Povestea unui om miraculos”) este o autobiografie satirică.

[xv] Primele trei volume publicate de Bierce la Londra, sub pseudonimul de „Dod Grile”: *The Fiend’s Delight* („Desfătarea vrăjmaşului” = Diavolului), 1872; *Nuggets and Dust* („Bulgări şi praf de aur 1872; *Cobwebs form an Empty Skull* („Păienjeniş dintr-o tigvă goală”), 1874.

[xvi] William Dean HOWELLS (1837-1920), romancier şi important critic literar american; autodidact; a început ca ucenic-tipograf (ca şi Mark Twain, ca şi Bierce). Scrieri

autobiografice, gazetărie, poeme, memorialistică, biografii, teatru. În 1860 este numit, pentru patru ani, consul american la Veneţia - în urma aprecierii dobândite prin scrierea unei biografii a lui Lincoln. Scrieri despre Italia. Prestigios redactor-şef al revistei *Atlantic Monthly* din Boston. Fertil romancier. Drept capodopera sa e considerat romanul „Ascensiunea lui Silas Lapham” (1885); *Indian Summer* e alt roman mult preţuit; o capodoperă de studiu de caracter este şi romanul *The Landlord at Lion’s Head* (1897). Howells a scris nenumărate romane, povestiri scurte - mai puţin importante -, 31 drame - de la farse până la tragedii în vers alb -, 11 cărţi de călătorie etc.) A fost preocupat de probleme etice şi economice, o dată cu era industrialismului îndreptându-se tot mai mult către socialism (utopic). Influenţat şi impresionat de grevele timpului, de convingerile anarhiştilor, de lectura lui Tolstoi şi a unor reformatori socialişti ca Henry George, după mutarea sa la New York, scrierile sale reflectă tendinţa adaptării „realismului”, pe care îl propovăduia, la problemele erei maşinismului. La New York, Howells devine redactor-şef al revistei *Harper.* Este considerat cel mai eminent om de litere american, primind multe onoruri şi posturi academice. E prieten de-o viaţă cu marele artist al romanului american, profundul şi subtilul Henry James (care-şi ia sursele de inspiraţie şi din America, dar mai ales din Europa), însă cei doi, apreciindu-se reciproc, sunt adesea în controversă. Faţă de scriitori tineri, că Stephen Crane, Frank Norris ş.a. - în care vedea viitori „realişti” capabili - Howells a fost o călăuză generoasă şi încercând să fie înţelegătoare. A întreţinut legături de prietenie şi cu Mark Twain, care s-a lăsat uneori călăuzit de sfaturile sale. Crezul literar la lui W. D. Howells este rezumat în *Criticism and Fiction,* în care, militând pentru realism şi pentru evocarea „veridică a motivelor, impulsurilor şi principiilor care alcătuiesc vieţile bărbaţilor şi femeilor din realitate”, Howells atribuie sursele realismului nu numai ştiinţei, ci şi democraţiei, „deoarece realistul simte cu fiece nerv al său egalitatea lucrurilor şi unitatea oamenilor”. La acest concept, el mai adaugă ca imperative ale realismului: că arta trebuie să slujească morala şi că ea trebuie mai curând să instruiască decât să amuze - dar şi axioma că „romancierii noştri se ocupă de

aspectele cele mai roze ale vieţii (americane) pentru că acestea sunt cele mai americane... - teorie discutată de adversarii săi şi infirmată de ulterioara desfăşurare a marii literaturi americane.

[xvii] Horace WALPOLE, conte de Oxford (1717-1797), fiu al primului ministru „whig” Robert Walpole. După călătorii în Franţa şi în Italia, Horace Walpole se stabileşte în ţinutul Twickenham, din Anglia, unde îşi erijează „un mic castel gotic”, înzestrat ou colecţii de artă şi cu o tiparniţă. Printre scrieri asupra artelor frumoase, Walpole publică şi celebre romane de „mister”: „Castelul din Otranto”, „Mama misterioasă” (1768). Hotărâtoare pentru reputaţia sa literară au rămas „Scrisorile” lui Walpole, pline de farmec şi de interes documentar, de ordin autobiografic, social şi politic.

[xviii] Herbert George WELLS, (1866-1946). Cu o formaţie ştiinţifică, H. G. Wells trece în domeniul literaturii, unde realizează o producţie foarte extinsă şi originală. Lucrările sale literare se împart în trei categorii: 1) romane fantastice şi de imaginaţie, în care, după felul lui Swift (v. „*Călătoriile lui Gulliver*”), autorul se proiectează într-un punct îndepărtat - în lună, în viitor, în aer - şi priveşte viaţa omenească din afara ei (de ex. „Vizita miraculoasă”); 2) romane de caractere şi de umor (pentru care este tipică „Povestea lui Mister Polly”; 3) romane în care se discută problemele progresului uman şi ale idealurilor omeneşti. Acestora le serveşte de introducere eseul: „Romanul contemporan” (retipărit în 1914). Opere foarte cunoscute ale lui Wells: „Maşina timpului” (1895); „Omul invizibil” (1897); „Primii oameni în Lună” (1901) ş.a.; mai puţin cunoscute: „Cel care doarme se trezeşte” (ediţie defin. 1911); „Dragostea şi Mister Lewisham” (1900); „Anticipaţii”, eseuri sociologice, (1902); „O utopie modernă” şi „Kipps” (1905) ş.a. „Tono-Bungay” (1909) este una dintre cele mai remarcabile opere ale lui Wells, un tablou al societăţii engleze în disoluţie la sfârşitul secolului trecut şi al ascensiunii unei noi clase de bogătaşi. Printre operele sale mai târzii figurează şi o „Scurtă istorie a lumii” (1922) şi lucrarea „Ştiinţa vieţii” (1929), scrisă în colaborare cu biologul Dr. Julian Huxley şi cu G. P. Wells.

[xix] Stephen CRANE (1871-1900). Născut la New-Jersey, Crane face la New York doi ani de studii superioare, apoi se dedică

literaturii şi reportajului, luptând cu mari greutăţi.
Prima sa carte *Maggie, a Girl of the Streets* nu găseşte editor, e tipărită pe cont propriu, cu bani împrumutaţi şi rămâne nevândută şi rău văzută, până la intervenţia lui Howells. În 1893, cu toată unica sa experienţă în materie extrasă din lectură lui Tolstoi şi din „Bătălii şi conducători în Războiul Civil”, Stephen Crane scrie *Red Badge of Courage* (apărută 1895), - marea sa investigaţie realistă a cugetului unui tânăr soldat prins în furia şi iureşul războiului civil - carte realistă în dialoguri şi psihologie, dar de o profundă originalitate, o sobră splendoare, de tip „impresionist”, în descrieri. Succesul cărţii duce la retipărirea lui *Maggie...* şi la stabilirea reputaţiei lui Crane. Apar în succesiune rapidă: „Călăreţii negri” (1895), un volum de versuri libere, vădind influenţa lui Emily Dickinson; „Micul regiment” (1896), poveşti naturaliste din Războiul Civil; „Mama lui George” (1896), povestea vieţilor mohorâte ale unui tânăr muncitor şi mamei sale, în metropola New York; „A treia violetă”, un mic roman convenţional, avându-l ca erou pe un artist. În urma faptului că tratase cu măiestrie războiul în capodopera sa *Red Badge of Courage,* Crane este împins pentru restul scurtei sale vieţi în domeniul reportajului de război; este trimis ca observator în sud-vest, în Mexic, în Cuba. Cu acest ultim prilej, naufragiul vasului care-l transporta şi lupta de cincizeci de ore cu valurile îi dau tema unei reuşite nuvele, cea mai cunoscută, *The Open Boat.* Publică schiţe şi povestiri adunate din colaborările sale la gazete: „Răni în ploaie” (1900); în 1899, un roman satiric despre un corespondent de război, *Active Service.* Povestirile sale scurte includ o foarte savuroasă schiţă, în atmosfera „western”: „Mireasa vine la Yellow Sky”. Cu sănătatea dărâmată din pricina greutăţilor îndurate, defăimat ca beţiv şi depravat (poate din cauza descrierilor din *Maggie...),* Crane părăseşte America, după publicarea a două volume de povestiri scurte: *The Open Boat* (1898) şi *The Monster* (1899) şi a unui nou volum de versuri libere, „Bunătatea războiului” (1899). Moare curând, de tuberculoză, în Germania, unde venise pentru a se îngriji. Au mai apărut opere postume - cele din urmă dintre lucrările sale vădind descreşterea puterii sale creatoare. Operele complete publicate în 1925-26 cuprind 12 volume.

Influentul propagator al realismului american, W. D. Howells, l-a încurajat pe St. Crane, pledând pentru destul de anostul roman naturalist *Maggie, Girl of the Streets* (pe care Howells încerca să-l vadă „realist”), dar Stephen Crane şi-a cucerit gloria eternă prin capodopera sa „Semnul roşu al curajului”.